ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN”

ETYMOLOGICA

9

DUMITRU LOŞONŢI

SOLUŢII ŞI SUGESTII ETIMOLOGICE

Coordonatorul colecţiei: MARIUS SALA, membru corespondent al Academiei Române

Redactor: IOANA CRACĂ

ACEASTĂ CARTE A APĂRUT CU SPRIJINUL MINISTERULUI CULTURII ŞI CULTELOR ŞI AL MINISTERULUI EDUCAŢIEI ŞI CERCETĂRII

ISBN 973–8240–29–8

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ
„IORGU IORDAN"

ETYMOLOGICA

9

DUMITRU LOŞONŢI

Soluţii şi sugestii etimologice

univers enciclopedic
Bucureşti, 2001

CUVÂNT ÎNAINTE

Cu puține excepții, contribuțiile etimologice reunite în secțiunea I. LEXIC văd pentru prima oară lumina tiparului. Multe dintre acestea au fost prezentate sub formă de comunicări la diferite sesiuni științifice sau simpozioane din țară sau din Italia. În ele se analizează un număr considerabil de cuvinte 1) regionale, care nu figurează în dicționare, și 2) regionale, populare, dar și literare, care au rămas cu etimologia necunoscută sau au fost insuficient ori greșit explicate până acum. Originea unora din cea de-a doua categorie (2) a fost mult dezbătută de lingviștii români și străini.

Lucrarea se bazează pe lectura atentă și critică a dicționarelor, a contribuțiilor diferiților autori, pe consultarea unui impresionant material dialectal adunat pentru atlasele lingvistice.

Pentru soluțiile etimologice propuse s-a ținut seama de forma (formele) și sensul (sensurile) cuvintelor, de aria lor de răspândire și, când a fost necesar, de ceilalți termeni pentru noțiunea respectivă sau de termenii pentru noțiunile apropiate.

O meritată atenție s-a acordat elementelor moștenite din limba latină. În analiza lor s-a avut în vedere, în măsura posibilului, și situația din limbile (și dialectele) romanice.

În cuprinsul lucrării sunt semnalate numeroase cuvinte inexistente în realitate, formele date în dicționare, mai ales în DLR, datorându-se, în mare parte, unor greșeli apărute la fișarea materialului din ALR, din răspunsurile la chestionarul lui B. Petriceicu-Hasdeu sau la cele ale Muzeului Limbii Române.

În secțiunea II. ANTROPONIMIE, sunt corectate sau completate explicațiile date de Iorgu Iordan unor nume de familie din țara noastră, provenite de la nume de localități.

În cazul textelor care au mai fost publicate, se indică, la sfârşit, revistele în care au apărut. În câteva din acestea s-au făcut mici modificări sau completări neesențiale.

În încheiere, dorim să exprimăm, şi pe această cale, sincere mulțumiri coordonatorului colecției „Etymologica”, domnul profesor Marius Sala, membru corespondent al Academiei Române.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

AAA = „Archivio per l'Alto Adige", edito dall'Istituto di Studi per l'Alto Adige, Gleno–Roma–Bolzano–Firenze, I, 1906, ş.u.

AFA = „Archivo de Filología Aragonesa", Zaragoza, I, ş. u.

Alessio *Concordanze* = Giovanni Alessio, *Concordanze lessicali tra i dialetti rumeni e quelli calabresi.* Estratto dagli Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia, Volume I – Anno 1954, Bari, 1954.

Alessio LE = Giovanni Alessio, *Lexicon etymologicum. Supplemento ai dizionari etimologici latini e romanzi,* Napoli, 1976.

Alessio STC = Giovanni Alessio, *Saggio di toponomastica calabrese,* Firenze, 1939.

Alexi W = Teochar Alexi, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch. Zweite verbesserte und vervollständigte Auflage,* Kronstadt (Brasso), 1906.

Alonso EI = Martín Alonso, *Enciclopedia del idioma. Diccionario histórico y moderno de la lengua española (siglos XII al XX) etimológico, tecnológico, regional e hispanoamericano,* II–III, Madrid, 1958.

ALR I = *Atlasul lingvistic român* publicat... de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I, vol. I, de Sever Pop, Cluj, 1938; vol. II, de Sever Pop, Sibiu–Leipzig, 1942.

ALR II/I = *Atlasul lingvistic român* publicat... de Muzeul Limbii Române sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea II, vol. I, de Emil Petrovici, Sibiu–Leipzig, 1940.

ALR II SN = *Atlasul lingvistic român [II],* serie nouă, vol. I–VII, [Bucureşti], 1956–1972.

ALRM I = *Micul Atlas lingvistic român,* publicat... de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I, vol. I, de Sever Pop, Cluj, 1938.

ALRM II/I = *Micul Atlas lingvistic român...* publicat de Muzeul Limbii Române sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea II, vol. I, de Emil Petrovici, Sibiu–Leipzig, 1940.

ALRM II SN = *Micul Atlas lingvistic român [II],* serie nouă, vol. I–II, [Bucureşti], 1956–1967.

ALRR–Banat = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Banat,* sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, III, Bucureşti, 1998.

ALRR–Mar. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureş,* de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, I–IV, [Bucureşti], 1969–1997.

ALRR–Munt. Dobr. = *Altasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea,* de Teofil Teaha, Mihai Conţiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, I–II, Bucureşti, 1996.

ALRR–Trans. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania,* de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loşonţi, I–II, Bucureşti, 1992, 1997.

Anghel *Note* = Ioana Anghel, *Note lexicale şi etimologice,* în CL, XX, 1975, nr. 2, p. 163–166.

AnL = „Anuar de Lingvistică şi Istorie Literară". A. Lingvistică, Iaşi, I, 1951, ş.u.

AUT = „Analele Universităţii din Timişoara". Seria Ştiinţe filologice, Timişoara, I, 1963, ş.u.

Avram CE = Andrei Avram, *Contribuţii etimologice,* Bucureşti, 1997.

Avram *Fluctuaţia* = Andrei Avram, *Fluctuaţia* ***po- ~ co-*** *şi unele probleme de etimologie,* în SCL, XXXII, 1981, nr. 3, p. 247–259.

Avram PE = Andrei Avram, *Probleme de etimologie,* Bucureşti, 2000.

BA = „Balkan-Archiv", Leipzig, I, 1925, ş.u.

Barcianu = Sab. Pop. Barcianu, *Dicționar român-german și german-român.* Partea I-a: *Română-germană.* Ediția a treia. Revidat și completat de dr. D. P. Barcianu, Sibii, 1900.

Battaglia GDLI = Salvatore Battaglia, *Grande dizionario della lingua italiana,* Torino, 1961–.

Bărbuț DGO = Dorina Bărbuț, *Dicționar de grai oltenesc,* Craiova, 1990.

BDG = Vasile Breban, *Dicționar general al limbii române.* Ediție revăzută și adăugită, I–II, București, 1992.

BL = „Bulletin linguistique", publié par A. Rosetti, Paris–București–Copenhague, I, 1933, ș.u.

Borza DE = Al. Borza, *Dicționar etnobotanic,* [București], 1968.

BPh = „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»", Iași, I, 1934, ș.u.

Brâncuș VA = Gr. Brâncuș, *Vocabularul autohton al limbii române,* București, 1983.

BSF = „Buletinul Societății filologice", București, I–II, 1905–1906.

Caba *Săl.* = Caba Vazul, *Szilágy vármegye román népe, nyelve és népköltészete,* Irta... Beci, 1918.

CADE = *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească".* Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi,* de I.-Aurel Candrea, ... București, [1931].

Carabulea *Interfixul* = Elena Carabulea, *Interfixul [vocală+] -l- în derivarea non-verbală din limba română,* în SMFC VI 115–135.

CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine* [A–Putea], București, 1907–1914.

CDER = Alejandro Ciorañescu, *Diccionario Etimológico Rumano,* Universidad de La Laguna, 1958–1966.

CHEST. II = Răspunsuri la *Chestionarul II. Casa*, Sibiu, 1926. (Cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localității.)

CHEST. IV = Răspunsuri la *Chestionarul IV. Nume de loc și nume de persoană,* Cluj, 1930.

CHEST. V = Răspunsuri la *Chestionarul V. Stâna, păstoritul şi prepararea laptelui,* Cluj, 1931.

CHEST. VIII = Răspunsuri la *Chestionarul VIII. Mâncări şi băuturi,* Cluj, 1937.

Ciauşanu Gl = F.G. Ciauşanu, *Glosar de cuvinte din judeţul Vâlcea,* Bucureşti, 1931.

Cihac I–II = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane.* [Vol. I.] *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes,* Francfort s/M., 1870. [Vol. II.] *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais,* Francfort s/M., 1879.

CL = „Cercetări de lingvistică", Cluj, I, 1956, ş.u.

Codin CM = C. Rădulescu-Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel,* Câmpulung, [1901].

Coman Gl = Petre Coman, *Glosar dialectal,* Bucureşti, 1939.

Costin GB I–II = Lucian Costin, *Graiul bănăţean (Studii şi cercetări),* I, Timişoara, 1926; II, Turnu Severin, 1934.

CV = „Cum vorbim", Bucureşti, I, 1949 ş.u.

DA = *Dicţionarul limbii române* [publicat de Academia Română, sub redacţia lui Sextil Puşcariu], Bucureşti, 1913–1949.

DDA = Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân, general şi etimologic.* Ediţia a doua augmentată, Bucureşti, 1974.

DDRF = Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français,* Bucarest, 1893–1895.

DEI = Carlo Battisti, Giovanni Alessio, *Dizionario etimologico italiano,* I–V, Firenze, 1950–1957.

Densusianu ALP I–II = Ovid Densusianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului,* curs universitar, [I] 1933–1934; [II] 1934–1935.

DEX = *Dicţionarul explicativ al limbii române,* [Bucureşti], 1975.

DLR = *Dicţionarul limbii române,* serie nouă [publicat de Academia Republicii Populare Române], tomul VI [M], Bucureşti, 1965, ş.u.

DM = *Dicţionarul limbii române moderne,* [Bucureşti], 1958.

DOR = N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc,* Bucureşti, 1963.

DR = „Dacoromania". Buletinul Muzeului Limbei Române condus de Sextil Puşcariu, Cluj, I, 1920–1921, ş.u.

Drăganu *Rom.* = Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei şi a onomasticei*, Bucureşti, 1933.

DSB IV = *Dicționarul subdialectului bănățean*, vol. IV, redactor Maria Purdela Sitaru, Timişoara, 1988.

DU = Lazăr Şăineanu, *Dicționar universal al limbei române*. A cincea edițiune, [Craiova], [1925].

Du Cange = *Glossarium mediae et infimae latinitatis* conditum a Carolo Du Fresne domino Du Cange..., Niort, 1883–1887.

Dumistrăcel *Influența* = Stelian Dumistrăcel, *Influența limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismului*, Bucureşti, 1978.

Faré PI = Paolo A. Faré, *Postille italiane al „Romanisches etymologisches Wörterbuch" di W. Meyer-Lübke comprendenti le „Postille italiane e ladine" di Carlo Salvioni*, Milano, 1972.

FD = *Fonetică şi dialectologie*, Bucureşti, I, 1958, ş.u.

Frățilă Gl = Vasile Frățilă, *Glosar dialectal. Valea inferioară a Târnavelor*, în AnL, XXIX, 1983–1984, p. 265–319.

Frâncu–Candrea M = Teofil Frâncu şi George Candrea, *Românii din Munții Apuseni (Moții)*, Bucureşti, 1888.

Gămulescu ES = Dorin Gămulescu, *Elementele de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân*, Bucureşti, 1974.

GDM = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Glosar dialectal. Muntenia*, Bucureşti, 1999.

GDO = *Glosar dialectal Oltenia*, întocmit, sub conducerea lui Boris Cazacu, de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Nicolae Saramandu şi Magdalena Vulpe, Bucureşti, 1967.

Giuglea CRR = Gheorghe Giuglea, *Cuvinte româneşti şi romanice. Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie*, Bucureşti, 1983.

Giuglea–Ivănescu *Un cuvânt* = G. Giuglea şi G. Ivănescu, *Un cuvânt românesc de origine traco-dacă: dr.* **mânzáre, mârzáră,** mr. **muldzáre,** în SCL, X, 1959, nr. 1, p. 105–111.

Graur *Corrections* = A. Graur, *Corrections roumaines au* **REW** (Extrait du „Bulletin Linguistique"..., t. V), Paris–Bucureşti, 1937.

Graur ER = Al. Graur, *Etimologii româneşti,* [Bucureşti], 1963.

GRg = V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional,* Bucureşti, [1961].

GS = „Grai şi suflet". Revista Institutului de Filologie şi Folclor, publicată de Ovid Densusianu, Bucureşti, I, 1923–1924, ş.u.

Guţu = G. Guţu, *Dicţionar latin-român,* Bucureşti, 1983.

H I–XVIII = Răspunsuri la Chestionarul lingvistic al lui B.P. Hasdeu. (Manuscris legat în 18 volume. Cifra romană indică volumul manuscrisului, cea arabă localitatea anchetată.)

HEM = B. Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor,* I–II, Bucureşti, 1887.

Homorodean SLT = Mircea Homorodean, *Vechea vatră a Sarmizegetusei în lumina toponimiei,* Cluj-Napoca, 1980.

Hristea PE = Theodor Hristea, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note,* Bucureşti, 1968.

Ioniţă MGB = Vasile Ioniţă, *Metafore ale graiurilor din Banat,* Timişoara 1985.

Ivănescu ETD = G. Ivănescu, *Éléments thraco-daces de la langue roumaine,* în Mihăescu *La romanité,* p. 308–318.

Jb = „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig", I, 1894, ş.u.

LB = *Lesicon romanesc-latinesc-unguresc-nemţesc, care de mai mulţi autori, în cursul a trideci şi mai multor ani s-au lucrat,* seu: *Lexicon valachico-latino-hungarico-germanicum quod a pluribus auctoribus decursu triginta et amplius annorum elaboratum est,* Budae, 1825.

Liuba–Iana M = Sofronie Liuba şi Aurelie Iana, *Topografia satului şi hotarului Măidan,* Caransebeş, 1895.

LL = „Langue et littérature", Bucureşti, I, 1940 ş.u.

LM = A.T. Laurian şi I.C. Massim, *Dicţionarul limbei romane,* Bucureşti, tomu I (A–H), 1871 [în realitate: 1873]; tomu II (colaboratori Iosef Hodoş şi G. Bariţiu: I–Z), 1876; tom. III: *Glossariu, care cuprinde vorbele din limba română străine prin originea sau forma lor, cum şi cele de origine înduioasă,* 1871 [în realitate: 1877].

Loşonţi GB = Dumitru Loşonţi, *Graiul din Bonţida,* lucrare de stat, Cluj, 1965.

Loşonţi TRFR = Dumitru Loşonţi, *Toponime româneşti care descriu forme de relief,* Cluj-Napoca, 2000.

LR = „Limba română", Bucureşti, I, 1952, ş.u.

LRg I–II = *Lexic regional,* I, Bucureşti, 1960; II, Bucureşti, 1967.

MCD = *Materiale şi cercetări dialectale,* I, [Bucureşti], 1960; II, Cluj-Napoca, 1983.

Mihăescu *La romanité* = H. Mihăescu, *La romanité dans le Sud-Est de l'Europe,* [Bucureşti], 1993.

MN = material necartografiat (în atlasele lingvistice).

NALR–Banat = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat,* sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, I–II, Bucureşti, 1980, 1997.

NALR–Criş. = *Noul Atlas lingvistic român. Crişana,* de Ionel Stan, Dorin Uriţescu, vol. I, Bucureşti, 1996.

NALR–Mold. Bucov. = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova şi Bucovina,* de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuţă, Adrian Turculeţ, I, Bucureşti, 1987.

NALR–Olt. = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia,* [vol. I–III] sub conducerea lui B. Cazacu, de Teofil Teaha, Ion Ionică şi Valeriu Rusu, I–V, Bucureşti, 1967–1984.

Novacovici CB I–II = Emilian Novacovici, *Cuvinte bănăţene,* I–II, Oraviţa, 1924–1931.

Panţu Pl = Zach. C. Panţu, *Plantele cunoscute de poporul român. Vocabular botanic cuprinzând numirile române, franceze, germane şi ştiinţifice,* ediţia a II-a, Bucureşti, 1929.

Papahagi GFM = Tache Papahagi, *Graiul şi folklorul Maramureşului,* Bucureşti, 1925.

Papahagi *Notiţe* = Per. Papahagi, *Notiţe etimologice,* în „Analele Academiei Române", seria II, tomul XXIX, 1906–1907. Memoriile secţiunii literare, Bucureşti, 1907, p. 223.

Pascu *Suf.* = Dr. G. Pascu, *Sufixele româneşti,* Bucureşti, 1916.

Paşca CT = Şt. Paşca, *Contribuţii toponomastice,* în DR XI, p. 60–102.

Paşca Gl = Ştefan Paşca, *Glosar dialectal alcătuit după material lexical cules de corespondenţi din diferite regiuni,* Bucureşti, 1928.

PEW = Dr. Sextil Puşcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache.* I. *Lateinisches Element,* Heidelberg, 1905.

Philippide OR II = Alexandru Philippide, *Originea românilor,* vol. II. *Ce spun limbile română şi albaneză,* Iaşi, 1927.

Philippide PIL = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române.* Vol. I. *Principii de istoria limbii,* Iaşi, 1894.

Piccitto VS = *Vocabolario siciliano,* fondato da Giorgio Piccitto, diretto da Giovanni Tropea, I–III, Catania–Palermo, 1968–1990.

Polizu = G. A. Polizu, *Vocabular româno-german,* compus şi întocmit cu privire la trebuinţele vieţei practice de..., înavuţit şi cores de G. Bariţ, Braşov, 1857.

Porucic L = T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română,* Chişinău, 1931.

Puşcariu LR I–II = Sextil Puşcariu, *Limba română,* vol. I. *Privire generală,* Bucureşti, 1940; vol. II. *Rostirea,* Bucureşti, 1994.

Rădulescu RWDO = Mircea Mihai Rădulescu, *Romanian Words of Dacian Origin,* în „Studia Indoeuropaea ad Dacoromanos pertinentia. I. Studii de tracologie", Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1976, p. 105–149.

REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch,* ed. a III-a, Heidelberg, 1935.

Rohlfs NDDC = Gerhard Rohlfs, *Nuovo dizionario dialettale della Calabria (con repertorio italo-calabro),* Ravenna, 1977.

Rusu ER = I. I. Rusu, *Etnogeneza românilor. Fondul autohton traco-dacic şi componenta latino-romanică,* Bucureşti, 1981.

Sădeanu SC = Florenţa Sădeanu, *Sufixele colective din limba română cu specială privire asupra repartiţiei lor,* în SMFC III, p. 41–87.

SCL = „Studii şi cercetări lingvistice", Bucureşti, I, 1950, ş.u.

SDLR = August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti,* Iaşi, 1939.

SMFC I–VI = *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I–VI, Bucureşti, 1959–1972.
SO IV = *Studii de onomastică*, Cluj-Napoca, IV, 1987.
StUBB = „Studia Universitatis «Babeş-Bolyai»", series Philologia, Cluj, I, 1956, ş.u.
Tamás E = Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapesta, 1966.
TDRG = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, I–III, Bukarest 1903–1924.
Teaha CN = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crişului Negru*, [Bucureşti], [1961].
TESz = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, I–III, Budapesta, 1967–1976.
Todoran GV = Romulus Todoran, *Material dialectal. II. Graiul din Vâlcele (raionul Turda)*, în MCD I 31–126.
Tudose DS = Claudia Tudose, *Derivarea cu sufixe în româna populară*, Bucureşti, 1978.
Udrescu Gl = D. Udrescu, *Glosar regional Argeş*, Bucureşti, 1967.
Vasiliu *Sufixe* = Laura Vasiliu, *Sufixe substantivale cu **-r-** expresiv*, în SMFC V 37–46.
Vasiliu *Sufixele* = Laura Vasiliu, *Sufixele **-ară** şi **-are***, în LR, XL, 1991, nr. 1–2, p. 91–95.
Viciu Gl = Alexiu Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*, Bucureşti, 1906.
Viciu SGl = Alexiu Viciu, *Suplement la „Glosar de cuvinte dialectale" din graiul viu al poporului român din Ardeal*, Bucureşti, 1925.
Wagner DES = Max Leopold Wagner, *Dizionario etimologico sardo*, I–III, Heidelberg, 1960–1964.
ZrPh = „Zeitschrift für romanische Philologie", Halle, I, 1877, ş.u.

Când ne referim la materialul încă nepublicat adunat pentru atlase, după sigla fiecăruia urmează numărul întrebării din chestionarul respectiv (ALR I, ALR II, NALR), despărţit prin

bară oblică de numărul (numerele) cartografic(e) al(e) localității (localităților) anchetate.

În cazul unor cuvinte sau sensuri menționate după DA ori DLR am indicat și sursele de unde aceste dicționare le cunosc, utilizând abrevierile lor.

ALTE ABREVIERI

adj.	= adjectiv
alb.	= albanez(ă)
antrop.	= antroponim
ar.	= aromân(ă)
Ban.	= Banat
bg.	= bulgar(ă)
Bucov.	= Bucovina
calabr.	= calabrez(ă)
cat.	= catalan(ă)
ceh.	= ceh(ă)
cf.	= 'compară'
com.	= comună
cors.	= corsican(ă)
Criş.	= Crişana
dial.	= dialectal
dim.	= diminutiv(al)
ed.	= ediție
ex.	= exemplu
expr.	= expresie
f.	= feminin
fasc.	= fasciculă
fig.	= figurat
fr.	= francez(ă)
germ.	= german(ă)
gr.	= gre(a)c(ă)
h	= hartă, hărți
ibid.	= *ibidem*
interj.	= interjecție
it.	= italian(ă)
jud.	= județ
în expr.	= în expresia
lat.	= latin(ă)
lat. pop.	= latin(ă) popular(ă)
leg.	= legendă
loc. cit.	= locul citat
log.	= logudorez
m.	= masculin
magh.	= maghiar(ă)
Mar.	= Maramureş
merid.	= meridional
Mold.	= Moldova
ms.	= manuscris
Munt.	= Muntenia
n.	= neutru
n. pers.	= nume de persoană
n. top.	= nume topic
nr.	= număr
Olt.	= Oltenia
op. cit.	= opera citată

p. = pagină
p. e x t. = prin extensiune
pg. = portughez(ă)
p. g e n e r. = prin generalizare
pl. = plural
pol. = polonez(ă)
pop. = popular
prov. = provensal(ă)
pş. = planşa
refl. = reflexiv
reg. = regional
rom. = românesc
rus. = rusesc
s. = substantiv
scr. = sârbocroat(ă)
sec. = secol
sg. = singular
sic. = sicilian
sl. = slav(ă)
sp. = spaniol(ă)
spec. = special
suf. = sufix
s. v. = *sub voce*
ş. u. = şi următorii, următoarele
tc. = turcesc
tom. = tomul
Trans. = Transilvania
tranz. = tranzitiv
ucr. = ucrainean(ă)
ung. = unguresc
v. = vezi
var. = variantă
v. bg. = vechi bulgar
ven. = venețian
v. fr. = vechi francez
v. prov. = vechi provensal
vol. = volum
v. sl. = vechi slav

Simbolurile pentru județe

AB = Alba
AG = Argeş
AR = Arad
BC = Bacău
BH = Bihor
BN = Bistrița-Năsăud
BR = Brăila
BT = Botoşani
BV = Braşov
BZ = Buzău
CJ = Cluj
CS = Caraş-Severin
CT = Constanța
CV = Covasna
DB = Dâmbovița
DJ = Dolj
GJ = Gorj
GL = Galați
HD = Hunedoara
HR = Harghita
IF = Ilfov
IL = Ialomița

IS	= Iaşi	SM	= Satu Mare
MH	= Mehedinţi	SV	= Suceava
MM	= Maramureş	TL	= Tulcea
MS	= Mureş	TM	= Timiş
NT	= Neamţ	TR	= Teleorman
OT	= Olt	VL	= Vâlcea
PH	= Prahova	VN	= Vrancea
SB	= Sibiu	VS	= Vaslui
SJ	= Sălaj		

Dacă în cadrul unui articol numele unei localităţi se repetă, n-a mai fost indicat judeţul.

Iniţialele colegilor care ne-au comunicat material

A. P.	= Augustin Pop	I. F.	= Ioan Faiciuc
D. G.	= Doina Grecu	S. V.	= Sabin Vlad
E. F.	= Elisabeta Faiciuc	V. B.	= Viorel Bidian
E. P.	= Eugen Pavel		

Prin I, II, III etc. sunt notaţi informatorii principali dintr-o localitate, iar prin [*], informator ocazional. Relatările lor sunt reproduse literarizat, între ghilimele.

SOLUŢII ŞI SUGESTII ETIMOLOGICE

I. LEXIC

ARET, AREAT, ALEAT, ALETI etc.

B. Petriceicu-Hasdeu a crezut că în limba noastră sunt două cuvinte omonime: *áret*[1] 'entourage, proximité de quelque chose', care se întâlneşte în Transilvania şi Banat şi se construieşte mai totdeauna cu prepoziţia *în*, şi *arét*[2] 'défi, menace, attitude prise pour menacer ou défier l'ennemi', care se întâlneşte de mai multe ori la cronicari din Moldova.

Despre *áret*[1] afirmă că n-are legătură „cu a r ă t 'montrer', cu care s-a încercat a-l înrudi *Lexiconul Budan,* derivându-l din latinul e r e c t e" şi „nici cu latinul a r e a" (> rom. *arie*), la care s-a gândit S. Mangiucă („Familia", 1884, p. 115), ci „este un maghiarism, din è r r e ' t = e r r e-i t t, de unde ungurii au şi o formă nazalizată e r r ü n t (Fogarasi), însemnând 'de ce côté-ci, dans cette direction-ci' " (HEM II coloana 1543).

Respinge, de asemenea, apropierea de latinul r e c t e pe care o face „pe furiş" Budai-Deleanu în dicţionarul (ms.) său când traduce expresia *stare în aretul cuiva* prin „gegen einem g e r a d e oder i n g e r a d e r Linie stehen", cât şi pe cea a lui „Miklosich (*Rum. Lautl., Vocal.* II, p. 26)", care-l „pune în legătură cu verbul a r ă t a r e" (ibid.).

Pe *arét*[2] îl tratează în articolul consacrat verbului *arăt,* derivându-l din lat. **arreptum* (< *ad* + **reptum* 'défi, menace') (ibid. coloanele 1557–1558).

Ca şi B. Petriceicu-Hasdeu, TDRG şi CADE socotesc că avem de-a face cu două cuvinte. Cum nu sunt convinşi de soluţiile propuse până atunci şi nu pot propune altele, le lasă fără explicaţie etimologică. Aşa apare *áret* 'cuprins, împrejurime' şi în DU.

După DA, *aret* are două sensuri principale: 1 '(la scriitorii vechi din Moldova) pază militară, gardă', 'apărare' şi 2. '(astăzi, în Ban., în Trans. şi în Mold.) 'partea locului, ţinut', 'împrejurime, jur, preajmă'. Şi aici găsim precizarea că se întrebuinţează mai ales în locuţiunea *în aretul cuiva* sau *a ceva* 'în preajma, în împrejurimea, în cuprinsul cuiva sau a ceva': *„Şăd în aretul livezii"*, *„Am văzut pe Petri ieri îmblând în aretul casei tale"*, *„Prin arietul Retezatului umblau ofiţerii împărăteşti..."* etc.

După menţiunea „etimologia necunoscută" se adaugă că forma primitivă a cuvântului pare cea atestată de Barcianu: *arăt*. „În cazul acesta am avea a face cu un substantiv postverbal din *arătà*. *Vin în arătul cuiva* ar însemna deci 'vin în vederea cuiva, în regiunea pe care cineva o stăpâneşte, de jur împrejur, cu privirile'. Din sensul acesta s-a putut uşor dezvolta termenul militar 'regiune păzită' şi apoi 'pază' [...]. Când cuvântul a ajuns să însemneze 'regiunea sau locul de jur-împrejurul cuiva', el s-a întâlnit cu un alt cuvânt, care avea un înţeles analog, cu *árie* (...), aşa că el s-a putut simţi ca un derivat în *-et* al acestui cuvânt, precum e bunăoară sinonimul *préjmet* un derivat din *preajmă*. Astfel s-ar explica forma *áret,* cu *e* în loc de *ă,* şi cu accentul schimbat".

Vasile Bogrea este de părere că, judecând după „locuţia" *„în aretu vântului* 'obviam vento, vor dem Wind' = 'expus *suflării* lui' (cf. *în jeliştea, în bătaia vântului*) [citată în LB] – locuţie faţă de care *în aretul cuiva* [...] 'în dreptul, în apropierea, în preajma cuiva', propr.: 'în sufletul, în răsufletul (raza respiraţiei) cuiva' (compară: „Nu-mi tot umbla în ariatul meu!" din Viciu, *l. c.,* cu expresiile populare uzuale: *a se băga în sufletul cuiva, a nu-i da a sufla*) şi *în aretul unui lucru* [...] ar putea fi nişte generalizări analogice posterioare, – înţelesul primordial al vorbei în chestie pare să fie acela al lat. *halitus, -m*

'souffle, exhalaison, haleine, respiration' " („Arhiva", XX, p. 528–529).

Vasile Bogrea (DR I 257) revine asupra cuvântului afirmând că „expresia *în aretul vântului* [...], ca şi poziţia accentului: *áret* [...], trimite la lat. *halitus, -m* (sc. *venti*), lit. 'suflarea (vântului)' ", adăugând la cele spuse anterior atestarea lat. *halitus* sau *alitum* 'aura venti', a it. *alito di vento* 'idem' şi a cors. *alitu, alda* (dell'aria) 'alito, spiro, soffio'. Mai menţionează că dintre explicaţiile mai recente, aceea a lui Max. Auerbach (în Jb. XIX–XX, 1913, p. 212) reînvie pe *erectum,* iar aceea a lui A. Viciu (*Limba română poporană şi dialectul sicilian. Paralelă,* Blaj, 1904, p. 79) propune pe sic. *arretu* 'arreri, arrè, addietro'.

De acest cuvânt, care a dat mult de lucru filologilor noştri, s-a ocupat, pe larg, N. Drăganu (DR VI 251–259). Lingvistul clujean respinge atât explicaţiile din latină, cât şi pe cea din maghiară. Socotind, ca şi DA, ca sens originar pe cel de 'pază militară', afirmă că etimonul „slav din care trebuie să explicăm pe *aret* pare a fi *retĭ:* pol. *rat,* v. *ret* 'Rettung, Hilfe' (cf. *raty!, rety!* 'interjectio auxilium implorantis'), ceh. *ret* 'idem'; rus. *retĭ* 'der Zank, Hader, Zwist' [...]. Cuvântul românesc a trebuit să se nască în legătură cu verbele *a fi, a sta, a merge, a veni, a chema* etc., din *a* (< lat. *ad*) + *retĭ,* întocmai cum s-a născut *aleş* (< *a* = lat. *ad* + ung. *les*) în legătură cu *a se pune, a sta,* întrebuinţându-se mai întâi în funcţiune de complement adverbial final, apoi ca substantiv" (p. 255). Cum şi în limbile slave „substantivul *ret* se găseşte de obicei în construcţia *na ret, na retu,* cf. ceh. *na ret, na retu volati* 'um Hilfe rufen', *na ret, na retu přiběhnanti* 'zu Hilfe kommen' [...], construcţia românească *'n* sau *în aret* ar putea fi rezultată din cea slavă printr-o falsă analiză sintactică" (*ibid.*): sl. *na ret* > rom. *'n aret.* Acest lucru s-ar fi petrecut către sfârşitul secolului al XVII-lea. Până atunci „slavul *na ret* trebuie să se fi înţeles ca atare, deci ca o expresie străină de limba noastră" (*ibid.*, p. 257).

Prima dintre aceste ipoteze este acceptată de Al. Rosetti (*Istoria limbii române,* Bucureşti, 1978, p. 188) care reţine că

aret „nu reprezintă pe *halitus*", ci „trebuie explicat prin slavă: **reti* 'Rettung, Hilfe' (cf. v. bg. *retovati*), în construcţii ca: *a* [sic!] + *ret*", iar cea de-a doua, parţial, de CDER. Acest dicţionar indică drept etimon al lui *aret* pe „esl. *na reti*".

Oricât de ingenioasă ar fi, explicaţia lui N. Drăganu ridică mari semne de întrebare. În primul rând, aglutinarea prepoziţiei *a* s-ar fi putut produce, prin deasă întrebuinţare, în cazul când şi al doilea cuvânt ar fi fost românesc, ori, după câte ştim, *ret* sau *răt* (< sl. **retĭ*) nu e atestat în limba română. *Aleş*, invocat de Drăganu, este rezultatul aglutinării lui *a* la românescul *leş* (< magh. *les*), cum bine indică HEM I coloana 856, nu la magh. *les*. Acest lucru rezultă şi din locuţiunile citate de N. Drăganu la p. 256: „*a se pune, a sta de-a leşul*, sau *de-aleşul*".

În al doilea rând, e greu de imaginat păstrarea construcţiei slave *na ret* „ca o expresie străină de limba noastră până către sfârşitul secolului XVII" şi că, apărut atunci, *aret* ar fi putut avea, în aproximativ două secole, o atare dezvoltare semantică şi răspândire geografică.

DM, DEX şi BDG nu-l înregistrează.

Dintre toate încercările de a-i lămuri originea, cea justă este fără îndoială a lui Vasile Bogrea. Neluată în seamă de G. Weigand (care în BA II 261 îl derivă din *in erecto*), CADE, N. Drăganu, Al. Rosetti, CDER şi A. Graur (în „Studii clasice", IX, 1967, p. 21: „l'étymologie qui tire roum. *aret* de *hālitus* (REW, 4004) n'est guère assurée"), această explicaţie a fost însuşită de REW, SDLR, Alessio LE 207, Maria Purdela-Sitaru (în LR, XXVIII, 1979, nr. 5, p. 516), Vasile Frăţilă *Contribuţii lingvistice*, Timişoara, 1993, p. 338) etc.

Sensul de 'suflu, suflare, expiraţie' a lui *halitus* s-a pierdut în limba română după ce *aret* a fost folosit multă vreme în locuţiunea *în aretul (cuiva)*, care iniţial a însemnat, aşa cum a arătat Vasile Bogrea, 'în sufletul, în răsufletul (raza respiraţiei) cuiva', deci 'în imediata vecinătate a cuiva'. De aici s-a dezvoltat sensul de 'vecinătate, apropiere, împrejurime (= partea locului, ţinut), jur, preajmă a cuiva sau, prin extensiune, a ceva'.

O evoluţie paralelă până la un anumit punct avem în cazul sinonimului *suflet* 'suflare, expiraţie', în expresiile *a se băga în sufletul cuiva* (citată mai sus de V. Bogrea, inserată în DLR) şi *a sta* (sau *a fi*) *în sufletul cuiva* 'a sta (sau a fi) în imediata apropiere a cuiva', aceasta din urmă neatestată de DLR, a cărei circulaţie nu se limitează, în mod sigur, numai la localitatea noastră natală: *Mai mereţi şi pe-afară, nu staţi tăt în sufletul mieu. Copiii aieştia-s tăt în sufletul mieu de nu poci face mai nimica de ei.*

Dintr-un context ca *a avea pe* (sau *a fi) cineva* **în aret** ['în preajmă'] *de pază,* cuvântul a putut dobândi şi sensul de 'pază', apoi 'pază militară'.

Că acest lucru a fost posibil ne-o demonstrează *álitu,* reflexul sicilian al lui *halitus.* Acesta, pe lângă sensurile: 1. 'fiato, alito che si emette soprattutto per scaldare qc.'; 2. 'tepore': *stari all'alitu di lu luci,* o solo *all'alitu* 'starsene accanto al fuoco per scaldarsi'; 3. 'odore'; 4. 'lieve rumore', îl are şi pe cel de 'protecţie, grijă, pază', evident în expresiile: 5. *Stari all'alitu di unu* 'star sotto l'affettuosa protezione di qc.' şi 6. *dari alitu a unu* 'infonder coraggio a qc.', precum şi în derivatul *alitusu,* adjectiv ce caracterizează „[una] persona che con la sua presenza dà un senso di conforto e di sicurezza" sau „[una] località di campagna che, essendo abitata da più famiglie, dà maggior senso di sicurezza" (Piccitto VS).

Sensul „di conforto e di sicurezza", pe care îl are şi *áret* în expresia familiară, cunoscută de DA din Braşov, *a-i fi cuiva áret* 'a se simţi bine şi sigur', expresie care se întrebuinţează „mai ales negativ" (*Nu ştiu de ce, da nu mi-e áret să rămân desară sângură acasă. Aicea nu mi-e áret; e prea întunerec*), derivă din cel de 'protecţie, ajutor, grijă, pază', expresia fiind, şi aici suntem de acord cu N. Drăganu (*op. cit.,* p. 257), „o rămăşiţă a vechii construcţii a lui *a fi* cu dativul pentru a însemna pe 'avea'. *A-i fi cuiva áret* a însemnat deci la început că 'cineva are la îndemână ajutor, mijloc de scăpare', iar în acest caz, fireşte, că «se simte bine şi sigur»".

Aleat, cu diminutivul *aletuţ* a fost atestat în Botiza MM de T. Papahagi în contextele (pe care le redăm literarizat) „ce

îmblați în aleatul codrului (GFM 213), „Îmblă-un viuț cu un mort 'N aletuțul estui codru' " (ibid. 122). Această „formă rară și necunoscută ca sens" provine, „probabil", din „forma slavă *lětĭ* care, în limba cehă, are derivate cu semnificația de 'frumos, splendoare'. În cazul acesta, *aleatu* (= *a leatu*) ar însemna 'măreție, splendoare (a codrului)' (ibid., p. 213).

În recenzia pe care o face acestei lucrări, Ov. Densusianu (GS II/2 404) nu crede că *aleatu* ar fi „slavic", ci, mai curând, „un fonetism alterat, poate sub influența ung. *mellett* 'lângă' " din *aret, ariat,* asupra originii căruia însă nu se pronunță.

N. Drăganu (DR IV 751) nu împărtășește această părere, identificându-l pe *aleat* cu *alętiu,* care i-a fost comunicat din Sălaj în locuțiunea *în alętiul* 'în apropierea, în preajma' (*Nu-l pot suferi în alętiul casei mele*) și provine, „cu siguranță", din ung. *elött* 'înainte', fără să încerce a explica cum adverbul maghiar a devenit în românește substantiv și să poată „preciza ce legătură ar putea fi între *alétiu, áret* s.m. și *arét* s.m. care însemnează cam același lucru [...], din pricina accentului deosebit al formei celei dintâi, a lui *r* în loc de *l* și *t* în loc de *t'*". Explicația lui N. Drăganu este însușită de Tamás E. și preluată de Fr. Király, *Contacte lingvistice,* Timișoara, 1990, p. 126.

La chestiunea 4852 [„în aretul casei"; ce înseamnă?] din ALR II Emil Petrovici a notat următoarele forme ale acestui cuvânt, pe care le vom reproduce literarizat, fără determinanți, urmate, între paranteze, de numerele punctelor de anchetă: *áret* (2, 27, 29, 36, 76, 102, 250, 362, 365, 403, 551, 833, 836), *arét* (130, 346, 812), *areát* (105), *aleát* (53, 64, 310), *aléti* (316, 334, 353, 362) și *áit* (95), formă confirmată de colegul N. Mocanu, originar din această localitate. În Porucic L 21 găsim *alet* 'cuprins, împrejurime'.

ARINAR

Toponimul *Arinar* „ceva groapă, cu on fel de arină; are pietri; e o piatră cam arinoasă" (Bulbuc AB) provine din apelativul **arinár* 'loc arinos", care poate fi a) derivat de la *arină* cu suf. *-ar* sau, mult mai probabil, b) moștenit din lat.

arenarium 'carieră de nisip' (v. Guțu), ca şi it. *renaio,* log. *arenardzu,* v. prov. *arenier,* v. fr. *areniere* (REW).

BULGĂRE, BULGAN, BULGĂNOS

DA înregistrează pe *bulg* (pl. *bulgi*) ca variantă a lui *bulgăre,* după HODOŞ, C. 95 („*Fie voinici, pe câți bulgi*") şi JARNÍK–BÂRSEANU, D. 513 („*Ducea... bulg de aur junilor*"), întrebându-se dacă nu este forma primitivă. În paragraful consacrat etimologiei se trimite însă la *bulz.*

Pe baza acestor atestări, DU, J. Byck şi A. Graur (*De l'influence du pluriel sur le singulier des noms en roumain,* în BL I 29) consideră că *bulgăr(e)* este un singular nou refăcut din **bulguri, bulgări,* pl. lui *bulg.* Explicația este însuşită şi de CDER. În TDRG, CADE, SDLR, DM, DEX, BDG cuvântul apare cu etimologia necunoscută. G. Ivănescu ETD îl enumeră în categoria cuvintelor fără etimologie precizată, în care există sigur şi unele de origine traco-dacă (p. 316).

Şi după părerea noastră, *bulg* este forma primitivă. L-am atestat, cu pl. *bulgi,* în Gorneşti MS (ALRR–Trans. 1609/313), cu sensul de 'bulgăre de zăpadă'. Nu este exclus ca pluralul în *-uri* să fie încă viu. Cf. *bulz,* cu pl., rar, *bulzi* şi, frecvent, *bulzuri.*

Forma *búlgur* 'pelote, peloton, motte de terre' figurează în Cihac II 551, alături de *bulgăr(e).* Tot aici sunt date şi derivatele *bulgurós* (alături de *bulgărós*) 'grumeleux' şi *a se bulguri* 'se grumeler'. Dicționarele ulterioare n-au înregistrat-o, probabil din cauză că li s-a părut suspectă.

Ea este încă vie în unele graiuri populare. *Búlgur* (pl. *búlguri*) este atestată cu sensurile 'bulgăre de zăpadă' (Volovăț SV, Gârcina NT: ALR I 1251/385, 558; Izvoare HR: ALRR–Trans. 1609/338), 'bulz de sare' (Gârcina: ALR I 1813/558), 'bolovan de pământ' (Marginea SV: ALR II SN I h 33/386). În Iurcăuți – Ucraina (ALR I 1251/396) şi Pipirig NT (ALR II SN I h 33/551) s-a notat numai pl. *búlguri. Búlgure* (pl. *búlguri*) e atestată cu sensurile 'bulgăre de pământ' (Mărăşeşti MH: NALR–Olt. IV h 584/941 leg. şi MN pş. 102

chestiunea 2006/941) şi 'bulgăre de zăpadă' (Voineşti, sat înglobat la oraşul Covasna: ALRR–Trans. 1609/415).

DU, J. Byck şi A. Graur (*loc. cit.*) nu precizează cum s-a ajuns de la *bulgur* la *bulgăr*. Probabil printr-un proces de disimilare (*u-u>u-ă*), influenţat şi de cuvântul *măr*.

Bulgán (pl. *bulgáni*) 'bolovan de pământ' (Vânători MS: ALR II SN I h 33/157; Şoimuş MS, Săcel HR, Nadeş MS, Daneş MS, Vânători, Mihai Viteazu MS, Apold MS, Retiş SB şi Văleni BV: ALRR–Trans. 2006/336, 340, 341, 359, 360, 364, 365, 380, 389), 'bulgăre de zăpadă' (Nadeş, Mihai Viteazu: ibid. 1609/341, 364) nu figurează în dicţionare. E un derivat de la *bulg*, cu suf. *-an*.

În Mihai Viteazu am notat şi adjectivul *bulgănos* „(despre un loc) cu bulgani" (<*bulgan* + suf. *-os*).

CARĂM, CARÂMB

Sextil Puşcariu (DR I 225–226) l-a explicat pe *cárăm*, existent în Viciu Gl din Voila BV în forma de pl. *carămi* 'cele două rude paralele de la scară, în care sunt băgaţi fuşteii', din lat. *calamus*, care însemna nu numai 'trestie', ci şi 'harac' sau 'prăjină'. „Drugii scării fiind făcuţi din nişte prăjini, de cele mai multe ori rotunde, e posibil ca în limba noastră cuvântul să se fi specializat în acest sens" (p. 226). Autorul a rămas la această convingere până la sfârşitul vieţii (v. DR II 598, III 395; DA etc.), arătând (v. DR IV 1397–1398) că forma *cárămi* nu este un plural dialectal din *cărâmb*, cum a afirmat Gustav Weigand (în BA II, 1926, p. 259), şi neluându-l în seamă pe A. Graur *Corrections* 14, după care provenienţa lui *carămi* din lat. *calami* este „très douteuse" din cauză că reflexul aşteptat ar fi **caremi*. Explicaţia lui Sextil Puşcariu a fost acceptată de REW. În afară de DA, nici un alt dicţionar nu-l înregistrează pe *cárăm*.

După cum a constatat demult Sextil Puşcariu (DR II 596), „cuvântul *carâmb* sau *cărâmb* [...] e unul din cele mai mult discutate etimologiceşte". LM III se întreabă dacă nu cumva este „din aceeasi funtana cu *calibru*, adeco din arab, *qalâb* sau

qalîb?". Franz Miklosich *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen,* Wien, 1886, p. 132) îl pune în legătură cu sârbul *korubati* 'a desfăca porumbul'. După Cihac II 487, este împrumutat din ung. *karima* 'bord, rebord, retroussis d'un chapeau', iar după Al. Philippide (în ZrPh, XXXI, 1907, p. 302), moştenit din lat. *carri umbo.* Urmându-l pe Franz Miklosich, Gustav Weigand (Jb XVI 222) propune o formă medio-bulgară *корѫбъ, aprobată de Hubert Dumke (Jb XIX 82). August Scriban („Arhiva", 1921, p. 238 şi SDLR) îl pune în legătură cu lituanul *karãbas* 'cornet, pungă de hârtie'. Petar Skok (ZrPh, XLII, 1923, p. 191) îl explică din lat. *calopus,* cu intercalarea unui *m* ca în *strambus.* Cum (în comparaţie cu scara) loitra este o „scară mică", Sextil Puşcariu s-a gândit că „în acest caz şi drugii paraleli ai loitrei au putut fi numiţi cu un diminutiv de la *calamus,* spre deosebire de *carâmii* (< lat. *calami*) scării" (p. 598–599). La o sugestie a lui G. Giuglea, a propus diminutivul latin **calamulus,* care ar fi dat în româneşte „**căramur* sau *cărâmlu,* după cum admitem o formă cu *u* menţinut sau sincopat". Prin intercalarea unui *b* în grupul *ml,* s-ar fi ajuns la **cărâmblu,* care ar fi evoluat la **cărâmbru* (prin asimilarea *r* - *l* > *r* - *r*) şi apoi la *cărâmb* (prin disimilarea *r* - *r* > *r* - zero). Autorul admite c-ar putea fi vorba şi de o disimilare (*l* - *l* > *l* - zero) plecând de la forma articulată: **cărâmblul(u)* > *cărâmbul(u).* La sfârşit mai aminteşte „că, dacă alături de forma «regulată» *cărâmb,* găsim tot atât de des *carâmb,* păstrarea lui *a* proton se datoreşte existenţei alăturea a lui *cárăm*" (p. 599).

Această ipoteză, reluată în DA, acceptată de REW (cu rezerve), Ovid Densusianu (în GS VI 363, ALP 200), DM, DEX şi BDG, a fost respinsă, printre alţii, de Graur *Corrections* 14. Etimonul *calamus* indicat de CADE a fost contestat de Ovid Densusianu (GS VI 363) şi neluat în seamă de alţi cercetători.

După Th. Capidan (*Un mot préroman en langue roumaine,* în LL II, No 1 et 2, 1943, p. 226), *carâmb* este un singular nou refăcut după *carâmbi,* pluralul lui *carâmbă,* cuvânt care se poate explica din forma, atestată de Hesychios, χαράμβας 'bâton de berger', care ar putea fi de origine tracă.

În LR II, Sextil Puşcariu a admis ca posibilă o altă explicaţie pentru *carâmb*: „Din *cárăm* (lat. *cálamus*) a rezultat, prin mutarea accentului şi despicarea lui *m* în *mb* (§ 72), *carâmb*" (p. 99). „Este probabil că şi cuvântul nostru *carâmb,* dacă nu-i un element preroman, cum presupune Th. Capidan (LL, II, p. 226), ar putea fi o variantă – cu accent schimbat – a lui *carăm* < lat. *calamus*" (p. 144). „Se pare că prin despicarea lui *m* în *mb* (§ 72) s-a născut forma **cárămb,* iar cu mutarea accentului, *carâmb.* În forma aceasta, deşi *a* din silaba dintâi şi-a pierdut accentul, el n-a devenit *ă,* ca în nenumărate alte cazuri, decât în unele regiuni, fiindcă rostirea tradiţională, cu *a*, a rămas prin puterea inerţiei" (p. 336).

Considerând simple curiozităţi vechile tentative etimologice, I. I. Rusu ER 285 respinge şi ipoteza lui Th. Capidan, deoarece cuvântul glosat de Hesychios „nu poate fi din idiomul mysilor asianici spre a putea fi considerat eventual tracic", susţinând că „în *cără-m-b-,* forma veche **caramb-* sau **calamb-,* există un rad. i.-e. **(s)ker-* sau **(s)kel-,* iar sensul de bază pare a fi 'drug, sul, par, băţ', făcut prin tăiere".

Materialul cules (mai ales de noi) în sudul Transilvaniei confirmă, fără putere de tăgadă, ultima explicaţie a lui Sextil Puşcariu, oferind şi formele intermediare: *cárăm* (pl. *cárămi*) 'carâmb la loitră' (Şona BV, Drăguş BV, Arpaşu de Jos SB, Cârţişoara SB: ALRR–Trans. 2115/413, 422, 423, 438. Din Arpaşu de Jos este atestat şi de E. Petrovici, cu acest sens, dar şi cu cel de 'carâmb la scară': ALR II SN II h 349/172, ALR II/I MN p. 134) > *cárămb* (pl. *cárămbi*) 'carâmb la loitră' (Mateiaş BV, Arini BV, Fântâna BV, Veneţia de Jos BV, Breaza BV, Şinca Nouă BV: ALRR–Trans. 2115/382, 387, 388, 414, 439, 441; Lisa BV: LRg I 90), 'carâmb la cizmă' (Jimbor BV, Mateiaş, Augustin BV, Arini, Veneţia de Jos, Şinca Nouă: ALRR–Trans. 1504/362, 382, 387, 414, 441) > *cárâmb* (pl. *cárâmbi*) 'idem' (Bod BV, Vlădeni BV: ibid. 1504/418, 419), 'carâmb la loitră' (Vlădeni: ibid. 2115/419) > *carâmb* 'idem' (Valea Mare CV, Băcel CV, Hurez BV, Întorsura Buzăului CV, Vama Buzăului BV, Crasna CV: ibid. 2115/416, 417, 421, 443, 444, 453), 'carâmb la cizmă' (Bixad

CV, Zăbala CV, Valea Mare, Băcel, Întorsura Buzăului, Vama Buzăului, Crasna: ibid. 1504/361, 386, 416, 417, 443, 444, 453) > *cărấmb* 'idem' (Mărtănuş CV, Covasna CV, Sohodol BV, Fundata BV, Câmpu lui Neag HD), 'carâmb la loitră' (Răhău AB, Boiţa SB, Poiana Mărului BV, Sohodol: ibid. 2115/396, 435, 446, 452).

Am mai notat formele *cárim* (pl. *cárimi*) 'idem' (Mihai Viteazu MS: ibid. 2115/364), *cárom* (pl. *cáromi*) 'idem' (Glâmboaca SB: ibid. 2115/424), *cáromb* (pl. *cárombi*) 'idem' (Copăcel BV: ibid. 2115/440) şi derivatul *carambéte* (pl. *carambéţi*) 'idem' (Şercăiţa BV: ibid. 2115/420).

CAUNĂ, GAUNĂ

Liuba–Iana M atestă cuvântul *caună* în (Maidan, azi) Brădişoru de Jos CS şi-l glosează 'mină' (p. 28). Sextil Puşcariu (v. PEW, DA) crede că ar putea fi un latin popular **cavĭna* (de la *cavus*), care a lăsat urme şi în alte limbi romanice.

Pe baza aceleiaşi lucrări despre Maidan (evident, a citatului de la p. 33: „În acest loc sunt două ocne vechi. Una se crede că e de aramă, a cărei *caună* (gaură) este sub şcarpul călei ferate"), CADE defineşte cuvântul 'gura ocnei, gaura pe unde se intră în ocnă'. După acest autor, ar fi vorba de un împrumut din „srb. *kavna* < germ. *Kaue*". Pentru CDER, care menţionează doar ipoteza lui Sextil Puşcariu, cuvântul are „origen dudoso... Es posible que se trate de una var. de *găunos*". CDDE, DU, TDRG, SDLR, DM, DEX şi BDG nu-l înregistrează. Nu figurează nici în Gămulescu ES.

Provine din latinescul târziu *cauna* 'groapă, gaură', atestat în Du Cange în anul 1308.

Este posibil ca *gáună* 'groapă mai strâmtă între dealuri, gaură' (Blidăreşti CJ), cuvânt neatestat de dicţionare, să fie o variantă (cu trecerea *c* > *g* întâlnită şi la alte cuvinte) a lui *cáună*, nu a lui *gaură*.

Are sensurile de 1. 'miel de la câteva luni după înțărcare până la unul sau doi ani'; 2. 'mânz de la un an până la doi sau chiar mai mulți ani'. Cu primul sens se folosește în partea de răsărit a Transilvaniei, în Moldova, estul Munteniei și Dobrogea, iar cu cel de al II-lea, în Oltenia și vestul Munteniei (v. Marius Sala, *Din terminologia păstorească românească: rom.* **vătui, cârlan, noaten**, în SCL, VIII, 1957, nr. 1, p. 80, figura 2).

Este unul dintre cele mai discutate cuvinte ale limbii române. LM III se întreabă dacă nu e oare „in locu de *curlanu,* cu intellessulu 'bunu de tonsu' [...] sau in legatura de affinitate cu *carceiu* sau *carligu*". Cihac II 448 l-a explicat din magh. *kerlány* 'agneau d'un an', Philippide PIL 150, din **cârnan,* un derivat de la *carne* cu suf. *-an,* iar I.-Aureliu Candrea („Noua revistă română", I, 1900, nr. 9, p. 405), din „*cal* cu ajutorul sufixului *-an* și prin intercalarea lui *r* ca în *dărlog* (pentru *dălog*), *gărligan* (pentru *găligan*), *tărbăcesc* (pentru *tăbăcesc*) etc.". G. Weigand (Jb XVI, 1910, p. 222) s-a gândit la sl. **krdlan* 'miel sau cal care intră în cârd'. Nefiind de acord cu G. Weigand și Alexandru Philippide, G. Giuglea (DR I 247) propune ca etimon adjectivul lat. *carnalis,-e* cu înțelesul de 'făt'. *Carnalem* ar fi dat „*cârnare,* pl. **cârnari,* după care s-a refăcut un singular, **cârnar*", devenit, prin disimilare, **cârnal,* iar apoi, prin metateză, *cârlan.* Autorul e de părere că s-ar putea admite și faza **cârnar* > **cârnan* > (prin disimilare) *cârlan.*

Această explicație, apreciată de S. Pușcariu (DR III 380) ca probabilă, este respinsă de Leo Spitzer (DR IV 651), REW și G. Weigand (BA II 263–264) etc. Ținând seama de observațiile lui E. Gamillscheg (ZrPh XLIV 241), G. Giuglea (*Coïncidences, concordances entre le roumain et d'autres langues romanes,* în LL, I, No 2, p. 171 = Giuglea CRR 245) recunoaște că derivarea prezintă unele dificultăți fonetice și revine asupra explicației, completând că forma **cârnar* a devenit *cârlan* sub influența lui *mârlan* 'miel păstrat pentru reproducere', cuvintele având sensuri înrudite.

Nicolae Drăganu (DR IV 132 nota 1) e de părere că săsescul *Jórlänk, Jêrlənk* sau *Jêrlänk* 'einjähriges Schaf' (cf. mosel. *Gêrleng, Jêrlənk* și *Jêrlong* 'einjähriges Kind' [...]) a putut să ne dea nu numai pe *ghiorlan,* ci „la rigoare chiar și pe *cârlan* [...] dacă admitem o rostire cu *c* în loc de *g* sau că *g* săsesc a fost înțeles de români *c* în unele regiuni". Ipoteza este însușită de SDLR. Într-o comunicare făcută la Muzeul Limbii Române (v. DR VI 657) și G. Kisch consideră cuvântul împrumutat din germană.

Ovid Densusianu ALP II găsește nesatisfăcătoare explicațiile lui G. Weigand și G. Giuglea și vede în *cârlan* un termen de proveniență turco-tătară.

Dacă cuvântul se explică de la *kyrla* 'câmp', 'loc de pășunat' dar și 'munte', „forma aceasta ca verb ne duce spre sensul de 'a merge la munte' ". Atunci ar fi de presupus că el s-a dat inițial unor „miei ceva mai răsăriți", care, fătați iarna, după trecerea primăverii, „au putut să urce la munte, să iasă la pășunat" (p. 22).

Menționând formele *karo* 'putere', *karylan* 'a se întări' și *karylu* 'tare', autorul e de părere că *cârlan* s-ar putea explica admițând „că forma primitivă ar fi *carulan* care prin sincoparea lui *u* ar fi dat *carlan, cârlan* și ar fi însemnat un 'miel mai în putere, de doi ani' ". Cum „acest șir de trei forme nu ne duce spre mediul păstoresc", se gândește că ne vin în ajutor cuvinte precum *körpä* 'miel de curând născut', *kar*(ag)*an* 'oaie tânără'. Din această „serie întreagă de cuvinte care ne îndreaptă spre *cârlan*", nu poate însă hotărî care „ar fi mai de luat în considerație" (p. 23).

I. I. Rusu găsește de prisos să combată aceste „etimologii greoaie", „toate eliminându-se de la sine". Ține seama de remarca lui G. Weigand că terminația *-án* în loc de *-ấn* ar fi o dovadă contra vechimii cuvântului în limba română și, cum tema **cârl-* „e lipsită de analogii în limbile europene și nu există o rădăcină ide. de forma **(s)q$^{(u)}$er-* potrivită pentru înțeles" (DR XI 171), presupune că inițial cuvântul avea forma (atestată numai în Banat) *gârlan*, devenită „*cârlan* cu pierderea sonorității *g* > *c*" (p. 172), fiind un derivat cu sufixul *-an* de la

o temă „veche”, „străromână” *gar-l- cu semnificația primară de ‘progenitură, pui de animal’. Această temă ar fi provenită din baza indo-europeană *g^{u}er-l-/*g^{u}or-l-. Autorul își menține ipoteza și în ER 293.

În LR II 147 Sextil Pușcariu abandonează explicația lui G. Giuglea, enumerându-l pe *cârlan* între cuvintele cu „etimologie obscură” care ar putea avea „un *rl* despicat din *l* sau *r*”, fără a preciza însă care ar fi forma primară. Deci nu știm dacă se gândea la **călan* sau la **căran.*

Pentru N. Lahovary (*Contribution à l'histoire linguistique ancienne de la région balkano-danubienne et à la constitution de la langue roumaine,* în „Vox romanica”, 14., 1954/1955, nr. 2, p. 321), *cărlan* este derivat din radicalul „*căr* + suff. adject. *-an,* comme dans d'autres noms d'animaux domestiques, tels: *mărtzan, motan* ‘matou’; *curc-an* ‘dindon’; *tzurcan* ‘espèce de mouton...”, radical comparat cu caucazianul „du N.-E. *kar, gar* ‘brebis, mouton d'un an’. Hébreu *kar* ‘agneau’; berbère *a-kar, i-ker, i-kerri* ‘mouton’ ”. Autorul nu este convins de explicația propusă, recunoscând, între paranteze, că „le *l* du nom roumain présente cependant une difficulté”. Ipoteza provenienței din substrat este respinsă de Ariton Vraciu (*Studii de lingvistică generală,* Iași, 1972, p. 117).

Cunoscând (după Rusu ER) cele mai multe dintre aceste ipoteze, Ion Cârstoiu (*Teze și ipoteze lingvistice,* București, 1981) le respinge, văzând în *cârlan* un împrumut din „germ. *karl* ‘bărbat tânăr’, dialectal *kerl* ‘băiat tânăr’ etc., la care s-a adăugat un sufix *-an*” [sic!] (p. 54), fără să poată preciza „de la ce populație germanică a intrat cuvântul la români sau ce limbă a servit drept intermediar (slava?, maghiara?)” (p. 55).

Pentru DU, CADE, DA, DM, CDER, DEX și BDG etimologia cuvântului este necunoscută. CDER, care dă ca prim sens pe cel referitor la mânz, adaugă că „podría ser el dimin. *călan,* con *r* infija (...); pero el segundo sentido es difícil de explicar”.

După părerea noastră, explicația justă este cea dată de I.-A. Candrea în 1900 (dar abandonată în CDDE, CADE, probabil din cauza părerii diferite a lui Ovid Densusianu) și indicată ca posibilă de CDER. *Cârlan* provine din **călan* ‘cal

tânăr' (< *cal* + suf. diminutival *-an*), ca şi *ciocârlie* < *ciocălie* (v. *supra*), *coşârlău* < **coşălău* (v. *infra*), *dârlog* < *dălog* (v. *supra*), *perloşină* < *pieluşină* (v. *infra*), *scăfârlie* < *scăfălie* (v. *supra*), prin despicarea lui *l* în *rl*[1].

După cum a arătat Florica Dimitrescu (*Note asupra relaţiilor dintre diminutive şi augmentative în limba română*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, 1958, p. 242), pe lângă valoarea predominant augmentativă, sufixul *-an* are şi una diminutivală. Spre exemplificare citează cuvintele *călan*, care, „paralel cu sensul augmentativ aşteptat 'cal greu, cal de povară', are şi sensul diminutival[...] când se referă, prin extensiune, la 'un om mic, urât la faţă' sau la 'un tânăr neajuns la vârsta deplină' ", *lupan* 'lup tânăr' şi *făgan* 'fag tânăr şi des'. La acestea Marieta Pietreanu (*Sufixul* **-an**, în SMFC II 94) adaugă pe *flăcăuan* 'flăcău mai tânăr'. Mai putem cita pe *ursan* 'pui de urs mai mare' („Un u r s a n tânăr şi grăsan, ca de doi ani, mormăia la numai un pas de el": DLR ms.) şi *vulpan* 'pui de vulpe mai mare' („Atunci ieşi cel dintâi v u l p a n , cu coada târâş": Mihail Sadoveanu, *Baltagul, Paştile blajinilor, Ochi de urs*, Bucureşti, 1969, p. 220).

Aşadar, sensul etimologic al cuvântului *cârlan* este cel de 'mânz de la un an până la doi sau chiar mai mulţi ani'.

CHIMNICAR, PLESNICAR, PLIMNICER, PRIMNICER etc.

În DLR există 3 articole lexicografice:

1) *plesnicar* (var. *plesnicer, pleşnicar, pleznicer*) 1. '(Trans.) construcţie mică de lemn, ridicată lângă şură; p. e x t . şopron';

---

[1] „Despicarea" lui *l* sau *r* în *rl* este un fenomen destul de frecvent. Vezi şi alte exemple la Philippide OR II 368; Puşcariu LR II 147; Al. Graur, *Grupuri simbolice în fonetismul românesc*, în SCL, X, 1959, p. 206–209; Vasiliu *Sufixe* 39–40; Andrei Avram, *Note etimologice*, în LR, XXV, 1976, nr. 2, p. 155; Dumistrăcel *Influenţa* 265; Loşonţi TRFR 40, 42, 43, 111, 160.

2. ‘(regional) lemn în formă de triunghi, care se aşază între acoperiş şi căpriori pentru a ridica streaşina casei şi a feri pereţii de ploaie’;

2) *plimnicer* (var. *plinicer*) ‘(Trans.) ‘încăpere sau despărţitură într-o magazie, într-o şură etc. în care se ţin uneltele agricole, pleava etc.;

3) *primnicer* (var. *primicer*) ‘(prin sudul Trans.) adăpost de scânduri (ridicat lângă şură) în care se depozitează pleava, cocenii etc.

La primul şi la ultimul cuvânt apare menţiunea „etimologia necunoscută”. La ultimul aceasta este urmată de trimiterea la *pimniţă*. La al doilea se face trimitere la bg. плевник.

Evident ca toate aceste forme aparţin aceluiaşi cuvânt. Cea originară, necunoscută de DLR, este *plevnicér* (pl. *plevnicére*), atestată de noi în Toarcla BV cu sensul de ‘construcţie mai joasă în spatele şurii în care se depozita pleava’ şi de Marilena Velican-Cosinschi (*Consideraţii asupra lexicului graiului din Hărman (judeţul Braşov)*, în „Philologica”, II, 1972, p. 61, 68) în Hărman BV cu sensul de ‘partea joasă a şurii unde se păstrează pleava’ şi cu varianta *plivnicer*. Alte variante sunt *pleznicar* ‘despărţitură a şurii’ (Feisa AB: Frăţilă Gl), *plinicar* ‘coteţul găinilor’ (Săsciori AB: Lidia Sfârlea, *Aspecte ale lexicului graiului din Valea Sebeşului*, în CL, VI, 1961, p. 124), *pliznicér* (pl. *pliznicere*) (Vânători MS: ALRR–Trans. 2064/360), şi *chimnicar* ‘feldera şurii, în dosul grajdului, sub acelaşi acoperiş’ (Gura Râului SB: Viciu Gl). Pentru aceasta din urmă, în DA se face trimitere la *pimniţă*. Ea redă, literalizată, pronunţarea locală cu labiala palatalizată. Literarizată, forma este *pimnicar*.

G. Pascu (*Suf.* 84) inserează pe *plimnicer* printre derivatele care „nu-s decât variante ale cuvintelor primitive”, punând semnul egalităţii între el şi ar. „*pleamniţă* ‘fânărie’, bg. *pleavniţa* < hangar pour la paille, fenil ‘à paille’ ”. CADE lucrează în articole separate pe *pleşnicar*, lăsat fără etimologie, şi *plimnicer*, explicat din bg. *plěvnica*, iar CDER include pe *plimnicer* printre derivatele lui *pleavă*, cu menţiunea „probabl. en lugar de **plevnicer*, cf. *pleşnicar*”.

Plevnicer este un derivat de la *plévniță* 'adăpost unde se păstrează pleava' (formă dată de TDRG, SDLR și CDER), *pleavniță* (formă dată de DLR).

CIOCÂRLIE, CIOCÂRLAN

Deși de aceste cuvinte s-au ocupat cei mai de seamă lingviști români, ele nu au încă o explicare etimologică convingătoare și unanim acceptată.

După B. P. Hașdeu („Columna lui Traian", 1873, nr. 7, p. 10), *ciocârlie* este din „fondul dacic cel mai necontestabil". Lazăr Șăineanu *(Elemente turcești în limba română,* București, 1885, p. 262) raportează pe *ciocârlie* și *ciocârlan* la turcescul *čakyr* care are și sensul de 'épervier, émérillon'. Combătând părerea acestora, Ovide Densusianu (*Histoire de la langue roumaine,* tome premier. *Les origines,* Paris, 1901, p. 38) apreciază că „il se peut très bien que nous ayons affaire là à un dérivé de *cioc*". Deoarece autorul nu precizează sensul cuvântului *cioc,* bănuim că se gândea la cel foarte cunoscut de 'plisc'. DU crede că *ciocârlie* e „derivat dintr-un primitiv *ciocârlă,* tras din *cioc* (cf. *cocârlă, codârlă)* și desemnând pasărea cu ciocul drept și groscior".

Pentru Alexandru Philippide (OR II 706), *ciocârlie* „e de origine obscură".

S. Pușcariu (*Ciocârlan, ciocârlie,* DR VI 306) respinge ipoteza derivării de la *cioc,* «căci ciocul „drept și groscior" nu-i deloc caracteristic pentru această pasăre. Ceea ce i-ar putea da numele este moțul din vârful capului. Astfel, în afară de circumscrieri ca *ciocârlie moțată,* fr. *alouette huppée,* germ. *Haubenlerche,* avem ital. *cappellaccia* (de la *cappello* 'pălărie'), span. *coguhada* (din lat. **cuculleata* REW. 2357), fr. *cochevis* (tot în legătură cu lat. *cucullu* 'căiță', cf. Gamillscheg, FEW. s.v.) etc. (cf. R. Riegler, *Das Tier im Spiegel der Sprache,* 163). În bulgărește ciocârlia se numește *čučuliga* sau *čučulaška,* de la *čučul* 'moț'. Variante ale acestor forme bulgărești se întâlnesc și la aromâni și megleniți: *čučulean* și *ču(r)čuleai.* De aceea G. Giuglea (DR III 1090) s-a gândit la un derivat în *-ârlă* de la *cioacă* 'vârf')».

După aceste constatări ne-am fi aşteptat ca S. Puşcariu să încerce a explica pe *ciocârlan* ca derivat românesc plecând de la numele moţului, dar, urmând TDRG, a crezut că „avem a face cu un cuvânt de origine onomatopeică” care imită vocea păsării. Mai departe (p. 307–308) propune şi o altă explicaţie. Cum „*ciocârlia* şi *ciocârlanul* au un zbor cu totul deosebit de al altor păsări şi fac impresia că se învârtesc în aer”, fapt pentru care „se zice: *se învârteşte ca ciocârlia* şi *e ciocârlan (de beat), e beat cum e ciocârlanul* sau *a prins ciocârlanul de coadă* = s-a îmbătat”, S. Puşcariu nu exclude posibilitatea ca numele să provină de la „o tulpină *cioc(o), ciuc(c)o, ciucio* foarte răspândită în dialectele italiene, având înţelesul de ‘prost, ameţit, beat’ ”, la care s-ar fi adăugat grupul consonantic *rl*, „element onomatopeic” întâlnit „în multe limbi ca simbol pentru o mişcare rotativă” (p. 307). „În cazul acesta *cioc* + *rl* ar fi o repetiţie a ideilor de ‘beat’ şi ‘învârtire’ [...]”.

Cred că la origine s-a zis *pasăre ciocârlie*, poate cu sensul de ‘pasăre învârtitoare’, şi numai mai târziu, prin substantivizare, *ciocârlie*, care e deci un derivat cu sufixul adjectival *-iu, -ie (-iv, -ivă)*, de la tulpina onomatopeică *ciocârl-*” (p. 308). Această ipoteză este rezumată în DA. În LR II 147, autorul se limitează doar să enumere pe *ciocârlan (ciocârlie)* printre cuvintele în care grupul *-rl-* ar putea fi despicat din *l* sau *r*, fără a arăta care ar fi formele originare şi de unde provin ele.

CADE îl explică pe *ciocârlan* din *cioc* ‘moţ’ + suf. *-ârlă* + *suf. -an* iar pe *ciocârlie* îl compară cu *ciocârlan*. SDLR preia explicaţia lui I.-A. Candrea pentru *ciocârlan*, dar admite origine onomatopeică pentru *ciocârlie*. Această inconsecvenţă este înlăturată de DM: *ciocârlan* < *cioc* + suf. *-ârlă -an* şi *ciocârlie* < *cioc* + suf. *-ârlă -ie*. În DEX şi BDG *ciocârlan* este raportat la *cioc*[2], iar *ciocârlie*, la *ciocârlan*.

După Iorgu Iordan (*Les dénominations du „crâne” d'après l'Atlas linguistique roumain (I, carte 7)*, BL, VIII, 1940, p. 132), „le suffixe *-ârlie* n'existe pas en roumain. En effet, il n'est pas du tout sûr que *ciocârlie* (le seul mot en *-ârlie* que l'on puisse citer) soit un dérivé de *cioc*”. În notă autorul găseşte „mult mai probabilă” explicaţia propusă în DA.

Al. Graur (*Grupuri simbolice în fonetismul românesc,* în SCL, X, 1959, nr. 2, p. 208) enumeră printre cuvintele de origine necunoscută, care „au un caracter net expresiv şi sunt aproape sigur onomatopee", în primul rând pe *ciocârlie.*

CDER aminteşte unele păreri anterioare fără a aduce ceva nou. Laura Vasiliu (*Sufixe* 40) le trece printre formaţiile neclare.

În *Istoria limbii române,* vol. II, 1969, p. 363, printre sufixele româneşti considerate de origine autohtonă este trecut şi „*-ârlă,* învechit, existent în câteva cuvinte de substrat (*şopârlă, ciocârlă, ciocârlie, -an*), precum şi în altele vechi sau obscure". [LR, XXIV, 1975, nr. 3, p. 246–247]

În principalele dicţionare aceste cuvinte sunt definite astfel:

Ciocârlan: 1. '(Bucov.) pasăre, ca o vrabie mai mare, care nu se duce nici iarna de la noi şi are un moţ în vârful capului, din care cauză se mai numeşte şi *ciocârlan cucuiat* sau *moţat*'; 2. '(în unele regiuni) masculul ciocârliei' (DA); 1. 'bărbătuşul ciocârliei'; 2. 'ciocârlie' (CADE).

Ciocârlie: „1. 'pasăre cântătoare, de mai multe soiuri (cf. şi ciocloiu, chiuchiuroiu)'. [...]. Alte specii: *ciocârlie cucuiată* sau *moţată.* În unele părţi, *ciocârlie* se numeşte numai femela acestor specii de păsări, al căror bărbătuş se numeşte ciocârlan" (DA); 1. 'păsărică de culoarea cafenie [...]'; 2. *ciocârlie moţată* 'varietate de ciocârlie cu un moţ de pene pe cap; numită şi „ciocoi", „moşuţ" sau „păcurar" (*Alauda cristata*)' (CADE).

Dintre speciile de ciocârlie descrise de Robert Ritter von Dombrowski, *Păsările României,* vol. I, 1946, p. 162–183, numai 3 au moţ pe cap: *Galerida cristata cristata,* numită *ciocârlie moţată, ciocoi, moşuţ, păcurar, ciocârlan, ciocoi moţat, ciocârlan cucuiat; Alauda arvensis cantarella,* numită *ciocârlie de câmp surie, ciocârlie de ţarină, ciocârlie de vânt; Eremophila alpestris flava,* numită *ciocârlie urechiată, ciocârlie alpină.*

Mihai C. Băcescu, *Păsările în nomenclatura şi viaţa poporului român,* [Bucureşti], [1961], a corectat omologări greşite ale predecesorilor şi, plecând exclusiv de la nume cu

circulație pe teren, consideră potrivită denumirea *ciocârlie* numai pentru speciile *Alauda arvensis, Lulula arborea* şi cea de *ciocârlie cucuiată* pentru specia *Galerida cristata,* respingând (p. 56), fără temei, omologarea *ciocârlie = Galerida cristata* făcută de Dombrowski.

Lăsând problemele de omologare în seama ornitologilor, vom spune că există regiuni în care a) fiecare din cuvintele *ciocârlan, ciocârlie* defineşte atât masculul, cât şi femela speciei respective; b) masculul şi femela au denumiri înrudite din punct de vedere lingvistic (numele unui sex este derivat din al celuilalt); c) masculul şi femela au denumiri fără legătură lingvistică între ele; d) cuvintele *ciocârlan, ciocârlie* denumesc specii diferite sau nu sunt folosite. Aceste afirmații se sprijină mai ales pe răspunsurile la întrebările 1032 (Ciocârlie), 1033 (Ciocârlan) din ALR I, material necartografiat, şi 6202 (Cum face ciocârlia?) din ALR II, material necartografiat. Emil Petrovici, anchetatorul ALR II, a notat în mai multe puncte, pe lângă răspunsurile la întrebare, numele ciocârliei şi al ciocârlanului.

După cum rezultă din materialele citate (dicționare, lucrări de ornitologie, atlase) şi din constatările noastre personale în mai multe județe ale Transilvaniei, cuvintele *ciocârlan, ciocârlie* denumesc unele dintre speciile familiei *Alaudidae* care au un moț ascuțit de pene pe cap. Lui S. Fl. Marian (*Ornitologia poporană română,* tom. I, Cernăuți, 1883, p. 335) i s-a comunicat că în părțile de nord ale Transilvaniei ciocârlanul se numeşte *ciocoi* şi *moşuț* „pentru că această pasăre are un moț, cioc, țuclui sau cucui ascuțit de pene pe cap". La p. 336–338 autorul reproduce o legendă din ținutul Lăpuşului, în care se explică de ce „e C i o c o i u l c u p u p u i în vârful capului".

Fără îndoială că pentru e explica cuvintele *ciocârlan, ciocârlie* trebuie să pornim de la numele moțului. Pe harta 688 a ALR II SN III găsim următoarele răspunsuri pentru '(pasăre) moțată': *cu bubui:* 250, *cu buglă:* 260, *cu bugui:* 235, *cu căciulă:* 182, *cu cioc:* 386, 551, *cu ciubică:* 95, *cu ciuclă:* 219, 353, 362, *ciuclată:* 362, *cu coc:* 182, *cu conci:* 64, 250, 272,

279, 325, 346, 349, *conciată:* 105, *conciuiată:* 272, *cu cucui:* 29, 414, 531, 605, 682, 728, 762, *cucuiată:* 537, 605, 728, *cu cujmă:* 95, *cu moț:* 36, 47, 76, 102, 130, 141, 682, 791, 812, 833, 836, 848, 872, 876, 928, *moțată:* 2, 27, 705, 723, 886, 899, 987, *cu moțoc:* 784, *cu pup:* 310, 316, *cu pupui:* 53, *pupuiată:* 53, *cu țuglui:* 284, 365, *țugluiată:* 365, *cu țugui:* 514, *cu vâstră:* 172.

Constatăm că *buglă, cioc, cucui, moț, pupui, țuglui, țugui* etc. au pe lângă sensul de 'ridicătură, înălțime', și pe cel de 'moț la păsări'. Presupunem că și *ciocălie,* cunoscut doar cu sensul de 'ridicătură, înălțime' (v. Dumitru Loșonți, *Contribuții toponimico-etimologice,* în LR XXIV, 1975, nr. 3, p. 243 = Loșonți TRFR 41) s-a întrebuințat și ca nume al moțului (probabil prin Banat, nord-vestul Olteniei, sud-vestul Transilvaniei) sau chiar se mai întrebuințează, dar n-a fost atestat. Inițial li s-au zis speciilor cu moț amintite mai sus **pasăre cu ciocălie,* unde **ciocălie* 'moț' este derivat din *cioc* (sau **cioacă?*) 'moț' + suf. *-ălie.* Apoi s-a ajuns la *ciocălie* din care s-a putut dezvolta *ciocărlie* (formă atestată în ALR I 1032/135, 320 și ALR II 6202/520) > *ciocârlie.* La fel de posibilă este și o altă succesiune în timp a fenomenelor: **pasăre cu ciocălie* > **pasăre cu ciocârlie,* apoi *ciocârlie.*

Se confirmă deci presupunerea lui S. Pușcariu că grupul *-rl-* din *ciocârlie* ar putea fi „despicat" din *-r-* sau *-l-*. Despicarea lichidei *-l-* o găsim și în *scăfârlie, dârlog* etc. Iorgu Iordan (*Les dénominations...,* p. 132–133) a arătat că forma primitivă a lui *scăfârlie* este *scăfălie* (înregistrată în punctele 28, 79, 375; cu afereza lui *s-*, în punctele 69, 112), un derivat de la *scafă* cu suf. *-ălie.* A încercat și o explicație a apariției lui *-r-*: „La variante avec *-r-* a été créée plus tard sous l'influence d'un mot dont l'aspect phonétique ou le sens présentait une certaine ressemblance avec *scăfălie.* Je ne puis trouver pour le moment ce mot, mais cela n'infirme pas mon explication. On pourrait penser aussi, avec plus de chance, à l'expressivité du groupe *-fâr-* (cf. *sfârlă, zvârli* etc.: épenthèse d'un *r,* provoquée par le besoin de renforcer la valeur expressive du mot)" (p. 135). Putem completa că pentru NALR–Banat I forma *scăfălie*

(scăfelie, skefelie) a fost notată în 15 localități (h 4/8; h 6/28, 33, 50, 73, 74, 77, 79–81, 83, 84, 89, 93; h 129/30), iar *căfălie (kefelie),* în 8 (h 4/91; h 6/67, 94, 96–100).

Al. Graur (ER 86) l-a explicat just pe *dârlog* din *dălog (dolog).* ALR II SN II h 286/762 atestă și forma intermediară *dărlog.*

Din moment ce *scăfârlie, ciocârlie* sunt variante lexicale ale cuvintelor *scăfălie, *ciocălie,* nu putem vorbi de existența unui sufix *-ârlie* în limba română. *Scovârlie* '(pop.) orbita ochiului', înregistrat în DM (fără etimologie), și *scofârlie* 'rotulă' (existent în anumite graiuri populare) sunt evoluții metaforice. Forma cutiei craniene a fost apropiată de cea a rotulei sau a orbitei. Pentru *scofârlie* 'rotulă', vezi FD VI 167.

Numirea *ciocârlie* s-a extins ulterior și la alte specii de păsări asemănătoare ca formă, mărime și penaj, dar fără moț. Apoi, ca să se deosebească speciile cu moț de cele fără moț, s-a creat pentru primele numele *ciocârlie moțată,* care este o tautologie.

Segmentul fonetic final *-ie* din *ciocârlie* (cuvânt prin care la început se identifica atât femela, cât și masculul) a fost înlocuit cu sufixul moțional *-an,* creându-se cuvântul *ciocârlan* (care, cu timpul, în unele regiuni ale țării a devenit numele speciei *Galerida cristata*), sau cu *-oi,* formându-se *ciocârloi* (atestat în DA: ALR I 1033/5, 12, 26, 35, 49, 85, 87, 96, 100 etc. ca nume al masculului). În mai multe localități, răspunsurile la întrebarea 1033 conțin precizarea că *ciocârlan* e numit bărbătușul *ciocârliei,* lucru negat (deci pe nedrept) de Băcescu (*ibid.,* p. 55).

Forma *ciocârdan,* înregistrată în Gurghiu MS *(ibid.),* Hodac MS și Râciu MS (ALR I 1033/229, 243), s-a născut prin transformarea grupului consonantic *-rl-* în *-rd-,* la fel ca în *țopârdău* < *țopârlău.*

Că așa și nu altfel s-a format cuvântul *ciocârlie,* ne dovedesc și alte nume ale acestor păsări:

Ciocoi, ciocloi. *Ciocoi* este cunoscut de DA din Gârbău SJ și ținutul Lăpușului. A fost notat de S. Pop în Agriș AR (ALR I 1033/63), Bobâlna CJ (ibid. 1032, 1033/257), Ciceu–Giurgești BN (ibid. 1033/266), Vima Mare MM (ibid. 1032/270) și

Strâmba SJ (ibid. 1032/283), iar de E. Petrovici, în Boiu Mare MM (ALR II 6202/272). Inițial s-a zis **pasăre cu ciocoi,* unde *ciocoi* 'moț' e un derivat de la *cioc* 'idem' cu suf. *-oi.* Prin omiterea determinatului s-a ajuns la *ciocoi.* Deci *ciocoi,* numele păsării, și *ciocoi,* cu sensuri referitoare la persoane, sunt cuvinte diferite (CADE le-a tratat împreună, raportându-le la bg. *čokoj*) și vor trebui lucrate ca atare în operele lexicografice viitoare.

Forma *ciocloi,* cunoscută de DA din Giulești MM, Trestia SJ și Hida SJ, și notată de S. Pop în Buciumi SJ (ALR I 1032/285), nu este de origine onomatopeică, cum se presupune în DA s.v. *ciocârlan,* ci s-a dezvoltat din *ciocoi,* prin crearea grupului consonantic *-cl-* (cf. *ciocodan* > *cioclodan, picui* > *piclui* etc. discutate de noi în TRFR 45).

Ciocloieș (*Galerida cristata*), înregistrat la Băcescu (*ibid.*, p. 57) în fostul raion Zalău, se pronunță [ĉocloi̯éș], deci trebuia literarizat *ciocloiáș.* E un derivat de la *ciocloi* + suf. dim. *-aș.*

Ciocluș (*Galerida cristata*), înregistrat de Băcescu (*ibid.*) în Măeriște SJ, provine din **pasăre cu ciocluș; cioclúș* 'moț' < **ciocúș* 'idem' < *cioc* 'idem' + suf. dim. *-uș.*

Cioclut (*Galerida cristata*), întâlnit în jurul Zalăului de Băcescu (*ibid.*) și S. Pop (Supuru de Jos SM, Moigrad SJ: ALR I 1032/278, 280), provine din **pasăre cu cioclut; cioclúț* 'moț' < **ciocúț* 'idem' < *cioc* 'idem' + suf. *-uț.*

Pupoi, notat de S. Pop în Meziad BH (*ibid.* 1032/308), provine din **pasăre cu pupoi; pupoi* 'moț' < *pup* 'idem' cu suf. *-oi.* Băcescu (*ibid.*, p. 120) cunoaște din Peștera, fostul raion Drăgănești-Olt, denumirea *pasăre cu pup* (*Galerida cristata*).

Țugluiaș, notat de E. Petrovici în Sânmihaiu Almașului SJ (ALR II SN III h 688/284 legendă), provine din **pasăre cu țugluiaș; țugluiaș* 'moț' < *țuglui* 'idem' + suf. dim. *-aș.* [LR, XXV, 1976, nr. 2 p. 158–161].

COCIOBĂI

Verbul circulă prin Bucovina și Moldova cu sensul de 'a cotrobăi, a scotoci'. A fost explicat din *cocioabă* (DU,

CADE), comparat cu pol. *kociuba* 'vătrar' (SDLR) sau cu rom. *cocioabă* (DM), lăsat cu etimologia necunoscută (DA, după care „legătura cu *cocioabă* pare a fi rezultatul unei etimologii populare") , derivat de la **cocioabă* 'cociorvă' (CDER) sau neînregistrat (DEX, BDG). S. Pop l-a notat în Zvoriştea SV şi Straja SV (ALR I 1340/387, 388).

Este, cum bine indică DU şi CADE, un derivat de la *cocioabă.* Cf. *coţobăi, cotrobăi* etc.

COCIOLEAN

Este cunoscut cu sensurile 'cotor de varză' (Strehaia MH: ALR II 6008/848) 'cotor de varză sau de gulie' (Bărbuţ DGO) şi 'partea din tulpina porumbului care rămâne în porumbişte după ce s-a tăiat, toamna, porumbul' (Secu DJ, localitate apropiată de Strehaia: NALR–Olt. III h 439/960). Are pluralul *cocioléni* (Secu). Provine din contaminarea lui *cotolean,* viu în zonă (v. *infra*), şi *cocean.*

COCOŢA, CUCUŢA

Cuvântul, care după cum se ştie înseamnă 'a (se) urca pe ceva, a (se) aşeza pe un loc mai ridicat', nu are încă o explicaţie etimologică satisfăcătoare. Cihac II 67 îl pune în legătură cu slavul *kokotĭ* 'cocoş' şi cu scr. *kokotiti se* 'se carrer, se pavaner (comme un coq)'. TDGR îl consideră un probabil derivat de la sl. *kokotĭ.* Mai întâi, G. Giuglea (DR I 495) a raportat cuvântul la it. *cocuzzolo*, pentru ca după câţiva ani să-l derive din lat. **concaptiare* (v. DR IV 1554). Ipotezele sunt respinse de REW s. v. CUCUTIUM şi de Graur *Corrections* 17. Cea sugerată iniţial de G. Giuglea a fost admisă, ca probabilă, de S. Puşcariu în DA, unde, după menţiunea „etimologia necunoscută", a adăugat: „Ar putea fi un derivat din lat. *cucutium* 'scufie', cf. it. *cocuzzolo d'un monte* [...], basc. *kukutz* 'pisc, vârf de munte', *cocoţa* referindu-se la *cucuia,* ca *gurguţa* la *gurguia* şi ca lat. *cucutium* la *cucul(l)us* şi *cucul(l)io* [...]. Derivarea din

lat. pop. *concaptiare* [...] nu-i convingătoare". Pentru SDLR, *cocoța* e „rudă cu *cucă, cucui, gurgui, cocuță*", pentru CDER, un „probabl. der. de la raíz expresiva *coc,* cf. *çucă* 'cumbre, pico', *cucuia* 'engarbar'...", iar pentru G. Ivănescu (*Formarea cuvintelor în limba română,* în LR, XIV, 1965, nr. 1, p. 35, notă), un derivat sigur de la **coc* 'vârf'. CADE, DM, DEX şi BDG nu-i indică etimologia.

Forma originară a cuvântului, atestată de DA, este *cucuța* şi provine, respectând toate legile de evoluție fonetică, din lat. **cucutiare.* Acesta este un derivat de la *cucutium,* care, asemenea lui *cucul(l)io,* de la sensul de 'glugă' a dezvoltat şi sensul de 'înălțime, vârf (de deal sau de munte)', cum dovedesc reflexele lui romanice: it. *cocuzzolo (cucuzzolo, cocuzzo, cucuzzo)* 1 'sommità del capo'; 2. 'la parte più alta del cappello (o dell'elmo), dell'acconciatura dei capelli, ecc.'; 3. 'sommità di un monte; balzo, altura, collina, parte più elevata del tetto di un edificio' (Battaglia GDLI); vechiul logudorez *cucuthu* 'cocuzzolo, vertice' (Wagner DES), 'cucuzzo, sommità' (Maria Teresa Atzori, *Glossario di sardo antico,* Modena, 1975, p. 156); sic. *cucúcciu* 1. 'ciò che sopravanza da un recipiente colmo, colmatura'; 2. 'cumulo di terra innalzato attorno alla vite per ripararla dal vento'; 3. 'cima, sommità, veta, cocuzzolo'; 4. 'apice di un foruncolo quando incomincia a suppurare' (Picitto VS) etc. În Sicilia există şi verbele: *accucucciari* 1. 'ammonticare al di sopra dell'orlo di un recipiente'; 2. ammonticare checchessia'; 3. 'enfiarsi, di un foruncolo quando comincia a maturare" (ibid.), *ncucucciari* 1. 'riempire un recipiente al di sopra dell'orlo, riferito a elementi solidi, come ad es. farina, cereali, frutta, ecc.'; 2. 'rincalzare la terra attorno alla base di piante coltivate'; 3. 'rigonfiarsi per effetto di suppurazione' (ibid.).

Pentru *cucuța (cocoța)* < **cucutiare,* cf. sinonimul *gurguța,* explicat de S. Puşcariu (DR VI 320) din lat. **gurgutiare.* Derivarea pe teren românesc din **cucuț* 'vârf' (<lat. *cucutium*) ni se pare mult mai puțin probabilă.

COF, SCOF

DLR cunoaşte cuvântul *scof* cu sensurile: 1. 'troacă mică de lemn' (Maidan, azi Brădişoru de Jos CS: Liuba–Iana 86, H XVIII 137); 2. 'flămânzare la vite' (Brădişoru de Jos: Liuba–Iana 86; Ferendia TM: ALR I 1085/30); 3. 'stâlp în care se fixează uşa casei' (Bosanci SV: CHEST. II 114/233); '(în forma *scofă*) bârnă care leagă stâlpii casei în partea superioară' (Zagra BN: ibid. 113/259); 4. 'stavilă, zăgaz (la moară)' (Berbeşti MM: ALR I 1842/351). După menţiunea „etimologia necunoscută" este raportat la *scafă*.

În realitate este vorba de o variantă, cu *s-* protetic, a lui *cof*, care există în DA cu sensurile 1. 'albie' (Brădişoru de Jos: Liuba–Iana 89, H XVIII 145, nu H VIII 145, cum se indică în DA); 2. 'adânciturile de amândouă părţile, la bou, sus la piciorul dindărăt' (comunicat COCA), flămânzare'; 3. 'căpiţă de fân' (CADE). În privinţa originii, se apreciază că este, „poate, acelaşi cuvânt ca şi cofă".

Cof mai are sensurile: 'coşul pieptului' (Povârgina TM: NALR–Banat I h 93/94 legendă), 'strachină (de porţelan)' (Borlovenii Vechi CS: ibid. II h 246/20), 'fontanelă' (Berzovia CS: D. G.).

Cu excepţia sensului 3 dat la forma *cof* (după CADE, unde nu are etimologie) şi a sensurilor 3, 4 date la forma *scof*, despre care nu suntem convinşi că aparţin la acest cuvânt sau la două ori chiar trei cuvinte, toate celelalte sunt derivate din sensul fundamental de 'scobitură, cavitate într-un obiect; obiect scobit sau care prezintă forma unei cavităţi' existent şi la urmaşii lat. *cavum* (v. Loşonţi TRFR 146–148).

Cof pare un element moştenit din lat. **cofus*. Cf. şi formele sarde *koffu* 'piccolo cavo', *kóffu* 'fosso', despre care Wagner DES (s.v. *káffu*) afirmă că „possono rispecchiare un lat. *COFUS per COVUS come *CAFUS per CAVUS", neexcluzând însă posibilitatea ca *o* să se explice „anche come un fenomeno di labializzazione".

COPTURĂ

Cuvântul, care înseamnă 1. 'produs alimentar făcut din aluat şi copt în cuptor sau în spuză; p. e x t. prăjitură de casă'; 2. 'puroi', este considerat continuatorul latinescului *coctura* 'coacere, cocături' (PEW; CDDE; Pascu *Suf.* 63; CADE; REW; DA; DU; Puşcariu LR I 18; DM; Hristea PE 24; Vasile Frăţilă, *Câteva precizări privitoare la etimologia lui* **îngrăşa, coptură, împila,** în AUT, XXX, 1992, p. 65–67 = Vasile Frăţilă, *Studii lingvistice,* Timişoara, 1999, p. 240–241, 244; Mihăescu *La romanité* 241 etc.) sau derivat românesc de la *copt,* participiul lui *a coace* (TDRG, SDLR, Graur ER 8). În CDER şi DEX se indică ambele posibilităţi.

Lui Al. Graur, care nu a acceptat etimonul latin şi pentru că „*o* neaccentuat trebuia să devină *u*", i-a scăpat din vedere că forma *cuptură,* normal dezvoltată din acesta, este unica în aromână şi avea 15 atestări şi în dacoromână: una [cu sensul 'stânca, piatra, care începe să se despice (poate, fiind c o a p t ă de arşiţa soarelui)'] în DA (după Paşca Gl) şi 14 (cu sensul 'puroi') în ALR (ALR I/I h 130/11, 26, 49, 51, 54, 107, 131, 160, 164, 200, 874, 887; ALRM II/I h 177/2, 876).

În anchetele pentru atlasele lingvistice regionale forma *cuptură* 'puroi' a fost notată în 22 de localităţi din sudul Transilvaniei (ALRR–Trans. I pş 13 chestiunea 452/373, 376–380, 389–392, 394, 396, 401, 408, 409, 421, 422, 429, 432, 439, 447, 448), în 13 din Oltenia (NALR–Olt. I h 141/915, 923, 944, 969–971, 980–983, 994, 995, 997), în 9 din Banat (ALRR–Banat 452/1, 3, 50, 54, 55, 61, 69, 70, 73) şi în 11 din sudul Crişanei (NALR–Criş. I h 195/107–109, 111, 124, 126, 128–130, 145, 147).

Fără îndoială că ea a fost mai răspândită în trecut. E greu de ştiut dacă a fost generală sau nu. Permanenta influenţă analogică a participiului *coptus* (> rom. *copt*) a putut împiedica în unele părţi închiderea lui *o* latin, iar cea a lui *copt* a determinat restrângerea progresivă a ariei lui *cuptură.* Tocmai datorită acestei influenţe, *cuptură* n-a putut rezulta, prin

asimilarea *o - u>u - u,* din *coptură,* din care, după Hristea PE 24, „s-ar putea explica, la rigoare”.

COŞÂRLĂU, COŞÂRLĂIE

Coşârlăie este atestat de Viciu Gl din Chinciuş MS cu sensul de ‘hornul (bubura) pe care iese fumul din tindă; corlan’. Nu i se indică nici accentul, nici genul. DA îl menționează doar din această sursă, ca substantiv feminin, printre derivatele lui *coş.* Nu arată însă cum s-a format. Laura Vasiliu (*Sufixe* 39) îl analizează ca provenit de la *coş* cu suf. *-ârlăie,* fără a putea cita un alt derivat cu acest sufix.

După toate probabilitățile, cuvântul se pronunță [coşîrlắi̯e]. Dacă într-adevăr e vorba de o formă de singular, aceasta a fost refăcută din [coşîrlắi̯e], pluralul (neutru al) lui **coşârlắu* ‘idem”, care e derivat de la *coş* cu suf. *-ârlău* sau provenit (prin despicarea lui *l* în *rl*) din **coşălắu* (*<coş* + suf. *-ălău*). În Augustin BV l-am notat pe *coşârlắu* (pl. *coşârláuă*) cu sensul de ‘coşar (pentru păstrarea porumbului)’ (ALRR–Trans. 1002/382).

COŞTEI

În DA *coştei* ‘(prin Trans. şi Bucov.) coşar de păstrat porumbul nedesfăcat, în formă eliptică, din împletitură de nuiele de salcie sau de alun’ este raportat la rut. *košilĭ* ‘coşar’, iar *coştei* ‘(Mold., Bucov.) săculeț de pânză, sac de pânză, în care se pune făină pentru luat la drum; s p e c . t o c u l de pânză în care se vâră penele unei perne; p. e x t . f a ț ă de pernă’ este considerat, cu probabilitate, „acelaşi cuvânt ca cel precedent”.

Ştiind că TDRG l-a explicat pe *coştei* ‘castel’ (cunoscut în forma de pl. *coştaie*) din magh. *kastély* ‘idem’ şi atestându-l pe *coştei* ‘maison’ în Crunți IL („on appelait naguère *coşteie* les maisons des employés”), Al. Graur afirmă că „il n’est pas certain qu’il s’agisse d’un élément hongrois: le bulgare a *kăšta* (v. sl. *kǫšta*) ‘maison’, dont le vocalisme a pu subir l’influence

de roum. *coşar* 'étable, grange'; le suffixe peut être aussi bien roumain que slave" (BL IV [1936] 75).

După ce precizează că în 1936 nu ştia de *coştei* 'coşar' (fascicula respectivă din DA apărând ulterior), acelaşi autor susţine că *coştei* 'casă' şi *coştei* 'coşar' reprezintă sensuri ale aceluiaşi cuvânt de provenienţă bulgară, diferenţa între 'casă' şi 'coşar' nefiind „mare (casele se făceau adesea din nuiele împletite, lipite cu lut, ca şi coşarele)" (ER 76). În ce priveşte pe *coştei* 'săculeţ', găseşte „greu de crezut" presupunerea din DA, apreciind că „mai curând e un diminutiv de la *coş,* cu suf. *-tei,* vezi de exemplu *săc-o-tei*" (ibid. 77).

Datorită faptului că a constatat prezenţa lui *coştei* 'hambar pentru porumb' în Hideaga MM şi că Tamás E 276 a respins vreo legătură între bg. *kăšta* şi *coştei,* Al. Graur renunţă mai târziu la ipoteza din BL IV 75 (când a pus la îndoială explicaţia din magh. *kastély* a cuvântului *coştei* 'casă'), afirmând (în *Alte etimologii româneşti,* Bucureşti, 1975, p. 39) următoarele: „... sensul întâlnit în Ialomiţa nu-mi mai pare atât de aberant. Când s-au construit casele de locuit s-au construit şi magaziile. În satele care foloseau cuvântul aşa cum l-am cunoscut eu erau destui colonişti ardeleni". Din această formulare nu rezultă clar dacă autorul considera că sensul 'casă' s-a dezvoltat din *coştei* 'castel' (< magh.) sau din *coştei* 'hambar'.

După cum ne-au asigurat colegii Muradin László şi Szász Lőrincz, la magh. *kastély* nu atestat şi sensul de 'casă'. Se pare că degradarea semantică s-a petrecut în sud-estul Transilvaniei, de la *coştei* 'castel' (< magh.) la *coştei* 'casă'. La Turcheş, unul din cele şapte localităţi care formează oraşul Săcele BV, am notat incidental pluralul *coştéie* „case rele, dărâmături, bordeie". Tot în această formă de plural cuvântul mai este atestat în Ialomiţa cu sensul de 'casă dărăpănată' (v. CV, II, 1950, nr. 1, p. 32). După toate probabilităţile, astfel de case erau şi *coşteiele* definite de Al. Graur „maisons des employés". Prezenţa cuvântului în Ialomiţa se datorează emigranţilor români din sud-estul Transilvaniei, în special din Ţara Bârsei.

Răspândirea geografică a lui *coştei* 'coşar' în nordul ţării (mai vezi şi ALR II 5320/260, 272, 284, 325, 334, 386; ALRR–

Mar. II h 402; chestiunea 1002 din NALR–Criş., ALRR–Trans, NALR–Mold. Bucov.) se opune provenienţei lui din bulgară. În plus, derivatul nu există în această limbă iar un reflex românesc al bg. *kăšta (*căştă* sau, admiţând influenţa lui *coşar, *coştă* ori **coaştă*), de la care cu suf. *-ei* s-ar fi putut forma *coştei,* nu este atestat.

Fără îndoială că sensurile 'coşar' şi 'săculeţ, dos de pernă' nu aparţin la două cuvinte omonime, ci sunt ale aceluiaşi cuvânt, un derivat românesc de la *coş* 'coşar', 'săculeţ, fund de pernă' cu suf. *-tei,* aşa cum a bănuit Al. Graur despre *coştei* 'săculeţ'. Cf. toponimul *Doşteiu* „dos" (Balomir HD) < **doştei* < *dos.*

Coştei mai are şi alte sensuri, toate existente şi la baza *coş*: 'un fel de ţarc pentru pui, de forma unei coşniţe' (Gura Arieşului AB: comunicat Victoria Moldovan), 'ghizd (la fântână)' (Satu Nou BN: ALRR–Trans. 721/264), 'coş, horn' (Bilbor HR: GRg), 'jgheab natural' (Baru HD: Loşonţi TRFR 131).

COTĂLĂU

Cotălău înseamnă 'ştiulete' (Râmnicu-Vâlcea VL: LRg I 78, Câinenii Mici VL: NALR–Olt. III h 434/901, Dângeşti VL: GDM) şi are pluralul *cotăláie* (Râmnicu-Vâlcea), *cotăláuă* (Câinenii Mici). Poate proveni din **cotărău* (< **cotorău* < *cotor* + suf. *-ău*) sau din *cotol(e)an,* prin substituirea segmentului fonetic *-ol(e)an* cu *-ălău,* probabil sub influenţa lui *ciucălău.*

COTÂRCI, MOTÂRCĂ

Motârcă 'femeie de moravuri uşoare' este cunoscut de DLR din Transilvania, după DDRF, şi neexplicat din punct de vedere etimologic.

Supoziţia lui Andrei Avram (*Substituirea cu* [m] *a consoanei iniţiale în limba română şi unele probleme de etimologie,* SCL, XXXIV, 1983, nr. 4, p. 327 = Avram PE 60) că ar proveni din **cotârcă,* prin substituirea lui *c* iniţial cu *m,*

este plauzibilă. Mai puțin plauzibilă ni se pare însă explicarea lui **cotârcă* „din *cotârlă* 'javră, potaie' (SDLR, s.v. *cotarlă*)", deşi „pentru deosebirea dintre părțile finale ale formelor *cotârlă* şi *motârcă*" citează „variantele *pohârcă* şi *pohârlă* ale lui *povidlă* (DLR) şi derivatele *țopârcă, țopârlă* (de la *țop, țoapă*)..."

După părerea noastră, **cotârcă* poate fi un postverbal de la *a cotârci,* pe care DA îl cunoaşte ca tranzitiv cu sensul '(complementul e pisica, în glumă femeia) a împlini actul împreunării sexuale' şi-l ilustrează prin citatul: „*Plouă, Doamne, plouă, Fetele se ouă, Băieții să trăiască, Să le cotârcească*".

Noi îl cunoaştem şi ca reflexiv din graiul natal şi din alte graiuri din Transilvania. La ambele diateze se întrebuințează şi în Oltenia (v. Bărbuț DGO).

În ce priveşte originea, DA îl raportează la *cotoí, cotocí.* Trimiterea este justificată, *cotârci* fiind o variantă a lui *cotoci,* aşa cum de altfel se indică în CDER, care circulă cu sensurile '(tranz., despre cotoi) a săvârşi actul împreunării sexuale; (refl., despre pisică, fig. despre oameni) a se împreuna sexual' (DA), un derivat de la *cotoc* 'cotoi'. Ea a putut rezulta prin contaminarea lui *cotocí* cu *pârcí* '(regional, mai ales în Trans., Mar. şi Ban.; despre capre şi oi, rar despre alte animale) a se împreuna (în vederea reproducției); (despre masculul acestor animale) a fecunda' (DLR).

COTLOGI, COTLONI

DA lucrează bine pe *cotloni* 'a scociorî, a scotoci, a răvăşi, a răsturna lucrurile prin casă, cătând ceva pierdut, a căuta ceva dând lucrurile la o parte; a căuta să fure, să ia ceva şi să ascundă' ca derivat al lui *cotlon,* dar greşeşte când consideră că sensul s-a născut prin extensiune de la cel de 'a face cotloanele unei sobe, unei zidării, unui beci'. E vorba de un sens independent, născut, ca şi în cazul altor sinonime, de la numele „ascunzişului' (loc sau obiect) unde se cată ceva. Cf. *a borfăi, a cotroci* etc.

Cotloni e comparat cu *cotloji,* dar acesta din urmă nu apare la locul său alfabetic, deci nu ştim unde se foloseşte şi ce înseamnă. Dacă e sinonim cu *cotloni* şi este în aria lui *cotrog,* poate fi rezultatul contaminării lor şi trebuie literarizat *cotlogi.*

COTOLAN, COTOLEAN, COTELENOS

Cotolán (pl. *cotoláne*) 'ştiulete, drugă de porumb' apare în DU, CADE, DA, DM şi DEX cu etimologia necunoscută. În SDLR e comparat cu *bodolan. Cotoleán* 1. 'cotor, coadă'; 2. 'picior, os' apare în CADE (pl. *cotoléne*), raportat la *cotolan,* şi în DA, ca variantă a lui *cotolan.*

E greu de ştiut dacă e vorba de un singur cuvânt sau de două cuvinte. Din atlase şi glosare rezultă că sensul cel mai răspândit, fără îndoială şi cel originar, este de 'parte din tulpina porumbului care rămâne în porumbişte după ce s-a tăiat, toamna, porumbul', sens întâlnit la formele: *cotoleán* (pl. *cotoléni*) (Brabeţi DJ, Dăbuleni DJ, Mârşani DJ: LRg I 33; Râmnicu-Vâlcea VL: ibid. 79; Voineasa VL, Maghereşti GJ, Poienari GJ, Prundeni VL, Bulzeşti DJ, Iancu Jianu OT, Izvor DJ: NALR–Olt. III h 439/902, 912, 913, 927, 930, 931, 933), *cotuleán* (Slăvuţa GJ: ibid. h 439/924), *cotolán* (pl. *cotoláni*) (Piatra-sat OT: ibid. h 439/985). Sensurile 'păpuşă (de porumb până nu are mătase)', 'ştiulete' apar la *cotolán* (pl. *cotoláne*) (Ghimpaţi IF: ALR II SN I h 105, 108/928), iar cel de 'cotorul ştiuletelui', la *cotoleán* (Gârbovu GJ: NALR–Olt. III h 434/952 legendă).

Cuvântul circulă prin Oltenia şi prin jumătatea de vest a Munteniei. *Cotolean* a rezultat din contaminarea lui *cotor* (sau **cotorean* < *cotor* + suf. *-ean*) cu *tulean,* lucru evident pentru orice specialist care aruncă o privire pe h 439 din NALR–Olt. III. *Cotolan* e o formă rezultată din substituirea lui *-ean* cu *-an* sau refăcută din *cotoleni,* pluralul lui *cotolean.*

Adjectivul *cotelenos* '(despre fân) buruienos' (Alunu VL: GDO), '(despre pământ) îmburuienat, plin de buruieni; nemuncit cum trebuie" (Bărbuţ DGO) e o variantă, rezultată

prin asimilarea *o - e > e - e,* a lui *cotolenos* (< *cotolean* + suf. *-os*). *Cotolenos* este cunoscut de DA cu sensul de 'înalt, osos, copârşteos, înspițat".

COTOLOI

Cotolói (pl. *cotoloáie*) 'ştiulete, drugă de porumb' (fostul raion Râmnicu-Vâlcea: LRg II 24; Săpata de Sus AG, Săpata de Jos AG, Silişteni AG, Poiana Lacului AG: Udrescu Gl), 'păpuşă (de porumb până nu are mătase)' (Nucşoara AG: ALR II SN I h 105/784) a rezultat din *cotol(e)an,* prin substituirea segmentului fonetic *-(e)an* cu *-oi.*

COTOREAG, COTEREAG, COTEREANG, COTREANC, COTRENCI, COTRING etc.

Cotoreág (pl. *cotorégi*) 'partea din tulpina porumbului care rămâne în porumbişte după ce s-a tăiat, toamna, porumbul' (Mada HD, Şibot AB: ALRR–Trans. 1010/374, 398) e un derivat din *cotor* 'idem' cu suf. *-eag.*

Prin asimilarea celui de al doilea *o* de către *e*, a rezultat *cotereág* (pl. *coterégi*) 'idem' (Bulbuc AB: ibid. 1010/375).

Din pluralul *coterégi,* cu *ĝ* pronunțat în zonă *j*, s-a refăcut un nou singular, *coteréj* (pl. *cotereji*): [coĉerẹ́jᶣ; coĉerẹ́j] 'idem' (Ocoliş AB: ibid. 1010/326), [cot'erẹ́jᶣ; cot'erẹ́j] 'idem' (Lupşa AB: ibid. 1010/332), [cot'eréj; ~] 'idem' (Sălciua de Jos AB: ibid. 1010/333).

Din *cotoreág,* prin sincoparea celui de al doilea *o*, s-a ajuns la **cotreág,* din al cărui plural **cotrégi* [cotrẹ́j] s-a refăcut un nou singular *cotréj* [cotrẹ́jᶣ] (pl. *cotréji* [cotrẹ́j]) 'coceanul, ciorchinele strugurelui' (Cetea AB: ibid. 2141/353).

Cotereáng (pl. *coteréngi*) 'partea din tulpina porumbului care rămâne în porumbişte după ce s-a tăiat, toamna, porumbul' (Feneş AB: ALR II SN I h 116/102) provine, prin asimilarea lui *o* de către *e*, din **cotoreáng,* un derivat de la *cotor* 'idem' cu suf. *-eang.*

Cotreánc (pl. *cotrénci*) 'idem' (Pecica AR: ibid. h 116/53; Feleacu CJ, Săcel CJ, Buru CJ: ALRR–Trans. 1010/297, 307, 325; Şicula AR: LRg II 83), '(mai ales la pl.) cotor (de iarbă, de grâu etc.)' (Vâlcele CJ: Todoran GV 64), 'coceanul mărului' (Semlac AR: ALR I 890/51), 'coceanul, ciorchinele strugurelui' (Alba Iulia: Coman Gl, Miceşti AB: ALRR–Trans. 2141/368), '(la pl.) capetele cele mai groase ale fânului' (Ciubăncuţa CJ: Coman Gl), '(în forma de pl. n. *cotrenciuri*) 'ogrinji' (Libotin MM: LRg II 110), „fân mare, rău, care a stat ca iarbă până s-a răscopt şi i-a picat frunzele de au rămas numai cotoarele" (întâlnit la I. Pop-Reteganul: MCD I 21) este o formă rezultată prin sincoparea lui *o* din **cotoreanc*, un derivat de la *cotor* cu suf. *-eanc*.

DA, care cunoaşte cuvântul doar sub forma *cotrenciu* 'iarbă îmbătrânită', din Eriu-Sâncrai SM, apreciază că este, „poate, în loc de **cotorenciu*, derivat din *cotor* cu suf. *-enciu*; cf. însă c o t r e a n ţ ă, c o t r i h o i". Fără îndoială că e un singular nou, refăcut după plural. Forma *codrenciu* (Năsăud BN: Coman Gl s.v. *cotrenci*) se datorează sonorizării lui *t*.

Cotreáng 'fir gros de cânepă, care nu se coace până toamna', cu varianta *hodreáng* (născută prin contaminare cu sinonimele *hándur, hăldán*, vii în zonă; v. ALR II SN I 253; ALRR–Trans. 2232), atestat de BUGNARIU, NĂS., şi *cotring* 'coceanul, ciorchinele strugurelui', atestat de Viciu Gl din Şard AB[?], figurează în DA fără etimologie, doar cu trimitere de la unul la celălalt. CDER le menţionează printre derivatele lui *cotor*, dar nu arată cum s-au format. *Cotreang* provine, prin sincoparea lui *o*, din **cotoreang* (pentru care v. *supra*). Din pluralul **cotrengi*, pronunţat [cotrę́nj], s-a refăcut un singular nou, *cotrénj* [cotrę́nj$^{u̯}$] (pl. *cotrénji* [cotrę́nj]) 'coceanul, ciorchinele strugurelui' (Peţelca AB: ALRR–Trans. 2141/354).

Forma *cotring* a putut rezulta din *cotreang*. Cf. *prepeleac, prepeleag, prẹpelic, prepelig* (DLR).

COTOROI, COTORĂI

Pentru DA, *a cotoroi* 'a coteli cu zgomot' (RĂDULESCU-CODIN, Î.), *a cotorăi* 'idem' (ibid. 247) „pare a fi un derivat de la *cotoraie* ['(Muscel) catrafuse, sculele casei în dezordine'], cu sensul originar 'a scotoci prin cotoraie'. Cf. c o t r o b ă i", iar

a cotoroi '(Dâmbovița) a răscoli prin toate unghiurile, a cotrobăi', lucrat s.v. *cotorî*, este derivat de la *cotoroi* (< *cotor*).

Evident că este vorba de unul şi acelaşi cuvânt, ce n-are nimic cu cotoroiul de la care îl derivă şi CDER. Forma inițială este *a cotorăi*, un derivat de la *cotoraie* (cf. *a borfăi* < *boarfe*: DA), din care, prin asimilare, a rezultat *a cotoroi*. Această ultimă formă a fost notată şi de S. Pop în Lazuri DB, Runcu DB, Albeşti AG şi Budişteni AG (ALR I 1340/760, 768, 770, 786).

COTROB, COTROC, COTROG, COTROV etc.

Cotroc (DU, CADE, DA, SDLR, CDER), *cotrog* (CADE, DA, SDLR, DM, DEX), care înseamnă 'culcuş, adăpost', a fost comparat cu *cotruță* (CADE) ori cu *astruc* (SDLR), explicat (cu probabilitate) din contaminarea lui *cotlon* cu *bârlog* (DA), considerat un posibil derivat regresiv de la *a cotroci* (CDER) sau o „variantă a lui *cotlon*" (Avram *Fluctuația* 258 = Avram PE 46).

După părerea noastră, *cotroc* s-a născut din *cotrog*, prin pierderea sonorității lui *g*. *Cotrog* este o formă metatezată din *cortog* 1. 'culcuş făcut de un animal în paie'; 2. 'loc cu rădăcini, sub malul unei ape curgătoare, unde se adună peştii' (în fostul raion Orăştie: LRg II 99, MCD I 253). La rândul ei, aceasta din urmă provine, prin asimilarea *â - o* > *o - o*, din *cârtog* 'culcuş, ascunzătoare de animale sălbatice [...], culcuş făcut din fân, d. ex. pentru câine, c o t â r l ă, c o t e ț, c ò c i n ă' (DA), cuvânt explicat din bg. *kărtog* 'bârlog, culcuş de animale sălbatice' (DA, CDER), *kărtoga* (DM) ori din scr. *krtog* (CADE, SDLR). Ținând seama de răspândirea cuvântului în vestul țării (Banat, Crişana, sud-vestul Transilvaniei, vestul Olteniei: DA; ALR II SN III h 681/29, 836; ALR II 6045/8, 36, 836; ALRR–Banat III h 444/36, 45; NALR–Olt. III h 545/948), trebuie să acceptăm numai etimonul sârbesc.

DA cunoaşte (din POMPILIU, BIH. 1008) substantivul *cotrov* 'locul unde se ascund şi trăiesc peştii şi racii, pe sub rădăcini şi pe sub maluri; locul ce şi-l fac câinii în paie şi fân,

de se adăpostesc şi dorm' şi-l raportează la *coşcov* şi *cotlon*. CDER merge ceva mai departe, afirmând că „parece ser una de las muchas var. de *cotlon*". Cihac, TDRG, DU, CADE, SDLR, DM, DEX şi BDG nu înregistrează cuvântul.

Cotróv (pl. *cotroáve*) este o variantă a lui *cotrog* şi are o arie de răspândire în vestul ţării. Iată şi alte atestări ale ei, cu sensurile: 'vizuină de vulpe' (Roşia BH: ALR II 4966/310; Sintea Mare AR, Câmpani BH, Pietroasa BH, Lazuri de Beiuş BH, Pociovelişte BH, Meziad BH, Răbăgani BH, Vadu Crişului BH, Tinăud BH: NALR–Criş. 1363/128, 135, 136, 138–140, 142, 158, 160; Rohani BH, Suplacu de Tinca BH: A. P.), 'locul unde şoarecii înmagazinează alunele' (Meziad: ALR I 1196/308), 'gaură, cuib de şobolani' (Cărăsău BH, Săldăbagiu Mic BH: A. P.), 'culcuşul pe care şi-l face câinele în paie, fân etc.' (Cociuba Mare BH, Rohani, Suplacu de Tinca: A. P.), 'adăpost de dihor' (Cociuba Mare: A. P.), 'cuib unde se ouă găina în paie' (Cociuba Mare: A. P.), 'gaură' (Căpâlna BH: A. P.), 'copcă' (Vadu Crişului BH: ALR I 1733/295).

Cotrog mai are şi alte variante: *cotrób* 'locul unde se adăposteşte câinele' (Feneş AB: ALR II 6045/102), *cotroábă* (pl. *cotroábe*) '(în sintagma *cotroaba găinilor*) coteţul găinilor' (tot Feneş: ALR II/I h 264/102), „[loc în] cotul unei ape unde malul fiind înalt şi scobit prezintă pericole pentru plute' (Crucea SV, Piatra Şoimului NT, Luminiş NT: V. Arvinte, *Terminologia exploatării lemnului şi a plutăritului*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice". Filologie, VIII, 1957, fasc. I, p. 145), *cotrúb* (pl. *cotrúburi*) 'copcă' (Ciucea CJ: ALRR–Trans. 1413/293), *cotrúg* (pl. *cotrúguri*) 'idem' (Bobota SJ), *cotrúmb* (pl. *cotrúmburi*) 'idem' (Beliş CJ: ibid. 1413/306), *cotrúv* (pl. *cotrúvuri*) 'idem' (Săcuieu CJ: ibid. 1413/294), (prin substituirea lui *c* cu *p*, probabil şi sub influenţa lui *produh*) *pătrúg* (pl. *pătrúguri*) 'idem' (Săcel CJ: ibid. 1413/307), *potrúv* (pl. *potrúvuri*) 'idem' (Sâmpaul CJ: ibid. 1413/290), *potrúmb* (pl. *potrúmburi*) 'idem' (Fildu de Jos SJ, Dumbrava CJ: ibid. 1413/291, 292).

Pe unele dintre acestea (*cotrub, cotrumb, cotruv, pătrug, potrumb, potruv*) le-am considerat mai de mult (v. CL, XXXII, 1987, nr. 2, p. 127), greşind, variante ale lui *produh*.

COTROBĂI, COTROCI, COTROGI, COTROŞI, ÎNCOTROJI, SCOTROŞI

A cotrobăi 'a căuta cu de-amănuntul răvăşind lucrurile, a cerceta prin tot locul; a scotoci' (DM) a fost explicat din ung. *kóborogni, kóborolni, kódorogni, kótorogni, kótologni* 'errer, vagabonder', *kotorázni* 'fureter' (fig.)" (Cihac II 494) sau, ca probabil, din lat. *conturbare* (TDRG), raportat la *cotoarbă* 'cotoroanţă' (DU), comparat „cu ung. *kótorogni, kódorogni* şi *kóborogni* 'a rătăci', şi cu rom. *cotropesc* şi *cotelesc*" (SDLR), considerat „creación expresiva" (CDER) sau lăsat fără explicaţie etimologică (CADE, DM, DEX, BDG). După DA, „pare a fi un derivat de la *cotrov*. Cf. cociobăi, coţobăi, cotroci".

Este un derivat de la *cotrob, cotroabă* (v. *supra*).

A cotroci înseamnă 1. 'a căuta cu de-amănuntul, a scotoci, a cotrobăi, a scormoni'; 2. 'a adăposti' (DA), iar *a cotroşi*, 1. 'a bulduşi, a scociorî, a cotrobăi'; 2. 'a astruca, a înveli, a îmbrăca' (DA). DU, DA, SDLR şi CDER le lucrează în acelaşi articol, deci ca forme aparţinând aceluiaşi cuvânt, pe care îl derivă de la *cotroc* (DU, SDLR), îl compară cu ung. *kotorni* 'a râni, a scormoni', *kotorázni* 'a scotoci' (DA) sau îl consideră creaţie expresivă, raportându-l la *a cotrobăi* (CDER). CADE le tratează în articole separate, pe fiecare comparându-l cu celălalt. DM, DEX şi BDG nu le înregistrează. Andrei Avram admite că e posibil ca *cotroci* „să fie derivat de la *cotroc*" (*Fluctuaţia* 250 nota 21 = Avram PE 35), arătându-se ceva mai departe surprins de faptul că DA nu-l pune pe *a cotroci* în legătură cu *cotroc*, ceea ce i se pare că s-ar fi impus.

Cu primul sens, *a cotroci* a fost notat de Sever Pop în Mihai Viteazu MS, Poiana Ilvei BN şi Grindu IL (ALR I 1340/158, 217, 725). În Lăunele de Sus AG şi Cepari AG circulă cu sensul de 'a ascunde ceva, a pune bine, a piti' (Udrescu Gl),

adică 'a-l pune într-un loc ascuns, în cotroc'. După părerea noastră, nu încape nici o îndoială că este derivat de la *cotroc,* cum au indicat DU şi SDLR.

Cu primul sens, *a cotroşi* este atestat şi în Gura Teghii BZ, Bercioiu VL (ALR 1340/735, 803) şi în fostul raion Balş (LRg I 26). E greu de ştiut dacă e o variantă a lui *a cotroci* sau un derivat de la *cotroaşe* (pl.) 'bulendre, boarfe, corcoaţe, haine vechi şi roase' (SDLR s.v. *bodroanţe*), 'bulendre, mărunţişuri' (Udrescu Gl), cu sensul iniţial de 'a scotoci prin cotroaşe'. Cf. sinonimele *a borfăi* < *boarfe* (DA), *a cotoroi* < *cotoraie (supra)* etc.

Din *cotroşi* a rezultat, prin proteza lui *s*, *scotroşi* 'a scotoci' (Udrescu Gl), pe care DLR îl dă ca variantă a lui *scotoci.*

A cotrogi 'a cotrobăi' (Babele, azi în Ucraina: ALR I 1340/680), neatestat de dicţionare, este un derivat de la *cotrog.*

DA cunoaşte verbul *a se încotroji* 'a se înveli' (după Frâncu–Candrea M 101), 'a-şi strânge bine îmbrăcămintea pe cap' (după o comunicare a lui St. Paşca, originar din Crişcior HD) din Munţii Apuseni şi-l raportează la *încotroşna.* Din DA îl preia SDLR, fără a-l explica din punct de vedere etimologic. Celelalte dicţionare nu-l menţionează. Cum se află în aria lui *cotrog,* credem că e un derivat de la acesta, cu prefixul *în-*. *Încotroji* este o formă fonetică neliterarizată a lui *încotrogi,* rezultată din palatalizarea lui *ĝ* în *j*, specifică subdialectului crişean.

COŢOBĂI

A coţobăi 'a cotrobăi' (Marginea SV), raportat hazardat în DA la *a se coţobăni* 1. '(Mold. şi Munt.) a se agăţa ca să ajungă mai sus'; 2. '(p. g e n e r.) a se căzni, a se trudi, a se opinti, a se pune cu puterea, a se îndârji'; 3. '(Mold., cf. c o ţ o f e n i) a se răţoi, a înfrunta', este derivat de la *coţubă* 'buda (= cuşca) câinelui' (Vicovu de Sus SV şi Straja SV: DA), cuvânt despre care bănuim că are (sau a avut) sensul mai general de 'ascunziş, culcuş'. Cf. *cotrobăi, cotroci, cotrogi* etc.

Mai precizăm că Marginea, Straja şi Vicovu de Sus sunt localităţi apropiate.

CUCULĂ

Cucúlă (pl. *cucúle*) 'cartof', răspândit pe valea Mureşului şi în Munţii Apuseni (Băgău AB, Cheţani MS, Gheja MS, Livezile (fost Cacova) AB, Luna CJ, Uioara de Sus MS, Valea Largă (fost Cicud) MS etc.: Frâncu–Candrea M 99; Viciu Gl; „Izvoraşul" IV, nr. 7–8, p. 8; ALRR–Trans. 1133/322, 323), este etichetat de DA „ungurism" şi raportat la magh. *kukujó* 'idem.'. Plecând de la DA, fără a-i fi clară relaţia dintre cuvântul maghiar şi cel românesc, cât şi originea celui maghiar, Lajos Tamás E 283 reţine cuvântul între elementele maghiare împrumutate în limba română, neluând în seamă (necunoscând?) contribuţia lui Murádin László (*Román nyelvi az aranyosszéki magyar nyelvjárás szókészletében,* în „Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények", IV, 1960, nr. 1–2, p. 132), care a demonstrat că magh. *kukujó,* fără etimologie în limba maghiară şi atestat doar în trei localităţi, este împrumutat din româneşte. Colegul Murádin L. a făcut şi legătură între *cucúlă* şi *cucui.*

Elena Carabulea (*Interfixul* 130) aminteşte pe „*cuculă* 'cartof' cf. *cucui*" printre cele „câteva cuvinte vechi şi populare (regionale) unele analizabile, altele semianalizabile" care (probabil) conţin suf. *-ulă.*

După părerea noastră, *cucúlă* (pl. *cucúle*) 'deal între vii' (Râmnicu-Vâlcea VL: LRg I 79) şi *cucúlă* 'cartof' aparţin aceluiaşi cuvânt format cu suf. *-ulă* de la *cucă,* care, pe lângă sensul 'loc ridicat, colină, deal înalt şi izolat; vârf de deal', trebuie să-l fi avut şi pe acela de 'obiect rotund' (cf. *cuc* 'cocoloş de pământ, de lână', *gug* 'bulz de tină', *gugă* 'piatră... servind ca obiect de joc la copii'). [LR, XXVIII, 1979, nr. 1, p. 55-56]

CUCULINĂ

Cuculínă 'fată înaltă şi subţire' (Bonţ CJ: Paşca Gl), inserat de Carabulea *Interfixul* 122 printre derivatele cu suf. *-ulină,* dar raportat, ca şi în DA, la *cucovă* '(Olt. şi Trans.) calificativ depreciativ dat unui cal înalt şi slab, mai mult bătrân decât tânăr...; (p. e x t.) poreclă dată femeilor, dar mai ales fetelor înalte şi slabe' şi *cucui,* este un derivat cu suf. *-ulină,* dar de la *cucă.* [LR, XXVIII, 1979, nr. 1, p. 58]

DEZGĂUCA

Verbul *a dezgăuca,* cu varianta *a dezgăoca,* circulă regional (în Mărginimea Sibiului, Valea Sebeşului şi împrejurimi) cu sensurile: 1. 'a îndepărta coaja verde de pe nucă' („la 3-4 zile, după ce au fost bătute de pe nuc, la dezgăucăm, când dăm jos coaja verde": Gura Râului SB); 2. 'a dezghioca fasolea' ([u̯o di̯ĕzgáu̯ocᵠ] Răhău AB: ALR I 850/131, [dezgáu̯c] Laz AB, Şugag AB: ALRR–Trans. 1132/406, 426, [dezgáu̯uc] Poplaca SB: ibid 1132/425); 3. 'a da jos pănuşile (foile) de pe ştiulete, a desfăca' ([dezgáu̯uc] Poplaca: ibid. 1007/425, [dezgáu̯c tuléu̯u] Şugag: ibid. 1007/426).

Întâlnindu-l într-un dicţionar manuscris român din secolul al XVII-lea, sub formele *dezgauc* 'desfac', *se descaucă* şi *dezgăucare* („dezgăucare, când se descaucă mugurul"), B.Petriceicu-Hasdeu (*Cuvente den bătrâni. Limba română vorbită între 1550-1600. Studiu paleografico-linguistic,* tomul I, Bucureşti, 1877, p. 275) apreciază că „este învederat de aceeaşi origine cu *găoacă* sau *ghioacă* 'cosse, écaille, coque, coquille', care însă tocmai de aceea nu poate deriva din lat. *cochlea,* după cum o face Cihac (p. 109), admiţând un tip intermediar *cleoca.* Formele verbale *gauc* şi *cauc,* pe care ni le procură glosa de faţă, departe de a indica vreun *l* muiat, ne dau necesarmente ca prototip un *cauca,* care se găseşte, înadevăr la albanezi cu acelaşi înţeles: *kafka* 'Hirnschädel, Gehäuse der Schnecken, Muschelthiere und Schildkröten...".

A (se) dezgăuca este un derivat cu prefixul *des-* de la *gaucă, găucă.* Sensul iniţial a fost cel de 'a decoji nuca (de coaja verde)'. Ca şi alte sinonime (de ex. *a dezghioca*), prin analogie,

cuvântul şi-a lărgit sfera semantică, întrebuinţându-se şi cu sensurile 'a dezghioca fasolea', 'a desfăca pănuşile de pe ştiulete', '(despre mugur) a se desface', menţionate mai sus. [CL, XXIV, 1979, nr. 1, p. 40–41]

Observaţie. Referitor la afirmaţia lui B.P. Hasdeu *loc. cit.* că, „înainte de scăderea definitivă a lui *k* la *g*, se întrebuinţau deopotrivă ambele forme: *cauc* şi *gauc*", în nota 13 am susţinut, greşind, că „forma cu *c*, întâlnită o singură dată (vezi *supra*) alături de *dezgăucare*, poate fi greşeală sau rezultatul unei asimilări: *g* - *c* > *c* - *c*". După cum am arătat în TRFR 143–144, forma *caucă* (< lat. **cauca*), din care a rezultat *gáucă (găucă, zgáucă, zgăucă),* este atestată cu sensul de 'ţeastă' (Câmp BH: NALR–Criş. I h 7/134).

DEZGHIOCA

Verbul *a dezghioca (dejghioca)* 'a deschide, a desface şi a îndepărta învelişul anumitor fructe şi legume; a scoate un fruct din coajă sau boabele dintr-o păstaie; a desface pănuşile sau boabele de pe ştiuletele de porumb' (DM, DEX) a fost explicat ca un derivat românesc din *ghioacă, ghioc, găoace* (Cihac I), *ghioacă* (Papahagi *Notiţe*), *găoace* (TDRG), *găoace, ghioc* (SDLR), *ghioc* (Philippide PIL 216, CDER) sau ca un element moştenit din lat. **disglubicare,* un derivat de la **disglubere,* care, la rândul lui, provine din *glubere* 'écorcer, ôter l'écorce, se peler'. Forma latină ar fi trebuit să evolueze în româneşte la **dejghiuecare,* iar mai târziu, prin trecerea lui *ŭă* (< *ue*) la *o*, ca în *nor* < *nouăr* < *nubilum* sau *cot* < **cuăt* < *cubitus,* la *dejghioca* (Ovid Densusianu, în BSF I 42). Această explicaţie, deşi a fost acceptată în CDDE, CADE, DM, DEX şi BDG, rămâne o simplă ipoteză.

Şi noi considerăm că *a dezghioca (a dejghioca, a dejgheuca* etc.) este un derivat românesc de la *găoacă, gheoacă, ghioacă,* bazându-ne pe faptul că acelaşi mod de derivaţie îl găsim în sinonimele *dezgauc* (v. *supra*) şi ar. „*dizgól'u* din *goal'e*" (Papahagi *Notiţe*), precum şi pe existenţa unor forme vechi, primare, de patru silabe la infinitiv: *dejgheoca, dejghioca* etc.

(ALR I 850/118, 217, 218, 230, 278, 290, 348, 392, 660, 690, 700, 710, 720, 735, 746; ALRR–Trans. 1132/246–248, 250, 263, 291) etc.

Cu timpul, prin contragere, cuvântul a ajuns la forma actuală trisilabică (la infinitiv). Sensul inițial este cel de 'a îndepărta *găoaca (gheoaca, ghioaca)* verde de pe nucă; a sparge nuca și a scoate miezul din *găoacă* [...]'. [CL, XXIV, 1979, nr. 1, p. 42]

FÂNAR, FÂNĂREAȚĂ, FÂNĂRIȚĂ

După cum ne arată materialul atlaselor lingvistice, *fânár* (pl. *fânáre*) 'construcție anexă pe lângă o gospodărie rurală, unde se păstrează fânul; șură de fân' are o mare arie de răspândire, întâlnindu-se în Transilvania, Oltenia, Muntenia, Moldova și Banat (v. ALR II SN I h 138/235, 791; ALRR–Trans. 2064/250, 256, 258, 260, 261, 268, 270, 274, 277, 280, 285, 286, 298, 299, 301, 303, 304, 309–312, 314, 320–324, 326, 334, 335, 345, 354, 368, 427; NALR–Olt. IV h 629/906–908, 910, 911, 915–917, 919, 926–928, 930, 943, 947, 951, 952, 955, 984, 985, 993; ALRR–Banat 2064/33; chestiunea 2064 din ALRR–Munt. Dobr. și din NALR–Mold. Bucov.). Are varianta *fânér* (pl. *fânére*) (NALR–Olt. IV h 629/958). În unele părți din Transilvania *fânarul* se construiește (s-a construit) și la câmp, izolat sau alături de grajd, iar prin Oltenia este uneori partea mai înălțată de deasupra grajdului.

Cuvântul nu e atestat de dicționare. După părerea noastră, nu avem a face cu un derivat românesc de la *fân* cu suf. *-ar,* ci cu un element moștenit din lat. *fenarius* 'idem' (Du Cange), care s-a păstrat și în unele graiuri provensale (v. REW 3241 a), italiene (v. Carla Marcato, *Intorno alle denominazioni del «fienile» nell'Italia nord-orientale,* în AAA, LXXVI, 1982, p. 40) etc. În forma *fenario* 'henil, lugar donde se tiene almacenado el heno' se întâlnește în diplome aragoneze din anii 1050 și 1077 (v. Oliverio Nortes Valls, *Estudio del léxico latino medieval en diplomas aragoneses anteriores a 1157,* în AFA, XXIV–XXV, 1979, p. 188–189). Ca toponim, *Fenario*

este atestat în anul 1170 (v. Dante Olivieri, *Toponomastica Veneta,* Venezia–Roma, [1962], p. 129).

Fânăreáță (pl. *fânăréți*) 'fânar' (Glimboca CS: ALRR–Banat 2064/73) și *fânăríță* (pl. *fânăríți*) 'ibid' (Ștei HD, Clopotiva HD, Pui HD: ALRR–Trans. 2064/447, 448, 450) pot fi derivate cu sufixele *-ăreață,* respectiv *-ăriță,* de la *fân* sau cu *-eață,* respectiv *-íță,* de la **fânáre,* reflexul formei latine târzii *fenaria* 'idem' (v. Du Cange), care s-a păstrat și ea în anumite graiuri romanice (v. Carla Marcato *loc. cit.,* Faré PI etc.).

FEREGAR, SĂLCAR, URZICAR

În latină suf. *-arium* avea și valoare local-colectivă (cf. *cucumerarium* 'loc plantat cu castraveți', *ulmarium* 'loc plantat cu ulmi' etc.: Wilhelm Meyer-Lübke, *Grammatik der Romanischen Sprachen.* II. *Romanische Formenlehre,* Leipzig, 1894, p. 510; Guțu etc.). Aceeași valoare o are și rom. *-ar* în apelativele: *alunar, arinar, cireșar, curpenar, făgar, răchitar, rugar, târșar, tufar, zmeurar* etc.

Șt. Pașca CT 75 aprecia că „funcțiunea mai mult locală decât colectivă – de cele mai multe ori numai locală – a sufixului a luat naștere pe terenul limbii noastre, din aceea în care el exprimă «recipientul», ca de ex. *blidariu* 'dulap de blide'...".

După părerea noastră, această funcțiune, existentă și în alte limbi romanice, nu este o creație internă, ci ni s-a transmis din latină prin câteva cuvinte.

Feregar (var. *ferigar*) '(Ban.) loc pe care crește multă ferigă, regiune acoperită cu ferigă' a fost considerat de CDDE ca moștenit din lat. **fĭlĭcarium* (cu trecerea „lui *c* la *g* ca în *ferigă*") și comparat cu fr. *fougère*, cat. *falguera*, sp. *heleguera*, port. *felegueira* < lat. **filicaria.* Această explicație a fost însușită de I.-A. Candrea (*Probleme de toponimie,* curs litografiat, 1930–1931, p. 112) și Nicolae Drăganu (*Rom.* 565). Pascu Suf. 84, DA, Șt. Pașca (loc. cit.), Sădeanu SC 60 etc. derivă apelativul din *ferigă* cu suf. *-ar.*

Lat. *filicarium* 'locus ubi filix abundat', atestat în latina medievală (v. Du Cange), are urmaşi în limbile romanice: vechiul gascon *falgar* (FEW), aragonezul *felcar* (Alwin Kuhn, *Estudios sobre el léxico del Alto Aragón,* în AFA, XVI–XVII, 1965–1966, p. 33), *felekár* (v. W.-D. Elcock, *Toponimia menor en el Alto Aragón,* în *Actas de la primera Reunión de toponimia pirenaica,* Zaragoza, 1949, p. 85, 92) etc. Toponimul italian *Filicaio* este atestat începând cu anul 1066 (v. Silvio Pieri, *Toponomastica della Toscana meridionale (valli della Fiora, dell'Ombrone, della Cècina e fiumi minori) e dell'arcipelago toscano.* A cura del Dott. Gino Garosi. Riveduto dal Prof. Giuliano Bonfante dell'Università di Torino, Siena, 1969, p. 180).

Lat. *filicarium* a dat în rom. **ferecár,* formă păstrată în toponimie: *Ferecar* [ferecárᵘ] (Groşi MM: Ionel Stan, Dorin Uriţescu, *Noul Atlas lingvistic român. Crişana. Date despre localităţi şi informatori,* Bucureşti, 1996, p. 149), *Ferecáru* [ferecáru̯] „pantă, cosalău; îi multă ferice" (Sidiştel BH: A. P.), *Dealu Ferecarului* (Feneş AB: V. B.) etc. Din aceasta a rezultat *feregar, ferigar.* Deocamdată nu putem confirma dacă *fericár* 'ferigă' (Meziad BH: ALR I 1908/308) este o realitate (datorată unei evoluţii semantice) sau dacă provine dintr-o confuzie făcută de informator.

Sălcari '(vestul Trans.) sălciş' este inserat în DLR ca plural masculin [sic!] din Pecica AR, Ineu AR, Dobra HD (ALR II 6390/53, 64, 105) şi Lazuri de Beiuş BH (A I 23) şi derivat din „*salcă*[2] + suf. *-ari*".

Forma [sălcárⁱ] notată de E. Petrovici (pentru ALR II), care este un singular (neutru), a fost interpretată greşit (la fişare sau redactare) ca un plural masculin. *I* scurt nu este în acest caz marcă a pluralului, ci păstrat în suf. *-arⁱ* din lat. *-arius.* Aşadar cuvântul trebuia literarizat *sălcar.* Cu pl. *sălcare* a fost notat de V. Bidian în Lunca (com. Vidra) AB şi Veţel HD (ALRR–Trans. 1299/330, 401).

Credem că nu e derivat pe terenul limbii române din *salcă* + suf. *-ar* (cum a mai fost explicat şi de Paşca CT 72, 76; Sădeanu SC 81 etc.), ci moştenit din lat. **salĭcarium.*

Din câte ştim, apelativul *urzicar* 'loc pe care cresc multe urzici' este considerat derivat românesc de la *urzică* (PEW,

CADE, CDER) cu suf. *-ar* (DM; Sădeanu SC 81; Elena Ciobanu, *Categoriile semantice create de sufixul* ***-ar*** *în limba română,* în SMFC III 152; DLR etc.).

După părerea noastră, provine din lat. **urdicarium.* Alterarea lui *d* latin urmat de *i* neaccentuat în (*dz* >) *z* se datorează permanenței influențe a lat. *urdica* (= *urtica)* > rom. *urzică.* Cf. toponimul calabrez *Lordecaro* explicat de Alessio STC 425 din lat. **urticarium* 'luogo dove abbondano le ortiche', it. *orticaio,* sp. *ortigal.*

FERICOS

Adjectivul *fericos* '(despre teren) cu (multă) ferigă' (Negrești-Oaș SM: ALR II 5062/346) nu este atestat de dicționare. Poate fi un derivat românesc de la *fericǎ* (variantă a lui *ferigă*) cu suf. *-os* sau moștenit din lat. **filicosus* 'idem', care s-ar fi păstrat și în italiană (v. Alessio STC 133), franceză (v. Ernest Nègre, *Toponymie génerale de la France*, II, Genève, 1990, p. 1242) etc.

GĂINAR

Necunoscut de nici unul dintre dicționare, *găinár* (pl. *găináre*) 'coteț de găini' are o mare arie de răspândire în Transilvania și Crișana, fiind notat, pentru atlase, în AB, AR, BN, BV, CJ, HD, MM, MS, SB, SJ și SM (ALR I 1001/51, 94, 107, 129, 138, 174, 215, 217, 218, 223, 227, 229, 243, 259, 260, 269, 270, 280, 283, 285, 298, 337, 345, 835; ALR II/I h 264/95, 235, 279, 284, 334; ALRR–Trans. 975/244, 247, 248, 256, 261, 265, 266, 269, 275, 277, 280, 281, 285, 286, 297, 299, 301, 310, 311, 314, 317, 336, 349, 353, 372, 398, 408, 456, 457). A mai fost notat în Maramureș (ALR II/I h 264/362, ALRR–Mar. II h 386/239) și Oltenia (ALR I 1001/815, NALR–Olt. III h 428/918, 952).

Credem că nu e vorba de un derivat de la *găină* cu suf. *-ar,* ci de un cuvânt moştenit din lat. *gallinarium* 'idem', atestat la Plaut (v. Guţu), păstrat şi în alte limbi romanice: it. *gallinaio,* sp. *gallinero,* pg. *galinheiro* etc. (v. REW, Faré PI etc.).

GĂMUIEŢ, GOMOI, GOMOIEŢ, GUMUIEŢ

Gămuieţ se întâlneşte într-o poveste auzită de la un cioban din Ghergheleu VS: „Dar el vedea la oameni un fel de gămueţe (desagi) pe spate. Atunci şi-a umplut şi el un sac cu paie şi şi l-o pus în spate" (ŞEZ. V 148). Pe baza acestui citat DA defineşte cuvântul 'ceva mototolit în formă de ghem, de pachet' şi-l menţionează printre derivatele lui *ghem,* întrebându-se dacă forma n-a rezultat prin contaminare cu *gămălie.* N-ar fi exclus să fie o variantă a lui *gomoieţ* 'grămadă mică (de gunoi, frunze etc.)'. Acesta, atestat de Todoran GV 72 şi explicat „din magh. *gomoly* 'teanc, grămadă', cu suf. *-eţ*", este un derivat de la *gomói* (pl. *gomoáie*), cuvânt absent din dicţionare, pe care îl cunoaştem cu sensurile: 1. 'grămadă de paie cam de 1-2 care, făcută pe lângă par, ca claia' (Arţi AB: ALRR–Trans. 1036/426); 2. 'ridicătură de pământ' (Mihalţ AB).

Gomoi poate fi un împrumut din magh. *gomoly,* dar şi din v. sl. *gomolja, gomulja* 'maza, sorte de pâtée', de unde este şi ar. *gumól'ĭŭ, gumúl'ĭŭ* 'cocoloş, bulz' (v. DDA).

Gumuieţ (pl. *gumuieţe*) 'grămadă de snopi nearanjaţi în claie' (Feldru BN: LRg II 76) este o variantă a lui *gomoieţ.*

GĂOACĂ, GĂOACE, GĂOAGE, GHEOACĂ etc.

Cuvântul *găoace* (pl. *găoace, găoci*), întrebuinţat şi sub variantele (toate trisilabice la singular) *găoacă* (pl. *găoci*), *găoage* (pl. *găogi*), *gheoacă* (pl. *gheoace, gheoci*), *gheoace* (pl. *gheoci*), *ghioacă* (pl. *ghioci*), *ghioace* (pl. *ghioci*) etc., are următoarele sensuri: 1. 'coajă verde de nucă (care cade când nuca s-a copt); coajă tare de nucă (sau fiecare dintre jumătăţile unei coji de nucă), de ghindă sau de alte fructe; învelişul

bobului de grâu' (DA, ALR II SN I h 88, 213; NALR–Olt. III pş. 82 chestiunea 1188; NALR–Banat II h 388 etc.); 2. 'coaja (tare a) oului' (CADE, DA etc.); 3. 'mitră; organul genital al femeii' (DA); 4. 'golul ce se face în pâine, în brânză etc. din băşicile de aer produse în timpul dospirii' (DA); 5. 'casa melcului' (ALR II SN III h 729); 6. 'ţeastă' (NALR–Olt. I h 4/936; ALRR–Mar. I h 7/227; ALRR-Mold. Bucov. I h 5 etc.); 7. 'găurice făcută în pământ la jocul „de-a purceaua"; bibă' (Udrescu Gl) etc.

Etimologia acestui cuvânt nu a fost încă elucidată. Cunoscând formele *ghioacă, găoace* (şi *ghioc*), Cihac le explică mai întâi din „lat. *cochlea, coclea* [...], transposée en *cleoca*" (I 109), apoi ca „une metathèse de *scoică – schiocă – sghiocă – ghiocă – ghioc* d'où *ghioacă*" (II 333), fiind combătut de B.P. Hasdeu (v. *supra*) şi Ovid Densusianu (BSF I 42), pentru care *ghioacă, ghioace* şi *găoace* „rămân încă nelămurite". În notă acest autor adaugă că „*ghioace* pare a fi rezultat din *găoace*". Pericle Papahagi (*Notiţe*) socotea că *găoace,* din care „pare a fi rezultat *ghioace, ghioacă,* prin asimilarea lui *gă* în *ghe*", este un diminutiv din **gaua* [< lat. *cavam*] + suf. *-ce*", iar Pascu *Suf.* 339, un diminutiv de la **gava* [greşeală de tipar(?) în loc de **gaua*] cu suf. *-oace,* forma feminină a lui *-oci.*

În DA se afirmă că *găoace* (cu variantele *gheoace, ghioace, ghioacă* şi *zghioacă,* născute sub influenţa lui *ghioc*) „presupune o formă **gaua* < lat. *galla* 'noix de galle', care, pe lângă alte înţelesuri, are în unele limbi romanice (de ex. calabr. *galla,* brescian *gaöm,* [...] tocmai sensul de 'găoace verde de nucă'. Cfr. *dezghioca*)". Nu se precizează însă – lucru pe care nu-l face nici Sextil Puşcariu (în DR III 822) – cum s-a ajuns la forma actuală. Pentru CDER este un singular analogic refăcut din *găoace,* pl. lui **găoc,* un derivat de la **gău* (< lat. *cavum*) cu suf. *-oc,* iar pentru Rădulescu RWDO 110–111, 114–117, un element de origine dacică. CADE, DU, DM, DEX, BDG nu-i indică etimologia.

Credem că forma primară a cuvântului, menţionată de B. P. Hasdeu (vezi *supra*), TDRG (după B. P. Hasdeu) şi

Rădulescu RWDO (după TDRG), întrebuinţată încă în Scărişoara AB (ALR II SN I h 213/95, ALRR–Trans. 1188/329), localitate binecunoscută prin conservatorismul ei lingvistic, şi în Coţuşca BT (NALR-Mold. Bucov. I h 5/512), este *găoacă,* un derivat într-adevăr din **gaua* (< lat. *galla*) cu suf. *-oacă.* Din pl. *găoace* sau *găoci* s-a refăcut o formă de singular *găoace,* azi larg răspândită. Formele *gheoacă (gheoace), ghioacă (ghioace)* s-au putut naşte după cum au presupus Ovid Densusianu, Pericle Papahagi şi DA. [CL, XXIV, 1979, nr. 1, p. 41–42]

GĂOAZĂ

Cuvântul are următoarele sensuri: 1. 'gaură, bortă' (TDRG, DA); 2. 'vagin' (TDRG, DA, CADE); 3. 'gaura şezutului, anus' (TDRG, DA, CADE etc.); 4. 'cloacă' (Cihac, Polizu, DDRF); 5. 'coajă verde de nucă (care cade când nuca s-a copt)' (Avrămeşti AB: ALRR–Trans. 1187/328, Valea Groşilor CJ); 6. 'scobitură; vizuină, văgăună; ascunzătoare, loc secret' (Curtea de Argeş AG: Udrescu Gl); 7. '(fig.) închisoare' (ibid.); 8. '(fig.) om de nimic; om neatent; nătăfleţ, nerod, chiomb' (ibid.).

Cuvântul a fost raportat la grecescul (modern) γάβος 'fossa, canalis subterraneus' şi la it. *cava, cavo* (Cihac II 661), derivat, cu îndoială, din lat. *cavus* (TDRG), format cu *-ză,* din a) **gaua,* care ar proveni din lat. *cavam* (Papahagi *Notiţe*) sau din lat. *galla* (Sextil Puşcariu DR III 822), ori b) **gău* (< lat. *cavum:* CDER). În DA, după menţiunea „etimologia necunoscută", se adaugă că „tulpina pare a fi **gaua,* de aceeaşi origine ca în *găoace,* sau din lat. *cava* 'scobită', precum propune TDRG, cfr. gaură; terminaţia ar putea fi sufixul dimin., de origine albaneză, *-ză.* Posibil însă că avem a face cu o formaţie glumeaţă din **găoáră = gaură* + bulg. *găz* 'cur' ". Rădulescu RWDO 109–110, 114–117 îl consideră element dacic. SDLR menţionează că e „rudă cu *găoace*", CADE nu-i indică etimologia, iar DU, DM, DEX şi BDG îl omit.

Şi noi considerăm, la fel ca cei mai mulţi cercetători care au încercat să elucideze originea cuvintelor *găoace* şi *găoază,* că există o legătură între ele. Ca şi *găoacă, găoază* s-a format de la aceeaşi bază **gauă* (< lat. *galla,* sau, mai puţin probabil, lat. *cava*), tot cu un sufix accentuat, şi anume cu *-ează.* Din forma iniţială **găuează* s-a ajuns la cea actuală *găuază* (ortografiată *găoază*) prin reducerea diftongului *ea* la *a* după labială, în poziţie dură. Pentru sufix, cf. *căcărează* < *căcare, foiază* (v. articolul nostru din CL, XXII, 1977, nr. 2, p. 189) < *foaie, sfârlează* < *sfârlă, spetează* < *spată* etc. [CL, XXIV, 1979, nr. 1, p. 43]

GĂVÂRNĂ, SCĂVÂRNĂ, ZGĂVÂRNĂ

Nu este exclus ca *(z)găvârnă,* care circulă în Valea Jiului şi nu este inserat în dicţionare, să fie o modificare a neologismului *cavernă* sub influenţa lui *(z)găv.* Forma *zgăvârnă* [zgavîrnă] am întâlnit-o mai întâi în Dealu Babii HD, glosată „peşteră neadâncă, semipeşteră”, apoi în Câmpu lui Neag HD: *Buta Mare* „zănoagă mare, z g ă v â r n a aia mare”. Solicitat să precizeze înţelesul, informatorul declară că *zgăvână* (pl. *zgăvârne*) înseamnă „văgăună”. După un timp foloseşte forma fără *z-: Troaca* „văgăună, scoabă; o g ă v â r n ă mare, e numa mlaştină; e dâlmă dincoace, muntele dincolo” I. [LR, XXVII, 1978, nr. 1, p. 106]

Observaţie. Ulterior acestei contribuţii am luat cunoştinţă de *scăvârnă* [scavîrnă] (pl. *scăvârne*) ‘ţeastă’ (Săvârşin AR: NALR–Criş. I h 7/101), care este, foarte probabil, o variantă a aceluiaşi cuvânt cu *(z)găvârnă,* nu o formă modificată din *scăfârlie.* Cf. *beucă, corubă, corobaie, moldă, troacă* etc., care le au pe amândouă sensurile menţionate.

GHIOC, GĂUŞEL, GĂOCEI

Şi *ghioc* (*gheoc*) ‘gen de melci cu cochilia mare, ovală, cu aspect de porţelan, care trăiesc în mările calde (*Cipraea*);

p. restr. cochilia acestor melci, întrebuințată ca ornament sau pentru preziceri asupra viitorului cuiva' (DEX) are o etimologie controversată. A fost explicat din lat. **cleoca,* formă metatezată din *cochlea* (Cihac I, DU), lat. *coclea* (PEW, DA), lat. **cloca* [< *cochlea*] (REW 2011, DM, DEX, BDG), lat. *gullioca* (Philippide PIL 216), din **gău* (< lat. *cavum*) cu suf. *-oc* (CDER) ori ca element de origine dacică (Rădulescu RWDO 110–111, 114–117). Soluția justă este cea dată de CDER. Spre deosebire de acesta, noi apreciem că din **găoc* s-a ajuns la *gheoc* (formă existentă în textele vechi, folosită încă regional: DA, MCD I 173), *ghioc* nu datorită unei „intenții expresive", ci după cum din *găoace* s-a ajuns la *gheoace, ghioace* (v. *supra*). [CL XXIV, 1979, nr. 1, p. 42–43]

Găușel 'cochilia sau casa melcului' este cunoscut de DA după o comunicare din Transilvania și considerat „derivat din **gauă* (< lat. *galla,* cf. găoace)". Cuvântul provine de la **gău(u),* fie direct, cu suf. *-ușel,* fie de la derivatul **găuș,* cu suf. *-el.* Cf. **au̯u* (< lat. *avus*), *auș, aușel; *cau̯(u), căuș, căușel; par, păruș, părușel* etc. [LR, XXVII, 1978, nr. 1, p. 106]

Găocei [găoŝéi] 'cochilii de melci' (Voiniceni MS: ALR II SN III h 729/235) este pluralul lui **găocel,* un diminutiv de la **găoc* cu suf. *-el.*

GOGĂ, GOGI

DA raportează cuvântul *gogă,* pe care-l cunoaște cu sensul de 'nucă proaspătă, după ce a fost cojită de coaja verde', și în expresiile *în gogi* 'un joc de copii, numit pe aiuri de-a poarca', *a sta gogă* '(despre persoane) a sta ghemuit, zgulit de frig sau de boală', la magh. „(în limba copiilor) *gogó* 'nucă' ". Lajos Tamás E 11, găsind neconvingătoare explicarea lui *gogă* din maghiară, nu-l reține în dicționarul său. Expresia *a sta gogă,* comunicată DA-ului din Zagra BN, se folosește (și cu referire la păsări) în multe localități din jumătatea de nord a Transilvaniei: Beclean BN (ALR II SN V h 1487/260), Bonțida CJ, Borșa MM (ALRR–Mar. I h 140/237), Corvinești

BN (V. B.), Mociu CJ (ALRR–Trans. 393/298), Năsal CJ, Romuli BN (ibid. 393/241), Şieu-Măgheruş BN (MCD I 283), Vâlcele CJ (Todoran GV 71) etc. De la *gogă,* care în această expresie are sensul de 'grămadă' (cf. *a sta: bot, cioc, ciuci, cuc, pup* etc.), este derivat (cf. ibid.) verbul *a gogi* '(Trans., Mold. şi Bucov.) a fi suferind, fără a prezenta simptome clare şi fără a cădea la pat; a purta o boală pe picioare timp îndelungat; p. e x t. a boli", înregistrat în CADE, DM, DEX fără etimologie.

Considerăm că *gogă* 'nucă...', 'grămadă' este o variantă a lui *gugă.* Cf. *ţuţă – ţoţă.* [LR, XXVIII, 1973, nr. 1, p. 59]

GOZOTE

Gózote este un pl. atestat cu sensurile 'îngrămădirea de pietriş, nisip, lemne, vreascuri făcută la gura sau la cotitura unei ape', 'grâul fără pleavă, dar amestecat cu gunoaie, neghină, care se dă la păsări' (Herendeşti TM: ALRR–Banat 1642, 2051/80). Este pl. lui **gózotă* (*gózot?*), un derivat cu suf. *-otă* (*-ot?*) de la *goz.* Cf. *rabode, rascotă, vârfote.*

GUGANI, GUGUIAT, GUGUIENI, GUGULANI, GUGUŢ

Gugani 'epitet pe care-l dau cei de pe Jii locuitorilor din părţile Haţegului', înregistrat de CADE fără etimologie, acelaşi cu supranumele *gugani* atribuit de locuitorii din Câlnic AB celor din Deal AB (CHEST. IV 6/132), este un derivat de la *gug(ă)* cu suf. *-ani* (pl. lui *-an*), având sensul de 'oameni care locuiesc pe un **gug,* pe o *gugă*', 'oameni din regiunea gugilor', *gugă* fiind apelativ viu atât în Ţara Haţegului, cât şi în împrejurimile satelor Câlnic şi Deal. Cf. sinonimul *piscani* < *pisc.* E vorba, aşadar, de un „nume de grup" (vezi Gh. Bolocan, *Categoria „nume de grup" în toponimie,* în LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 89–98) provenit de la un entopic.

Guguiat 'cucuiat' este un derivat de la **gugui* 'vârf de deal, cucui, țuțui' sau rezultat din *cucuiat,* prin sonorizarea oclusivei. L-am întâlnit în Merişor (com. Bănița) HD: *Gruiețele* „îs terenuri g u g u i a t e, nişte dâmpuri"; *Vârvu Gulii* „teren g u g u i a t".

Guguieni '(Olt.) termen cu care sunt denumiți oamenii străini (*în spec.* ciobanii) veniți de prin părțile *muntoase*' (sublinierea noastră, D.L.), înregistrat de CADE fără etimologie, acelaşi cu supranumele *guguieni* atribuit de locuitorii din Păuşeşti-Otăsău VL celor din Dumbrăveşti VL „fiindcă satul este aşezat într-un vârf de deal" (CHEST. IV 6/816), neexplicat de Şt. Paşca (*Supranume colective intercomunale,* în DR VIII 210) şi Iorgu Iordan *(Toponimia românească,* [Bucureşti], 1963, p. 330), este un derivat de la **gugui* 'vârf de deal, cucui, țuțui' cu suf. *-eni* (pl. lui *-ean*), însemnând „oameni care locuiesc pe un **gugui.* Cf. *deleni* < *deal, dâmbeni* < *dâmb, munteni* < *munte, țuțuieni* < *țuțui* etc.

La sensul de 'om prost' cu care este atestat cuvântul în Râmnicu-Vâlcea (LRg I 80) s-a ajuns prin transfer semantic de la sensul de bază, ca şi în cazul lui *mocan, țuțuian* etc.

Şt. Paşca *(op. cit),* urmat de Iorgu Iordan *(op. cit.),* raportează supranumele *gugulani* atribuit locuitorilor din Meşcreac AB de către cei din satele vecine la *a guguli* 'a dezmierda', *gugulea* 'epitet cu care se dezmiardă copiii'. Tot *gugulani* le zic locuitorii din Bulbuc AB celor din Curpeni AB, cei din Colun SB, celor „de su munte: Arpaş...", cei din Glâmboaca SB celor „din Porumbacu...". Cu acest termen sunt denumiți în Banat 'oamenii străini (*în spec.* ciobanii) veniți de prin părțile muntoase' (CADE), 'românii dinspre Vaşcău; românii din partea muntoasă a Banatului' (Vălcani TM: ALR II/47).

Cuvântul pare un derivat de la *gugúlă* (*guguléu*?) cu suf. *-ani* (pl. lui *-an*) sau de la **gug, gugă* cu suf. *-ulani* (sg. lui *-ulan*). Pentru acest sufix, Carabulea *Interfixul* 119 aminteşte doar pe *cuțulan.*

Guguț, întrebuințat prin partea de nord-vest a țării în expresia *a sta guguț* 'a sta pe vine, a sta ghemuit' (LRg I 8, 70;

ALR II SN V h 1487/334 etc.), este derivat de la *gug cu suf. -uț sau rezultat din cucuț, prin sonorizarea velarei. [LR, XXVIII, 1979, nr. 1, p. 60–61]

Observație. La puțin timp după apariția contribuției noastre, *gugani, guguieni* și *gugulani* au fost discutate de Francisc Király (*Note etimologice,* în AUT, XVII, 1979, p. 178–180). După ce arată că *gug* 'ridicătură de teren, deal, vârf' „este cunoscut bine în zona Sebiș, Gurahonț, Brad, Vața etc.", dar „nu este atestat de nici una din lucrările noastre de specialitate" (p. 179), autorul se declară surprins că în articolul nostru l-am considerat „pe *gug* un apelativ necunoscut, neatestat" (p. 180). *Gugani* și *guguieni* sunt explicate de la *gug,* fără alte precizări, iar *gugulan,* de la *gug* cu suf. *-ulan,* „ca și *pisculean* (vezi *Pisculeni*) de la *pisc*" (p. 179). Apelativul *gugui* a fost atestat ulterior de Gabriela Macovei, *Termeni geografici populari din Vrancea pentru noțiunea de 'vârf ascuțit' și reflexele lor toponimice (I),* în AnL, XXIX, 1983–1984, p. 485.

HARCHINĂ, HARȘCHINĂ, HAȘCHINĂ, HRAȘCHINĂ

Hárchină (hárșchină, hrășchină) 'bucată mare (de mămăligă, de slănină etc.), halcă' nu este, după câte știm, soluționat din punct de vedere etimologic. Pentru TDRG ar fi înrudit cu *halcă* și *hartan.* DU îl compară cu *hartan.* SDLR îl derivă de la interjecția *harș(t)* [„care arată huietu unei loviri răpezi cu palma, al tăierii răpezi, al unei mâni trase răpede"], considerând că e „și rudă cu *jarchină, jarcă, halcă* și poate și cu *hartan*", iar CDER, de la interjecția *hara,* care „es simple var. de *hâr*". DA, CADE, DM, DEX și BDG îl lasă fără explicație etimologică.

După părerea noastră, este o variantă a lui *hálchină* (pl. *hálchini*), pe care l-am întâlnit cu sensul de 'bucată de slănină tăiată și pusă în saramură' (Bârsăuța SJ), un derivat de la *halcă* cu suf. *-ină.* Accentuarea pe rădăcină o

găsim şi în alte derivate cu acest sufix: *hóghină* < *hoagă*, *scóbină* < *scoabă*, *scóchină* < *scoacă* (v. Loşonți TRFR 180). Substituirea lui *l* cu *r* s-a putut produce sub influența sinonimelor *jarchină, hartan*. Evident că şi *háşchină* 'bucată mare de slănină sau carne' (Drăguşeni SV: GRg 38) este o formă a acestui cuvânt.

JGHEAUCĂ

Jgheaucă [jd'áu̯că] (Beclean BN, Coplean CJ, Dumbrăvița BN, Măgoaja CJ, Năsăud BN, Perişor BN, Spermezeu BN), [jd'áu̯că] (Bârsana MM, Borşa MM, Ciceu-Giurgeşti BN, Dragomireşti MM, Iapa MM, Molişet BN, Onceşti MM etc.) ne este cunoscut cu sensurile: 1. 'coajă verde de nucă' (Ciceu-Giurgeşti: ALRR–Trans. 1187/257)', 'găoace (coajă tare) de nucă' (Bârsana: ALR II SN I h 213/353; Onceşti, Strâmtura MM, Rozavlea MM, Dragomireşti, Săcel MM, Moisei MM, Borşa, Vişeu de Jos MM, Petrova MM, Rona de Jos MM: ALRR–Mar. II h 475/229, 231, 232, 234–240; Beclean, Molişet), 'fiecare din jumătățile unei găoci de nucă' (Măgoaja; Vad MM: ibid. h 475/225); 2. 'coaja tare a oului' (Borşa: ibid. h 475/237 legendă); 3. 'găoace de dovleac porcesc (Beclean; Giuleşti MM: ibid. h 475/223 legendă) sau de castravete' (Beclean); 4. 'depresiune, groapă' (Coplean). *Pleş* „jgheaucă de pământ" şi *Corhaia* „jgheaucă ca o lingură" (Dumbrăvița), *Fundu Ploştinii* „e un fund, e o j g h e a u c ă , e o covată", *Runculişoru* „j g h e a u c ă cu păşune" şi *Valea Calului* „părău, zănoagă, teren ca o jgheaucă de nucă" (Perişor) etc.

Este o variantă lexicală a lui *(z)gaucă*, rezultată, probabil, sub influența sinonimului *jgheab(ă)* din aceeaşi arie lingvistică sau şi a verbului *a dezghioca*. [CL, XXIV, 1979, nr. 1, p. 43–44]

Observație. (Z)gaucă a fost discutat în acelaşi loc, la p. 39-41.

JGHEOAICĂ, JGHEOICĂ

Jgheoaică [jd'o̯ică] este înrudit evident cu *(z)găucă, jgheaucă*. L-am întâlnit în aceeaşi zonă cu acestea, cu sensurile:

1. 'găoace de nucă' (Breaza BN), 'fiecare dintre jumătăţile unei găoci de nucă' (Căşei CJ); 2. 'depresiune, groapă': „teren ca şi coaja [=jumătatea unei găoci] de nucă, un fel de groapă, teren gropos" (Breaza); *Obârşia* „fundac, înfundătură în deal; rămâne o j g h e o a i c ă între dealuri", *Dosu Cotropii* „j g h e o a i c ă, o fundoaică adâncă" şi *Tăurele* „o j g h e o a i c ă unde stă apa" (Breaza); *Jgheabu lui Hârciov* (sau *Hârciog)* „j g h e o a i c ă ca o vană" (Lăpuş MM); 3. 'scoică' (Vad CJ, Valea Groşilor CJ). Pentru ultimul sens am înregistrat formele de pl. *jgheoaice* ([*] Vad; II, III Valea Groşilor), *jgheoici* (III Vad; II, III Valea Groşilor) şi varianta *jgheoică* [jd'oi̯că], pl. *jgheoice* (I Bogata de Jos CJ, I Cetan CJ), *jgheoici* (II Cetan).

E greu de precizat cum s-a format. Pare o contaminare între *jgheaucă* şi *fundoaică, scoică.* [CL, XXIV, 1979, nr. 1, p. 44]

LĂPTARE

Este un cuvânt necunoscut de dicţionare, care înseamnă 'oaie cu lapte, mânzare' şi se întâlneşte în zona Munţilor Apuseni. Cu pl. *lăptări,* a fost notat de colegul V. Bidian în Săcuieu CJ, Mănăstireni CJ, Ocoliş AB, După Piatră HD şi Feneş AB (ALRR–Trans. 2291/294, 295, 326, 352, 369). În forma de plural îl cunoaştem şi din Arieşeni AB, Cărpinet BH, Curăţele BH, Galşa AR, Nimăieşti BH, Şoimuş BH (CHEST. V 65/1, 16, 27, 34, 51, 85), Seliştea AR (ibid. 16/100; forma *lăptării* este o greşeală pentru *lăptări*), Valea Ierii CJ (Giuglea–Ivănescu *Un cuvânt* 109). G. Giuglea l-a întâlnit şi ca adjectiv: „oi lăptări" (*ibid.*).

Provine din lat. *lactaria* 'care are lapte, cu lapte': *ovis lactaria* > *oaie lăptare* > *lăptare.* Guţu menţionează din M. Terentius Varro: *lactariae* (subînţeles vaccae*) 'vacile care alăptează'.*

MAGARA

Este un substantiv ce apare cu sensul de 'necaz' într-un material cules din localităţi ale fostului raion Balş de către elevii claselor a X-a şi a XI-a de la Şcoala medie teoretică din

Balş, sub controlul prof. Gh. Trandafir (v. LRg. I 27). În DLR este lăsat cu etimologia necunoscută.

Credem că avem a face cu o formă coruptă din *angará* 'necaz, belea': *angará* > **amgará* > (prin metateză) *magará*.

MĂLĂCEL

În DLR, care-l preia din DDRF, Barcianu şi Alexi W, este glosat 'mei păsăresc' (*Lithospermum officinale*). După menţiunea „etimologia necunoscută" se face trimitere la *mălai*. Borza DE 81 îl cunoaşte ca nume al plantei 'iarba osului' *(Helianthemum nummularium)*.

Credem că e o formă rezultată prin sincopare din **mălăicel*, un diminutiv de la *mălai* 'mei' cu suf. *-icel*. În favoarea derivării de la această bază pledează şi alte nume ale plantelor în discuţie: *mălaiu oii, mălăiel, mălăez, mălăioi, mălăloi, mălăoi,* pentru 'iarba osului' şi *mălai păsăresc, mălai pietros,* pentru 'mei păsăresc'. Pentru sincoparea lui *i*, cf. *jocană* 'nume de viţea (născută joia)' şi „*jocan* 'nume de bou (născut joia) [...] în loc de *joican*" (DA) < *joică* 'nume de vacă fătată joia' (< *joi* + suf. *-că*), *a postăci* < *a postăici* (v. *infra*) etc.

MĂSARE, MĂSĂRIŢĂ

Atlasele lingvistice româneşti înregistrează cuvântul *măsăriţă (mesăriţă, misiriţă)* 'faţă de masă' într-o arie compactă (formată din 43 de puncte) în sud-vestul Transilvaniei[2] (ALRR–Trans. 775/326–333, 344–354, 367, 369[3], 370, 372–375, 397–401, 405, 406, 427, 428, 431–433, 447, 449, 450, 456, 457), în alta de 5 puncte în sud-vestul Banatului (ALRR–Banat 775/18, 19, 23, 24, 35), în două

---

[2] Probabil că aria se continuă în Crişana. Deocamdată n-am reuşit să consultăm chestiunea 775 din NALR–Criş.

[3] Din această localitate figurează şi în ALR II SN II h 492/102.

puncte din nord-vestul Olteniei (NALR–Olt. II h 241/937, 939) şi în unul din sud-vestul Crişanei (ALR II SN II h 492/53).

Originea lui este încă controversată. A fost considerat:

1) derivat de la a) **măsare*, un continuator al adjectivului latin *me(n)salis, -em* (PEW) sau al substantivului lat. *me(n)sale* 'faţă de masă' (REW, Alessio *Concordanze* 33), de la b) *măsar* 'tâmplar' + suf. *-iţă* (DM, CDER) ori de la c) *masă* (LB) + suf. *-ăriţă* (DEX) sau *-(a)riţă* (DLR);

2) împrumutat din bg. *mesal* (CDDE, Graur *Corrections* 28);

3) moştenit din lat. *mensalis* (TDRG).

CADE îl compară cu *măsai*.

Deşi se poate explica perfect ca un derivat din *masă* cu suf. *-ăriţă,* cum se indică în DEX, nu din *măsar* 'tâmplar' cu suf. *-iţă* sau din *masă* cu suf. *-(a)riţă,* avem convingerea că e derivat cu suf. *-iţă* de la *măsáre,* cuvânt presupus de Sextil Puşcariu şi Giovanni Alessio, neatestat de DLR, dar înregistrat în anchetele pentru atlasele regionale în Cărbunari CS (ALRR–Banat 775/9, punct apropiat de mica arie bănăţeană a lui *măsăriţă*), Godineşti GJ (NALR–Olt. II h 241/942, punct apropiat de 937) şi , în forma *mesáre,* alături de termenul *mesăriţă,* Crivadia HD (ALRR–Trans. 775/456). Desigur că cercetări mai amănunţite ar putea documenta termenul şi în alte localităţi din aceste zone. Este posibil ca sub forma (latinizantă) *mesaria* 'facia de mesa' dată de LM să fie vorba de o atestare a acestui cuvânt, neluată în seamă de dicţionarele ulterioare.

Măsáre (*mesáre*) are pl. *măsắri (mesắri)* şi este moştenit din lat. *me(n)sale* 'faţă de masă', care s-a păstrat şi în unele dialecte italiene (abruzzez, calabrez, irpin şi napoletan: v. REW, Alessio *Concordanze* 33, Faré PI etc.), dar şi în bulgară (în formele *mesál, mjasál, misál*), în greacă şi albaneză (v. Mihăescu *La romanité* 456).

MĂTĂLĂU, METELEU

Cu pl. *mătălei* „cerut de rimă", *mătălău* este atestat cu sensul [fără îndoială figurat] de 'organ genital bărbătesc' într-o poezie populară culeasă din Văleni MM (v. Papahagi GFM 61,

225). După mențiunea „etimologia necunoscută", DLR îl raportează la *meteleu,* folosit în Transilvania, cu sensul (adesea adjectival) de 'om bleg; bărbat neputincios', cuvânt cu care, evident, n-are nici o legătură.

După părerea noastră, avem a face cu o formă provenită, prin substituirea lui *b* inițial cu *m* (v. alte exemple la Avram PE 57–63), din *bătălău,* pe care îl cunoaştem, cu acelaşi sens figurat, din sate din CJ, BN etc. Din Mocod BN, *bătălău* a fost comunicat cu sensul 'organul genital al calului' (v. Şt. Paşca, *Terminologia calului: Părțile corpului,* în DR V 311). E vorba de o metaforă de la *bătălău* 'bâtă, băț de bătut mingea; mai sau lopățică pentru bătutul rufelor, cămăşilor, pânzăturilor albe când le spală [...], pisălog (de lemn), băț scurt ca de o palmă şi gros ca mâna, cu care se pisează usturoiul' (DA), 'hădărag' (ALRR–Trans. 2055/244, 288, 396), 'băț lung de cca 20-25 cm care se leagă la gâtul câinilor ciobăneşti pentru a-i împiedica să alerge după iepuri, jujeu' (Bonțida CJ, Năsal CJ etc.). Cf. *drugă, drâmbă, hădărag, mătărângă* etc. întrebuințați cu acelaşi sens metaforic.

Meteleu poate fi o variantă a lui *mătălău* (cf. *fătălău/feteleu, tălălău/teleleu* etc.).

MÂNZARE, MÂNZAT(Ă)

Mânzare, cu variantele *mânzară, mârzare, mulzare,* se foloseşte cu sensurile 1. 'oaie care a fătat şi care are lapte'(nu, cum greşit se indică în DLR: 'oaie de doi sau trei ani, care a fătat şi care are lapte'); '(despre oi sau alte animale) cu lapte'; 2. '(rar, prin Mold. şi Bucov.) oaie sau vacă stearpă'. *Mânzat(ă)* are sensurile: 1. 'vițel (rar vițea) a cărui (cărei) limită de vârstă variază, după regiuni, între câteva luni şi doi ani; junc(ă)'; 2. 'vacă cu vițel de un an', 'oaie care a fătat şi care are lapte'; '(despre oi sau vaci) care a fătat şi care are lapte'; 3. '(regional) juncă sau vacă stearpă', 'oaie stearpă'.

Mânzare a fost comparat cu alb. *mëzore* (TDRG, DM, DLR şi DEX), lăsat fără etimologie (DU, CADE şi BDG) s-au enumerat printre derivatele lui *mânz* (CDER), iar *mânzat(ă)* a fost comparat cu alb. *mëzat* (TDRG, DM, DLR şi DEX), lăsat fără etimologie (DU, CADE şi BDG) s-au enumerat printre derivatele lui *mânz* (CDER). La ambele cuvinte SDLR admite două posibilităţi: „din *mânz;* alb. *măzore, mzore* 'juncă' ", respectiv „din *mânz;* alb. *măzat*". Forma *mulzare* a fost explicată din lat. **mulgearia, -am,* un derivat de la *mulgeo* (PEW) sau prin contaminare cu verbul *a mulge* (TDRG, Brâncuş VA 99 etc.). După Th. Capidan (DR IV 345), care acceptă etimologia din PEW, *mânzare* a rezultat din contaminarea lui *muldzare* cu *mânz,* iar după REW (s.v. *mulgere*), din cea a verbului *a mulge* cu *mânz.* A. Graur *Corrections* 29 nu acceptă această ultimă explicaţie, afirmând că *mânzare, mândzare* şi *muldzâri* (pl.) „viennent du slave". Giuglea–Ivănescu *Un cuvânt* susţin că *mânzat, -ă* e un derivat de la *mânz* cu sufixul *-at, -ată* (p. 106). Considerând ca primară forma *muldzare,* aceşti autori o derivă din rădăcina traco-dacă **meldz-, *melz-.* „Această rădăcină, sau mai exact, o eventuală formă a ei cu vocalismul *-o,* poate explica pe mr. şi băn. *muldzare (< *moldzare).* Forma *muldzare* se poate explica şi din traco-dacul **meldz-* prin contaminaţie cu verbul rom. *a mulge*" (p. 110). „Derivarea prin sufixul *-ára* sau *-áre* pare a fi avut loc în limba traco-dacă. Se poate admite şi o derivare pe teren românesc, dintr-un **merdz(ă)* 'lapte' prin sufixul *-ariu,* fem. *-are.* Forma *mânzare* s-a născut fie din *mârzară, *mârdzare,* fie dintr-un **mâldzare,* prin influenţa lui *mânz* [...] Dar se poate admite şi o disimilare a lui *r* din rădăcină, faţă de *-r-* din sufix" (p. 111).

Gr. Brâncuş, după ce, urmându-i pe G. Giuglea şi G. Ivănescu, admite că „este posibil ca încă în româna comună **măndzu* să fi avut sensul de 'pui al speciilor de animale domestice mari; pui de animal domestic în perioada suptului' ", de la care „se pot explica accepţiunile specializate ale derivatelor *mândzat, mândzare*", explică aceste cuvinte în felul următor:

„Fără să fie absolut necesar intermediul unui verb (deşi un verb **a mânza* 'a suge' nu e greu de presupus în româna comună [...], legătura etimologică cu **mândzu* 'animal domestic mic care suge' cu acţiunea de 'a suge' a fost suficientă pentru derivarea lui *mândzat* '(bou) tânăr, (viţel) înţărcat', cu suf. *-at*, probabil după modelul participiilor active (*mâncat* 'cel care a mâncat' şi, analogic, *mândzat* 'cel care a supt')" (VA 98).

„Aceeaşi legătură etimologică cu *mânz* (rom. com. **măndzu* 'care suge, sugător; pui de animal domestic în perioada suptului' a dus şi la crearea derivatului adjectival *mânzară, mânzare* 'care se mulge' (*oaie mânzară* 'oaie care este suptă, oaie care se mulge, oaie cu lapte', comp. *stărpări*, pl. 'oi fără lapte, oi sterpe', der. din *stearpă*), care apoi s-a substantivizat: *mânzare*" (ibid. 99).

Pentru nici unul din aceste două cuvinte derivarea propusă de G. Giuglea şi G. Ivănescu sau de Gr. Brâncuş nu este câtuşi de puţin verosimilă. *Mânzare* nu poate fi un derivat românesc şi pentru că suf. *-are* nu formează adjective.

După părerea noastră, *mânzare* este reflexul normal al adjectivului latin **mandiaria, -am* 'cu pui (miel)', un derivat de la lat. **mandiu (*mandzu)* 'pui al animalelor domestice mari în perioada suptului' (> rom. *mânz*, it. *manzo* etc.: REW): **ovis mandiaria* > rom. *oaie mânzare*. După cum ne arată DLR, dar mai ales ALR I 1778, NALR–Olt. IV MN pş. 119 chestiunea 2291, ALRR–Mar. IV h. 908 şi chestiunea 2291 din celelalte atlase lingvistice regionale, forma *mânzare* este cea mai răspândită. În multe părţi ale ţării, adjectivul s-a substantivizat. Pe alocuri, din pl. *mânzări* s-a refăcut un singular nou, *mânzară*.

Credem că sensul iniţial al lui *mânzată* a fost cel de '(despre oi sau vaci) care a fătat şi care are lapte', cuvântul explicându-se normal din adj. latin **mandiata, -am* 'cu pui (miel, viţel)' (deci 'care a fătat şi are lapte'), format cu suf. f. *-ata* tot de lat. **mandiu, (*mandzu)*' 'pui al animalelor domestice mari în perioada suptului': **ovis mandiata* sau **vacca mandiata* > rom. *oaie mânzată* sau *vacă mânzată*.

După cum s-a demonstrat (v. bibliografia la Brâncuşi VA 99), alb. *mëzore* 'mânzată, vacă tânără, care nu a fătat încă' este

un derivat pe terenul limbii albaneze, iar alb. *mëzat* 'bou tânăr; puiul bivoliței de la 1 la 3 ani', care nu poate fi un derivat în limba albaneză, pare un împrumut din aromână.

MÂTÂRLAN, MOTÂRLAN

DLR cunoaşte, de prin Moldova şi Bucovina, cuvântul *motârlan*[1] 'motan' şi-l raportează la *motan, mâtârlan.* L-am întâlnit şi noi în Râciu MS (ALRR–Trans. 952/311). S-a format de la *motan*, prin schimbarea segmentului fonetic *-an* cu *-ârlan*.

La Râciu, S. Pop a notat *mâtârlan* (ALR I 1135/243), formă lucrată în DLR ca articol aparte şi raportată la *mâtoc*, *mârtan*, *motan*. V. Bidian a cules-o în Tăureni MS, Grebenişu de Câmpie MS şi Lechința MS (ALRR–Trans. 952/309, 310, 321), puncte care , împreună cu Râciu, formează o arie între ariile termenilor *motan* şi *mâtoc*. *Mâtârlan* este o variantă a lui *motârlan*, rezultată din contaminarea acestuia cu *mâtoc*.

MIRITURĂ

Se întâlneşte într-un descântec „de potcă (diochi)" (*Pe nime n-am văzut, Pe nime n-am auzit, Numai pocitură cu pocitură, Miritură cu miritură*) cules din Dolhasca SV (v. ŞEZ I 57). Redactorii DLR-ului au apreciat că sensul „probabil" al cuvântului ar fi cel de 'persoană care deoache, făcând trimitere, pentru etimologie, la verbul *mira*[1].

Este o variantă, rezultată prin asimilarea *i - ă > i - i*, a lui *mirătură*, care, în DLR, are sensurile 'monstru, pocitanie, arătare (de care te miri)' şi, în descântece, 'deochi' (*Să se întoarcă Toate deocheturi, Toate mirături Şi toate pocituri; Să s-aşedze Tete deochiăturile, mñirăturile, Tete coptăturile*: DLR).

MIRUG

Mirúg (pl. *mirúguri*), folosit, prin nord-vestul Munteniei, mai ales la pl. cu sensul 'rămurele uscate căzute prin pădure' (LRg II 15), este o formă, rezultată prin metateză, din **rumig*, variantă a lui *rămíg* (pl. *rămíguri*) '(mai ales la pl.) rămurelele mărunte şi uscate, căzute din pomi' (DLR), 'surcele'

(ALRR–Munt. Dobr. II h 208/770), cuvânt raportat în DLR la *ram* şi derivat corect de Ioana Anghel (Note 136) de la *ram* cu suf. *-ig*.

MIŞĂ

Pentru *mişă*[1] 'minge (făcută din păr de bou)' DLR are o singură atestare, din Lăţunaş TM, după Viciu Gl. În paragraful consacrat etimologiei se face trimitere la scr. *meča*.

Forma, care a mai fost notată în Gherman TM (ALRR–Banat 1858/36), punct vecin cu Lăţunaş (= punctul 35), este o variantă a lui *mice* [míśă, míśĕ] (ibid. 1858/1, 13, 16, 18, 22, 25, 26), rezultată prin substituirea lui *ś* cu *ş*. Substituirea acestor sunete se constată şi la alte cuvinte. La cel în discuţie, o mai întâlnim în Constantin Daicoviciu CS. Informatorul I a pronunţat [míşi̯e] pl. [míşii̯], al II-lea, [míśl̥ĕ], pl. [míśii̯], dar s-a corectat: [míşil̥e], pl. [míşii̯] (ibid. 1858/74).

MLĂDURELE

Sub această formă de plural cuvântul se găseşte în descântecul „*Fugi deochi, deochi Din crierii capului, Din faţa obrazului, Din sfârcul nasului, Din toate încheieturelele, Din toate mlădurelele*" comunicat din Bâlca BC (CHEST. V 178/4). După DLR, el are sensul „probabil" de 'mădulare (mici)' şi „etimologia necunoscută".

Dan Bugeanu (în AnL XXII, 1971, p. 211) consideră că este vorba de „un diminutiv al lui *mădulare*", presupunând „o formă **mădulărele*, care a dat **mădurele*, prin sincoparea uneia dintre cele două silabe intertonice, iar apoi, *mlădurele*, prin contaminare cu *mlădiţe*", contaminare „favorizată de folosirea figurată a cuvântului *mlădiţe* 'ramuri tinere' pentru 'membrele fragede ale unui copil' ".

Fără îndoială că este vorba de o formă coruptă din **mădulărele*, pl. lui **mădulărel* (< *mădular* + suf. *-el*): **mădulărele* > (prin metateză) **mălădurele* > (prin sincopa primului *ă*) *mlădurele*.

MOLICHITĂ

Mioara Avram (*Despre unitatea lexicală a cuvintelor din* **Dicționarul limbii române,** SCL, XXII, 1971, nr. 4, p. 386) a arătat că *molichită* 'agheasmă', înregistrat în DLR (ca substantiv feminin) din Beclean BV (după CHEST. V 167/9), cu etimologia necunoscută, este o variantă substantivizată a adj. *molivită* '(despre apă) sfințită', a cărui etimologie este verbul *a molivi = a molitvi,* provenit din substantivul *molitvă* care are şi sensul de 'agheasmă'.

Tot în sintagma *apă molivită,* în care a fost comunicat din Sălişte SB, cunoaştem şi noi adj. din Racovița SB, Avrig SB etc.

Înclinăm să credem că şi *molichită* este tot adjectiv, nu substantiv, persoana care a fişat cuvântul sau l-a redactat interpretând pe *molichită* din contextul (care n-a fost reprodus în DLR): „... în timpul boalei se spală oaia cu apă sfințită (molichită)" ca sinonim cu *apă sfințită,* nu cu *sfințită,* cum se pare că este în realitate.

Cât priveşte forma *molichită,* n-am putea preciza dacă este autentică, cu *ḱ* < *ǵ,* sau o greşeală a corespondentului, elev, în loc de **molighită,* care ar fi forma literalizată ce ar reda pronunțarea [moliǵítă], rezultată din palatalizarea, în graiul local, a consoanei [v] în [ǵ] (cf. *rovină* [róǵină]), şi care, prin literarizare, ar deveni *molivită.*

MOLOMAN

Din DLR rezultă că se întrebuințează regional, atât ca adjectiv, cât şi ca substantiv, cu sensul de '(om) leneş şi molâu, pierde-vară; (om) prost'. După Pascu *Suf.* 340 ar fi un derivat cu suf. *-oman* de la baza *mor-*. DLR se limitează să indice că provine „de la *moale*".

E, într-adevăr, un derivat de la *moale* cu suf. *-oman.* Vezi alte cuvinte formate cu acest sufix la Pascu *Suf.* 340, Loşonți TRFR 113.

MOREA

DLR înregistrează, după Panțu Pl, numele de plantă *morea*[1] 'zârnă' *(Solanum nigrum),* fără accent, formă de plural și explicație etimologică.

Pentru Andrei Avram (*Note etimologice,* în LR, XXI, 1972, nr. 3, p. 206–207 = Avram CE 88), cuvântul „este, fără îndoială, un derivat cu sufixul *-ea* (deci accentul – considerat, în DLR, «necunoscut» – se află pe silaba finală) de la varianta *moor* a cuvântului *mohor* (tot de la variante fără [h] s-au format și *mooreață* și *moureață* 'mohor' [...]; în silabă neaccentuată, grupul [oo], foarte asemănător cu o vocală lungă, s-a redus la o singură vocală (scurtă, adică de durată «normală»). Ca formație, *morea* este paralel cu derivatul *mohorel* 'papanaș'...".

Ocupându-se de cuvântul *moroi* 'strigoi', G. Giuglea și N. Orghidan (**Branul** *în lumina toponimiei,* în CL, IV, 1959, p. 192) se gândesc „și la posibilitatea derivării acestui calificativ de la etnicul *maur* (prin intermediul formelor *măuroi – mooroi – moroi*), care pleacă tot de la noțiunea *negru*...". În continuare autorii afirmă că „ar fi de mirare să nu se fi păstrat acest nume și în limba română, când el a avut o vie circulație în părțile noastre, începând din antichitate" și că îl găsim „în numele de plantă *moreá* (zârnă, *solanum nigrum*), căreia i se zice astfel probabil din cauza fructelor ei negre și pentru că preferă locurile umbroase". Așadar, *morea* (cunoscut din Panțu Pl), ar fi un derivat românesc de la *maur,* care n-ar fi (cum, de fapt, este) un neologism, ci un cuvânt păstrat din latină.

Noi am dorit să știm unde circulă, pentru a încerca să-l verificăm în vreun fel. Panțu Pl nu menționează de unde-l cunoaște, iar în sursele indicate de Borza DE 161 n-am reușit să-l găsim. Dacă *morea* este într-adevăr un cuvânt regional sau popular, nu datorat vreunui cărturar, ar putea fi un element moștenit. În latină această plantă se numea și *maurella, morella* (v. Jacques André, *Les noms de plantes dans la Rome antique,* Paris, 1985, p. 156). Numele, care s-a păstrat în it. *morella,* fr. *morelle,* prov. *maurella,* cat. *morella* (v. DEI), ar fi trebuit să dea în românește **mureáuă* > **mureá* (cf. lat. *stella* > rom. *steáuă* > *steá*). Probabil că această formă mai există pe undeva.

Din ea a putut rezulta, fără să putem preciza cum, forma *morea*. Cf., *supra, cucuța > cocoța*.

MORMĂI

A mormăi[1] 'a da formă aluatului; a soage' are în DLR o singură atestare, din Câmpu lui Neag HD (ALR I 1847/835). Etimologia nu i se cunoaşte. *Mormăie*, notat de S. Pop în contextul *„îl mormăie"*, ar putea fi o formă greşit percepută de anchetator sau o greşeală a informatorului în loc de „îl formăie", adică 'îi dă formă (aluatului)'. Cf. „[pâinea] *o pun(e) la formă"* (ibid. 1847/87, 786), *o tipăresc* (ibid. 1847/592, 596), *„i-a dat formă"* (ibid. 1847/708) etc.

În caz că forma cuvântului este autentică, s-ar putea explica prin asimilarea *f - m > m - m*.

Cum în locul întrebării indirecte din Chestionarul ALR I în Chestionarul NALR s-a planificat o întrebare directă pentru a cunoaşte formele, sensul şi răspândirea verbului *a soage*, n-am putut confrunta răspunsurile din această localitate.

MOTOCOS, POTOCOS

Motocos se întâlneşte cu sensul de 'gros' într-un glosar din SV (v. LRg I 117), iar *potocos*, cu sensul de 'urât' într-un descântec cules din Soci, com. Ştefan cel Mare NT (*„Şi m-am întâlnit cu un om gros, potocos, cu picioare groase, potocoase, cu mâini groase, potocoase* (= *îi satana*)': GRg). DLR nu le poate preciza etimologia.

Andrei Avram (*Fluctuația* 258 = Avram PE 45–46) crede că „*potocos* este un derivat de la *cotoc*", care „are, printre altele, sensul '(depreciativ) bou mic, nedezvoltat; juncan' (Udrescu Gl). De la 'nedezvoltat' (cu nuanță depreciativă) s-a putut ajunge uşor la 'urât, hâd". Autorul recunoaşte că nu poate „preciza însă dacă transformarea *co-* > *po-* a avut loc în cuvântul-bază (*cotoc* > **potoc*), în derivatul gata format (**cotocos* > *potocos*) sau, eventual, chiar o dată cu adăugarea sufixului (*cotoc* > *potocos*)".

Pentru Vasile Ioniță MGB 50, „cuvântul *potocos, -oasă* ascunde un derivat al lui *potcă*, termen cu înțelesul, pe lângă

altele, şi de 'deochi'. Aşa că fie din necesităţi ritmice (termenul a fost excerptat dintr-un descântec), fie că s-a avut în vedere chiar apelativul *potoc*[4] ['pârâu'], *potcos, -oasă* (< *potcă*) a devenit *potocos, -oasă*".

După părerea noastră, *motocos* şi *potocos* provin din **botocos* 'ca butucul, gros, grosolan, necioplit' (DA), prin înlocuirea lui *b* cu *m* (vezi exemple la Avram PE 58–60) sau *p* (vezi exemple la Hristea PE 330), care e o variantă a lui *butucos* 'idem', rezultată prin substituirea lui *u* cu *o* (probabil datorită asimilării *u - u - o* > *o - o - o*) ca în *botocănos* 'idem', variantă (cunoscută de DA şi observată şi de noi la o profesoară din Bucureşti) a lui *butucănos* 'idem'.

MOTOLAC, MOTOLOG

Motolac este un adjectiv înregistrat în Grumezoaia VS cu sensul '(despre un om) tăcut, morocănos' (ALR I 1573/508). În DLR, unde e dat ca substantiv din cauză că S. Pop n-a notat, ca în foarte multe alte puncte, substantivul *om* înaintea adjectivului, se face trimitere la *motolog*.

Provine din *motolog*, prin substituirea suf. *-og* cu *-ac*, probabil şi sub influenţa sinonimului *mozac* atestat într-un punct vecin (v. ALR I 1573/510).

Motolog înseamnă „om bleg, prost, tont", „(adjectival) molâu' şi este raportat în DLR la *mortolog, mototol*[1], *motântoc, moşolog* şi *martalog*. Elena Carabulea *Interfixul* 123, 126 îl consideră format cu suf. *-olog*, ca fel ca *fo(n)folog* şi *tontolog*, dar nu poate indica baza, făcând numai trimitere la *mototol*.

Forma iniţială, aşa cum a indicat SDLR, e **mutolog*, un derivat de la *mut* (cu suf. *-olog*), din care, prin asimilarea *u - o* > *o - o*, a rezultat *motolog*.

---

[4] În notă autorul completează: „În descântece se invocă adesea pâraiele, râurile, apa, pe care se aruncă relele, pentru a le îndepărta de cel descântat".

MULGARE

Cu varianta, mai rar întâlnită, *mulgară,* cuvântul nu este un derivat cu suf. *-ară,* cum indică DLR sau Vasiliu *Sufixele* 92, ci, cum a arătat Brâncuş VA 99, provine din contaminarea lui *mânzare (mânzară)* cu verbul *a mulge.*

MUNUNĂ, MUNUNE, MURUNĂ

Sensul topografic al acestui cuvânt este definit 'vârf de deal sau de munte' (v. LB), 'coamă de deal sau de munte' (v. Viciu Gl s.v. *munune, murună*), 'vârf, pisc' (SDLR), 'culme de deal sau de munte' (DLR), 'coama muntelui, creasta (dunga, culmea) unui deal' (Rusu ER 361), '(în Munții Cernei) lanț de stâncă; pământ mai îndelung' (Rodica Sufleţel-Moroianu, *Termeni geografici populari de origine latină în toponimia românească,* în SCL, XLV, 1994, nr. 3–4, p. 164). L-am întâlnit şi noi, în forma *murună,* însemnând 'partea de sus a unei coaste' (Hăşdate, com. Lita CJ; Dumbrava CJ etc.), „locul de întâlnire a unei coaste cu platoul (sau terasa) de deasupra" (Văleni CJ), „coama dealului; mere [=merge] de-a roata" (Vălişoara CJ), „creasta dealului cum mere aşa curună" (Ciuleni CJ), „creasta dealului, vârvul dealului" (Mănăstireni CJ), „locul cel mai de sus până nu ajungi în vârv la deal" (Lita CJ), „partea din pantă până aproape de vârv; *muruna* îi pe sub vârvul dealului, adică partea coastei până în vârv" (Iara CJ) etc. Se întâlneşte şi în toponimie: *Mununa* sat AB; *Muruna* „c h i n g a dintre pădure şi vârvul Muntelui; aia-i ca curuna de pe capul miresii, îi d u n g a ce desparte coastea de vârvul Muntelui" (Cheia CJ: S. V.); ~ un fel de c r e a s t ă, în vârvul dealului; de la ea începe locul în jos" (Petreştii de Sus CJ); *Muruna* sau *Muruna Costii* „pădure; unde se gată Coastea Luncii sus, la toată partea aia îi zice Murună" (Dumbrava); *Mununa Lungă* (Prisacina CS: Rodica Sufleţel-Moroianu *loc. cit.*); *Muruna Munceilor* „c u l m e a aia de-a lungul", partea de sus a unei coaste (Morlaca CJ); *Muruna Podului* „partea cea

mai de sus a dealului; de-acolo-i Podu" (Hăşdate); *Murunile* „nu-i chiar [locul de] pe vârvul dealului; e mai jos un pic" I, „c o a s t e" II (Agârbiciu CJ) etc.

Cuvântul mai are sensurile 'podoabă (în formă de cunună) făcută din mărgele, din flori artificiale, din monede etc., purtată de fete, pe cap (mai ales la nuntă), sau de flăcăi, la pălărie' (v. LB, CDDE, TDRG, CADE, CDER, DLR etc.) şi 'moviliță sau fâşie îngustă de pământ servind ca semn de hotar' (DLR).

CDDE l-a explicat din lat. **molo, -onem,* un derivat de la *mola,* precizând următoarele: „înțelesul primitiv trebuie să fi fost acela de 'tas, masse, proéminence, saillie' din care au putut uşor deriva semnificațiunile româneşti; accepțiunea de 'tas, masse' e proprie şi diferitelor forme romanice rezultate din m o l a (se poate ca ea să fie rezultată dintr-o confuziune cu m o l e s); de altfel în nprov. găsim chiar pentru forma derivată din m o l a un înțeles apropiat de *munună: molo* e dat într-adevăr cu semnificațiunea de 'ancienne coiffure de femme qui avait une grande saillie en avant, soutenue par une charpente de fil de fer – en Languedoc' (comp. şi înțelesul de 'rouelle de cerceaux' al aceluiaşi cuvânt)". **Molonem* „a dat mai întâi **murune*", care, „prin asimilarea lui *r* cu *n* următor (ca în *cunună, senin*)", a evoluat la *munune,* iar acesta „sub influența lui *cunună*", la *munună.* Etimonul latin s-ar fi conservat şi în prov. *molon.*

Explicația aceasta este însuşită de G. Giuglea (DR III 972), Tache Papahagi (GS I/II 226) şi SDLR. Sextil Puşcariu (DR II 593) o aminteşte ca probabilă. Pentru I. I. Rusu ER 361–362 baza cuvântului este „i.-e. **mer-/mor-on-* **moronā* (**maronā*?)". Aprobându-l, G. Ivănescu (ETD 317) enumeră pe *munună* printre cuvintele pentru care s-ar putea admite o origine traco-dacă. TDRG, CADE şi CDER nu-i indică etimologia. În CDER se face şi observația: „si es deformación de *cunună,* no se comprende su mecanismo". DU, DM, DEX şi BGD nu-l înregistrează.

Plecând de la exemplele (date în TDRG) „*juni pe cununi, fete pe mununi*", „*ia-ți cununa ia-ți mununa*", Al. Graur (ER 19) încadrează pe *cunună* şi *munună* între expresiile compuse

din două elemente care rimează între ele şi în care, de obicei, cel de al doilea element începe cu *m* (de ex.: *câr-mâr* sau *hâr-mâr, gâră-mâră* 'ceartă', *handra-mandra* 'încoace şi încolo', *sărac-mărac* 'foarte sărac', *mierte-fierte, cârtiță de mârtiță* etc.), afirmând că „adesea cuvântul cu *m* inițial nu înseamnă nimic şi nu este întrebuințat decât în formulele citate, pe când celălalt cuvânt este bine cunoscut şi poate fi întrebuințat singur". De aceea combate sforțările care s-au făcut „pentru a se găsi etimologiile cuvintelor cu *m-*" şi respinge explicația dată lui *munună* în CDDE pe motiv că „nici înțelesul, nici forma nu concordă suficient pentru ca etimologia să aibă cea mai mică şansă de a fi acceptată". Mai departe (p. 21), „constatând că formele cu *m* au putut fi fabricate după voia vorbitorilor", crede că este „în drept" să afirme „că peste tot, în exemplele citate, cuvântul care începe cu *m* a fost format după modelul celuilalt. De exemplu *fierte* l-a provocat pe *mierte,* care nu înseamnă nimic; la fel *mârtiță* e scos din *cârtiță,* iar *munună* din *cunună,* ceea ce ne permite să eliminăm un prototip latin lipsit de orice suport".

Această ipoteză este reținută în DLR, unde, după mențiunea „probabil formație spontană de la *cunună*", se face trimitere la Graur ER 19.

Valabilă desigur pentru unele din exemplele discutate (v. Avram PE 53–63), explicația lui Al. Graur nu are în cazul lui *munună* nici cea mai mică şansă să fie reală, citatele de la care a plecat fiind cu totul întâmplătoare. Nu avem a face cu un cuvânt „fantomatic", cum este etichetat la p. 19, ci cu unul real, cu o largă arie de răspândire în Transilvania, Crişana, Maramureş şi Banat.

Lui Al. Graur i-au mai scăpat din vedere formele *munune* şi *murună* (date de Viciu Gl, CDDE etc.), precum şi faptul că, sub forma *mărună,* cuvântul era atestat de Tache Papahagi (GS I/II 225) în aromână, cu sensurile: 'două şuvițe de păr sau chiar două cosițe împletite duse din mijlocul frunții, în dreapta şi în stânga, pe sub tâmple şi peste partea superioară a urechilor, formând un fel de ghirlandă în jurul capului (la femei); grămada sau moțul de păr sau lână ce se lasă pe fruntea unui

berbec sau a unui țap arătos, mândru, după ce a fost tuns; moțul de păr pe care și-l lasă copiii pe frunte după ce s-au tuns pe restul capului...; grămadă'.

Ovid Densusianu (*Probleme de toponimie și onomastică* [curs litografiat], 1928–1929, p. 142–144) și-a apărat etimologia dată în CDDE, afirmând că la reflexele romanice ale lui *mola* 'piatră de moară', „pe lângă semnificația aceasta se grupează și înțelesul de 'ridicătură', 'vârf' etc." (p. 143) și menționând forma provensală *mouloun* 'vârf de munte' și 'grămadă mare'.

Credem că această explicație este justă. În sprijinul ei vin și fr. *moule* 'tas de bottes de foin, de gerbes de blé, etc. dressé dans les champs' (FEW), sp. *muela* 'cerro escarpado en lo alto y con cima plana', sens atestat din secolul al XV-lea (Alonso EI), it. reg. **mǫla* 1. 'parete o cima rocciosa isolata'; 2. 'grande masso a forma di macina', conservat în numeroase nume topice (v. Erwin Valentini, *La geonomastica ladina dolomitica: creazione linguistica ed interpretazione metaforica del paesaggio,* II, în *Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti.* Anno acc. 1973–74 – Tomo CXXXII – Classe di scienze morali, lettere ed arti, p. 220) etc.

Lat. **molonem* a dat în românește *murune,* formă menționată de Ovid Densusianu (*ibid.* 142), după al cărei plural *muruni* s-a putut reface un singular nou, *murună,* sub sau fără influența lui *cunună.* Cf. *margine* (< lat. *marginem)* > *margină, soarte* (< lat. *sortem*) > *soartă* etc.

NĂROS

În DLR are o singură atestare, cu sensul 'năsos', din Moftinu Mic SM (v. ALRM II/I MN pș. 5 chestiunea 6838/334), și este derivat de la *nară* cu suf. *-os.* Se găsește și în CDDE cu sensul 'qui a le narines larges'. Acest dicționar menționează și varianta aromână *nâros* 'qui a un grand nez' și îl explică, credem corect, din lat. „*narosus, -a, -um* (CGL. II 588)". Vezi și DDA.

Nărtos 'cu nasul mare; năsos, năsut', *nărtilă* 'năsăilă' şi *nărtiță* 'nare', cuvinte care circulă în Moldova şi Bucovina, aparțin, evident, aceleiaşi familii. Până acum nu s-a putut stabili în mod convingător cum s-a format fiecare dintre ele.

Nărtos este considerat de CDDE moştenit din lat. „**narĭtosus, -a, -um,* din **naritus* (cf. n a r i n o s u s, la Lactanțiu) sau din **narutosus* < **narutus* (cf. n a s u t u s) 'qui a le nez large' ". Prima dintre ipoteze este reținută în CADE şi DM. După alți autori ar fi derivat de la *nară / nare* (TDRG), cu suf. *-tos* pentru *-os,* prin analogie cu *burtos, pieptos* (Pascu *Suf.* 76), *pieptos, spătos* (DU), „*burtos* sau alt cuv." (SDLR), *spătos, sănătos, fruntos* etc. (CDER). DEX şi DLR se limitează doar să facă trimitere la *nărtilă.*

Nărtilă este explicat de Pascu *Suf.* 332 şi DM din *nărtos,* prin schimbarea sufixului *-os* cu *-ilă.* În DEX şi DLR se face trimitere la *nărtos.*

Nărtiță, de la care s-a format derivatul *nărtâcios,* este lăsat fără explicație (CDDE: „forma *nărtiță* ... rămâne neexplicată"), menționat printre derivatele de la *nare* (CDER) sau raportat la *nară, nărtos* (DLR).

Cuvintele sunt derivate de la *nârt* (pl. *nârturi*) [< **nărt*], care este atestat cu sensul de 'nasul porcului' (Slivineşti GJ, Cervenița MH: NALR–Olt. III h 419/951, 954), dar care va fi avut şi sensul de 'nasul omului'.

Nârt s-ar putea explica din lat. **naritus,* prin sincopa lui *ĭ* neaccentuat (ca în *calĭdus* > *cald*) şi închiderea lui *a* accentuat la *ă* > *î* (ca în lat. *cavum* > *găv, zgău, gâf, gâv* etc. Vezi Loşonți TRFR 145–150.

Dacă acesta este într-adevăr etimonul, nu excludem ipoteza existenței derivatului latin **naritosus* (presupus de CDDE) şi a păstrării lui în limba română.

OPOARE

Opoare 'zăpuşeală, zăduf' (Gârbovu GJ: NALR–Olt. II h 310/952), cu variantele *hopoare* (*de căldură*) 'idem' (Pojaru GJ: ibid. h 310/918) şi *upoare* 'idem' (Grădiştea VL: ALR II SN V h 1502/812), nu apare în DLR. E un derivat regresiv de la verbul *a opări.* Cf. sinonimul *dogoare,* cunoscut de dicţionare, care circulă şi în Oltenia (v. NALR–Olt. II h 310/983, 986, 989, 991, 993), unde se află localităţile de mai sus, un derivat regresiv de la *a dogorî.*

ORĂŞTE

Cuvântul, accentuat *órăşte,* a fost comunicat cu sensul de 'ţarină lăsată în părăsire' din Băiţa HD (v. CHEST. IV 123/109). În DLR este raportat la *orlişte* 'loc necultivat, lăsat în paragină; loc sterp'. Raportarea este justificată. În sursă forma aşa apare scrisă. Dacă e autentică, nu o greşeală de notare a corespondentului, ea provine din **órîşte* < *órişte,* variantă a lui *orlişte.* În Curechiu HD, sat apropiat de Băiţa, circulă atât forma etimologică *orlişte* (v. CHEST. IV 123/106), cât şi *órişte* (existentă şi ca toponim: *Orişti* „viroagă arabilă şi câteodată cu fânaţ"), definită de informatori „fân cosit după semănătură" (comunicat: Viorica Fodor).

În zona Munţilor Apuseni cuvântul mai are varianta *horlişte,* absentă din DLR, dar existentă în DA fără a fi explicată din punct de vedere etimologic.

ORĂTANIE, ORĂTENIE, ORĂTURI, OROTINĂ etc.

Orătanie, orătenie este folosit mai mult în formele de plural *orătănii, orătenii* 'păsări de curte'. TDRG, CADE, SDLR, CDER, DEX, DLR şi BDG indică doar că s-a format de la *oară,* fără să menţioneze sufixul, care după Pascu *Suf.* 243, este

-etenie, format din *-ete* + *-enie*, iar după DM, *-et-enie*. Credem că ultima soluție este cea justă și, deci, că trebuie să admitem inițial derivatul colectiv **orăt* (< *oară* + suf. *-et*), pentru care cf. (sinonimul) *păsăret* (< *pasăre* + *-et*), *sterpet* '(Mold.; la sg. cu sens colectiv) totalitatea oilor sterpe dintr-o stână; grup de oi sterpe, care nu dau lapte' (DLR) etc.

Din **orăt* cu suf. *-anie* sau *-enie* a rezultat *orătanie*, *orătenie*. Semnalăm și varianta *horoténie* (pl. *horoténii*) (Costești MH: NALR–Olt. III h 426/944), necunoscută de DLR. Forma de plural a fost notată și în Mărășești (ibid. h 426/941) și figurează în DA cu trimitere la *oară*.

Orătúri 'păsări de curte, orătănii' (Uricani HD), neexplicat în DLR, dar raportat la *orătanie*, este o variantă rezultată prin deplasarea accentului din *orắturi* (Răhău AB, Clopotiva HD: ALRR–Trans. 965/396, 448), pluralul lui **orăt*. În Răhău s-a notat și *orắtură*, singular refăcut după pl. *orắturi*.

Orotínă, notat numai în forma de plural *orotíni* 'păsări de curte, orătănii' (Pecinișca CS: NALR–Banat II h 314/16), cu variantele *horotínă* (pl. *horotíni*) (Ieșelnița MH, Ogradena MH: ibid. h. 314/2, 3; Obârșia-Cloșani MH, Siliștea MH, Mărășești MH, Cireșu MH, Ilovița MH, Crăguești MH: NALR–Olt. III h 426/936, 940, 941, 945, 948, 949) și *horutínă* (pl. *horutíni*) (Șovarna MH: ibid. h 426/946), nu e atestat de DLR. S-a format din **(h)orăt* cu suf. *-ină* (și cu asimilarea *o* - *ă* > *o* - *o*) sau, mai degrabă, din *(h)oară* cu suf. *-otină*. Cf. *fierotină* '(Ban. și Mehedinți) fiare vechi, obiecte de fier vechi', derivat de DA de la *fier* cu suf. dublu *-ot-ină*.

PAI, ÎMPĂIA

Pai înseamnă 'lâna cea nouă ce răsare primăvara, la oi, dedesubtul celei vechi'. Raționând că „paiul nu e decât un înveliș, o haină pentru corpul animalului", Giuglea CRR 34 îl explică din lat. *pallium* 'tout ce qui sert a envelopper, couverture', comparându-l cu alb. *pal'e* și v. fr. *paile*.

Tot G. Giuglea a semnalat pentru prima oară și verbul *a se împăia* '(despre oi) a le crește paiul', explicându-l din lat.

**impalliare*, „care a trebuit să existe odată cu *pallium*" (ibid.). Din moment ce exista cuvântul pentru noțiunea de 'a se dezbrăca' („*expaliatus sum miser*", în Plaut), „a trebuit să existe şi unul pentru ideea de 'a se îmbrăca'. Ca să te dezbraci trebuie întâi să te îmbraci".

REW nu împărtăşeşte această ipoteză, motivând că sensul este prea îndepărtat, cuvântul n-are familie în româneşte şi lipseşte din celelalte limbi romanice. Urmându-l pe G. Weigand, crede că e vorba de un sens figurat al lui *pai* (< lat. *palea*). În recenzia la REW, S. Puşcariu (DR VII 976) apără explicația lui G. Giuglea, arătând că *pallium* şi (derivatul) *palliolum* erau cuvinte uzuale în latinitatea estică, pentru că au fost împrumutate de greci încă în vremea lui Traian, şi evidențiază cum motivațiile lui W. Meyer-Lübke sunt contrazise de propria-i lucrare. Într-adevăr, din REW rezultă că *păioară*, prin care, pentru S. Puşcariu, este reprezentată familia lui *pai*, continuă pe lat. *palliolum* şi că *pallium* s-a păstrat în alte limbi romanice.

În ce priveşte sensul, lui S. Puşcariu i se pare mai uşor de admis ca lâna ce îmbracă corpul oilor „să fie asemănătoare cu o haină călduroasă, decât cu paiele, care, pentru un român nu deşteaptă ideea de moale, mătăsos, mărunt, ci, dimpotrivă, ideea de bățos, rigid şi lung în fire" (p. 476–477).

Iorgu Iordan (BPh IX) nu acceptă etimologia latină, fiind convins „că trebuie să pornim de la *pai*: lâna coaptă este galbenă la rădăcină, are, deci, culoarea paiului" (p. 132) şi că, numai despre lâna nouă, de la rădăcina şi dedesubtul celei vechi, „în nici un caz nu se poate afirma că îmbracă trupul animalului ca o haină, presupunând că acest detaliu ar fi decisiv pentru crearea unei denumiri speciale" (p. 132–133). Despre verb, afirmă că „este nu numai omonim, ci şi identic, ca formație, cu recentul *împăia* (după fr. *empailler*)".

CDER înclină să dea crezare ipotezei lui Iorgu Iordan, incluzând verbul printre derivatele de la *pai* (< *palea*), cu mențiunea „probabl. por el color pardo de la lana", şi

etichetând ca „improbable" explicaţia lui G. Giuglea, admisă şi în DA.

TDRG, DU, CADE, SDLR, DM, DEX şi BDG nu înregistrează cuvintele în discuţie, iar DLR îl lasă pe *pai* cu etimologia necunoscută.

Explicaţia dată de G. Giuglea ambilor termeni este, fără îndoială, justă. Probabil că n-a convins pe toată lumea deoarece, după părerea noastră, din ea lipsea un lucru important pentru înţelegerea evoluţiei semantice a substantivului. Nu rezulta că *paiul* trebuie să existe în momentul când oile se tund. Şi se tund numai atunci când *paiul* este crescut, pentru că altfel ele ar rămâne fără învelişul protector, putând răci. Iată câteva precizări ilustrative în acest sens: „Când se mai încălzeşte, când creşte *paiul* de 1 deget (1,5 cm), se tund total. *Paiul* e lâna nouă, care e curată (iar cea veche e murdară). Mai întâi se tund oile sterpe, pentru că la ele creşte paiul mai timpuriu" (Globu Craiovei MH: CHEST. V 159/37); „Când oile prind să aibă *pai* – le creşte lână nouă – se tund" (Miclăuşeni IS: ibid. 159/46); „Oile, primăvara, la erşo mai (prima mai), dacă *împăiază* (dacă iese sub lâna lor alta mai scurtă care se numeşte *pai*), atunci se tund" (Porumbacu de Sus SB: ibid. 159/60); „După punerea oilor pe stână – după *împăiere* (adică când se ridică usucul [=greşeală în loc de: paiul] prin lână) – cam la patru săptămâni, se tund" (Corbu HR: ibid. 159/19); „Între lâna lungă şi piele se află o lână mai nouă care se numeşte *pai* şi pe acolo se bagă foarfecile şi se tunde oaia bine" (Costişa NT: ibid. 159/21); „După Rusalie, se tung, tund oile de tot numai în zilele: marţi, joi şi sâmbătă..., că numai atuncea e bine şi când le-o dat *paiul*, lâna tânără" (Răcăşdia CS: ibid. 159/61); „*Au împăiat oile:* primăvara, înainte de a le tunde" (Valea Someşului: DA); „Lâna la oi, înainte de a se tunde, *se împăiază*" (ibid.); „Lâna la oi numai atunci e bună de tuns, când e *împăiată*" (ibid.); „Oile astea încă nu le-am tuns, pentru că nu-s *împăiate*" (Muscel: ibid.); [Lâna] „are *pai* când îi de tuns" (Coropceni IS: ALR II SN II h 427/514 legendă) etc. Aşadar, iată că a existat acel „detaliu... decisiv pentru crearea unei denumiri speciale" lânii noi, negat de Iorgu Iordan.

Atestările din DA, DLR, GRg şi ALR II SN II h 427 dovedesc că *pai* şi *împăia* sunt cunoscute în Transilvania, Moldova, Bucovina, Muntenia, Dobrogea, Oltenia şi Banat.

Sensul de 'grăsime de pe lâna oilor', cu care *pai* figurează în DLR din Corbu HR, după CHEST. V 164/19, este inexistent, corespondenta, elevă, sau informatorul ei făcând din nou confuzie între *usuc* şi *pai*. În răspunsul la întrebarea 159 apare cuvântul *usuc* în loc de *pai* (vezi *supra*), iar în cel de la 164, *pai* în loc de *usuc*. Mai precizăm că *usuc* apare ca răspuns acceptabil la întrebarea 163 pentru 'apa în care s-a spălat lâna', pentru că această apă conţine grăsime, usuc.

PAPOARĂ

Este reţinut în DLR, din Voşlăbeni HR, cu sensul de 'urdoare (mare)", pe baza a două surse: ALRM I/I h 24/576 şi DR IX 430. Etimologia nu i s-a putut preciza.

Forma [papåră] (ALR I/I h 15/576; ALRM I/I h 24/576) trebuia literarizată *papáră,* nu *papoáră*, cum apare la Sextil Puşcariu (DR IX 430) şi în DLR, pentru că prin å s-a notat pronunţarea rotunjită a lui *á,* una din caracteristicile fonetice ale graiului din Voşlăbeni. Sensul de 'urdoare', neatestat la *papară* din alte surse (şi care în DLR ar fi trebuit să fie **6.** sau II.), îl găsim bine atestat la *papă*, sinonimul lui *papară.* Vezi DLR; ALRR–Trans. I h 54/246–255), 263–265, 268, 281, 284; NALR–Mold. Bucov. I h 25/485, 578.

PARAGINĂ, PĂRĂGINOS

Paragină (păragină) are, după DLR, sensurile: 1. 'pământ, teren, loc care nu a fost lucrat niciodată sau care a fost lăsat multă vreme nelucrat, neîngrijit, pârloagă, ţelină...'; 2. 'ruină, dărâmătură; construcţie, casă dărăpănată'; 3. '(stare de) părăsire (a unui teren, a unei construcţii etc.)'; '(azi, rar) neîngrijire'.

Cihac II şi DU îl consideră împrumutat din magh. *par(r)ag,* lucru imposibil pentru că forma aşteptată ar fi trebuit să fie

**pắrág*, nu *păragină*. Sesizând acest lucru, TDRG, CADE, SDLR şi DM s-au gândit că *paragină* este rezultatul contaminării maghiarului *parrag* cu românescul *țelină*. Nici această explicație nu poate fi acceptată din mai multe motive: a) Din anchetele pentru *Atlasul graiurilor maghiare din România* rezultă că forma maghiară este răspândită în jud. Covasna, deci într-o zonă unde contactul dintre români şi maghiari este foarte slab; b) *Parrag* este o formă destul de recentă şi rezultată prin asimilare din *parlag* (care provine din acelaşi etimon slav ca şi românescul *pârlog*), în timp ce *părăginos* apare în Țara Românească ca nume de munți în 1484, sub forma *Părăginoşi*, şi în 1502, sub forma *Părăginosul* (v. *Dicționarul elementelor româneşti din documentele slavo-române*. 1374-1600, Bucureşti, 1981, p. 171).

G. Giuglea (DR I 495) s-a gândit că *păragină* se poate explica „dintr-un mai vechi *voragină* (se zice de vii stricate, case, drumuri etc. părăsite, dărâmate, ruinate) şi *a se părăgini*. Cuvântul rom. a suferit fenomenul social-lingvistic de contaminare cu *pârlog* şi a *părăsi*". Autorul omite să precizeze dacă l-a întâlnit undeva pe *voragină*, despre care noi credem că nu există. Lat. *vorago,-inis* 'bulboană, vâltoare, prăpastie, abis, hău' ar fi trebuit să dea în româneşte **vuragine* sau **buragine*.

Cuvântul nu se poate explica nici din formele bulgare *prazdĭnŭ, praždĭnŭ*, propuse de B. Conev, *Ezikovni vzaimnosti meždu bălgari i romăni*, Sofia, 1921, p. 39.

După mențiunea „origen dudoso" şi ipoteza hazardată „quizá en lugar de **părajină* < *părădui*", CDER apreciază ca improbabile explicațiile date până atunci, încheind cu observația că „parece llamativa la coincidencia con el lucan. *prasana*, que Rohlfs, *Ital*. 359, explica por un lat. **piraginem*". În DEX şi BDG *paragină* apare cu etimologia necunoscută. La fel şi în DLR, unde se face şi trimitere la magh. *parrag*.

După părerea noastră, atât *păragină* cât şi *părăginos*, pe care toate dicționarele care-l cunosc îl dau ca derivat românesc, sunt cuvinte moştenite din limba latină. Am avut această convingere înainte de a şti de observația din CDER, atunci când am citit lucrarea lui Giovanni Alessio STC.

În dialectele italiene meridionale părului sălbatic i se spune: *piráina, piráinu, pirájinu, prainu* (Rohlfs NDDC 526, Alessio STC 324), în Calabria, şi *piráinu, piraniu, piriánu, práinu, praniu* (Piccitto 791, 800, 912), în Sicilia. Aceste forme regionale aparţin aceluiaşi cuvânt, *perággine*, moştenit din lat. **pirago,-gĭne* 'idem' (Alessio *loc. cit.*, Rohlfs *loc. cit.*), care, la rândul său, este un împrumut din greceşte. În unele graiuri sensul cuvântului a evoluat: *pirájina* 'măr sălbatic', *pirájinu* 'păducel', *piráinu* 'moluscă din care se extrage purpura, un fel de cochilie spinoasă' (Rohlfs *loc. cit.*), *pránìu* 'mărăcine' (Piccitto 912). Apare şi în derivate: *prainera* 'mărăciniş', *prainitu* 'idem' (ibid.) etc.

Toponimele *Perainetto, Piraineto, Pirainetta, Praineto, Prainetta, Perainoso, Prainosa, Prainoso* sunt explicate de Alessio STC 323 de la etimonele latine derivate de la **piragine: *piragĭnetum* 'desiş de peri sălbatici', **piragĭnosus* 'plin de peri sălbatici'.

Părăginos se explică perfect din lat. **piraginosus*. Un **locus piraginosus,* adică un loc 'plin cu peri sălbatici, cu mărăcini', este un *loc părăginos,* adică 'neîngrijit, necurăţat, sălbăticit', un loc 'lăsat în paragină'.

Din punct de vedere fonetic şi *păragină* se explică normal din lat. **piraginem,* prin fazele **păragene* > **păragine.* Cf. lat. *marginem* > *margine* > *margină.*

Nu este exclus ca toponimele *Părăginosul* şi *Părăginoşi,* menţionate mai sus, la care am putea adăuga şi pe *Părăginosu* munte (Sarmizegetusa HD), *Părăginoasa* (Feneş AB), să fi fost create când *părăginos* avea încă sensul iniţial de 'loc cu mulţi peri sălbatici'.

PARTĂU

A fost inserat în DLR pe baza unei comunicări din Poiana, com. Criştioru de Jos BH. Forma de plural şi etimologia nu i se cunosc. Glosarea „nume de fânaţ" indică cât se poate de clar că nu e vorba de un cuvânt comun, ci de unul propriu, de un toponim. De altfel, îl găsim ca atare la Teaha CN 138: „*Partău* P [= Poiana] = fâşie de câmp în pădure".

Deci nu trebuia reţinut în dicţionar.

PAŞTE, PAŞTIE

Páştie 'loc nearat', cu varianta *páşte* 'idem', atestat numai la singular din Boholț BV (CHEST. IV 125/162) şi Calbor BV (ALR I 915/166), este explicat în DLR de la verbul *a paşte*.

În sudul Transilvaniei l-am notat şi noi, în formele: [páşti̯e], pl. [păşti̇] 'fânaț', 'țelină' (Paloş BV: ALRR–Trans. 1055, 2005/363), 'fânaț' (Văleni BV: ibid. 1055/389), [páşte], pl. [păşti] 'fânaț', 'țelină' (Mihai Viteazu MS: ibid. 1055, 2005/364), [páştii̯e], pl. [păşti̇] 'fânaț' (Calbor BV: ibid. 1055/412) şi [páşti̯e], pl. [păşti] 'idem' (Şona BV: ibid. 1055/413).

Se găseşte în aria lui *pájişte* 'idem' (ibid. 1055/358, 380, 388, 389, 414, 423, 441), 'țelină' (ibid. 2005/381, 382, 388, 398, 420, 439, 440; 2008/362, 365, 382) şi este o variantă a acestuia, rezultată prin sincoparea lui *i* neaccentuat şi reducerea grupului [jşt] la [şt]. Nu e exclus însă ca sincoparea să fi avut loc într-o fază mai veche, când cuvântul se pronunța *paşişte* (< v. sl. *pašište*), înainte deci de disimilarea primului *ş* în *j*.

Formele [páşti̯e], [páştii̯e] sunt refăcute după forma de plural.

PAȚAILĂ

Înseamnă, prin Bucovina, 'persoană bâlbâită, gângavă'. Surprinde să constați că are în DLR „etimologia necunoscută", câtă vreme baza, verbul *a se pațai* 'a se bâlbâi, a se gângăvi', apare în dicționar (din aceeaşi localitate).

PĂBAȚĂ

Apare în DLR cu sensul de 'prăjină lungă', fără formă de plural şi cu mențiunea „etimologia necunoscută", având o singură atestare [Voiceşti VL]: I. CR. VI 252.

Este fără îndoială un cuvânt inexistent, o formă rezultată la dactilografierea scurtului glosar din Voiceşti sau, în caz că tipărirea revistei I. CR. s-a făcut după manuscrisul nedactilografiat, la tipărire. Litera *e* din cuvântul *păleață*

'idem', bine atestat în Oltenia (v. DLR), a fost interpretată ca buclă a literei *b*.

PĂIER

La cuvântul *păier,* derivat din *pai* + suf. *-ar*, DLR grupează următoarele sensuri: 1. 'saltea umplută cu paie sau cu fân'; 2. 'construcție amenajată pentru păstrarea nutrețului, mai ales a fânului şi a păioaselor'; 3. 'fiecare din cele două lemne cu care doi oameni cară o grămadă de fân până la locul unde se clădeşte claia'; 4. 'parte a batozei prin care ies paiele'; 5. 'muncitor care cară paiele'.

Cu sensul (2.) 'construcție amenajată pentru păstrarea nutrețului...', *păier* este cunoscut de DLR numai la singular, din Măceşu de Jos DJ (ALR II SN I h 138/872), Desa DJ (GDO), Mârşani DJ (ibid.), Sadova DJ (ibid.), Ianca OT (ibid.), Mangalia CT (CHEST. II 414/136) şi Folteşti GL (CV, I, 1949, nr. 7, p. 33). Atlasele linvistice regionale îl atestă însă în 16 localități din sudul Olteniei (v. NALR–Olt. IV h 629), în Muntenia, Dobrogea (v. ALRR–Munt. Dobr. chestiunea 2064) şi în sudul Modovei (v. NALR–Mold. Bucov. chestiunea 2064).

După părerea noastră, sensul acesta nu este o creație a limbii române, ci aparține unui cuvânt omofon, care trebuia lucrat ca articol separat. Ca şi it. *pagliaio,* sp. *pajar,* pg. *palheiro,* cat. *paller* etc., provine din lat. *palearium* 'loc de păstrat paiele', atestat în sec. I al e. n. (v. Guțu). Pluralul este *păiere.*

PĂLANDRU

Înseamnă, la Şoimuş MS, 'gard de scânduri' (CHEST. II 403/281). DLR îl consideră format de la „*pălan* + suf. *-andru*".

Dacă cuvântul ar avea această explicație, atunci forma rezultată ar trebui să fie **pălănándru.* Nu e un derivat, ci o variantă a formei *păland* (cunoscută de DLR, notată de noi şi de colegul V. Bidian în Voiniceni MS, Căpâlna de Sus MS, Nadeş MS, Gogan MS, Corneşti MS, Fărău AB şi Vânători

MS: ALRR–Trans. 710/312, 335, 341–344, 360), rezultată prin „despicarea" lui *d* în *dr*, ca în *bundră* < *bundă, colindră* < *colindă, zadră* < *zadă* (v. Puşcariu LR II 146), *hudră* < *hudă* (Dumistrăcel *Influenţa* 267) etc.

Mai adăugăm că noi am întâlnit-o în Ungheni MS, cu pl. *păléndre* şi *păléndruri,* iar V. Bidian, în Biia AB, cu pl. *păléndre* (v. ALRR–Trans. 710/320, 355).

PĂLĂLĂU

Avem în vedere pe *pălălău*[1], care circulă prin nordul Munteniei însemnând (ca substantiv) 'prăjină groasă' şi (ca adjectiv) 'înalt şi subţire' (Codin CM). DLR nu-i poate preciza etimologia. A rezultat, prin asimilarea *r - l* > *l - l,* din **părălău,* un derivat de la *par* cu suf. *-ălău.*

PĂRACĂ, BĂRACĂ, ÎMPĂRĂCA, ÎMPĂRĂCĂTURĂ

Păracă 'chiciură' (Agrişu Mare AR şi Zlaşti, localitate înglobată la municipiul Hunedoara: ALR I 1260/63, 112) este lăsat în DLR cu etimologia necunoscută. Cu acelaşi sens l-a notat şi V. Bidian în Cerbăl HD (ALRR–Trans. 1614/405). În DLR ar fi trebuit să apară şi atestarea din Prăvăleni HD (ALR I 1260/90).

Pare o formă rezultată din *băracă* [barácă] 'idem' (Coceşti AB: ALRR–Trans. 1614/329), prin transformarea lui *b* în *p*, iar aceasta din *buracă* 'idem' (Săcuieu CJ, Beliş CJ, Ocoliş AB, Lunca [com. Vidra] AB, Valea Caselor AB, Sălciua de Jos AB, Mogoş AB, Giurgeşti HD, Miceşti AB, Zam HD, Fizeş HD, Şibot HD, Pricaz HD: ibid. 1614/294, 306, 326, 330, 331, 333, 347, 349, 368, 371, 373, 398, 399), prin asimilarea *u - a* > *ă - a.*

De la *păracă* s-a format verbul *a (se) împărăca* '(despre chiciură) a se depune pe arbori, pe case etc. (Prăvăleni, După Piatră HD: ALR I 1260/90, 103), atestat şi în sintagma *nea*

împărăcată 'chiciură' (Feneş AB: ALRR–Trans. 1614/369). Cf. *a se îmbura* '(despre chiciură) a se depune pe arbori, pe case etc.' (Blăjel SB, Vânători MS, Mihai Viteazu MS, Stejărişu SB etc.: ibid. 1614/357, 360, 364, 379 etc.) < *bură* 'chiciură'.

De la *a împărăca,* cu suf. *-(ă)tură,* s-a format *împărăcătură* 'chiciură' (Prăvăleni, După Piatră, Mada HD, Chimindia HD, Veţel HD: ibid. 1614/350, 352, 374, 400, 401).

PĂRAŞ

E vorba de *păraş*[2] 'curătură (în pădure)', care apare în DLR din Arefu AG, fără formă de plural şi cu etimologia necunoscută. După ce precizează că „o curătură se face, în principal, pentru lărgirea spaţiului cultivabil sau a celui de păşunat, dar şi pentru ca, prin defrişare, oamenii să-şi procure araci, ţăruşi, pari etc., necesari pentru adăposturile lor sau ale animalelor, pentru garduri, ocoluri etc.", Vasile C. Ioniţă (în AnL, XXX, 1985, p. 223) explică substantivul în felul următor: „Arboretul unor asemenea curături era bun pentru pari, încât prin adăugarea suf. *-aş,* temei *par,* s-a născut un termen nou: *păráş*. Suf. *-ar* se substituie adesea cu *-aş* nu numai când *-ar* derivă nume de agent, ci şi când acesta are valoare colectiv-locală. În situaţia de faţă, *-aş* este echivalent cu *-iş,* ca în *prăjiniş* '(regional) arboret tânăr (format din copaci cu trunchiul drept)' (DLR)".

Verificând însă sursa, ALR I 956/782, constatăm că e vorba de o greşeală de interpretare şi fişare a formei notate de Sever Pop, de un cuvânt inexistent. Răspunsul complet este „s-a tăiat pădurea părás", urmat, între paranteze, de explicaţia „n-a rămas lemne, rămâne poiană". *Părás*, care a juns în DLR *păráş,* este locuţiunea adverbială *pă* [< pe] *ras* scrisă într-un cuvânt, *ras* fiind participiul lui *a rade.* Tot în această localitate, pentru 'a lăzui pădurea, a face loc arător' Sever Pop a notat: „rămâne părás, am tăiat-o ~, curătură" (ibid. 2156/782). Semnalăm şi răspunsul din Orăştie HD: „facem tăietură rasă (tai pădurea de

tot şi faci păşune sau arător)" (ibid. 2156/109). Mai precizăm că acestea nu sunt singurele cazuri când Sever Pop a scris în timpul anchetei împreună două cuvinte şi că, în mod sigur, dacă ar fi ajuns să redacteze materialul, le-ar fi scris separat.

PĂSĂTOARE

Este inclus în DLR, din Glimboca CS, cu sensul 'unealtă de dulgherie care serveşte la marcarea unghiurilor, la retezarea capetelor scândurilor etc.; colţar cu limbă', pe baza ALR II 6649/27. După menţiunea „etimologia necunoscută" se face trimitere la p a s [2].

Verificând sursa, constatăm că răspunsul notat de E. Petrovici este *vinglă păsătoare,* urmat de precizarea „o păsăleşti cum vrei".

Cuvântul *păsătoare* este scris sub *vinglă,* pentru că lăţimea fişei n-a permis să fie scris alăturat. După *vinglă* nu e pusă virgulă, ceea ce înseamnă că e vorba de un cuvânt compus, nu de două sinonime. Persoana care a fişat materialul a interpretat, greşind, elementele acestui cuvânt drept sinonime. Şi în alte localităţi unealta respectivă e numită printr-un substantiv compus: *vinclu mişcător* (ibid. 6649/353), *colţar mişcător* (ibid. 6649/876) etc.

Păsătoare este o formă provenită din (**păsăltoare* <) **păsălitoare,* un derivat adjectival de la verbul *a păsăli* 'a potrivi'. Fiind vorba de un cuvânt lung, nu excludem posibilitatea ca ea să se datoreze unei greşeli de pronunţare a informatorului (sau chiar de percepţie a anchetatorului).

PĂSCĂLAR

Are în DLR sensurile I. 'pescar' (Budeşti MM: ALR I 1738/350); II. 1. 'pescăruş' (Budeşti MM: ibid. 1046/350, Morăreni MS: GRg); 2. 'specie de prundăraş nedefinită mai de aproape' (Valea Vinului SM: BĂCESCU, PĂS. 123). Este raportat la *pescar.*

Cuvântul trebuia literarizat *pescălár* şi credem că a rezultat, prin disimilarea *r - r > l - r,* din **pescărár,* un derivat cu suf. *-ar* de la *a pescări* 'a pescui', verb neatestat însă, după câte ştim, în partea de nord a ţării.

PĂSTRĂVĂLEAN

Cu pl. *păstrăvăleni,* este atestat din Lisa BV cu sensul 'cel care locuieşte peste vale' (LRg I 93). În DLR apare cu definiţia modificată în 'persoană care locuieşte peste o vale' şi este explicat din „*păstră + vălean*". Culegătorul, Şerban Cornilă, s-a referit la situaţia concretă din Lisa, unde există cătunul (partea de sat) *Păstră Vale,* ai cărui (cărei) locuitori sunt numiţi de cei din sat *păstrăvăleni* (sg. *păstrăvălean < Păstră Vale* + suf. *-ean*), dar n-a definit cum trebuia cuvântul.

PĂTĂLEAŢĂ

Se întâlneşte la GALACTION, O. A. I 281, cu sensul de 'par, ciomag'. În DLR este raportat la *pătăchie.* A rezultat din contaminarea sinonimelor, existente în aceeaşi arie, *păleaţă* şi *pătăchie.*

PĂTRAR, PĂTRARE

Sunt cuvinte învechite şi regionale. *Pătrar* înseamnă 1. '(de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") sfert, pătrime'; (p. ext.) 'bucată (mare) din ceva)', (sens curent) 'fiecare din cele două faze ale lunii când aceasta, aflându-se în creştere sau descreştere, apare luminată numai pe jumătate; perioadă de timp corespunzătoare fiecăreia dintre aceste două faze ale lunii'; 2. 'cantitate de cereale, de lichide etc. egală cu o pătrare' (DLR). A fost considerat moştenit din lat. *quartarius* (Cihac I), „gelehrte Nachbildung von lat. *quartarius* mit Hülfe von *patru*" (TDRG) sau derivat cu suf. *-ar* din numeralul *patru*

(V. Bogrea, în DR III 456; CADE; SDLR, care adaugă: „după lat. *quartarius*"; DM; CDER; DEX; DLR; BDG etc.).

Pătrare înseamnă 'măsură de capacitate (pentru cereale) care variază, după regiuni, de la un sfert de baniță până la două banițe; vas, recipient care are această capacitate', 'cantitate de cereale, de lichide etc. egală cu această măsură', 'bucată (mare) din ceva' (DLR) şi a fost explicat din lat. „**quartaria* (pars), cf. *quartarius* 'mesure pour les solides et les liquides, le quart du *sextarius*' " (Pascu *Suf.* 89), de la numeralul *patru* (CADE, CDER) cu suf. *-are* (Vasiliu *Sufixele* 93, DLR etc.) sau „din *pătrar*" (SDLR, DM).

Subsensul de 'bucată (mare) din ceva', inclus în DLR pe baza răspunsului „o pătrare de slănină" obținut în Boiu Mare MM la întrebarea 4140 (care nu ştim cum a fost formulată, în Chestionarul ALR II fiind scris doar „partal de slănină"), provine din cel de 'sfert'. *Pătrare de pâine* sau *de mălai* (pl. *pătrări*) 'sfert de pâine sau de mălai' ne este cunoscut de pe Valea Someşului (Bonțida CJ, Năsal CJ, Bârsău Mare SJ, Bârsăuța SJ, Căpâlna SJ, Chizeni SJ, Dăbâceni SJ etc.). *O pătrare de mămăligă* se întâlneşte la M. Sadoveanu (v. SDLR).

Credem că avea dreptate G. Pascu. Acelaşi etimon latin este presupus şi de Alessio STC 345 pentru calabrezul *kuartara, kortara* 'brocca di zinco'. În Battaglia GDLI, *quartara* '(reg.) unità di misura di capacità per liquidi e aridi usata in varie località dell'Italia meridionale e insulare, con valori oscilanti fra 4 e 100 l circa, prima dell'adozione del sistema metrico decimale. – In partic.: in Sicilia, unità di misura per l'acqua e il vino pari a l 17,9 e, con metonimia, il recipiente, una sorta di tozza anfora di argila, avente tale capienza' este considerat forma feminină a lui *quartaro* '(ant. e reg.) misura di capacità usata in Italia settentrionale con valori differenti da luogo a luogo (a Modena equivaleva a l 101,81, a Massa a l 22,02, a Milano a l 6,29 per i liquidi e 4,57 per gli aridi, ecc.) prima dell'introduzione del sistema metrico decimale', care este explicat din lat. *quartarius*.

În latina târzie *quartaria* înseamnă, printre altele, şi 'cucuma [= ceaon, baie mică]', iar *quartarius*, 'quadra panis [= bucată

(codru) de pâine]' (v. Du Cange). Credem că *pătrar* şi *pătrare* se explică din aceste cuvinte latine. Reflexele normale **părtar*, **părtare* au fost modificate în *pătrar, pătrare* datorită influenţei numeralului *patru*. Sensurile cuvintelor româneşti se întâlnesc şi la fr. *quartier,* atestat de la 1080: **1.** A. 'quart', 'portion constituant environ un quart (d'un ensamble)'. – Techn. *Quartier de veau, d'agneau:* une des quatre parties de l'animal, la partie antérieure et postérieure étant chacune divisée en deux parties symétriques'; 2. '(1611) chacune de quatre phases de la lune'; B. '(XIIIe) morceau', 'partie (d'un chose inégalment partagée)' (Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française,* Deuxième édition entiérement revue et enrichi par Alain Rey, 1985).

PÂRCI, PÂRCIOC, PÂRCIOG, PÂRCIOI, PÂRCION

DLR cunoaşte, din Banat şi Oltenia, substantivul *pârci*[1] 'limbă îngustă de pământ care a rămas, în mod accidental, nearată între brazde; greş', căruia nu-i poate indica etimologia.

Fără îndoială că e vorba de un sens dezvoltat de la *pârci*[2] 'ţap' care circulă şi în aceste regiuni. Vezi DLR; NALR–Banat II h 295; NALR–Olt. III MN pş. 62 chestiunea 904. Cf. *ţap* 'greş' (ALRR–Trans. 2019/405, 430, 431; ALRR–Banat 2019/83), dar şi *cal* 'idem' (NALR–Olt. IV h 596/911), *capră* 'idem' (alături de *pârci:* ibid. h 596/969), *căluş* 'idem' (ALR II SN I h 30/791), *cârlan* 'idem' (NALR–Olt. IV h 596/907, 908), *iapă* 'idem' (ibid. h 596/910, 917, 919, 927), *iepure* 'idem' (ibid. h 596/918, 920, 921, 931, 952, 956), *măgăreaţă* 'idem' (ALR II SN I h 30/791) etc.

În DLR *pârcioc* 'miros caracteristic pe care îl au ţapii în perioada împerecherii; sudoare de ţap' (Firiza MM: ALR I 1783/355) este derivat de la *pârci*[2] (care are şi acest sens). Evident, această explicaţie nu este reală. La fel ca în cazul lui *pârci*[2], sensul în discuţie s-a dezvoltat de la cel de 'ţap', pe care însă DLR nu-l cunoaşte. Pe *pârcióc* (pl. *pârcióci*) îl găsim atestat, din Ogradena MH (v. NALR–Banat II h 295/3 legendă),

cu sensul de ‘țap mai tânăr’. Acesta este, într-adevăr un derivat de la *pârci* cu suf. *-oc*. Cf. *mânzoc* < *mânz*. De la sensul de bază s-au mai dezvoltat încă două sensuri, atestate la varianta *pârcióg:* a) ‘clapon’ (Purcăreți AB), la care în DLR găsim mențiunea „etimologia necunoscută”, și b) ‘greș’ (Ostrovu Mare MH, Gruia MH: NALR–Olt. IV h 596/962, 965).

Pârcioi [pîrĉóń] (pl. *pârcioaie* [pîrĉu̯áńe]) ‘clin’, ‘greș’ (Crivina MH: ibid. h 595, 596/961) este un derivat de la *pârci* ‘greș’ cu suf. *-oi* sau, mai puțin probabil, rezultat din *pârciog* ‘idem’, prin substituirea suf. *-og* cu *-oi*. *Pârcion* ‘idem’ (Hinova MH: ibid. h 596/957) este o variantă a lui *pârcioi,* un singular nou refăcut după pl. [pîrĉu̯áńe].

PEDRI, PEDRE, PETRE, PETRI, PADRI, PĂDRI, PĂRDĂ, PĂRDI

Sunt formele sub care DLR atestă în Transilvania o prepoziție care are sensul de ‘înaintea, în (sau prin) fața; vizavi’ și etimologia necunoscută.

Mihai Mitu (*Note lexicale și etimologice* (II), LR, XXVIII, 1979, nr. 1, p. 17) apreciază că „poate fi v. sl. прѣдъ ‘înainte, în față’, cu metateza cerută de fonetica maghiară care nu suportă grupuri consonantice în poziție inițială. Dezvoltarea unui *e(i)* în poziție finală a putut avea loc din motive de fonetică sintactică, pentru evitarea îngrămădirii de consoane (*-rd-* sau *-dr,* în combinație cu o a treia consoană din cuvântul următor)”. Din această formulare rezultă că inițial cuvântul ar fi pătruns în limba maghiară, din care ar fi fost împrumutat apoi în românește.

În realitate este vorba de o prepoziție compusă din *pe* și *dre/tre, dri/tri,* cu elementele sudate, construită cu acuzativul. În unele părți circulă cu elementele nesudate: *pe tre* (Lujerdiu CJ), *pe* [pă] *dri* și *pe* [pă] *tri* (Tiocu de Sus CJ). Ea trebuie definită ‘în dreptul, vizavi’. Mai are și alte forme: *pre de* („*când sântem... pre de grajdu lu Onu Todicenilor*”: Botiza MM: *Tratat de dialectologie românească,* Craiova, 1984, p. 339), *pi di* [pi ĝi] (Corvinești BN: V. B.), *pre dept* („*În grădin-o*

strungă lasă/ Tot pre deptu-a voastă casă": Ieud MM: *ibid.* 340), *pe drept* ([L] „*pe drept mine* [stă Vasile]", [AL], „*pe dreb‿mine*": Bârsana MM: ALR II SN VI h 1807/353), *pe díri* („*pe diri noi*", „*pe diri Tomici*" (Racovița SB: comunicat Cornel Lupea), *pe dru* ([pa‿dru gáră] Zam HD: ALRR–Trans. 1213/371).

În ultimă instanță, toate aceste forme provin din prepoziția compusă *pre d(e)rept (dirept, diript)* 'idem', prin disimilarea totală a lui *r* (din primul sau din cel de al doilea element) și dispariția consoanelor finale în fonetică sintactică. Și înlocuirea, prin asimilare, a lui *d* cu *t* în variantele *petre, petri* s-a putut petrece tot în fonetică sintactică.

Padri e *pădri* sunt forme fonetice, datorită faptului că prepoziția *pe* se pronunță în unele părți [pă] sau [pa], care, literarizate, devin *pedri,* dispărând deci ca variante lexicale. Din *pădri,* prin metateză, a rezultat *pärdi* (care se poate literariza *perdi*), iar din aceasta, prin asimilarea *ă - i > ă - ă, părdă,* care în dicționar ar trebui lăsată în transcriere fonetică.

Prepoziția *d(e)rept* construită cu acuzativul are și singură înțelesul de 'în fața, în dreptul' (v. TDRG, SDLR, DM, DEX). Formele *dirip* și *diript (< dirept)* sunt date de Viciu SGl (s. v. *dilu, diru*) din „Blaj și jur". Probabil de aici *dirip* e reținută în CADE și CDER. Alte variante sunt: *dilu* (Ocna Sibiului SB: Viciu SGl), *diri* (Cinciș HD: M. Homorodean, *Toponimia satelor Cinciș și Valea Ploștii (județul Hunedoara),* în *Studii și materiale de onomastică,* București, 1969, p. 96; Muntele Băișorii CJ [„cum am i̯o d'íri grajd"]), *diru* (Mihalț AB: Viciu SGl; Sereca HD: M. Homorodean, în MCD I 254).

PERLOȘINĂ, PIELEȘINĂ, PIERLUȘINĂ etc.

Perloșină a fost notat de E. Petrovici în Glimboca CS (v. ALR II SN IV h 1127) în răspunsul „[carnea] *îi̯ cu pi̯erloșî́nă*", obținut la întrebarea 4143 pentru '(carne) vânoasă'. În legenda hărții se reproduce explicația informatorului: „*pi̯erloșî́nă* = o piele ca pânza". Cu toate acestea, în DLR sensul cuvântului apare modificat greșit în

‘țesut fibros, vânos’. Nici forma nu e corectă, pentru că trebuia literarizată *pierloşină*. Originea nu i s-a putut preciza.

Este o variantă a lui *pieluşínă* ‘pieliță’, atestat în Banat şi explicat în DLR „de la *piele* + suf. *-uşină*”, rezultată prin „despicarea” lui *l* în *rl* şi substituirea lui *u* cu *o*. Ea mai este atestată în Şipet TM (NALR–Banat I h 35/45 legendă) şi Toager TM (ibid. h 150/42).

Alte variante lexicale ale lui *pieluşină* sunt: *pieleşínă* [pel'eşî́nă] ‘pleoapă’ (Ieşelnița MH: ibid. h 37/2), cu *e (<i̯e) - u > e - e; pierluşínă* [pi̯erluşî́nă] ‘albeață’ (Armeniş CS: ibid. h 35/30), [perluşî́nă] ‘peritoneu’ (Foeni TM: ibid. h 150/43, cu *l > rl; pilocină* [pilu̯ośínă] ‘idem’ (Cărbunari CS: ibid. h 150/9), cu *e (<i̯e) > i* şi substituirea lui *ş* cu *ś; pârloşínă* [pârloşî́nă] ‘idem’ (Banloc TM: ibid. h 150/41) < [*perloşî́nă], cu *e (<i̯e) > î* în fața grupului *rl (< l); spierluşínă* [sperluşî́nă] ‘idem’ (Vălcani TM: ibid. h 150/62), cu *s* protetic şi *l > rl*.

PETECĂTOARE, PETECI

Amândouă cuvintele au fost înregistrate în Remetea BH. Substantivul înseamnă ‘piedică’ şi este explicat în DLR de la „*petec* + suf. *-ătoare*”. Verbul înseamnă ‘a împiedica animalele domestice, mai ales caii (la picioare, când pasc)’ şi este lăsat în DLR cu etimologia necunoscută.

După Andrei Avram (*Note etimologice,* în LR XXV, 1976, nr. 1, p. 86 = Avram CE 164), *a peteci* „este, fără îndoială, un derivat de la *peteică* (cu numeroase variante: *peteocă, peteucă* etc.), printre sensurile căruia figurează ‘legătură de frânghie, de metal etc. cu care se prinde, la car, leuca de carâmbul de sus; (popular) gânj’. Cele două cuvinte sunt destul de apropiate din punct de vedere semantic, aşa încât nu este neapărat necesar să presupunem că *peteică* are, în regiunea în care a fost înregistrat *peteci*, şi sensuri ca ‘legătură în general’ sau ‘laț, ştreang’, ceea ce este însă foarte posibil, dat fiind că ucr. петелька (menționat în DLR, s. v. *peteică,* alături de un cuvânt sârbocroat şi unul maghiar) înseamnă, printre altele, şi ‘laț’ (DLR)”.

După părerea noastră, e posibil ca *a peteci* să fie o greşeală (apărută la fişarea, redactarea sau dactilografierea materialului) în loc de *a peteca*. Oricum, etimonul este *pétecă,* variantă a lui *piedícă,* absentă din DLR din cauza (a câtea oară trebuie s-o spunem!) nefişării sau fişării parţiale, superficiale a materialului din ALR. Ea circulă în Crişana şi în unele regiuni invecinate.

Deşi chestiunea 151 ['a pune cuiva piedică'] din ALR I e citată la articolul *piedică*, sunt omise din ea mai multe variante. Ne interesează aici doar *petică* [pę̣́t'ica, pę̣́t'ică] (Şimand AR, Beliu AR, Câmp BH: ibid. 151/59, 61, 80), *petecă* [pę̣́ći̯ĕcă] (Veţel HD: ibid. 151/107), [pę̣́t'ecă] (Ceica BH: ibid. 151/305). În Beliu, Agriş AR, Almaş AR, Săvârşin AR, Veţel şi Ceica s-a notat (şi) verbul *a împeteca* (ibid. 101/61, 63, 65, 87, 107, 305). Acesta a mai fost consemnat în Ineu AR (ALR II 5634/64), Dobra HD (ibid. 5634/105, ALRR–Trans. 893/402), Chimindia HD (ALRR–Trans. 893/400), Curtea TM (ALRR–Banat 893/91), (în forma *împetica*:) Coşteiu de Sus TM, Căpălnaş AR şi Ţela AR: ibid.. 893/93–95) şi, desigur, în multe localităţi din Bihor, dar, spre regretul nostru, încă n-am reuşit să consultăm NALR–Criş. 824, 893.

Am afirmat mai sus că *a peteci* poate fi o formă greşită, deoarece nici în DA, nici în atlasele consultate nu am întâlnit verbul *a împiedica* (sau o variantă a lui) trecut(ă) la conjugarea a IV-a. De altfel, şi *petecătoare* s-a format tot de la *a [îm]peteca,* nu de la *a [îm]peteci,* pentru că altfel am fi avut **petecitoare*.

Lipsa prefixului în derivat se constată şi în cazul altor cuvinte: *cuietoare* 'încuietoare de lemn' (Poiana Sibiului SB: ALR II/I h 252/130), *chegătoare* 'vas de închegat laptele' (Zăbala CV, Câmpu lui Neag HD: ALRR–Trans. 2343/386, 457) etc.

PETIŢIE, PLĂTIŢĂ, PLETIŢĂ

Pletíţă este înregistrat în DLR cu sensurile 1. '(învechit) diminutiv al lui p l e a t ă ; codiţă' (BUDAI-DELEANU, LEX.)

şi 2. '(regional; la pl.) grămezi de snopi' (Crăgueşti MH GDO) şi explicat ca diminutiv al lui *pleată.*

Pletíțe nu înseamnă orice „grămezi de snopi", cum s-a reținut în DLR, ci „grămezi făcute pe câmp, de obicei din 13 snopi", cum se precizează în GDO. Cuvântul are, în aceeaşi localitate, singularul *pletíță* 'fiecare din grămezile de snopi care se fac pe câmp înainte de a duce grâul la treierat, picior (de grâu)' (NALR–Olt. IV h 618/949) şi este o variantă a lui *petíță* 'idem' (cf. şi Gămulescu ES 170), cunoscut de DLR din Banat şi Oltenia, dar neexplicat din punct de vedere etimologic, care provine din scr. *petica* (v. ibid.; Andrei Avram, *Note etimologice,* în LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 86–87 = Avram CE 165).

Pletíță se găseşte la nord de mica arie pe care *petíță* o formează în vestul Olteniei (v. NALR–Olt. IV h 618/957, 958, 961, 962, 964). În Banat, unde atestările lui *petíță* sunt mai numeroase, se întâlneşte forma *plătíță* 'idem', notată de colegul E. Beltechi în Gârlişte CS (ALRR–Banat 2047/27).

O altă variantă a lui *petíță* este *petíție* (pl. *petíții*) 'idem' (Şovarna MH: NALR–Olt. IV h 618/946), necunoscută de DLR.

PIETRAR

La cuvântul *pietrar,* derivat de la *piatră* cu suf. *-ar,* pe lângă sensurile de 1. 'muncitor calificat care prelucrează piatra (pentru construcții); cioplitor în piatră'; 2. 'zidar (în piatră)'; 3. 'pavator (care pavează cu blocuri cubice de piatră)' etc., DLR înregistrează, din câteva localități din Transilvania, şi sensul de 'porțiune de teren cu multe pietre sau acoperită cu piatră (sfărâmată)'.

Din materialul cunoscut de noi, mai ales pe baza anchetelor personale, rezultă că *pietrar* (pl. *pietrare*) 'loc pietros' este, cel puțin în Transilvania, destul de răspândit. S-ar putea să fie un cuvânt diferit, moştenit din lat. *petrarium.* E adevărat că acesta este atestat numai cu sensul de 'loc de unde se scoate piatră, carieră de piatră', dar este posibil să-l fi avut şi pe cel de 'loc pietros'. Cf. calabr. *petraru* 'luogo pietroso', 'cava di pietra'

(Rohlfs NDDC), sic. *pitraru* 'pietraia', 'ammasso naturale di pietre', 'terreno sassoso, di difficile coltivazione e modesto rendimento' (Piccitto VS), fr. *pierrier* 'amoncellement de cailloux, de pierres; champ de pierres' (*Trésor de la langue française,* Gallimard, 1988) etc.

PILINGUȚĂ

A fost notat în Livezi HR cu sensul de 'fulg de zăpadă' (ALR II SN III h 798/574). DLR îl raportează la magh. *pilinke.*

E un derivat cu suf. *-uță* de la **pilíngă,* un împrumut din magh. **pilinge,* variantă a lui *pilinke.* În aceeaşi localitate, pentru 'a ninge' s-a răspuns *pilingăzui,* verb explicat în DLR „din magh. *pilinkéz(ik), pilingéz*".

PIŞĂȚĂL

A fost comunicat din (oraşul?) Bistrița cu sensul de 'cusătură în zigzag cu care se prind diferitele părți ale unei cămăşi țărăneşti; (regional) pişatul boului'. În DLR este explicat „de la *pişa*". Cuvântul trebuia literarizat *pişățel* (*ă* în loc de *e* datorându-se pronunțării dure a lui *ț* în zona respectivă) şi derivat de la *pişat* + suf. *-el.*

PIŞCAR

Pişcar[1] '(depreciativ) țigan', atestat din Frata CJ (Paşca Gl), este explicat în DLR din scr. *piskor.*

Aşa după cum se indică în Paşca Gl, avem de-a face cu un derivat, desigur cu suf. *-ar,* de verbul *a pişca* 'a fura, a şterpeli', comunicat din această localitate împreună cu un alt derivat al său, adjectivul *pişcător,* în sintagma *om pişcător* 'hoț de mărunțişuri'. De la sensul inițial de 'om care fură', *pişcar* a putut dobândi uşor sensul de 'țigan', fiind bine cunoscut obiceiul țiganilor de a fura.

PIȚÂȘ

Cuvântul, care înseamnă 'pițigoi', a fost notat în forma [píțîș] în Vima Mare MM (ALR I 1027/270) și Boiu Mare MM (ALR II SN III h 700/272). Așa l-am întâlnit și noi în Bârsăuța SJ, Căpâlna SJ, Chizeni SJ, Dăbâceni SJ, Podișu SJ etc. În DLR apare numai din Vima Mare, cu accentul greșit pe *î* și este raportat la *pițigoi*. Se putea trimite și la *piț* 'idem', reținut în DLR din Alexi W. Noi l-am cules de la mai mulți informatori din Răstoci SJ (localitate apropiată de Boiu Mare și de Vima Mare). Unul dintre ei ne precizează că femeile spun: *„pițul* cântă la geam: *píțu, píțu, tors-a-i câlțu?"*.

PIȚIGUȘ, PIȚIGUȘĂ

La cuvântul *pițiguș*, al cărui sens principal este cel de 'pițigoi', apare în DLR în mod greșit și sensul (5) '(prin Bucov.) numele unui pom nedefinit mai de aproape', iar la *pițigușă*, al cărui sens principal este cel de 'femeiușca pițigușului', apare și sensul (3) '(prin Bucov.) fructul pițigușului (5)'.

Fără nici o îndoială că *pițiguș* 'pom...', al cărui fruct e *pițigușă*, este același cuvânt cu *pârțiguș* '(prin Bucov.) specie de prun ale cărui fructe sunt foarte mici și cu sâmburii care se desprind ușor de carnea fructului", pe care DLR îl raportează la interjecția *pârț* 'cuvânt care redă zgomotul produs la gazele eliminate din organism prin orificiul anal'. În ce privește pe *pârțigușă*, DLR, care îl cunoaște atât de prin Bucovina, cât și de prin Oltenia, îl explică din '*pârțiguș* + suf. *-ă*".

Evident că fenomenul s-a petrecut exact invers. Ca în multe alte cazuri (v. Hristea PE 66–86) denumirea arborelui fructifer s-a făcut, prin derivare regresivă, de la numele fructului său.

După Vasile Arvinte (*Note etimologice*, în AnL XXXI, 1986–1987, p. 175), *pârțigușă* este o variantă a lui *fîrțicușă, fârțigușă*, „în care *p* stă în legătură cu interj. *pârț*".

PLĂCIȚĂ

E cunoscut de Viciu Gl cu sensul de 'bucată mică de pământ, de formă pătrată' din (Cistelec, azi) Vişinelu MS. DLR îl derivă de la „*placă* + suf. *-iță*". Explicația pare suspectă dacă ne gândim că e vorba de un cuvânt dialectal din Transilvania, cules la începutul acestui secol, care ar avea ca bază un neologism de origine franceză. Cum Vişinelu este într-o arie în care *t* se palatalizează în *ĉ*, credem că *plăciță* este literalizarea fonetismului [plăĉíță] sub care apare în graiul respectiv *plătiță* 1. '(regional) bucată mică din ceva'; 2. '(în dicționarele din trecut; în forma *plátiță*) porțiune îngustă de teren'; 3. 'fiecare din cele două jumătăți de slănină (cu şorici) care se scot după tăierea porcului; bucată mare de slănină', explicat bine în DLR ca derivat de la *plată*, cunoscut cu sensul de 'bucată de slănină'.

PLĂNĂRIT

Plănărit circulă în Valea Jiului, denumind 'operația de nivelare a cărbunilor în vagoane şi silozuri'. Elena Carabulea şi Magdalena Popescu-Marin (*Exprimarea numelui de acțiune prin substantive cu formă de infinitiv lung şi de supin*, în SMFC IV 293) îl raportează la „*planare, plană,* adj. *plan* şi germ. *planieren, Planierung* 'nivelare' ", iar DLR, numai la *plana*[2].

Provine de la verbul *a plănări* 'a nivela', absent din DLR, viu în Valea Jiului (v. *a obli vatra* sau *a plănări vatra* 'a unge fața casei cu luat pe jos', în Dealu Babii HD: ALRR–Trans. 672/459), dar şi în graiul nostru natal (v. Loşonți GB 71), un derivat din *plan* cu suf. *-ări*. Cf., totuşi, şi germ. *planieren.*

PIȚUGUIAT, PIZGĂIA, PIZGĂIAT, PIZGĂIT, PIZGHIRIT

Pițuguiat a fost notat de E. Petrovici cu sensul '(despre obiecte) subțire la mijloc şi gros la capete' în Dobra HD (ALR

II/105). În DLR, după mențiunea „etimologia necunoscută", se face trimitere la *țuguiat.*

Este o variantă a lui *pițigăiat* 'subțire, subțiat', '(tors) neuniform, inegal' (v. DLR), apărută sub influența lui *țuguiat.*

Din *pițigăiat,* prin sincoparea lui *i* neaccentuat a rezultat **pițgăiat,* care, prin acomodare, a dat *pizgăiat* 'subțire', variantă necunoscută de DLR, existentă în graiul nostru natal („*Doamne, pizgăiat îi ficiorul ala*": Loșonți GB 70). Și verbul *a pițigăia* are acolo varianta *a pizgăia* 'a subția' („*P(r)ea* tare ai pizgăiat tortul": ibid.), absentă și ea din DLR.

Pizgăit '(despre oameni) slăbit' (Bonț CJ: Pașca Gl), lăsat în DLR cu „etimologia necunoscută" și raportat la *pițigăit,* este o variantă a acestuia rezultată prin aceleași fenomene de sincopare și acomodare menționate la *pizgăiat.*

Pizghirit 'pipernicit' (Câmp BH, Izbuc BH: Teaha CN 253), lăsat în DLR cu „etimologia necunoscută" și raportat la *pițigăit,* provine prin asimilarea *i - ă* > *i - i* din **pizgărit,* variantă a lui *pizgăit* provenită din contaminarea cu *prizărit.*

PLEAȘCĂ, PLEȘCĂ, PLIEȘCĂ, PRAȘCĂ, PRĂȘCAR, PREȘCĂ

Pliéșcă este inserat în DLR cu sensul de 'praștie' din Petrova MM, fără formă de pl. și cu etimologia necunoscută. Verificând unica sursă, ALR I 1697/348, constatăm că forma [pl̯ẹ́șcă] notată de S. Pop trebuia literarizată *pléșcă.* Așa se literarizează și forma [pl'ẹ́șcă] pe care o găsim, din aceeași localitate, în ALRR–Mar. III h 781/239. Pluralul este *pléște* [pl'ẹ́șt'e].

Semnalând că *pléșcă* lipsește din DLR, Doina Grecu (în CL, XXXII, 1987, nr. 2, p. 129) apreciază just că e o „variantă" a lui *plașcă* 'idem'. A putut fi refăcută din pl. *plește.* În ce privește pe *plấșcă* 'idem', nu avem a face cu un sens al lui *plașcă*[1], cum greșit s-a lucrat în DLR, ci cu o variantă a lui *prașcă* 'idem', cuvânt înregistrat de S. Pop în 11 puncte (ALR I 1697/94, 96, 160, 218, 227, 335, 350, 355, 357, 359, 396), absent deci nejustificat din DLR. *Prașcă* mai este atestat de

ALRR–Mar. III h 781/221, 225, 228, 230, 233, de ALRR–Trans. 1857/247, 249, 251, 252, 255–260, 262, 268, 270, 272, 274, 275, 277, 287, 288, 296, 297, 329, 332, 346, 353, 425, 430, de ALRR–Banat 1857/36 şi, probabil, de alte atlase regionale al căror material nu am reuşit să-l consultăm (NALR–Olt. II MN pş. 54 chestiunea 1857 nu-l atestă).

Are pl. *práşte* (ALR I 1697/94, 96, 227; ALRR–Trans. 1857/268, 277, 329), *prăşchi* (ALRR–Banat 1857/36), *prăşti* (ALR I 1697/335, 355, 396; ALRR–Mar. III h 781/221, 225, 228, 230, 233; ALRR–Trans. 1857/249, 251, 252, 255–260, 262, 270, 272, 274, 275, 287, 288, 296, 297, 332, 353, 425, 430) şi *prăştii* (ibid. 1857/247, 346). Nu este o variantă a lui *proaşcă,* cum indică Doina Grecu (*op. cit.* 130), ci un împrumut din bg. пршака 'idem'. Nu excludem ca, pe alocuri, să fie vorba şi de o formă de singular refăcută din *práştii, prăşti* sau *prắştii,* plurale ale lui *práşt(i)e* 'idem' (< v. sl. **пращта**: DLR).

Semnalăm şi variantele *preáşcă* (cu pl. *prăşti:* ALRR–Mar. III h 781/222, *preşti:* ibid. h 781/238 şi *préşte*: ALRR–Trans. 1857/250) şi *préşcă* [pręşcă] (ALR I 1697/215, 217; ALRR–Mar. III h 781/227, 236, cu pl. *preşti* în 236).

Prăşcar '(Trans.) cel care loveşte cu praştia', luptător sau ostaş care luptă cu praştia' a fost considerat derivat din **praşcă* 'praştie' (TDRG), „din *praştie*" (S. Puşcariu, în DR VI 232), din bg. *praška* (SDLR), sau raportat la acest etimon bulgar (DLR). Este un derivat de la *praşcă* cu suf. *-ar.*

PLEŞTINĂ

Pentru acest cuvânt („învechit, rar"), care înseamnă 'loc neted şi fără vegetaţie', DLR are o singură sursă: BUDAI-DELEANU, LEX. Derivarea din „*pleş* + suf. *-iştină*" ar fi justificată dacă sensul cuvântului ar fi doar 'loc fără vegetaţie'. În caz că e vorba de o formă reală, provine din contaminarea lui *pleş* cu *şéştină* 'loc neted'.

PLEVICIOARĂ

A fost notat de Teofil Teaha (CN 254) de la informatorul III din Briheni BH cu sensul ‘(la jug) poliță, policioară’. DLR îl raportează la *plev*. Este un derivat de la *plévită*, care are și sensul de ‘bucată de fier sau de lemn care servește pentru a uni două obiecte, două părți ale aceluiași obiect’ (DLR), cu suf. *-ioară*, sau o contaminare între *plévită* și *policioară*, atestat și în sate din aceeași zonă cu satul Briheni (v. Teaha CN 255). De la același informator din Briheni, *plevită* a fost notat cu sensul ‘(la ușă) drâmbă, scoabă’ (v. ibid. 254), atestat și în alte lucrări (v. DLR).

POCAT

Adjectivul apare în Coman Gl cu sensul ‘lovit’ din Bonț CJ. În DLR, după mențiunea „etimologia necunoscută”, este raportat la interjecția *poc*. Aici, din neatenție la fișarea glosarului, se menționează satul Sâncrai CJ.

Pocat este participiul verbului *a poca* ‘a lovi’, un derivat de la interjecția *poac*, care ne este cunoscut din satul natal Bonțida CJ, apropiat de Bonț.

POCMETE

Se găsește, din Sângeorz-Băi BN, în Pașca Gl, ca substantiv masculin (fără formă de plural!), cu sensul ‘prăjină lungă și subțire’. În DLR, unde i s-a inventat un pl. *pocmeți*, e lăsat cu etimologia necunoscută.

În aceeași localitate, noi am observat cuvântul în forma *pogméte*, în contextul „pogmete de-acelea”, glosat „vreascuri”. Este, deci, un plural.

Pluralul *pogmete* ‘vreascuri, găteje’, atestat de BUGNARIU, N. 263/192 în aceeași zonă (a Năsăudului), fără accent, este explicat în DLR din ucr. dial. подмет.

POJMOG, POŞMAG

Pojmóg 'mototol' („A face sumanul pojmog": CHEST. V 54/66) apare în DLR din Runcu Salvei BN), fără formă de plural, iar *poşmág* 'căpiţă de fân', din Zagra BN. La ambele găsim menţiunea „etimologia necunoscută". La *poşmag* aceasta este urmată de trimiterea la *poş*[1] şi *poşce*.

Andrei Avram (*Fluctuaţia* 256–257 = Avram PE 44) susţine că *poşmag* provine din *coşmagă* – care înseamnă, printre altele, 'cocioabă' şi 'colibă de stuf' –, „prin înlocuirea lui *co-* cu *po-* (şi, se înţelege, prin schimbare de gen)".

Cum Runcu Salvei şi Zagra sunt localităţi vecine, ne-am pus întrebarea dacă nu e vorba de acelaşi cuvânt. Deşi n-am reuşit până acum să-l verificăm în Zagra, ci numai în unele localităţi vecine sau apropiate ei, putem afirma că *poşmag* este o greşeală (de transcriere sau de tipar) în loc de *poşmog*. De asemenea, şi sensul 'căpiţă de fân' este greşit. Iată formele în care l-am întâlnit şi cum ne-au fost ele definite: *pojmóc* (pl. *pojmoáce*) „o grămadă de bani de hârtie; un cocoloş, mototol mai neregulat făcut din fân, iarbă, hârtie cât poţi prinde în mână" (Vişeu de Sus MM: I. F.), *pojmóg* (pl. *pojmoáge*) „o sarcină [de nutreţ] la animale pe o zi" („Ia pojmogul la boi": Salva BN), „ceva ce se strânge... ai adunat ceva, ala-i *pojmóg*" (Telciu BN), *poşmóc* 'mototol', *a face ceva poşmoc* 'a face mototol' (Dragomireşti MM: E. F.), *poşmóg* (pl. *poşmoáge*) „mănunchi de paie, de fân, iarbă etc." („Am luat un p o ş m o g de paie să curăţ porcul": Dragomireşti: comunicat Ioan Dobozi).

Se pare că e un împrumut din magh. *poszmat* 'grămadă de gunoi' (TESz.).

POLMĂ

Pentru *polmă* 'minge', DLR are o singură atestare, din Bucova CS, după H XVIII 47. Etimologia nu i-o poate indica. Este o variantă a lui *pulmă* '(Ban.) idem', cuvânt raportat în CADE la magh. *puma* 'bombă' şi explicat în DLR din acest etimon maghiar. Pentru alte atestări, inclusiv a variantei

poalmă, nesemnalată până acum, v. chestiunea 1858 din ALRR–Banat şi ALRR–Trans.

POLONAŞ, POLONITOARE

Polonaş, atestat din Totoreni BH (A I 22) cu sensul de 'persoană care strânge grâul cosit', este lăsat în DLR cu etimologia necunoscută. Pentru *polonitoare* 'femeie care adună grâul secerat sau cosit', atestat din Vălcani TM (ALR II 5207/47) şi Lazuri de Beiuş BH (A I 23), se face trimitere la *polonaş*.

După părerea lui Andrei Avram (*Note etimologice*, în LR, XXXI, 1982, nr. 2, p. 138–139 = Avram CE 181), *polonaş* „provine din scr. *polòvnīk* 'métayer' (...). Plecându-se de la sensul de 'muncitor agricol', s-a putut ajunge uşor la sensul înregistrat în DLR. Cuvântul sârbocroat citat ar fi trebuit să devină în româneşte **polovnic* sau **polonic* (<[polou̯nik], dintr-o variantă cu o fricativă bilabială înainte de [n]; [...]). La *polonaş* s-a ajuns de la **polonic*, prin înlocuirea segmentului *-ic* cu segmentul *-aş*, frecvent ca sufix al substantivelor nume de agent. De fapt, se poate spune că şi *-aş* din *polonaş* este un sufix, întrucât acest cuvânt este semianalizabil, prin raportare la *polonitoare*".

Evident că *polonaş* şi *polonitoare* sunt formaţii româneşti aparţinând aceleiaşi familii. *Polonitoare* este un derivat cu suf. *-(i)toare*, de la *a poloni* 'a pologi, a strânge grâul cosit', verb atestat în Briheni BH, Călugări BH, Câmp BH, Izbuc BH, Poiana (com. Criştioru de Jos) BH, Şidiştel BH şi Ştei BH (Teaha CN 255), absent deci nejustificat din DLR, ca, de altfel, şi alte cuvinte sau atestări:

1. *polonitor* 'cel care pologeşte grâul' (Poiana: ibid.);
2. *poloáńe* (pl.) 'grămezi de fire de păioase, mănunchiuri, poloage' (Vălcani TM: ALR II 5210/47);
3. *pălóń* (pl.) 'idem' (Sveti Majlo-Iugoslavia: ibid. 5210/8);
4. *a pălońi* 'a pologi, a strânge grâul cosit' (Sveti Majlo, Roşia BH: ibid. 5210/8, 310);

5. *păloñitoare* 'femeie care strânge grâul cosit' (Roşia: ibid. 5210/310).

Polonaş e un derivat de la *polon* 'polog' cu suf. *-aş*. Cf. *pologaş* < *polog* (DLR). *Polon*, formă necunoscută de DLR, atestată cu sensul de 'pală (de fân)' (Nerău TM, Vălcani, Beba Veche TM şi Felnac AR: NALR–Banat II h 347/61–63, 66), este un singular nou refăcut după *poloañe*, pl. lui **poloñ*, care, la rândul lui, este o variantă a lui *pălóñ* 'idem' (v. harta citată mai sus) [< *pală* + suf. *-oñ*] rezultată prin contaminare cu sinonimul *polog* (sau, mult mai puţin probabil, prin asimilarea *ă - o* > *o - o*).

POMI

Se întrebuinţează prin nord-estul Olteniei şi prin nord-vestul Munteniei cu sensul '(despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) 'a se pomăi' [= 'a slăbi extrem de mult, a se usca, a se zbârci, a se stafidi; a îmbătrâni înainte de vreme (slăbind, zbârcindu-se)']. Pentru etimologie, în DLR se indică „v. *pom*".

E un derivat de la aceeaşi bază, *poamă,* ca şi *pomăi,* dar cu sufixul *-i.*

POMISI

Este un verb reflexiv atestat de Udrescu Gl prin nord-vestul Munteniei cu sensurile 1. 'a se zgârci'; 2. 'a se pomăi'. În DLR, după menţiunea „etimologia necunoscută", se trimite la *pomi.*

E un derivat de la *poamă* cu suf. *-isi.*

PONATURI

Cu precizarea „învechit, rar" şi sensul 'văgăune, râpe, surpături', *ponáturi* este înregistrat în DLR ca substantiv neutru plural, cu „etimologia necunoscută", după DDRF, care îl atestă din BELDIMAN în citatul: „*Văi, ponaturi, prăpăstii, codrii cei*

înfricoșați gem de duioasa oftare a celor înspăimântați”. Este o greșeală de fișare strecurată în DDRF, pentru că e vorba de *ponorături*, pl. lui *ponorătură*, variantă, nemenționată ca atare, a lui *ponorâtură* ‘(învechit și regional) loc ponorât, surpătură’, sens ilustrat în DLR prin același citat din BELDIMAN, „ap. GCR II, 242/26”, unde cuvântul apare sub forma corectă *ponorături*.

POPARNIȚĂ

Apare în DLR ca nume al unei plante cu floarea galbenă, nedefinită mai de aproape, care se folosește în medicina populară, având o singură atestare, din Lupești VS (H III 261), și mențiunea „etimologia necunoscută”.

Este o formă inexistentă în realitate. În timpul fișării materialului, litera *j* din *pojarniță* ‘plantă erbacee [...] cu flori galbene-aurii, care are diferite întrebuințări în medicină [...]’ (DLR), scrisă, de altfel, destul de clar (în sursă), fost interpretată ca *p*.

POPONEAȚĂ, COPĂNEAȚĂ etc.

Poponeață ‘vas de lemn în care se pisează piperul’ (Micăsasa SB: ALR II 3978/141) nu este „același cuvânt cu *poponeț*[3]” din DLR, cum afirmă Sabin Vlad (în CL, XXXII, 1987, nr. 2, p. 142), ci o formă rezultată din *coponeață (copăneață, copeneață, copineață, coponece)* ‘idem; cutie, cutioară’ (v. DA), prin substituirea lui *co-* cu *po-* ca și , așa cum a arătat Andrei Avram (*Fluctuația* 256 = Avram PE 43), în forma *poponeacă* ‘cutie’.

Putem aminti și alte atestări ale cuvântului: *copăneață* ‘cutie’ (Sibiel SB: LRg II 58), *copeneață* (pl. *copenețe*) ‘cutie (de chibrituri, de cremă de ghete)’ (Frățilă Gl 280), ‘cutie de chibrituri’ (Buia SB: ALRR–Trans. 730/392), *copenece* (pl. *copeneci*) ‘piuliță pentru pisat sarea, piperul, zahărul’ (Daneș MS, Mihai Viteazu MS, Mateiaș BV, Fântâna BV: ibid.

815/359, 364, 382, 388). În Mateiaş şi Fântâna l-am notat şi cu sensul de 'piuliță pentru pisat usturoiul' (ibid. 816/382, 388).

DA îl raportează, prudent, probabil din cauza prezenței lui *n*, la *copaie, copăiță.* Ar putea fi un diminutiv cu suf. *-eață* de la *copańe,* forma arhaică a lui *copaie* (< bg. scr. *kopanja*), cu *ń* neevoluat normal la *i̯*, ci depalatalizat: *copăńață* > *copăneață*, formă din care se pot explica toate celelalte. Cf. *porconeață*, variantă a lui *porcoiață* (DLR).

POR

Por[2] 'grămadă de fân, de paie, de trifoi etc.; porcoi', comunicat din Bucovina (de MARIAN) şi din Parva BN („*am strâns fânul în pori"),* este raportat în DLR la *porşor, porcan.*

A rezultat, prin substituirea lui *c* cu *p*, sau, mai degrabă, prin contaminare cu *porşor,* din *cor* '(prin nord-estul Transilvaniei şi prin Bucovina) 'fânul adunat în pătrate, în mijlocul cărora se vor face căpițele; fânul adunat cu grebla, înainte de a-l face căpițe, de-a lungul fânaței' (DA), '(prin NT) grămadă mică de fân' (în e x p r. „*am strâns brazdele în cori* = am adunat fânul în grămezi mici, în formă de cerc, înainte de a clădi o căpiță": GRg 27).

PORLAŞ

Înseamnă 'podul şurii' (Firiza, Lăpuşel, Mocira, Tăuții-Măgheruş, toate în MM: LRg I 21) şi are în DLR mențiunea „etimologia necunoscută".

Cum a arătat Tamás E 627, este o variantă a lui *podlaş* (< magh. *padlás*), al cărui prim sens este 'pod la tinda caselor țărăneşti sau la şură'. Pentru *dl* > *rl,* cf. *podlog* (< bg. подлога) > *porlog, povidlă* (< ucr. повидло) > *povirlă* etc.

PORNOSTEALĂ

Pornosteală 'pământ adus, cărat de apele de ploaie' figurează în DLR, din Poiana TR (ALR I 395/898), cu mențiunea „etimologia necunoscută. Cf. porneală, pornitură".

Forma notată de S. Pop este *pomosteală,* cuvânt cunoscut de DLR cu alte sensuri, un derivat de la verbul *a pomosti,* care în Dobrogea este atestat cu (sub)sensul '(despre apele curgătoare) a depune aluviuni'.

Când s-a scos fişa din ALR sau s-a redactat acest articol de dicționar, primul picior al lui *m* a fost interpretat ca *r*.

PORŞORITURĂ

Înseamnă, prin Bucov. 'grămadă de fân în formă de şiră'. În DLR este explicat de la *„porşor* + suf. *-itură*". E derivat cu acest sufix de la verbul *a porşori* '(complementul indică fânul) a aduna, a strânge în porcoaie', care circulă şi prin Bucovina.

POSTĂICI, POSTĂCI

Verbul *a postăici* 'a scoate boabele din păstăi, a dezghioca fasolea' (Arad AR: ALR I 850/56) este derivat în DLR din *„postaie* + suf. *-ici*".

Cuvântul se află în aria lui *postaică* 'păstaie' (v. NALR–Criş. 1129, NALR–Banat II h 359) şi este un derivat de la această formă cu suf. *-i*. Varianta *a postăci* 'idem' (Checea TM: ALR I 850/40) lipseşte nejustificat din DLR. *A postă(i)ci* formează o arie în nord-vestul Banatului (v. NALR–Banat II h 361), despre care (pentru că n-am reuşit până acum să consultăm chestiunea 1132 din NALR–Criş.) bănuim că se continuă şi în sud-vestul Crişanei.

POŞÂRLIC, PÂŞLIC, PIŞLIC

După o comunicare a lui C. Lacea, *poşârlic* înseamnă, pe la Braşov, 'poşidic'. Deşi N. Drăganu (DR III 716) a arătat cât se poate de convingător că e vorba de o variantă a lui *poşidic,* rezultată printr-un „schimb de sufix (probabil ung. *-alék* în loc de *-adék*) şi intercalarea lui *r* ca în *arşău, ferestrău* etc. ori contaminarea sufixelor ungureşti amintite în forma **-adlék,* în care *d* s-ar fi putut schimba în *r* ca în *povirlă, poverlă, pohârlă* = *povidlă* < slav. *povidlo* etc.", în DLR a fost lucrat cuvânt independent, raportat la *poşidic.*

Pâşlic 'idem' (Alexi W) şi *pişlic* 'copil mic' (Barcianu) au în DLR menţiunea „etimologia necunoscută', după care primul este raportat la *poşidic,* iar al doilea, la verbul *a se pişa.* Credem că ambele forme sunt variante ale lui *poşidic.*

POŞCE, PLOSCĂ

Poşce este inserat în DLR cu sensul 'căpiţă de fân' din Ştei HD, pe baza ALR I 934/116, şi raportat la *poş* 'turban'.

Forma notată de S. Pop e [poşĉă; ~] şi trebuia literarizată *poşte.* Nu putem şti dacă ea reprezintă o formă personală a informatorului sau o greşeală de percepţie ori notare în loc de *ploşte* [plóşĉă], care poate fi un singular refăcut după *ploşte,* pl. lui *ploscă* 'idem', singular întâlnit şi în Râu Bărbat HD (v. DLR s.v. *ploscă*[2]), un alt sat din Ţara Haţegului.

Precizăm că V. Bidian a notat atât în Ştei, cât şi în puncte vecine sau apropiate care (împreună cu acesta) formează o mică arie unitară (v. ALRR–Trans. 1059 ['purcoi']/404, 405, 430, 431, 447–449; ibid. 1060 ['căpiţă']/403), doar *plóscă* (pl. *plóşte*).

În DLR nu se indică originea lui *ploscă,* făcându-se doar trimitere la scr. *plast* şi la rom. *plastă*[1], cuvinte din care nu poate proveni. Etimonul este v. bg. *ploskŭ* (Densusianu ŢH 59) sau v. sl. *ploskŭ* (CADE).

POŞTIN

Cuvântul circulă prin Bucovina cu sensul 'pieptar sau cojoc făcut din piele de calitate inferioară'. În DLR este raportat la *poaşcă*[1] 'idem'. Trimiterea este justificată, *poştin* fiind un singular nou, refăcut din *poşchine,* pluralul lui *poşchină* 'cojoc vechi' (comunicat din Straja SV), bine explicat în DLR de la „*poaşcă* + suf. *-ină*".

Poştin în loc de *poşchin* reprezintă literarizarea greşită (existentă în sursă) a formei fonetice locale [poşt'ín], cu *t'* provenit din *k',* nu din *t.*

POVIŞTE

Figurează în DLR din Măţău AG, după „BOCĂNEŢU, T.A. 217, H IX 284", cu sensul de 'mică colină accidentată care nu poate fi cultivată; teren, loc necultivat, nelucrat', fără accent, formă de plural sau indicaţie etimologică.

Vasile Ioniţă MGB susţine că toponimul *Povia,* pentru care presupune un apelativ „*povie* 'loc înclinat' " (p. 59), „se înrudeşte evident cu *povişte*", al cărui sens primar nu viza „caracterul neprielnic al culturilor", „ci înfăţişarea terenului respectiv (accidentat, abrupt)" (p. 58).

În realitate între cele două cuvinte nu există nici o legătură.

Ţinând seama de partea a doua a definiţiei (din DLR), singura corectă (şi care o contrazice, excluzând-o, pe prima), am suspectat că este vorba de o greşeală în loc de *pavişte,* formă (existentă, de altfel, şi în DLR, după T. Papahagi C. L. şi SDLR) care ne este cunoscută din anchetele toponimice şi dialectale ca variantă a lui *pajişte.*

Pavişte apare în H IX 284 între numirile pe care le are câmpul nelucrat („fâneţe, livede, izlaz, pârloagă, prosie şi paviste" [sic!]). E adevărat că, la prima vedere, e greu de decis dacă litera a doua este *a* sau *o.* Urmărind însă felul în care este făcută litera *a* şi în alte cuvinte, rezultă că trebuie citită *a.*

Al. Bocănețu și persoana care a fișat (dacă într-adevăr s-a fișat) materialul pentru DLR) au interpretat-o ca *o*. În plus, Al. Bocănețu, indicând ca unică sursă răspunsul de mai sus (H IX 284), mutilează sensul, definind cuvântul 'loc nelucrat, un muncel, care se ridică în suciturі'. Redactorii DLR-ului n-au sesizat că adaosul „un muncel, care se ridică în suciturі" făcut de Al. Bocănețu este greșit, dar l-au stilizat în „mică colină accidentată care nu poate fi cultivată". Trebuie să adăugăm imediat că, din păcate, aceasta nu este singura aberație semantică fabricată de Al. Bocănețu.

Varianta *paviște* apare și în derivate: *păviștios* [pavișt'ós] '(despre un teren) cu pajiște' (Câmp BH: Teaha CN 250), adjectiv absent nejustificat din DLR (< *paviște* + suf. *-os*); *a se împăviști* '(despre un teren) a deveni pajiște' (Hodac MS: ALRR–Trans. 2007/301).

PRÂSLEI

Figurează în DLR cu sensul de 'localnic' („*Nu-s prâslei de pe-aici ca să cunosc toți oamenii*") din Feldru BN, după Coman Gl. Nu i se indică originea, fiind doar raportat la *prâslea.*

Sursa este greșită, pentru că nu e vorba de Coman Gl, ci de Pașca Gl, unde se arată doar că a fost comunicat de N. Drăganu, fără a fi menționată localitatea.

Se pare că e un derivat de la *prăsilă* '(azi rar și familiar) copil, odraslă; urmaș, descendent' (DLR) cu suf. *-ei: *prăsilei* > (prin sincoparea lui *i* neaccentuat) **prăslei* > *prâslei.*

PRÂZNĂI

Cuvântul circulă în valea Crișului Negru cu sensul '(despre fusul de tors) a sfârâi (când este învârtit la tors)' (Câmp BH, Izbuc BH: Teaha CN 257). În DLR este raportat la *prâsnel,* de la care, în acest dicționar, este derivat sinonimul *prâznăli.*

S-ar putea explica, prin substituirea sufixului *-ăli* cu *-ăi*, din *prâznăli* (Pocioveliște BH: A I 13), un derivat de la *priznắl*, formă comunicată din Roșia BH (v. DLR), localitate apropiată de Pocioveliște. Credem însă că provine, prin disimilare totală, din **prâznări*, un derivat de la forma *príznăr* ('titirez, prâsnel'), generală în satele anchetate de Teofil Teaha pentru CN (v. p. 257). În Câmp a fost notată și de Sever Pop pentru ALR I 1270/80.

PRECÂNJĂ, PREGÂNJALĂ etc.

În DLR există articolele lexicografice: 1) *precânjắ* '(regional) tânjală; parte determinată a tânjelii' (Beclean BN: ALR II 5079/260). *Cârligu de la precânjă: ibid.* 5080/260. *Boii din precânjăle: ibid.* 5099/260) și 2) *pregânjală* '(regional) tânjală' (Suciu de Sus MM. *Pune jugul la pregânjală:* Viciu Gl.), cu variantele *pregănjală* (PAMFILE, A. R. 44), *prechinjală* (MARIAN, S.R. II 172) și *premânzală* (Bănița HD: A III 18). Ambele cuvinte au etimologia necunoscută. Pentru primul se face trimitere la al doilea, iar pentru al doilea, la primul și la *tânjală.*

Precânjắ, precânjắle, notat de E. Petrovici cu *ą́* suprapus de *ẹ́*, trebuia literarizat *precânjá, precânjéle* și definit 'tînjala de dinapoi, de care sunt legate rotilele atunci când se ară cu două perechi de boi' (= ALR II 5079 'tînjelar'), spre deosebire de *tânjală* 'tânjala de dinainte, la care este înjugată perechea de boi din față, când se ară cu două perechi' (=ALR II 5081 'tânjală'). Cele două tânjeli sunt legate cu un obiect care la Beclean a fost numit „cârligul de la precânja", adică cârligul fixat pe precânjá. Deci trebuie eliminată din definiție specificarea: „parte determinată a tânjelei". *Boii din precânjele* înseamnă 'perechea de boi de dinapoi, de la roate, atunci când se ară cu două (sau trei) perechi' (=ALR II 5099/260).

Fără îndoială că Emil Petrovici și-a programat aceste întrebări după PAMFILE, A.R. 44, unde citim: „De cârligul cotigei ... se leagă *tânjelarul,* care se mai numește și *tânjeală, tânjeá, pregănjeală* sau *fortilă* (fig. 21), și are la capăt o

despicătură care prinde cârligul. Dincolo de mijloc e fixată printr-un cui *tânjelúța* de care se prinde jugul boilor de la roate. Tânjelarul de jos, adecă capătul tânjelarului, se sprijineşte pe polița jugului şi de dânsul se poate lega *tânjala* unei a doua părechi de boi.

Tânjala, tânjeala sau *tânjălăul* (fig. 22) se aseamănă cu un *proțap* de car; la capăt are un cui numit *hohlău* care se petrece prin cerbicea jugului, iar la celălalt capăt are o *cârceie, zale* sau *cîrce* de fier, alcătuită din mai multre inele. Inelul din urmă se leagă cu capătul tânjelarului prin ajutorul unui cui". După cum precizează acelaşi autor (Tudor Pamfile) în *Industria casnică la români,* Bucureşti, 1910, p. 139, acest din urmă tip de tânjală se leagă şi de proțap.

Pentru NALR s-a planificat cunoaşterea termenilor doar pentru o singură tânjală, prin întrebarea 2090. Formularea ei („Cum zici la lemnul pe care îl pui când vrei să prinzi a doua pereche de boi în jug?") este incompletă, pentru că nu se precizează dacă se prinde a doua pereche de animale când se ară sau când se transportă ceva greu cu carul. În primul caz, cum s-a văzut, este vorba de două tânjeli, existând posibilitatea ca în unele părți să fie numite diferit, iar în al doilea, doar una singură, legată de proțap.

Înțelegând întrebarea ca referindu-se la arat, unii informatori au comunicat termenii pentru ambele tânjeli, cea de dinapoi fiind numită *precânjéle* (Beclean), *precânjálă* (Chiraleş BN, Cristur-Şieu BN), *petrinjálă* (Mintiu Gherlei CJ), *tânjelúță* (Şieuț BN), iar cea de dinainte *tânjálă* (ALRR–Trans., 2090/262, 267, 268, 270, 278).

Termenii unici *pregânjél* (pl. *pregânjéle*) (Tîrlişua BN: ibid., 2090/245), *pretânjálă* (Blăjenii de Jos BN: ibid., 2090/263), *tânjelár* (Romuli BN: ibid., 2090/241), *tânjelúță* (Măgurele BN: ibid., 2090/277) îi interpretăm ca referindu-se tot la tânjala de dinapoi, pentru că, atunci când se ara cu două perechi de animale, aceea era adăugată. Acest lucru rezultă clar din descrierea (v. *supra*) făcută de Tudor Pamfile *tânjelarului,* din comunicarea din Marginea SV reprodusă în DLR s.v. *tânjelar* („când se înjugă la plug patru boi, atunci ne servim de tânjelar") etc.

Petrinjală, prechinjală, precânjală, pregănjală, pregânjală, pregânjel, pretânjală, premânzală, la care se adaugă *prăgânjéle* s.f. pl. 'cele două lemne găurite care prind roţile plugului de tânjală' (Libotin MM: LRg II 111), absent nejustificat din DLR, sunt forme ale aceluiaşi cuvânt. Ele numesc deci 'tânjala de la rotile, de care se leagă tânjala de dinainte'.

Dacă, aşa cum ni se pare, forma iniţială este *pretânjală,* cuvântul este un derivat de la *tânjală* cu prefixul *pre-*, care are aici valoarea de 'înainte de' (pentru această valoare, v. SMFC II 195), indicând anterioritatea spaţială. În acest caz, constatarea lui Sergiu Drincu (*Observaţii privitoare la etimologia prefixului **pre-** în limba română,* în SCL, XXXIV, 1983, nr. 6, p. 526), conform căreia lat. *prae-,* care indica anterioritatea (spaţială şi temporală), n-a creat pe terenul limbii române sistem de derivare şi, după toate indiciile, n-a produs „formaţii noi în română", s-ar infirma, pentru că, a un cuv ânt regional ca cel pe care-l discutăm, nu poate fi vorba despre prefixul neologic *pre-*, de origine latino-romanică, „pătruns în română pe la începutul secolului al XIX-lea", despre care se afirmă că este singurul prefix *pre-* „activ, autentic [...] care a dezvoltat la noi un sistem de derivare" (*ibid.,* p. 530).

PREDESTOS

După o comunicare a lui M. Beniuc, din Sebiş AR, înseamnă 'sensibil'. DLR nu i-a putut stabili etimologia. Provine, prin metateză, din **pedestros,* un derivat de la *pedestru,* care prin Transilvania şi Maramureş are şi sensul de 'slab, debil, neputincios' (DLR).

PREGHIŢĂ

Apare în DLR, ca învechit şi regional, cu sensul de 'stinghie; scândură îngustă', s p e c . '(la jug) policioară' şi cu etimologia necunoscută.

Este o formă literalizată care redă pronunțarea [prégiță], cu *ǵ* provenit din palatalizarea lui *v*. Literarizând-o, rezultă *préviță,* variantă (v. DLR) a lui *pléviță* 'idem', cuvânt explicat din *pleu* (CADE, DM, DEX) sau *plev* (DU, CDER, DLR) cu suf. *-iță* (DM, DEX, DLR).

PREPĂT

Prepắt 'căldură mare (a aerului); zăpușeală, arșiță, zăduf', atestat în Sângeorz-Băi BN (Pașca Gl) și Zagra BN (Coman Gl), este raportat în DLR la *prípec* (var. *pripéc,prípac, prípăc, prépec, préprec*) 'idem' (< bg. припек. Cf. scr. *pripeka*) și *prăpăd.*

Credem că nu este o variantă a lui *prípec,* ci a lui *prépăt* 'idem' (Vad MM, Săcel MM: ALRR–Mar. III h 660/225, 235), *prípet* 'idem' (Crivadia HD, Câmpu lui Neag HD, Dealu Babii HD: ALRR–Trans., 1563/456, 457, 459; Bumbești-Jiu GJ, Frâncești GJ: NALR-Olt II h 310/905, 938), cuvânt neatestat de DLR, un derivat cu suf. *-ăt, -et* de la verbul *a pripi* (var. *a prepi:* DLR, ALRR–Mar. III h 819/231, 237, 'despre soare) a dogorî'. În sprijinul acestei explicații vin: a) alte derivate de la acest verb: *pripă* 'zăduf'(Berzovia CS: ALRR–Banat III h 514/38), neatestat de DLR; *pripeală* 'idem' (DLR; Glimboca CS: ALR II SN V h 1502/27; Giurgești HD, Dăbâca HD, Grădiștea de Munte HD: ALRR–Trans., 1563/349, 431, 433; Măru CS, Constantin Daicoviciu CS, Cliciova TM: ALRR–Banat III h 514/70, 74, 88; Bistreț DJ: NALR–Olt. II h 310/980), var. *plipeală* (Laz AB: ALRR–Trans., 1563/406), neatestată de DLR; *pripélniță* 'idem' (Fizeș HD: ibid. 1563/373), neatestat de DLR; b) faptul că *pripec* (și variantele sale) n-a fost atestat de atlasele citate; c) *crắpet, crepắt* (DA), *crăpắt* (CADE, DM, DEX), *crắpet de căldură* (Strehaia MH: NALR–Olt. II h 310/955) '(Olt.) idem', un derivat de la *a crăpa* (cf. și CADE, DM, DEX), cu suf. *-et, -ăt,* nu moștenit din lat. *crepitus* 'pocnitură, plesnitură', cum se indică în DA; d) *cocắt*

'idem' (PAMFILE, A.; ibid., CER., 34, apud DA), un derivat cu suf. *-ăt* de la verbul *a (se) coace.*

PRICĂL, PRICHILI

Substantivul *prícăl,* atestat cu sensul de 'caniculă, arşiţă, zăduf' într-un sat teleormănean (Principele Ferdinand, al cărui nume actual nu am reuşit să-l aflăm: I. CR. VII 52), şi verbul *a se prichili,* atestat (prin Banat) cu sensul '(despre frig) a se muia' (Novacovici CB I 16), au în DLR menţiunea „etimologia necunoscută".

Pricăl este un derivat regresiv de la *a se pricăli* '(prin sud-vestul Munt. şi prin estul Olt.; despre vreme) a se face frumos, a se încălzi' (< scr. *prekaliti*: DLR). Cf. sinonimele *dogoare* < *dogori, opoare* (v. *supra*) < *opări* etc.

Prichili e o variantă a lui *pricăli* rezultată prin asimilarea *i - ă - i* > *i - i - i.*

PRICICHE

Este un plural comunicat din Răcăşdia CS cu sensul 'beţele care se pun curmeziş înlăuntrul coşniţei, dintr-un perete într-altul, pe care albinele îşi construiesc fagurii'. După menţiunea „etimologia necunoscută", în DLR se trimite la *pretcă.*

La Răcăşdia *t* se palatalizează în *ć* (v. NALR–Banat I h 4, 9, 10 etc./19). *Priciche* este forma literalizată a fonetismului local [pricíke] care, literarizat, este *pritíche,* pluralul lui **pritícă,* variantă (rezultată, probabil, sub influenţa lui *pretcă*) a lui *pritégă,* cuvânt atestat în Timişoara cu sensul 'fiecare dintre cele două stinghii puse cruciş la ambele capete ale loitrelor' şi explicat în DLR din scr. *pritega.*

PROSPOIET

Adjectivul *prospoiet* este definit „(în sens fizic) ieşit în evidenţă, ridicat, proeminent" (Agârbiciu CJ: LRg II 74),

„înfoiat” (Vâlcele CJ: Todoran GV 89), „afânat, neîndesat” (în fostul raion Turda: CV, III, 1951, nr. 9–10, p. 44). În DLR, unde sunt menționate doar primele două atestări, este lăsat cu etimologia necunoscută.

Cuvântul se pronunță [prospoi̯ẹt], deci trebuie literarizat *prospoiát*. Cu sensul ‘(despre pământ) afânat’, Gr. Rusu l-a notat (alături de „îi mărunt, afânat”) în Ceanu Mic CJ, localitate vecină cu Vâlcele (ALRR–Trans. 2002/305).

Provine, prin epenteza lui *r*, din forma *pospoiat* ‘idem’ (Viciu Gl, Loşonți GB 72). Aceasta este o variantă, rezultată prin asimilare, a lui *pospăiat,* participiul verbului *a (se) pospăia* ‘a (se) face mai rar, mai moale, mai pufos, mai afânat’, verb explicat corect de la *pospai.*

PRUNDĂIOS

Adjectivul, care înseamnă ‘(despre terenuri) nisipos’, este cunoscut de DLR din Remetea BH şi explicat „de la *prundos,* cu schimbare de sufix”. Rezultă deci că ar exista un sufix *-ăios,* pe care nu-l atestă nici Pascu *Suf.*, nici Tudose DS.

Credem că este un derivat de la *prundăriu* ‘(despre terenuri) nisipos’, atestat de DLR din Finiş BH, localitate apropiată de Remetea. Dintr-un **prundărios* s-a putut ajunge la *prundăios* prin disimilarea totală a celui de al doilea *-r-*.

PUDĂRELE

Sub această formă de plural, cuvântul apare în DLR, din Ştei HD (v. ALR I 790/116), cu sensul de ‘podoabe’. După mențiunea ‘etimologia necunoscută”, se trimite la *pudră.*

Nu ştim cum a formulat Sever Pop întrebarea 790 prin care se urmărea cunoaşterea termenilor pentru ‘podoabă’, dar, după cum dovedesc răspunsurile notate, în mod cert n-a formulat-o în acelaşi fel în toate localitățile. Peste 95% din răspunsuri sunt termenii *țoale, haine, straie, cămăşi, rochii* etc. (singuri ori cu determinanți ca: *frumoase, faine, bune, mândre, scumpe* etc.) ori *podoabe.* În Petrova MM s-a răspuns *apă sărată.* În trei localități s-au consemnat termeni pentru ‘farduri’: *albéle,* cu

precizarea „pentru roşit” (Checea TM: ibid. 790/40), *tomnéle, roşéle, albéle* (Ciumeghiu BH: ibid. 790/315) şi *rumânéle, albéle* (Doba SM: ibid. 790/335).

Fără îndoială că şi *pudărele* înseamnă ‘farduri’, nu ‘podoabe’. Este vorba de pluralul lui **pudăreálă,* un derivat cu suf. *-eală* de la *a (se) pudări* ‘a (se) farda’. Cf. sinonimele *albeală < a (se) albi, roşeală < a (se) roşi, rumeneală < a (se) rumeni, tomneală < a (se) tomni* [= tocmi] etc.

PUDĂRI, PUDERI

Aceste forme verbale sunt lucrate în DLR ca variante ale neologismului *a (se) pudra,* împrumutat din limba franceză. Evident că trebuiau lucrate într-un articol aparte, pentru că aparţin unui alt cuvânt, un derivat românesc de la *pudăr (puder).* Celor trei atestări le putem adăuga altele din jumătatea de nord a Transilvaniei (Bonţida CJ, Năsal CJ etc.), în forma *a se pudări.*

PUIERIŢĂ, PUIRIŢĂ

Apar în DLR ca două cuvinte, amândouă din Secăşeni CS, însemnând ‘copileţi (la tulpina porumbului)’, primul după harta 103 din ALR II SN I, iar al doilea după harta 98 din acelaşi volum. Despre *puieriţă* se spune că e de la „*pui* + suf. *-ariţă*”, iar despre *puiriţă,* doar că e „de la *pui*”. Verificând hărţile respective, se constată că în ambele locuri forma este [puịirítă], care a fost literarizată în două feluri. Cum în graiul respectiv există tendinţa de închidere a lui *e* (v. *l'ị rúpịm:* ibid. h 104/29, *fluọrị:* ibid. h 107/29 etc.), forma corect literarizată este *puieríţă,* un derivat de la *pui* cu suf. *-ăríţă,* nu cu *-áriţă.*

ALRR-Banat chestiunea 2021 nu înregistrează cuvântul.

PUIEZI

Verbul, care are variantele *poiezi, puizi, poieji* şi înseamnă 1. ‘(învechit) a veni în mare cantitate, în mare număr (şi

năvalnic)'; 2. '(Mold.) a se înmulți prin procreare; a se înmulți ca indivizi; a se răspândi în mare număr pe un teritoriu'; 3. '(prin nord-estul Olt.; despre apă; în forma *poieji*) a se revărsa'; „a picura, a asuda"; 4. '(prin nordul Munt.; complementul indică suprafețe; în forma *poiezi*) a acoperi, a umple (cu ființe)', este derivat în DLR de la „*pui* + suf. *-ezi*".

Din *Formarea cuvintelor în limba română. Volumul al III-lea. Sufixele. 1. Derivarea verbală,* [Bucureşti], 1989, de Laura Vasiliu, aflăm că acest sufix s-a putut detaşa din „*malterezi* (< magh. *málterez,* cf. *malter, -ăr* < germ. *Malter,* magh. *malter*)" şi „unicul derivat apărut pe teren românesc pe care îl avem este *puiezi*" (p. 46).

Malterezi înseamnă 'a tencui' şi a fost notat de Emil Petrovici de la un informator ocazional din Voivozi, com. Şimian BH. Informatorul principal a folosit varianta *molterezli* [ALR II/I h 240/325). De la acest cuvânt, care are, se pare, o circulație locală într-un sat bihorean de bilingvi înconjurat de maghiari care nu ştiau deloc româneşte (v. Emil Petrovici, *Atlasul lingvistic român II. Introducere.* Redactori: Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza. Coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, 1988, p. 178), nu s-a detaşat, cu siguranță, sufixul *-ezi,* cu care s-ar fi format un cuvânt cu circulație în Moldova, nordul Munteniei şi nord-estul Olteniei.

Puiezi este un derivat românesc, dar de la *poiede (poiedie, poiadă, poiade, puiede, puiedie)* 1. '(învechit şi popular) mulțime, grămadă, puzderie'; 2. (învechit; în formele *poiadă, poiade)* năvală; incursiune, invazie', aşa cum se indică în CADE. Mai precizăm că verbul are aceeaşi arie de răspândire ca şi substantivul.

Alte dicționare au propus soluții diferite: derivat de la „*pui,* mit dunklem Suffix" (TDRG), împrumutat din „rus. *poĭézditĭ* 'a călări des', pol. *poježdzić* 'a cutreiera călare', de unde înț. de 'a veni în mare număr, a se tot căra' " (SDLR), „tras din forma prezentului: *puiez*, în raport cu infinitivul normal, *pui*" (DU), un probabil derivat de la *a puia,* „a partir del presente, *puiez*" (CDER). DM îl lasă fără etimologie, iar DEX şi BGD nu-l înregistrează.

PUMNOR

DLR îl cunoaşte cu sensurile 1. 'parte a tindei unei case ţărăneşti unde se află vatra' (Minişu de Sus AR: CHEST. II 294/407); p. e x t. 'vatră' (Poiana, com. Criştioru de Jos BH: A I 36); 2. 'firidă' (Nucet BH: A I 35). Nu-i poate indica originea.

Provine din *pomnor*, variantă a lui *podmol*, atestată în valea Crişului Negru (unde se află şi localităţile Nucet şi Poiana), în Sebiş, com. Drăgăneşti BH, şi Câmpani BH (v. DLR).

PUPĂŢELE

Este o formă de plural atestată din Bucovina cu sensul de 'pupături' (LRg I 115). DLR reţine din sursă indicaţia „s. f.", şi, prudent, se rezumă să derive cuvântul „de la *pupa*", fără alte precizări. Dacă ar fi vorba de un substantiv feminin, singularul ar trebui să fie **pupăţea* sau **pupăţică*. Credem că e vorba de pluralul lui **pupăţel*, un derivat cu suf. *-el* de la substantivul neutru *pupat* '(popular şi familiar) sărutare, sărut, pupătură' (v. DLR).

PUPICNICĂ, PUPILINCĂ

Sunt forme sub care este atestat, prin Banat (HODOŞ P. P. 68, 106), numele unei plante nedefinite mai de aproape. În DLR, după menţiunea „etimologia necunoscută", se face trimitere la *pup*[2].

E vorba de variante ale lui *popîlnic*.

PURITOARE

Se găseşte în Coman Gl cu sensul 'stăvilar, zăgaz', din Bocşa CS. DLR nu-i poate preciza etimologia.

Nu există posibilitatea de a verifica răspunsul corespondentului I. Moisil din care l-a reţinut Petre Coman.

Bănuim că acesta din urmă a citit (sau fişat) greşit cuvântul *opritoare* din răspuns. *Opritoare* (pl. *opritori*) e documentat cu acest sens şi cu cel de 'stavilă' în mai multe regiuni ale ţării, printre care şi Banatul (v. ALRR–Banat 1451/7, 59, 62, 93; ALRR–Trans. 1451/328, 347, 404; NALR–Olt. IV MN pş. 126 chestiunile 2405/901 şi 2406/901, 903, 904, 908; DLR etc.).

RABODE, RABURĂ, ĂRBURI

Rabode (pl.) este atestat prin nord-vestul Munteniei cu sensul de 'rămurele uscate, căzute prin pădure' (LRg II 16). În paragraful etimologic din DLR se face trimitere la *raburi* 'crengi uscate (pentru foc), vreascuri, uscături' şi la *rascotă.*

Raportarea la aceste cuvinte este întru totul justificată. *Rábode* provine, prin sonorizarea lui *t*, din **rábote,* pl. lui **rábotă,* care este derivat, cu suf. *-otă,* de la **rab,* singularul lui *raburi.* Cf. *gozote, vârfote* etc. De la *raburi* s-a refăcut un sg. nou, *rábură,* care şi-a creat şi un pl. *ráburi* (v. ALRR–Munt. Dobr. II h 208/766, 792, 816, 817). Din *ráburi* a rezultat, prin metateză, *árburi* (ibid. h 208/819).

RANGĂT

Substantivul, care se întâlneşte cu sensul '(regional) gălăgie, orăcăit' în versurile: *„Nu poci maică-a mai trăi, De rangătu broaştilor, De zgoana năpârcilor"*, nu este „onomatopee", cum se indică în DLR, ci derivat cu suf. *-ăt* de la onomatopeea **rang* 'cuvânt care imită strigătul caracteristic al broaştelor". Cf. *rac* 'idem'. Pentru formaţie, cf. *bangăt* < interjecţia *bang, dangăt* < interjecţia *dang, rapăt* 'tropăit', 'ploaie torenţială' < interjecţia *rap* etc.

RASCOTĂ, RANCOTĂ

Rascotă, care înseamnă 'creangă uscată, surcea; vreasc' şi se întrebuinţează mai mult la plural, a fost identificat cu *vrască,*

vreasc, rasc (Pascu *Suf.* 273), explicat de la *vreasc* (TDRG, SDLR), comparat cu v.sl. *h(v)rastŭ* (CADE), derivat de la *rasc*, variantă a lui *vreasc*, cu suf. *-ot* (DM), lăsat fără explicație etimologică (DU). În DLR, după mențiunea „etimologia necunoscută", se face trimitere la *rasc*. După ce apreciază că această sugestie este corectă, Emil Vrabie (*Etimologii*, în LR XLII, 1993, nr. 9, p. 435–436) susține următoarele: „Nu este însă nevoie să mergem la *vreasc*. Cuvântul poate veni direct din bulg. *chrast* 'tufiş' cu simplificarea *chr* > *r*... Partea finală a cuvântului, *-otă*, ar putea fi sufixul slav polivalent *-ota* (accentuat ori neaccentuat), pe care îl întâlnim şi în alte cuvinte româneşti, de pildă în *colbotă*, format în mod evident de la *colb* 'praf'. O dovadă că românii simțeau cândva elementul *-otă* ca pe un sufix este formația glumeață *cáscotă* (de la *a căsca*), înregistrată în DA... Pentru plenitudine, trebuie explicat şi detaliul fonetic *sc* din *ráscotă* (față de bulg. *st* din *chrast*). În domeniul slav alternanța morfologică *st/sk* este un fenomen frecvent".

Noi nu avem nici o îndoială că *ráscotă* este un derivat cu suf. *-otă* (de origine slavă) de la *rasc*, variantă a lui *vreasc*. Pentru răspândirea bazei *rasc* şi a derivatului *rascotă*, vezi NALR–Banat II h 237, NALR–Olt. II h 222, ALRR–Munt. Dobr. II h 208 etc.

Ráncotă (pl. *ráncote*) '(regional; de obicei la pl.) creangă uscată; vreasc', lăsat în CADE fără etimologie, este raportat în DLR la *rascotă*. Se pare că este o variantă a lui *rascotă*, aşa cum se indică în SDLR şi DM.

RĂSPEITURĂ, RĂSPITURĂ

Răspeitură a fost inserat în DLR pe baza unei comunicări din Monor BN, cu sensul „ruptură de apă". Pentru etimologie se trimite la *pieri*.

Ioana Anghel (*Note* 164–165) observă că informatorul „se referea probabil la un teren rupt de ape, de puhoaie, la un loc prăpăstios în curs de surpare". După ce afirmă că *răspeitură* „e un derivat sigur" cu prefixul *răs-* care „nu a putut fi indicat [în

DLR], la etimologie făcându-se doar o apropiere de *pieri*, căci *pieritură* (...) nu are o variantă *peitură*, nici un sens apropiat", se întreabă dacă nu „se putea face eventual o legătură cu sensul 'teren sărac, neroditor' ".

În realitate lucrurile stau altfel, pentru că forma scrisă pe fişă este *răspcitură*, nu *răspeitură*. Este vorba de o greşeală în interpretarea grafiei persoanei care a notat [pe fişă] cuvântul de la informatorul ocazional, greşeală scuzabilă datorită faptului că litera *c* pare, dar nu este un *e*. Cum la Monor labiala *p* se palatalizează în *pĉ*, *răspcitură* reprezintă literalizarea pronunțării locale [răspĉitúră], care, literarizată, devine *răspitură*. E o variantă, neatestată de DLR, rezultată prin sincoparea lui *î*, a lui *răsipitură* 'ruptură de teren, surpătură, prăpastie (cauzată de prea multă ploaie)', care, în partea de nord-est a Transilvaniei, unde se află şi Monorul, se pronunță [răsîpĉitúră] (Mociu CJ: ALR I 394/247; Năsal CJ, Țaga CJ etc.).

Răspitúri, pl. lui *răspitură* 'idem' a fost notat, alături de *prăpuşituri* [sic!], în Năduşița – R. Moldova (ibid., 394/436). Forma lipseşte din DLR pentru că înainte de 1989 nu se menționau cuvintele şi variantele atestate în afara granițelor. Formele [literalizate] *răschitură* „scormonitură făcută în pământ de o apă curgătoare sau animal" (Porucic L 77), *râschitură* 'povârnişul unui munte' (Duruitoarea Veche – R. Moldova: CHEST. IV 86/502), absente şi ele din DLR din aceleaşi motive, trebuie literarizate *răspitură*, respectiv *rispitură*.

Mai semnalăm că şi cuvântul-bază *răsipi* > *risipi* are varianta *rispi* [rîskí] '(despre pământ) a se rupe, a se surpa (din cauza ploilor)' (Caşcalia – R. Moldova: ALR I 394/480), nemenționată nici ea în DLR.

RÂTAŞ, RÂTUI

În Negreşti-Oaş SM E. Petrovici a notat răspunsurile *râtáş* (pl. *râtáşuri*) la întrebarea 6367 pentru 'laz' (ALR II SN II h 593/346) şi *a rîtuí, a face râtáş* la întrebarea 5072 pentru 'a desțeleni, a sparge țelina' (ALRM II SN I h 20/346). Pe baza acestor atestări, în mod normal în DLR *râtaş* e definit 'teren

desțelinit, laz', iar *a râtui* 'a desțeleni'. Ambele cuvinte sunt explicate de la *rât,* care este atestat cu sensurile: 1. '(prin Mar., Trans., Ban. şi nordul Mold.) şes cu iarbă (de-a lungul unei ape curgătoare); livadă'; '(prin vestul Trans.) teren mic cu pădure în mijlocul unei lunci'; 2. '(regional) loc umed, mlăştinos; mlaştină; baltă; păpuriş, stufăriş'.

Explicația ar (putea) fi bună dacă *rât* ar avea în zonă sensul de 'loc arabil'. Numai în acest caz s-ar înlătura contradicția de ordin semantic dintre presupusa bază (*rât* 'şes cu iarbă') şi presupusul derivat (*râtaş* 'teren desțelenit, arabil') şi *a râtui* 'a desțelini' s-ar putea explica şi din punct de vedere formal ca un derivat de la *rât.* Cf. *a ogorî* 'a face ogor'. Altfel ar trebui să avem **a dezrâtui,* după cum avem *a desțelini* 'a ara țelina', *a dezmirişti* 'a ara miriştea', dar niciodată **a țelini, *a mirişti.* Cum un asemenea sens al lui *rât* nu există, cuvintele nu pot fi derivate de la *rât.*

Citind cele două articole lexicografice, ne-au părut suspecte mai ales două lucruri:

a) apariția, în ambele, a unei forme cu aspect de diminutiv în locul normalului cuvânt-bază cu care eram atât de obişnuiți în locuțiunile formate cu verbul *a face* (de ex. *a face curătură, a face laz, a face secătură* etc., niciodată *a face curăturiță, a face lăzuț* etc.);

b) sensul de 'teren desțelenit' al lui *râtaş* din răspunsul al doilea (fața de cel de 'laz' din primul) şi sensul lui *a râtui.* Ne-am pus imediat întrebarea dacă răspunsurile aparțin sau nu aceleiaşi persoane. Verificând dosarul de anchetă, rezultă că sunt date de informatori diferiți.

Râtaş 'laz' este un răspuns corect, *laz* însemnând 'porțiune de teren de pe care s-a tăiat pădurea şi s-au scos rădăcinile pentru a fi folosită ca loc arabil, fâneață sau păşune'. *A face râtaş, a râtui* 'a desțelini' şi *râtáş* 'prosie [= locul arat şi semănat pentru prima dată, după ce a fost lăsat necultivat doi sau trei ani]', dat tot de informatorul II din Negreşti-Oaş (ALR II 5073/346), absent din DLR, sunt răspunsuri improprii. Nu ştim cum a pus Emil Petrovici întrebările, dar se pare că informatorul s-a gândit nu la 'a ara un loc care a fost multă

vreme țelină', 'a ara un loc nelucrat de 2-3 ani', ci la 'a ara pentru prima dată un loc de pe care în prealabil s-a tăiat pădurea şi s-au scos rădăcinile', adică la 'a lăzui', 'a face laz', ceea ce este altceva. Că aşa au fost decodificate întrebările ne-o demonstrează răspunsul *a râtui* 'a lăzui' notat de Emil Petrovici de la informatorul I din această localitate (ALR II SN II h 594/346) şi de S. Pop în Cămărzana SM (în forma *rătui*) şi Moişeni SM (ALR I 2156/343, 345), puncte vecine cu Negreşti-Oaş, dar şi în Feleacu CJ (ibid. 2156/251). Nici una din aceste atestări nu este menționată în DLR.

Râtaş nu e un derivat de la *rât,* ci o variantă, rezultată prin metateză din *i(e)rtaş* 'laz, curătură', care e răspândit în nord-vestul Transilvaniei şi în jumătatea de nord a Crişanei (v. ibid. 956/315, 320; ALR II SN II h 593/272, 316, 334, 349) şi împrumutat din magh. *irtás* 'idem', iar *râtui* este o variantă, rezultată tot prin metateză, din *i(e)rtui* 'a lăzui', folosit în aceeaşi arie (v. ALR I 2156/270, 273, 278, 280, 285, 289, 298, 302, 324, 333, 335, 337, 341, 355; ALR II SN II h 594/272, 279, 316, 334, 349; LRg II 89), împrumutat din magh. *irt.*

Cum în maghiară sunt atestate şi formele metatezate *rit, ritás, rítás* (v. Szinnyei József, *Magyar tájszótár,* I, Budapest, 1893, p. 954), nu excludem posibilitatea ca *râtui* şi *râtaş* să provină direct din acestea. Vezi şi *Tamás* E 463.

SĂBĂDI

Cu sensul de 'a întârzia undeva mai multă vreme', verbul *a săbădi* a fost reținut în DLR din ALR II 2387/272, unde este notat [am săbăd'ít][5]. În paragraful etimologic se face trimitere la *săbăşag* 'vacanță; concediu; permisie'.

În localitatea respectivă, Boiu Mare MM, prin *d'* suprapus de *ǵ* sau, invers, prin *ǵ* suprapus de *d',* Emil Petrovici a notat stadiile palatalizării lui *d* şi *v*. În cazul acestui cuvânt sunetul originar este *v*, nu *d.* Avem a face, aşadar, cu *săbăvi,* formă

---

[5] Semnul *d'* este suprapus de *ǵ*.

provenită din *zăbăvi,* prin pierderea sonorității lui *z*. Literarizată corect, ea e dată între variantele lui *zăbovi* pe baza aceleiași atestări și a alteia tot din Boiu Mare (ibid. 2395/272).

Și „varianta" *a zăbădi,* preluată din Caba *Săl.* 94 și LRg I 10, 23, trebuie eliminată din DLR, pentru că autorii respectivi au literarizat greșit forma locală [zăbăd'í].

SĂCĂTEU, ȚĂRCĂDĂU

Săcăteu se găsește în DLR, ca substantiv regional, cu sensurile 1. 'săculeț'; 2. 'sedilă (pentru strecurat zerul)' și este explicat din magh. *szakató* 'coș, paner'.

Subsensul de 'baieră [*barieră* în loc de *baieră* este o evidenta greșeală] de săcăteu', dat din Loman AB, care ar fi rezultat „prin restrângere", trebuie eliminat din dicționar pentru că redactorii au interpretat eronat sintagma „baieră de săcăteu". Aceasta înseamnă „ața (sfoara) de la traistă", atestă deci sensul de 'traistă' al lui *săcăteu,* nu pe cel de 'baieră' [= ață, sfoară].

Printre citatele cu care se ilustrează primul sens se află și unul din Jina SB: „[Lâna] o facem desagi... facem țoale, facem săcăteauă" (GS V 345, cf. VI 244). Și aici, după cum se precizează în VI 244, sensul cuvântului este cel de 'traistă'. Tot din Jina, și tot cu sensul de 'traistă' figurează în Pașca Gl forma *săceteu,* reprodusă în DLR, care, fără îndoială, reprezintă o greșeală în loc de *săcăteu.* În aceeași localitate, *săcăteu* este glosat 'săculeț, traistă' de Pamfil Matei, Vasile Ursan, Dorin Bogdănel, *Toponimia comunei Jina*, Sibiu, 1998, p. 221. Cu sensul de 'traistă', *săcăteu* mai putea fi menționat în DLR și din Poiana Sibiului SB și Petrila HD (ALR II SN II h 495/130, 833). Adăugăm că a mai fost notat în Poienari GJ (NALR-Olt III h 570/913), Laz AB, Poiana Sibiului, Arți AB, Câmpu lui Neag HD (ALRR–Trans. 1286/406, 407, 426, 457) etc.

Întâlnit în sudul Transilvaniei și în Oltenia, *săcăteu* nu este un împrumut maghiar, ci o variantă a lui *săcotei,* care circulă prin Oltenia, prin nordul Munteniei și prin Transilvania cu

sensul de 'săculeț' și este explicat bine în DLR (dar și în DM) de la *sac,* cu suf. *-otei.*

De altfel, în dicționarele care-l atestă, *săcăteu* figurează: a) ca variantă a lui *săcotei,* un derivat de la *sac*, în CADE (unde se menționează și sensul de 'traistă', ilustrat prin citatul: *„[Șolomonarii] umblă cu o țundră albă și cu săcăteu de grumazi, în care e un topor"*); b) printre derivatele lui *sac,* în CDER; c) în articol separat, explicat „din *sac*", în DM.

Ținând seama de faptul că, mai ales în Transilvania, secvența fonetică finală *-ei* alternează de multe ori cu *-eu* (cf. *botei/boteu, bulfei/bulfeu, grindei/grindeu, podei/podeu* etc.), putem presupune că din *săcotei* a rezultat forma **săcoteu,* care a evoluat la *săcăteu* (prin asimilarea *ă - o > ă - ă) > săcătău* (prin asimilarea *ă - ă - e > ă - ă - ă) > săcădău* (prin sonorizarea lui *t*). Ultimele două forme, pe care le-am întâlnit în Țara Oltului, nu figurează în DLR.

Printr-o evoluție fonetică paralelă, din *țărcotei* 1. 'țarc pentru oi'; 2. 'gard de nuiele, de spini etc. făcut în jurul unei clăi de fân sau al unui stog pentru a le feri de animale' etc. (v. DLR), un derivat de la *țarc* cu suf. *-otei,* s-a ajuns la *țărcădău* 'țarc pentru înțărcat mieii sau unde sunt închise oile sterpe' etc., pe care DLR îl explică „de la *țarc.* Cf. *țărcălău*[2]".

SĂDECHIU

Cuvântul *sădechiu* 'crâng de sălcii' apare în DLR din Aurel Vlaicu HD, după Coman Gl, fără formă de plural și cu etimologia necunoscută.

Cunoscând toponimia unor sate apropiate de Aurel Vlaicu, am suspectat că e vorba de o formă greșită, fapt confirmat de verificările făcute la fața locului. Cuvântul se pronunță [sîd'ẹt'ᵘ], [sîd'ẹt'], nu [săǵéchiu], cum se menționează în Coman Gl, și trebuie literarizat *sighéti,* pentru că provine din magh. *sziget* 'insulă'.

Apariția unui *i* scurt final se întâlnește și în alte cuvinte de origine maghiară: *cherti* 'grădină', răspândit în partea de nord a Transilvaniei (< magh. *kert* 'idem'); *feli,* variantă a lui *fel*

(< magh. *féle*); *terheti* = *tărhat* 'greutate, sarcină, povară; bagaj, calabalâc' (< magh. *terhet:* DLR) etc.

Explicațiile localnicilor ne ajută să-i înțelegem evoluția semantică: „*sighéti* înseamnă teren care-i numa sălci lângă Mureș", „berc lângă apă; cresc și lemne groase. Moșul o cumpărat *sighéti* de-ăsta și o tăiat lemne. Să fac *sighéte* unde-s curbe ale Mureșului. El roade pe de o parte și depune în cealaltă, unde crește berc de apă curgătoare".

În Aurel Vlaicu există și toponimul *Sighétiu lui Frâncu,* iar în Pricaz HD, localitate apropiată, *Sighétiu,* numele unei pășuni în lunca Mureșului, unde a fost o pădurice.

De la sensul de 'insulă', cuvântul a ajuns să însemne 'crâng care crește pe o insulă sau la cotitura unei ape', 'crâng lângă o apă', având deci o evoluție paralelă cu a sinonimelor: 1) *crivină* 'desiș de mărăcini mari, cu arbori subțiri printre ei, pădurice de arbori tineri spinoși de la cotitura nisipoasă a unei ape...; p. ext. loc nisipos cu vegetație spinoasă, luncă spinoasă; regiune păduroasă; pădurice pe prundul unei ape, unde se găsesc lemne mai subțiri decât mâna' (DA) < v. sl., bg. *krivina* 'cotitură'; 2) *crâng* 'pădurice de arbori tineri și de lăstari; loc acoperit cu arbuști sau cu tufe; tufăriș, desiș' (DEX) < v. sl. *krongŭ* 'cerc'. Din câte am reușit să ne documentăm până acum, singura lucrare care încearcă să explice evoluția semantică a cuvântului este DA, unde citim: „Probabil că, la început, *crângul* să fi însemnat o pădure de forma unui cerc, în opoziție cu codrul, care era o pădure întinsă, mai mult sau mai puțin de formă pătrată". Ne punem întrebarea: unde putea să fie o pădure mai mult sau mai puțin rotundă dacă nu pe o insulă sau într-o cotitură a unei ape?; 3) *luncă* 1. „șes de-a lungul unei ape curgătoare caracterizat prin soluri aluvionare și prin vegetație specifică; regiune inundabilă a unei văi'; 2. 'pădure formată din sălcii, răchită, anini, plopi etc. pe malurile unei ape curgătoare; zăvoi' (DEX) < v. sl. *lonka* 'strâmbătate' (G. Mihăilă, *Imprumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic,* București, 1960, p. 100); 4) *ostrov* 1. 'insulă mai mare'; 2. 'insulă fluvială formată în urma unui proces de acumulare' (DEX), dar și 3. 'pădurice care crește

lângă o apă' (Ciupercenii Vechi DJ, Rast DJ, Măceşu de Jos DJ: NALR–Olt. III h 521/976, 978, 981; Calenic–Bulgaria: Virgil Nestorescu, *Termeni entopici în graiurile româneşti din reg. Vidin (R. P. Bulgaria)*, în SCL, XXXV, 1984, nr. 3, 227), sens necunoscut de DLR, < v. sl. *ostrovŭ* 'insulă'; 5) *zăvoi* 'pădurice pe malul unei ape; luncă' (DEX) < v. sl. *zavoj* 'cotitură (de râu, de drum etc.)".

SĂLCET

Sălcet 'loc acoperit cu sălcii; desiş, crâng, pădure de sălcii' (DLR) a fost explicat fie ca moştenit din lat. *salicetum* (LB, Cihac I 238, Philippide PIL 180, PEW, REW etc.), fie ca derivat din *salce* cu suf. *-et* (Graur *Corrections* 35; Paşca CT 72, 80; Sădeanu SC 85; DLR etc.). Şi noi suntem de părere că este un element moştenit. Etimonul latin s-a păstrat în multe limbi romanice (v. PEW; REW; Paul Aebischer **Salicetum** et **salictum** *dans les langues romanes,* în „Revista Portuguesa de Filologia", III, 1949–1950, p. 70–85).

SĂRCINER

Cuvântul, care înseamnă 'parul sau stâlpul cu crengi scurtate de care ciobanii îşi atârnă hainele, vasele, săculeţele cu brânză puse la scurs etc.', este explicat de dicţionare (TDRG, CADE, SDLR, DM, CDER, DEX, DLR) ca derivat de la *sarcină,* cu suf. *-ar.*

Ca şi Eug. Lozovan (*Unité et dislocation de la Romania orientale,* în „Orbis. Bulletin International de Documentation Linguistique", tome III, nr. 1, 1954, p. 129), Giovanni Alessio (*Concordanze* 42) etc., credem că este un element moştenit din lat. *sarcinarius* 'de povară', adjectiv atestat la Cezar [100–44 î.e.n.] (Guţu), care s-a conservat şi în calabr. *sarcinaru* 'grossa trave del tetto, trave maestra' (Rohlfs NDDC).

Cuvântul latin a circulat în mod sigur şi în latina balcanică, pentru că s-a păstrat şi în limba albaneză, în formele *shelqnúer,*

shelqërór (v. Eqrem Çabej, *Zur Charakteristik der lateinischen Lehnwörter im Albanischen,* în „Revue de linguistique”, VII, 1962, nr. 1, p. 180).

Necunoscând contribuțiile lui Eug. Lozovan și Giovanni Alessio, H. Mihăescu (*La romanité* 61, 62) îl menționează pe *sarcinarius* printre elementele latine păstrate numai în albaneză.

SÂC, ŞUGU, TÂCÂ, ŢIŢA, ŢUBE, ŢUGU

După cum i-a comunicat V. Bogrea lui S. Puşcariu (v. DR I 78 nota), cele mai multe din strigătele cu care chemăm sau alungăm animalele „sunt înseşi numele animalelor respective la popoarele vecine”. În DLR sunt menționate o serie de forme care provin din germ. *Ziege* ‘capră’: *ţígă, ţíga, ţíghe, ţíghi, ţắgă, ţógă, ţică, ţíca, ţâc* şi *ţc.* Aceeaşi origine o au şi alte forme, nesoluționate corect în acest dicționar: *sâc*[2] 1. ‘(adesea repetat) strigăt cu care se cheamă oile’ (Globu Craiovei CS: CHEST. V 77/37); 2. ‘strigăt cu care se îndeamnă oile sau celelalte femele să primească mai repede masculul’ (Secuieni BC: ibid. 78/77 b), raportată la tc. *sic* ‘penis’; *şúgu* ‘(adesea repetat) strigăt cu care se cheamă caprele’ (Totoreni BH: A I 22), considerată „onomatopee”; *tắcâ* ‘(repetat) cuvânt cu care se strigă la porci’ (Costişa NT: CHEST. V 21/77), considerată „formație expresivă”; *ţíţa*[1] *(ţíţă, ţiţ, ţâţ)* ‘(adesea în combinație cu alte interjecții) strigăt cu care se cheamă caprele’ (Secăşeni CS, Pecica AR: ALR II SN II h 388/29, 53), ‘strigăt cu care se alungă caprele’ (Pecica: ibid. h 389/53), considerată „onomatopee”; *ţúbe* ‘(întărit prin *na*) cuvânt cu care se strigă după capre’ (Bârsana MM: ibid. 77/8), considerată „formație expresivă”; *ţugu*[1] *(ţug, ţugó, ţúcu, ţuccí, ciúgu)* 1. ‘(adesea repetat; şi în combinație cu prima parte a cuvântului sau cu alte interjecții) strigăt cu care se cheamă porcii’ (sens răspândit pe o arie mare); 2. ‘(în combinație cu *na*) strigăt cu care se cheamă oile’ (Arieşeni AB: ibid. 77/1); 3. ‘(în combinație cu *duță*) strigăt cu care se cheamă caprele’ (Scărişoara AB: ALR II SN h 388/95), considerată „onomatopee”.

SÂNGER

Sânger, numele arbustului 'cornus sanguinea', a fost explicat în mai multe feluri:

1) derivat regresiv de la *a sângera* (TDRG, DU, SDLR, DM, CDER, DEX) ori de la lat. „*sanguinare* > *sângera* 'a lăsa sânge' " (G. Giuglea şi B. Kelemen, *Termeni privitori la culori în latină, cu referinţă la limbile romanice*, în CL XI, 1966, nr. 2, p. 218);

2) refăcut din *sângerel* 'idem', care ar proveni din lat. **sanguinellus*, un derivat de la *sanguineus* (CADE);

3) moştenit a) din lat. *sanguinem*, acuzativul lui *sanguis* 'sânge' (SDLR, [cu probabilitate:] PEW, Drăganu *Rom.* 565), b) din lat. *sanguen*, ca şi calabr. *sànguinu*, *sàncinu* 'ligustro', *sàngulu* 'specie di viburno' (Alessio *Concordanze* 43), ori c) din lat. **sanguinus* 'de culoarea sângelui' (Pascu *Suf.* 145, G. Giuglea şi B. Kelemen, *loc. cit.*);

4) derivat „de la *sânge*" (BDG) sau de la „*sânge* + suf. *-er*" (DLR).

Deşi dicţionarele latine nu atestă la *sanguis (sanguen)* sensul de 'sânger', fără îndoială că el a existat în latina populară, după cum dovedesc it. *sanguine*, atestat ca nume topic în Toscana din anul 1089 (v. DEI), fr., prov. *sanguin* etc., dar mai ales toponimele *Sanguinetum* (anul 813), *Sanguineto, Sangineto* (anul 1284 *de Sangineto*), ven. *Sangonéo* = anul 1236 *Sangonedo, Sanguiné* = anul 1184 *Sanguenedo* (v. Alessio LE 360).

Avem aşadar toate motivele să credem că *sânger* nu este o creaţie a limbii române, ci un element moştenit din *sanguinus* 'sânger', atestat, ca şi derivatul colectiv *sanguinetum* 'locus ubi abundant sanguini', din 1286 (v. Du Cange).

Sanguinus a trebuit să dea în rom. **sângen*. Prezenţa lui *r* în loc de *n* se datorează aceluiaşi fenomen de disimilare *n* - *n* > *n* - *r* existent şi în lat. *sanguinare* > rom. *sângera*.

SÂNZALĂU, SÂNZĂU, ZIMŢĂU

Sânzalắu '(cu sens colectiv) firele de urzeală care nu încap în spată (şi care se fac ghem, rămânând lângă război); mânz'

(Ceica BH: ALR I 1291/305) este raportat în DLR la m â n z ă l ă u .

Raportarea este justificată, pentru că *sânzalău* provine din contaminarea lui *mânzalău* 'idem', notat în punctele vecine (cu Ceica) Meziad BH, Nojorid BH (ALR I 1291/308, 320), Roşia BH şi Sânnicolau Român BH (ALR II 5940/310, 316) şi *sânzău* 'beţişor', cuvânt absent nejustificat din DLR. Contaminarea a fost posibilă pentru că de obicei aceste fire sunt adunate pe un beţişor.

Tot datorită ei a rezultat şi *sânzalắu* (pl. *sânzaláuă*) cu sensul (necunoscut de DLR) 'beţişorul cu ajutorul căruia se leagă firele rupte la războiul de ţesut' (Fildu de Jos SJ: ALRR–Trans. 2270/291).

Sânzắu trebuia să figureze în DLR cel puţin din trei surse: 1) *sănzău* (scăpare de ortografiere în loc de *sânzău,* după cum rezultă din trimiterea făcută s.v. *zâmţău*) 1. 'un lemnuţ, cu care încopcii lanţul cel rupt, băgând o zală într-alta şi într-aceea, ca să nu iasă, bagi un lemnuţ'; 2. 'cuiul de la jug, care intră prin lopăţea' (Ţagu BN: Viciu Gl); 2) *sânzău* (pl. *sânzăuri*) 1. 'cui cu care se prind două lanţuri'; 2. 'drug de lemn folosit pentru a strânge lanţul care leagă carul cu lemne' (Firiza, Lăpuşel, Mocira, Tăuţii-Măgheruş, toate în MM: LRg I 22. Tot aici apare şi verbul *a sânzui* 'a pune o bucată de lemn cu care se prind capetele a două lanţuri', absent şi el din DLR); 3) *sânzău* (pl. *sânzauă*) 'bucăţică de lemn, introdusă într-o funie cu ajutorul căreia se înnoadă laţul de la capăt; se întrebuinţează pentru a lega viţeii' (Vâlcele CJ: Todoran GV I 93. Vezi figura 5, p. 94). Cu pluralul *sânzauă,* ne este familiar din graiul natal (Bonţida CJ) cu sensul de 'cuiul de lemn care se bagă prin bulfeu pentru a susţine policioara jugului'.

Provine din magh. *szemző(fa)* 'idem' (v. Tamás E 690, 700). Semnalăm şi locuţiunea verbală *a slobozi în sânzău* 'a o lăsa mai moale; p. e x t . a deveni impotent' (Bădeşti CJ).

Varianta *zimţău* [zîmţắu̯], dată de Viciu Gl din Hodac MS, nu apare în DLR. Se mai întâlneşte şi în Feleac CJ. Provine, probabil, din contaminarea cu *zimţi.*

SCAUCĂ

Scaucă (pl. *scăuci*) 'scoică' (Ineu AR: ALR II 2504/64, tratat în DLR ca variantă a lui *scoică,* este rezultatul contaminării dintre *caucă,* atestat cu sensul de 'ţeastă' (Câmp BH: NALR–Criş. I 7/134), localitate la cca 50-60 km depărtare de Ineu. Pentru etimologia lui *caucă* (< lat. **cauca*), vezi Loşonţi TRFR 143–144.

SCĂUŞA

Verbul *a scăuşa* figurează în DLR, după Polizu, ca reflexiv şi tranzitiv, cu sensul '(învechit, rar) a (se) usca, a (se) zvânta', cu etimologia necunoscută.

Din Bran BV a fost comunicat şi adj. *scăuşat* 'încovoiat, deformat din cauza uscării', pe care DLR îl explică corect din *a scăuşa.*

Verbul, definit imprecis în Polizu, este o variantă cu *s-* a lui *a se căuşá*, cunoscut de DA cu sensul '(despre tencuiala de pe case) a se burduşi, a se slăbănogi' şi derivat normal de la *căuş*.

Din Şirnea, localitate apropiată de Bran, cunoaştem şi noi atât verbul *a scăuşa* '(despre apele de ploaie) a adânci, a scobi, a săpa (un loc, un pârâu, o vale)' („*a curs apă multă* [pe pârâu] *şi l-a scăuşat*"), cât şi adjectivul *scăuşat* '(despre un teren) adâncit, săpat'. Locul numit *Tuciuléţ* este descris de un informator ca fiind „o piatră scăuşată, tip ceaon", *tuci* însemnând, în graiul local, 'ceaon'.

SCLONŢI

Verbul *a sclonţi* 'a sparge în dinţi seminţe de dovleac sau de floarea-soarelui, pentru a mânca miezul', atestat în Maramureş, este lăsat în DLR cu etimologia necunoscută. Trimiterea la *clonţ* se justifică, cuvântul fiind un evident derivat de la *clonţ,* ca sinonimele *a clonţăní* (Vâlcele CJ: MCD I 62, Bonţida CJ,

Năsal CJ, Miceşti CJ etc.) şi *a clonţăí* (Vâlcele: ibid.). *S* este un sunet protetic.

SCOAIE

Scoaie 'covată (în care curge făina, la moară)' a fost preluat de DLR din dicţionarele din trecut (Cihac II, DDRF etc.) şi lăsat cu etimologia necunoscută.

Cihac II 332, din care, foarte probabil, l-au luat celelalte dicţionare, l-a întâlnit în *Dictionariu franceso-romanu, dupre editiunea domniloru P. Poienariu, F. Aron şi G. Hill, sporitu şi adăugitu cu latineste de pe dictionariulu lui Boïste* de Theodoru Codresco, Iaşi, 1859, şi l-a raportat la v. sl. *skakati* 'saltare', *skočiti* 'salire', *skokŭ* 'saltus'.

În atlasele lingvistice al căror material l-am putut consulta până acum, această formă nu apare. Credem că provine, prin afereză, din *piscoaie,* cuvânt bine documentat cu sensul de 'scobitura prin care curge făina măcinată în covată, vrană' (v. ALR II SN I h 175; NALR–Olt. IV MN pş. 131 chestiunea 2457; DLR; chestiunea 2457 din ALRR–Banat, ALRR–Trans. etc. Cf. *stăviţă* 'teică', 'piscoaie' (Grădiştea de Munte HD: ALRR–Trans. 2453, 2457/433) < *postăviţă* 'teică' (ibid. 2453/456, 459, 460).

SCOIF, SCOIFA, SCOIFĂ, SCOIFURĂ etc.

Verbul *a se scoifa* 'despre scânduri, lemne sau obiecte făcute din lemn) a deveni concav, a se încovoia, a se deforma în lăţime' (Păuşeşti-Otăsău VL: Coman Gl) şi substantivele *scoifă*[1] (pl. *scoife)* 'nasture' (Coşeiu SJ: Viciu Gl. *„Frumoase scoife ai pe suman"*), *scóifură* (pl. *scóifure*) 'carapacea broaştei ţestoase' (Târlişua BN) au în DLR menţiunea „etimologia necunoscută". După aceasta, la verb se face şi trimitere la *scofâlci, scovârda.*

A se scoifa este o variantă cu *s-* a lui *a se coifa,* atestat în valea Crişului Negru cu sensul 'a se crăpa, a se umfla' (*„se*

coifează pita": Teaha CN 216), un derivat de la *coif* 'acoperământ de metal sau de piele pentru protecția capului, purtat în trecut de unii ostaşi în timpul luptei'. Tot aici este atestat şi în forma (de participiu, cu valoare adjectivală) *coifați* '(despre pereții casei) crăpați' (ibid. 215). Credem că înțelesul lui *crăpați* este aici cel de 'coşcoviți, burduşiți', nu de 'fisurați'.

Scoifură este un singular nou, refăcut după *scoifuri,* pl. lui *scoif,* formă atestată în aceeaşi zonă din nordul țării în sintagma *scoiful capului* (pl. *scoifuri*) 'țeastă' (Remetea Chioarului MM: NALR–Criş. I h 7/203), care, la rândul ei, este o variantă *s* protetic a lui *coif* 'idem' (Seceani TM: NALR–Banat I h 6/58). Ambele sensuri s-au dezvoltat, prin analogie, de la *coif* 'acoperământ...'.

Forma feminină *cóifă,* pentru care DA are o singură atestare, a fost notată în sintagma *coifa capului* (pl. *coife*) 'țeastă' (Buteasa MM: NALR–Criş. I h 7/202). Din ea a rezultat *cólfă* (pl. *cólfe*) 'idem' (Groşi MM: ibid. h 7/206) şi, cu proteza lui *s*, *scoifă* 'nasture'. Foarte probabil că e vorba de nasturi bombați de metal.

SCORDELI, ŞCORDĂLUI

Scordeli înseamnă, prin Sălaj, 'a se certa' (v. Caba Săl. 92), iar *şcordălui,* folosit în zona Năsăudului, '(despre boi) a se împunge' (v. BUGNARIU, N.). În DLR ambele cuvinte au rămas cu etimologia necunoscută.

Şcordălui este un derivat cu suf. *-ălui* de la **şcoardă* < *scoardă* 'fâşie (concret: zgârietură)' < (cu *s-*) *coardă.*

Dacă sensul lui *scordeli* este bine definit, el a rezultat, prin extindere, de la cel de '(despre boi, vaci) a se răni, a se zgâria cu coarnele (când se bat)'. Din punct de vedere formal, acest verb provine din **scordăli,* un derivat cu suf. *-ăli* de la *scoardă.* Cf. *a (se) şfărghia* «când o vită împunge cu cornul altă vită, de rămân urme, se zice că vita e *şfârghiată:* „mi-a *şfărghiat* un bou vaca!"» (Cămăraşu CJ: Viciu Gl), „a se zgăria rău, cum se *sfărghie* vitele, când se împung între sine" (tot Cămăraşu: Viciu SGl), un derivat de la *şfarghie,* variantă a lui *sfarghie* 'aşchie',

'bucată de lemn (subţire) tăiată în lung', 'loc de arătură lung şi îngust' (DLR).

În Bonţida CJ *scoardă* (pl. *scoarde*) se foloseşte cu sensul 'fibră groasă ce se cojeşte de pe aldani'. Când boii sau vitele se zgârie cu coarnele se întrebuinţează (ca şi în Salva BN, Sântioana CJ etc.) verbul *a (se) sfăşia*.

SCOROVACE

Cu pluralul *scoroveci*, este atestat din Râmnicu-Vâlcea VL cu sensul 'coajă de dovleac' (LRg I 85). În DLR, după menţiunea „etimologia necunoscută", se face trimitere la *scorobaie*. Trimiterea este justificată, cuvântul provenind din contaminarea lui *scorovaie (<scorobaie)* 'idem', existent în aceeaşi arie, şi *găoace*.

SCOTOCI

A scotoci 'a căuta cu de-amănuntul, a cerceta peste tot sau într-un anumit loc răvăşind, răscolind (pentru a găsi, a scoate la iveală)' (DLR) a fost 1) lăsat cu etimologia necunoscută (CADE, DM, DEX, BDG), 2) comparat „cu *cotroc,* cu *scociorăsc* şi cu bg. *stukam* 'jărăsc focu' " (SDLR), 3) considerat a) împrumut din ceh. *(s)kutiti, kutati* (Cihac II 333), b) derivat românesc din *scoate* (TDRG; I. I. Rusu, în CL, XIII, 1968, nr. 2, p. 351; DLR) ori din *cotoc* 'cotoi' (DU), c) „acelaşi cuvânt (apropiat de *scoate*)" cu *„a se cotoci* ['(despre pisică, fig. despre oameni) a se împreuna sexual'] (< *cotoc* ['cotoi']) = *a se cotârşi* (Sextil Puşcariu, în DR III 835), d) element dacic (Günter Reichenkron, *Das Dakische (rekonstruiert aus dem Rumänischen)*, Heidelberg, 1966, p. 149) sau e) „creación expresiva, cf. *cotroci, cotrobăi*" (CDER). Autorul acestui ultim dicţionar, după ce adaugă că relaţia cu sl. *skutiti* sau cu *scoate* nu este probabilă, observă că „se debe partir más bien de *cotroci* con *s-* expresiva, como en *(s)borşi, (s)coroji* etc."

Scotoci s-a putut naşte într-adevăr ca o variantă a lui *(s)cotroci (< cotroc),* probabil sub influenţa lui *scoate,* sau din *cotoc,* variantă a lui *cotroc* (Porucic L 22).

SCROBĂI, CROBĂI, COBĂI, SCROBOTI

Verbul *a scrobăi* este atestat de DLR cu sensurile 1. '(mai ales despre copii) a se juca cu lingura într-un aliment lichid (lapte, supă etc.)' (Geoagiu HD: MCD I 267) şi 2. 'a cotrobăi (prin casă)' (Hodac MS: ALR I 1340/229). Pentru etimologie, este raportat la *scrob*[1] şi *cotrobăi.*

Raportarea la *scrob* s-a făcut, bănuim, numai datorită asemănării formale a celor două cuvinte, pentru că din compararea sensurilor nu pare să rezulte nici o legătură între ele.

Şi totuşi, *scrobăi* este un derivat de la *scrob,* derivat motivat şi semantic prin sensul de 'amestec, a amesteca'.

Acest lucru rezultă clar dacă ne gândim că pentru a face *scrob* **I.** 1. '(regional; mai ales în Mold.) jumări (de ouă)'; 2. '(prin Mold.) mâncare făcută din ouă bătute fierte cu smântână sau cu miere'; 3. '(Ban. şi Trans.) mâncare asemănătoare cu terciul, făcută din făină fiartă'; 4. (Trans.) aluat (subţire) din care se fac clătite sau scoverzi'; **II.** 2. '(Trans.) tencuială' se bat, adică s e a m e s t e c ă, ouăle (sensurile **I.** 1., 2.), s e a m e s t e c ă făina şi apa (sensul **I.** 3.), făina, ouăle, drojdia, laptele şi apa (sau, după caz, numai unele din ele) (sensurile **I.** 3., 4.), varul, nisipul, cimentul, ipsosul şi apa (sau, după caz, numai unele din ele) (sensul **II.** 2.).

Completăm că în Bonţida CJ, *a scrobăi* are sensul de 'a bate ouăle' şi varianta *sclobăi,* iar în Corvineşti BN (V. B.) şi Năsal CJ, pe cel de 'a prepara aluatul pentru clătite'.

La primul sens, ilustrat prin citatul: „*Ţie nu ţi-e foame, că te scrobăieşti numai în supa asta*", s-a ajuns datorită faptului că atunci când copiii n-au chef de mâncare şi se joacă cu lingura în ea, ei o amestecă. Verbul a putut deveni reflexiv sub influenţa lui *a se juca.*

Sensul de 'a cotrobăi' se explică prin faptul că atunci când cineva cotrobăieşte după ceva a m e s t e c ă lucrurile. De la

înțelesul inițial, neatestat, de 'a amesteca lucrurile căutând ceva insistent' s-a ajuns la cel de 'a căuta cu de-amănuntul răvăşind, amestecând lucrurile, a cerceta prin tot locul'. Această schimbare de sens o constatăm şi la verbele *borândăi* (v. ALR I 1340/45, DTB IV), *ciurbăli* (ALR I 1340/269) etc.

De la acelaşi informator şi pe aceeaşi fişă cu *scrobăi,* Sever Pop a notat la Hodac şi varianta *cobăí,* absentă din DLR, probabil datorită faptului că persoana care a fişat materialul a considerat-o un alt cuvânt. Tot o variantă este şi *crobăí* (cu acelaşi sens de 'a cotrobăi'), înregistrată de Sever Pop în Râciu MS (ALR I 1340/243), punct de anchetă vecin cu Hodacul, absentă şi ea din DLR, probabil din aceleaşi motive.

Un alt derivat sigur de la *scrob*[1] este *a scroboti*, cunoscut de DLR din Transilvania (după GHEȚIE, R. M., Alexi W.) cu sensul de 'a amesteca' şi din Balşa HD, Nicula CJ cu subsensul 'a frământa pământ galben pentru a-l face bun de lipit', şi lăsat cu etimologia necunoscută, dar raportat, totuşi, la *scrob*[1].

SCROFOTI

A scrofoti '(despre porci) a grohăi' (Sânnicolau Român BH: ALR II SN II h 331/316) este explicat în DLR ca derivat din „*scroafă* + suf. *-oti*". După părerea noastră, această formă, care, după cum ne arată harta citată mai sus, se găseşte în aria lui *a grohoti* 'idem', provine din contaminarea lui *a grohoti* cu *scroafă.*

SEUOS

Datorită faptului că redactorii nu au literarizat formele regionale *săuos, săos,* cuvântul e lucrat în DLR în două articole: 1) *săos, -oasă* 1. '(învechit şi regional) care are (mult) seu'; 2. '(regional) de culoarea seului'; 3. '(anat.; învechit; în sintagma) *gâlcă săoasă* = glandă sebacee' şi 2) *seuos, -oasă* '(învechit; despre țesuturi animale, despre carne etc.) cu (mult) seu' şi derivat de fiecare dată de la „*seu* + suf. *-os*".

LM şi Cihac I 253 îl explică din lat. *sebosus,* iar TDRG, care-l atestă la D. Cantemir, din *seu.* SDLR indică ambele posibilităţi. DU, CADE, DM, CDER, DEX, BDG nu-l înregistrează.

Îl cunoaştem şi noi din mai multe sate din Transilvania: Corvineşti BN (V. B.), Bonţida CJ, Miceşti CJ, Năsal CJ, Bârsău Mare SJ, Bâsăuţa SJ, Căpâlna SJ, Chizeni SJ, Gâlgău SJ etc.

Evident, cuvântul are o mare arie de răspândire, probabil chiar generală în dacoromână, în ciuda puţinelor atestări. Poate fi foarte bine moştenit din lat. *sēbōsus* 'cu mult seu, de seu', adjectiv absent din REW, deşi folosit de Pliniu (23–79 e.n.) şi întâlnit la Cicero (106–43 î.e.n.) ca nume de familie (v. Guţu), pentru că poporul nostru a avut întotdeauna şi destule animale (vite, oi etc.) seuoase.

Etimonul latin s-ar fi conservat şi în sp. *seboso* 'que tiene sebo, especialmente si es mucho' (atestat din sec. al XV-lea), 'untato de sebo o di otra cosa' (atestat din sec. al XVIII-lea)' etc. (v. Alonso EI), sic. *sivusu,* calabr. merid. *nzivusu,* tarant. *nzëvăusë* 'sporco, unto di grasso', bitont. *nzëváusë* 'pataccona, frittellosa, laida, sudiciona', it. *segoso* (sec. al XVI-lea) (v. Alessio LE 371).

SFĂRLAC, SFÂRLAC, SFÂRLAG, SFORLAC, ŞFORAC

Sfârlac 1. '(învechit şi popular) smârc ce se formează la obârşia unui izvor, a unui pârâu; p. e x t. pârâu'; 2. '(regional) deal de înălţime redusă', cu variantele *sfârlág, sfărlác, sfărác, sforác,* este raportat în DLR la magh. *forrás.*

Fără îndoială că forma originară a cuvântului este *sforác,* un derivat de la *sfor*[2] cu suf. *-ac.* Cf. *piciorac* < *picior, priporac* < *pripor* etc. DM şi DEX, care cunosc cuvântul numai în forma *sforac,* îl explică corect de la *sfor*[2].

Subsensul '(regional; în forma *sforác*) confluenţa a două râuri, locul unde se întâlnesc două văi', cunoscut din Horodnicu de Sus BT (după CHEST. IV 36/387-1, nu după 36/387, cum se

menţinează în DLR), ni se pare foarte suspect. Considerăm că este o greşeală a informatorului care nu s-a gândit propriu-zis la ‘confluenţă’, ci la ‘terenul apătos, mlăştinos existent uneori la confluenţa unor ape’. În interpretarea noastră ne bazăm pe răspunsul, nemenţionat în DLR, dat de un alt informator din aceeaşi localitate (CHEST. IV 44/387). La întrebarea 44 („Cum se numesc urmele pe care la lasă şiroaiele de apă care vin de la munte când plouă?”) acesta a răspuns „sforacuri sau încă şi mâlituri”, gândindu-se, ca mulţi alţi corespondenţi, la ‘ce rămâne după şiroaie’, la ‘ceea ce lasă ele în urma lor (zmârcuri, bălţi, mâlituri)’, nu la ‘albia pe care o sapă pe unde trec’. Tot aşa a decodificat întrebarea şi informatorul din Cireş-Opaiţ, azi în R. Moldova, răspunzând *şforac*, pl. *şforace* (CHEST. IV 44/394). Această variantă, deşi figurează în DLR s.v. cu trimitere la *sforac,* nu este menţionată s.v. *sfârlac.*

Sforác are pl. *sforáce* (Maieru BN, Sângeorz-Băi BN etc.) şi *sforácuri* (Horodnicu de Sus).

Se întâlneşte şi ca toponim: *Sforácu* pârâu ce izvorăşte din Izvoru Sforacului (Borşa MM: CHEST. IV 46, 50/362), *Sforacele* (Telciu BN, Zagra BN: Giuglea CRR 346), *Sforacele* „îs s f o r a c e , apă; ici şi coale îs sforace” (Maieru) etc.

Din *sforac, sfărac,* prin „despicarea” lui *-r-* în *-rl-,* au rezultat variantele *sforlác* (aceasta necunoscută de DLR, întâlnită de Gr. Rusu şi de noi la Mărişel BN) şi *sfărlac,* din care, prin trecerea lui *ă* sau *o* înaintea grupului *-rl-* la *î,* a rezultat *sfârlác.* În nord-estul Transilvaniei am întâlnit această variantă la Sântioana BN, Mărişel BN (definită „loc unde-i bărăciune, tot noroi, tină”), Hodac MS (definită „loc unde e tot apă; ala nu îngheaţă iarna; izvor cald”, „loc apătos, în care te bagi [= afunzi]; când calci joacă; loc care se huţuţă”) etc. Figurează şi în Porucic L 39 cu sensul de ‘lac mic pe coasta unui deal sau munte’.

La Sântioana se întâlneşte şi ca toponim: *Sfârlacurile* „o fost multe s f â r l e , multe izvoare” I, „îs s f â r l e multe acolo” II.

Din *sfârlac,* prin sonorizarea velarei (cf. *piciorac* > *piciorag, podinoc* > *podinog* etc.), a rezultat *sfârlág.*

Printre sursele bibliografice care atestă primul sens al acestui cuvânt este inclus şi CHEST. IV 73/343, pe care, fiind

din păcate pierdut, nu l-am putut verifica şi localiza. Dacă numărul întrebării e indicat corect, ar putea fi vorba de o greşeală a persoanei care a fişat răspunsul, pentru că întrebarea 73 din Chestionarul IV („Ce dealuri aveţi în comună?") urmărea cunoaşterea numelor dealurilor, a toponimelor, nu a apelativelor. S-ar putea deci să avem a face cu numele vreunui deal.

Dacă sensul al doilea ('deal de înălţime redusă'), comunicat din Vlăsineşti BT, este într-adevăr real, nu o resemantizare a unui toponim, credem că el aparţine unui alt cuvânt.

La o analiză mai atentă se pare că aşa şi stau lucrurile. Cum în Moldova şi Bucovina *sfârlă* are şi sensul de 'râtul porcului' (v. DLR, ALR II SN II h 333 etc.), *sfârlac* 'deal de înălţime redusă' poate fi un derivat, cu suf. *-ac*, de la **sfârlă* 'idem', sens dezvoltat de la cel de 'rât'. Ar fi vorba, prin urmare, de o evoluţie paralelă cu cea a cuvintelor *bot, chipită, cioc, pisc, plisc* şi *rât,* discutate de M. Homorodean în studiul *Cu privire la sinonimia dintre* **pisc** *şi* **grui**, în CL, IV, 1959, nr. 1-2, p. 106–125 (reprodus în SLT 122, 124–134).

SMÂLCEAG

Este unul din răspunsurile date la întrebarea 61 [„Cum se numeşte un pământ lunecos şi moale?"] din Chestionarul IV de către corespondentul din Fundata BV (CHEST. IV 61/772-1).

În DLR cuvântul apare cu forma de pl. *smâlceaguri,* inexistentă în sursă, şi etimologia necunoscută. Andrei Avram (*Note etimologice,* LR, XLII, 1993, nr. 9, p. 434 = Avram CE 209–210) crede că s-a format de la *mâlcigai* 'lemn putred, putregai' (< *mâlced,* variantă a lui *mârced* '(despre lemne) umed şi putregăios' [< lat. *marcidus*]), „prin derivare regresivă, [...] şi cu adăugarea prefixului *s-*".

După părerea noastră, este vorba de un derivat cu suf. *-eag* de la **smâlc,* variantă a lui *smârc*[2] 'loc mocirlos (acoperit cu vegetaţie) unde izvorăşte apă fără a se scurge; [...] mlaştină, mocirlă, [...] (popular) rovină [...]' (DLR). Precizăm că *smârc* şi *loc smârcos* sunt răspunsuri date în mai multe localităţi la

întrebările 61 (v. *supra*) şi (mai ales) 63 [„Cum se numeşte un loc apătos, umed, mocirlos?”].

Smâlceag apare (ca răspuns la întrebarea 61) alături de *rovină* şi *smorchină*, iar *rovină* apare (tot în Fundata) ca răspuns la întrebarea 63, alături de *bărăcie* şi *smocirlă* [= variantă, absentă nejustificat din DLR, a lui *mocirlă*, rezultată din contaminarea cu *smorchină* sau *smârc*].

SOBOLAR, SOBOLI, SOBOLITURĂ

Sobolitură ‘muşuroi făcut de sobol’ are în DLR o singură atestare, din Certege AB (ALR I 1175/96), şi este derivat de la *sobol*. V. Bidian l-a notat în Valea Caselor AB şi Cărpiniş AB (ALRR–Trans. 1398/331, 348). Nu e un derivat de la *sobol*, ci de la verbul *a soboli* ‘(despre sobol) a face galerii şi muşuroaie’ (< *sobol* + suf. *-i*), neatestat de DLR, pe care l-am observat la Drăguş BV („*Tot ne-au sobolit grădinuţa*”) şi Şinca Nouă BV („*Sobolul soboleşte pământul*”: ALRR–Trans. 1398/422, 441). Cf. sinonimul *guzuitúră* (pl. *guzuitúri*) (Lunca Ilvei BN, Poiana Ilvei BN: ibid. 1398/249, 250), neatestat de DA, care derivă de la verbul *a guzui* ‘(despre cârtiţă) a face galerii şi muşuroaie’, derivat cu suf. *-ui* de la *guz* ‘cârtiţă’. În DA acest verb este definit ‘a râma, a scurma’, pe baza citatului: „De toţi porcii guzuită”.

În Munţii Apuseni se foloseşte şi *sobolár* (pl. *sobolári*) ‘muşuroi făcut de sobol’ (Avrămeşti AB, Coceşti AB şi Lunca AB: ALRR–Trans. 1398/328–330), neatestat de DLR, care este derivat cu suf. *-ar* de la *sobol*, sub influenţa lui *furnicar*.

SURI, SURIŞ

A suri, variantă a lui *a sui*, şi *suriş*, variantă a lui *suiş*, atestate de Tache Papahagi (*Cercetări în Munţii Apuseni*, GS II/1 87) în Bulzeşti HD, nu apar în DLR. *A suri* provine din contaminarea lui *a sui* cu sinonimul *a guri*, viu în zonă (*ibid.*, p. 85). *Suriş* poate fi rezultatul contaminării lui *suiş* cu sinonimul *guriş*, viu şi el în regiune *(ibid.)*, sau derivat de la *a suri*.

ŞAIEŢ, ŞAIEŢOS

Adjectivul *şaieţós* '(despre pământ) tare, vârtos', cunoscut de DLR din Grădiştea VL (după ALR II 5061/812) şi neexplicat etimologic, este derivat cu suf. *-os* de la adjectivul *şaiéţ,* înregistrat, alături de *nisipos*, în aceeaşi localitate cu sensul de... 'afânat' (ALR II SN I h 12/812), dar absent nejustificat din DLR. La rândul lui, *şaiéţ* este derivat cu suf. *-eţ,* care aici se referă la calitate, de la *şai* 'pământ negru, productiv, afânat şi uşor de lucrat', pe care DLR îl cunoaşte (după LRg II 54) din Vad BV. În Veneţia de Jos BV, localitate apropiată de Vad, *şai* ne-a fost glosat „pământ cu nisip mărunt" (ALRR–Trans. 2002/414).

Din Vad este atestat şi derivatul *şăiós* '(despre pământ) afânat, uşor de lucrat' (v. DLR). Varianta *şeiós* 'idem', neatestată de DLR, am notat-o în Veneţia de Jos, Şercăiţa BV (alături de *ţărânos, nisipos*) şi Şinca Nouă BV (alături de *sfârmicios*) (ALRR–Trans. 2002/414, 420, 441).

ŞALĂU

Cu sensul 'grajd mare', *şalău* se găseşte în Coman Gl după o comunicare din fostul judeţ Năsăud. Pentru etimologie, în DLR se face trimitere la *ştalău* '(prin Trans., Mar. şi Mold.) 1. 'grajd; şură'; 2. '(prin Mar.) coteţ (pentru păsări)'; 3. '(prin Mar.) locuinţă provizorie la munte, pe care ţăranii o folosesc numai când sunt la lucru'.

Foarte probabil că *şalău* nu e o variantă a lui *ştalău,* ci o greşeală de transcriere în loc de *ştalău* 'grajd', pe care l-am atestat şi noi în zona Năsăudului (în Salva BN, Runcu Salvei BN etc.).

ŞÂNDURĂ

Atestat de ALR II 3277/349 în Groşi MM cu sensul 'şnur (la pălărie)', cuvântul trebuia literarizat în DLR *şindură,* prezenţa

lui *î* în locul lui *i* datorându-se pronunţării dure a lui *ş*. Trimiterea la *şinură* se justifică. *Şindură* se află în aria lui *şinură* şi este o variantă a acestuia, rezultată prin „despicarea" lui *n* în *nd*. Cf. *arinde* pentru *arin(e), plămând* pentru *plămân, rămânde* pentru *rămâne* etc. (v. Puşcariu LR II 145).

ŞCIUPĂI

A şciupăí 'a bate, a lovi', cunoscut (de Costin GB II 184) din Globu Craiovei CS („*Ar trebui o ţâră şciupăit că nu-i de treabă*"), este raportat în DLR la *a ciupăi*, care, după DA, are sensurile 1. 'a bate cu palmele apa' (Novacovici CB 7); 2. 'a bate pe cineva' (VAIDA).

Forma *şciupăi* redă, literalizată, pronunţarea locală [şćupăi̯í], cu *ć* provenit din palatalizarea lui *t*. Literarizată, forma cuvântului devine *ştiupăi*. Fără îndoială că este un derivat, cu suf. *-ăi*, de la *ştiup* 'praf', folosit prin Banat şi Oltenia (v. DLR, ALR II SN III h 864/2; ALRR–Banat III h 544, NALR–Olt. II h 342).

La origine a însemnat 'a bate pe cineva încât să-i iasă praful din haine'. Cf. *a colbăi* (fig.) 'a bate pe cineva', folosit în Bonţida CJ, Năsal CJ etc., un derivat de la *colb* 'praf', cu suf. *-ăi*. DA cunoaşte verbul *a colbăi* cu sensul 'a face, a scorni colb, a face praf, a stârni sau a scormoni praful; a scutura de praf; a umplea de praf' şi locuţiunea „(*a bate, a flocăi* etc.) **să-i meargă colbul** = zdravăn. CREANGĂ, GL: (propriu: să-i iasă praful din haine)". Cf. şi locuţiunea *a da un colb* 'a bate', folosită de Ion Creangă în *Povestea poveştilor*.

ŞELAR

În dicţionarele care-l înregistrează (TDRG, CADE, SDLR, DM, CDER, DEX, DLR, BDG), *şelar* 'persoană care confecţionează (şi vinde) şei sau alte obiecte de harnaşament' este derivat românesc de la *şa* (pl. *şele*) cu suf. *-ar*.

Credem că avea dreptate Giuglea CRR 31 când afirma că „trebuie admisă cu siguranță originea latină a acestui cuvânt pentru următoarele motive. Românul a avut totdeauna cal, a avut *şa* pentru a putea călări. Nu oricine putea să facă asemenea obiecte, pentru care se cere oarecare dibăcie, ci trebuie să fi fost cineva, în fiecare sat, sau pentru mai multe sate unul, care avea această meserie – se înțelege – foarte primitivă la început". Autorul mai precizează că din lat. *sellarius* 'sellarum confector' (Du Cange) forma normală „ar fi fost *sălár,* dar a fost refăcută sub influența lui *şa*".

Şi în REW *şelar* este considerat element moştenit, ca şi it. *sellaio,* fr. *sellier,* prov. *selier,* cat. *seller,* sp. *sillero,* pg. *selleiro.*

ŞETAN, HETAN, FETAN, FIETAN, FLETAN etc.

Şetan 'buştean', cunoscut de DLR, fără formă de plural, din Ciubăncuța CJ (după Coman Gl) şi raportat, prin cf., la germ. *Scheit,* este acelaşi cuvânt cu *hetán* (pl. *hetáni*) 'trunchi gros de copac', atestat de Al. Indrea din Someş-Guruslău SJ (v. MCD I 211).

Şetán este literalizarea formei [şetán] rezultată din palatalizarea lui *f* în *ş*, iar *hetán* este literalizarea formei [ḧetán] rezultată din palatalizarea lui *f* în *ḧ* . Deci forma literarizată este *fietán.*

În Arghişu CJ, colegul S. Vlad a înregistrat toponimul *La Fietani* [la ḧetáń] „probabil c-or fost neşte lemne mari", *fietan* fiind definit de informator „un copac mare, vechi de sute de ani". Cuvântul mai are formele *fetán* 'copac' (Holod BH: LRg I 65), 'fag cu coroană de crăci foarte bogată' (Bihor: Paşca Gl), 'arbore tânăr' (Girişu Negru BH: LRg II 86), 'arbore înalt, cu coroană mare' (Holod: ibid. 89), 'trunchi de copac, lung şi subțire' (Ştei BH: Teaha CN 224), *fletán* 'trunchi de copac, lung şi subțire' (Câmp BH, Ponoarele BH, Şidiştel BH: ibid.: 225), precum şi derivatele *fetănáş,* diminutiv (Girişu Negru:

LRg II 86), *fetănişte* 'pădure tânără' (Roşia BH: ALR II SN II h 584/310).

Sensul inițial a fost cel de 'arbore tânăr'. *F(i)etan* provine din magh. *fiatal* 'tânăr', adjectiv atestat din anul 1302 („Uenit ad arborem Tul *fyotol* dictam"), şi *fétal* 'pom tânăr', substantiv atestat din acelaşi an (v. TESz). Substituirea lui *l* cu *n* se întâlneşte şi la *altál* 'dincolo, vizavi' (< magh. *által*) > *altán* (v. Tamás E 71).

ŞINDRĂ

Şíndră[2] 'bucată îngustă de pământ' (Viştea de Jos BV: CHEST. IV 96/173), raportat în DLR la *şulindră, şindră*[1] şi *şindrilă,* trebuia lucrat ca un sens, dezvoltat prin analogie, al lui *şindră*[1] 'şindrilă [= scândură de brad, de fag etc., îngustă şi subțire, întrebuințată mai ales la acoperitul clădirilor]', aşa cum bine s-a procedat în cazul lui *şindrilă* cunoscut (în forma *şindilă*) din Răcăşdia CS, Unirea HD şi Jieț HD cu sensul (analogic, nu figurat cum se indică) de 'loc de arătură lung şi îngust'. Acestor localități li se mai pot adăuga Bulbuc AB, Sălaşu de Sus HD (ALRR–Trans. 2011/375, 449) etc. Mai precizăm că *şindră* cu sensul analogic ('loc de arătură lung şi îngust') putea figura în DLR şi din Făgăraş BV (CHEST. IV 128/176 d).

ŞIRGHIE

Cu formele, considerate variante (şi cunoscute doar la singular), *sâghie, seghie, şâghíe, şeghie, şíghie* şi *şírie*, cuvântul apare în DLR din sudul Transilvaniei cu sensul 'fâşie îngustă de pământ (arabil)' din CHEST. IV şi din comunicări. Nu i se poate preciza originea, făcându-se doar trimitere la *jirebie.* Formei-titlu şi primelor trei date ca variante nu li se cunoaşte accentul.

Verificând sursele, am constatat că redactorii au reprodus grafia din ele, cu excepția celei din Feneş AB, notate fonetic

[şird'ie] (CHEST. IV 96/102), [şírd'ie] (ibid. 128/102), al cărui *d'* a fost interpretat ca provenit din ǵ, sunet considerat originar şi în celelalte forme unde apare. În realitate acestea sunt neliterarizate, redând pronunţarea locală cu *b* palatalizat în ǵ. În cele cu *î* este vorba şi de pronunţarea dură a consoanelor *s* şi *ş*. Literarizându-le, rezultă *şirbie, sebie, sibie, şebie, şíbie, şibíe*.

Cu acelaşi sens şi-n aceeaşi arie, noi am mai consemnat formele [siǵíi̯e] (Vlădeni BV: ALRR–Trans. 2011/419), [şíǵii̯e] (Copăcel BV: ibid. 2011/440), [şiǵíi̯e] (Augustin BV: ibid. 2011/383), [şîǵíi̯e] (Paloş BV, Mihai Viteazu MS, Mateiaş BV, Şona BV: ibid. 2011/363, 364, 382, 413), [şfî́ǵii̯e] (Ilimbav SB: ibid. 2011/411), iar V. Bidian, [şî́rd'e] (Feneş AB: ibid. 2011/369) şi [şînǵíi̯e] (Sibiu SB: ibid. 2011/409). Probleme de literarizare pune numai [şî́rd'e] din Feneş, care, după cum demonstrează grafia [şírd'ie], menţionată mai sus, a corespondentului din această localitate, este contrasă din [şî́rd'ii̯e] < *şírbie*. Celelalte forme sunt: *sibíe* (Vlădeni), *şíbie* Copăcel), *şibíe* (Augustin, Paloş, Mihai Viteazu, Mateiaş, Şona), *şfấbie* (Ilimbav) şi *şimbíe* (Sibiu).

Forma originară este *şíbie*. Din ea au rezultat *şibíe* (cf. sinonimele *fấşie/făşíe, fişíe; frânghie/frânghíe), şírbie* şi *şírie* (prin contaminarea cu sinonimul *şirincă*), *şfấbie* (prin contaminarea cu *fâşie*) şi *şimbíe* [şînǵíi̯e] (prin contaminarea cu *frânghie*). Sensul în discuţie s-a dezvoltat de la cel de 'prăjină' cu care *şibie* < *şibă*) este atestat (v. Gămulescu ES 192, DRL, NALR–Banat II h 231). Cuvântul a avut o evoluţie semantică identică cu cea a lui *şuşchină* (v. *infra*).

ŞISTOAIE

Şistoaie 'fâşie îngustă de pământ' e inserat în DLR, după o comunicare din Sasca Montană CS, fără formă de plural, cu menţiunea, „etimologia necunoscută. Cf. ş i s t o a r e".

Forma *şistoare* este considerată variantă (alături de *şişitoare, şiştoare, şuştoare, şutoare, ciştoare*) a lui *şitoare* 1. '(regional, mai ales în Mold.) cingătoare (ţesută din lână),

folosită mai ales de femei. Țesătură (sau împletitură) lungă și îngustă cu care se înfașă copiii'; 2. '(prin Trans. și Mold.) lizieră (la țesături sau la îmbrăcăminte)'; 3. '(regional) felie (tăiată dintr-un aliment)', a cărui etimologie este de asemenea necunoscută.

Acestor sensuri le mai adăugăm pe cel de 'fâșie (de pământ)' cu care cuvântul a fost atestat în formele *șistoare* (Baia de Aramă MH: NALR–Olt. IV h 592/941), *șiștoară de pământ* (Fratoștița DJ; ibid. h 592/929) și *șiștoare* (Salcia MH: ibid. h 592/967).

Cum în grafia multor persoane *r* se aseamănă (uneori chiar se confundă) cu *i* (bineînțeles, fără punct), *șistoaie* ar putea fi o greșeală în loc de *șistoare*, prin interpretarea (la redactarea sau dactilografierea manuscrisului a) lui *r* ca *i*.

ȘLEUIT

Adjectivul circulă regional cu sensul '(despre drumuri) cu urme adânci lăsate de roțile vehiculelor', '(despre iarbă) cosită cu neregularități'. DM și DLR îl explică „de la *șleau*".

Este participiul verbului *a șleui*, neatestat de DLR, pe care l-am întâlnit în zona Branului BV: „dacă trage cineva o legătură de lemne prin iarbă [se zice că] a ș l e u i t locul, a făcut un ș l e a u sau dâră" I, „și când merge niște vite prin iarbă [se zice că] a făcut ș l e u pe aici, o dâră, a ș l e u i t pe aici" [*] (Fundata BV), „când merg oile prin iarba mare face dâră, ș l e a u, ... a u ș l e u i t oile, au culcat iarba" (Poarta BV) etc.

ȘLINGĂ

Șlingă 'porțiune de teren îngustă și lungă' (Vălișoara CS: Costin GB II 186) figurează în DLR fără formă de plural și cu etimologia necunoscută. Trimiterea la *șirincă* este hazardată. Cu același sens și cu pl. *șlingi*, *șlingă* a fost notat și în alte localități din Banat (v. ALRR–Banat 2011/3-5, 15-17, 20, 25), uneori cu determinantul „de pământ" (15, 17).

Este vorba de un sens al lui *şling* (pl. *şlinge*) 'dantelă' (ibid. III h 496/41), evident acelaşi cuvânt cu *şling* 'broderie' (ALR II 5778/36), pe care DLR îl explică din germ. *Schlinge* 'laţ, ochi'.

De la înţelesul de 'dantelă', care are forma unei fâşii, prin analogie s-a ajuns la înţelesul de 'fâşie de pământ'. Acelaşi lucru s-a petrecut şi în cazul lui *cipcă* '(Trans., Ban., Criş.) dantelă' (< magh. *csipke* 'idem'), atestat şi cu sensul de 'fâşie de pământ' (Porucic L 70; ALRR–Mar. III h 794/240).

ŞOBDEŞTE

Glosat 'săseşte', este inclus în DLR pe baza răspunsului obţinut în Moftinu Mic SM la întrebarea 2883 din ALR II şi raportat la *şvăbeşte*. În realitate întrebarea nu este 2883, ci 2888. Atât la aceasta, cât şi la 2912, care însă nu este menţionată în DLR, forma notată de E. Petrovici este [şobd'ęşt'ĕ]. Ea trebuia literarizată *şobeşte* şi glosată 'şvăbeşte', prezenţa grupului *bd'* în locul lui *b* datorându-se influenţei formei fonetice locale de plural a cuvântului-bază, care apare ca răspuns (alături de adverb) la întrebarea 2912: [şuṷáb] (pl. [şuṷábd']) 'şvab'. Cf., tot în aceeaşi localitate, [sîrbd'ęşt'ĕ] (2907), sub influenţa formei [sîrbd'] (2906).

Tot în forma greşită *sobdeşte* apare literarizat cuvântul şi în ALRM II SN II h 699.

De la [şuṷáb] (pl. [şuṷábd']) s-a format [*şuṷăbd'ęşt'ĕ], care a evoluat la [*şuṷobd'ęşt'ĕ] (prin trecerea lui *ă* la *o* datorată lui *ṷ* precedent) > [*şoṷobd'ęşt'ĕ] (prin asimilarea *u - o > o - o*) > [şobd'ęşt'ĕ] (prin dispariţia lui *ṷ* şi contragerea celor doi *o*). Cf. lat. *nubĭlum* > [*núṷeru] > [núṷăr] > [núṷor] > [nóṷor] > *nor*.

Pe baza atestării (de la 2912) menţionate mai sus, *şuáb* (pl. *şuábi*) trebuia să fie dat în DLR ca variantă a lui *svab*.

ŞTULEICI

Figurează în DLR cu sensul 'varză neajunsă în stadiul de căpăţână' (Fundata BV: ALR I 847/772). Nu i se cunoaşte genul şi forma de plural. Pentru etimologie se trimite la *ştiulete*.

Cuvântul, inexistent în realitate, este creația persoanei (neatente sau nefamiliarizate cu scrisul mărunt al lui S. Pop) care a fișat materialul. Răspunsul notat de anchetator (la întrebarea: „Cum îi spuneți curechiului neformat căpățână mare?" este [i (= îi) ștuléịĕ]. Litera *e* a fost interpretată drept *c*, iar semnul de deasupra ei, drept ^.

Ștuléie este pluralul lui *ștuléu (ștuléi?)* 'tulpină (de varză)'. Iată și alte câteva răspunsuri obținute la această întrebare: *curechi crescut, curechi lung, dudă, un dudău, hlujan, tujlean gol, varză crescută, varză sul* etc.

ȘUȘTINĂ

Șúștină este cunoscut de DLR cu sensurile 1. 'fâșie îngustă de pământ (arabil)' (Ramna CS și Chișoda TM: CHEST. IV 96/29, 128/42); 2. 'felie subțire dintr-un aliment' (Fundu Herții BT și (sau?) Pomârla BT: LRg II 122). După mențiunea „etimologia necunoscută", se face trimitere la *șușăniță*.

În surse cuvântul este scris *șușcină* (fără accent) (CHEST. IV 96/29), *șușțśínă* [= șușćínă] (ibid. 128/42) și *șușchină* (fără accent) (LRg II 122).

Primele două forme se află în aria în care ć rezultă atât din palatalizarea lui ḱ în grupul *șḱ* (v. NALR–Banat I h 127), cât și din cea a lui *t*, inclusiv în grupul *șt* (v. ibid. h 62, 66 etc.). După părerea noastră, sunetul originar este ḱ, nu *t*, forma literarizată fiind *șușchínă.* Așadar, formele bănățene sunt greșit literarizate, iar cea din Moldova a fost interpretată ca greșit literarizată de către culegător.

Șușchínă este un derivat cu suf. *-ină* de la **șúșcă* 'vreasc, creangă, prăjină', care provine din scr. *šuška.* Din acest etimon DLR explică pluralul *șușcuri* 'crengi, vreascuri (aduse de ape)' (atestat de Costin GB II 90) și, în forma *șuscuri* (care ni se pare suspectă, corespondentului scăpându-i, foarte probabil, să pună sedila sub *s*) din Răcășdia CS (CHEST. IV 59/22). În această ultimă localitate colegul E. Beltechi a notat *șúșcuri (de ațâțat)* 'surcele' (sg. *șúșcură*) (NALR–Banat II h 237/19), iar în Ieșelnița MH și Ogradena Veche MH, [șúșcurî] 'idem' (ibid.

h 237/2,3), care provine din substituirea lui *ş* cu *ś* şi se literarizează *ciuşcuri*. Singularul *şúşcură* este făcut după *şuşcuri*, pl. lui **şuşcă*.

Cuvântul a avut o evoluţie semantică identică cu cea a lui *şibie* (v. *supra*).

ŞUVEICĂ

Şuvéică 'fâşie de arătură' (Băneşti DB: CHEST. IV 128/782) este lăsat în DLR cu etimologia necunoscută şi raportat la *şuviţă*.

Şuveică (pl. *şuveici*) 'fâşie (de pământ) a fost înregistrat şi în Castranova DJ (NALR–Olt. IV h 592/987). Poate fi rezultatul contaminării dintre *şuviţă* 'idem' şi *suveică* 'idem' PH (Maria Dobre, *Elemente metaforice în terminologia geografică populară şi în toponimie*, LR, XLIV, 1995, nr. 1-2, p. 63), în caz că această formă e autentică, sau *fâşteică* 'idem'. Precizăm că în Oltenia *şuviţă* apare pe harta citată în punctele apropiate 980 şi 994, iar *fâşteică*, în punctul vecin 983.

TACACIU, TĂCUCIU

Tacacíu a fost înregistrat de Teaha CN 271 în Izbuc BH cu sensul de '(despre om) tăcut, morocănos'. Deşi Fulvia Ciobanu (*Unele observaţii în legătură cu sufixele adjectivale complexe în limba română*, în SCL, XXVI, 1975, p. 348) a arătat că adjectivul conţine sufixul complex *-aciu*, format cu *-iu*, DLR se limitează să indice că e derivat „de la *tăcea*". *Tacaciu* este o formă neliterarizată, care redă pronunţarea lui *ă* protonic ca *a*, „curentă în graiul din Bihor" (Teaha CN 39). Literarizată, ea devine *tăcăcíu*. De la *a tăcea* cu suf. *-áci* s-a format **tăcáci* (cf. *a împunge* > *împungaci*, *a suge* > *sugaci* etc.), de la care cu suf. *-íu* s-a format *tăcăcíu*.

Varianta *tăcucíu* [tăcuŝíu̯] 'idem' (Prăvăleni HD: ALR I 1573/90), absentă nejustificat din DLR, a rezultat din contaminarea lui *tăcăciu* cu sinonimul *tăcut*.

TALAŞTĂU

Talaştău 'apăraie' (Sânmihaiu Almaşului SJ), notat în contextul *„ai făcut talaştău în casă*" (ALR II 2535/284), este raportat în DLR la *halaşteu, hălăştău.* Precizarea că informatorul „nu ştie ce e *talaştău*" făcută de E. Petrovici după răspuns, nereprodusă în DLR, lasă să se înţeleagă că informatorul folosea cuvântul doar în acest context.

Este o contaminare între *tău,* răspuns dat în multe localităţi la această întrebare (2535), şi *halaştău.*

TARET

Se întâlneşte într-un glosar din Sălicea CJ, cu sensul (ilustrat şi prin citatul *„e din taretu ăsta*") de 'regiune, ţinut' (v. LRg II 79). De aici a ajuns în DLR, care îl lasă cu etimologia necunoscută.

Tarét este o formă greşită în loc de *arét.* Culegătorii (Vasile Feneşan şi Mircea Seche) au interpretat locuţiunea *dint-aretul* – unde avem prepoziţia *dint- (< dintr-)* – drept *din taretul,* izolând astfel forma *taret.* În Petreştii de Jos CJ, localitate apropiată de Sălicea, Emil Petrovici a notat *înt áretul căsii* 'în apropierea casei' (ALR II 4852/250). În anumite părţi ale ţării, cum este şi CJ, înaintea unui cuvânt care începe cu o vocală, mai ales cu *a,* se folosesc de multe ori prepoziţiile *dint-* şi *înt-* (< *într-*) pentru *din* şi *în: dint-amândoauă, înt-amândoauă, dint-ala, înt-ala, înt-a lui, dint-a lui* etc. Pentru *aret* vezi *supra.*

TĂBUŞĂ

Este cunoscut de DLR, din Bistriţa MH, în expresia *a se face tăbuşă* 'a se sătura foarte tare, a se ghiftui; a se face burduf' (LRg I 50) şi lăsat cu etimologia necunoscută.

După părerea noastră, a rezultat din contaminarea lui *căpuşă,* în expresia *a se face căpuşă* 'a fi sătul peste măsură' (DA), care circulă şi în graiul nostru natal (Bonţida CJ), şi *tobă,*

în expresia *a se face tobă* ori *a face* (sau *a i se face*) *burta tobă* 'a mânca peste măsură, umplându-şi pântecele; a se îndopa, a se ghiftui' (DLR).

TĂCĂTOI

Circulă prin vestul Transilvaniei cu sensul '(despre un om) tăcut, taciturn; morocănos'. DLR îl derivă de la „*tăcut*[2] + suf. *-oi*".

Credem că este o variantă a lui *tăcător* 'idem' din aceeaşi arie, rezultată prin substituirea segmentului *-or* cu suf. *-oi*.

TĂRĂMTĂTI

Verbul, care înseamnă 'a vorbi mult şi fără rost' (Berinţa, Copalnic, Copalnic-Mănăştur, Coroieni, toate în MM: LRg II 108), considerat în DLR „formaţie onomatopeică", este derivat de la interjecţia *tarámtata* 'cuvânt care imită zgomotul făcut de tobă', necunoscută de DLR, pe care ne-o amintim din unul din cântecele învăţate (bineînţeles, nu din plăcere!) în clasele elementare (*Taramtata goarnele le-am sunat...*). Aceasta provine din *taram ta(m) ta(m)* 'idem'. Cf. *rámtata* 'idem' (DLR).

TÂLHOCI

Apare într-un glosar din Stăneşti AG cu sensul de 'a se spăla cu multă apă' (v. LR, VIII, 1959, nr. 3, p. 67). În DLR are menţiunea „etimologia necunoscută".

Observând că verbul se aseamănă din punct de vedere formal cu *hăltăcări* 'a clăti (clătări) lichidul dintr-un vas (sau un vas cu lichid) în toate direcţiile (producând un sunet caracteristic); p. e x t. (despre lichid) a se tulbura (când se mişcă), vasul nefiind plin', sub care DA dă varianta *hâltâci* şi interjecţia *hâltâc*, al cărei sens este ilustrat prin citatul „*Hâltâc, bâltâc* [sic!], De barbă-l duc?" (= Fedeleşul), Andrei Avram

(*Note etimologice*, în LR, XXXVIII, 1989, nr. 5, p. 446 = Avram CE 240) propune următoarea explicaţie: „*tâlhoci* provine din *hâltâci*, probabil prin intermediul formei **tâlhâci* (datorită unei metateze produse înainte de schimbarea vocalismului) sau al formei **hâltoci* (dacă metateza a fost precedată de substituirea lui [î] cu [o], fenomen care a putut să aibă loc sub influenţa unor verbe ca *scotoci, smotoci*".

După cum rezultă din DLR, tot în AG, unde este atestat *tâlhoci*, circulă interjecţia *tâlbâc (tâlvâc)* 'cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui obiect tare în apă [...] sau de o cantitate de apă când cade de la înălţime ori când o arunci peste ceva', aceeaşi, se pare, cu *hâltâc/bâltâc*, precum şi verbul *tâlbâcâi*, care are, printre altele, sensul de „a se scălda, a se bălăci', '(cu complementul „apa") a lovi, a bate cu mâinile sau cu picioarele producând un zgomot caracteristic". Dacă *tâlhoci* este o formă reală, se explică de la varianta **tâlhâc* (> **tâlhâci* > *tâlhoci*), care există sau a existat alături de *tâlbâc, tâlvâc*. Dacă, cum s-ar putea suspecta, e o greşeală strecurată la dactilografiere prin confuzia literei *b* din scrisul de mână cu *h*, se explică de la *tâlbâc*.

TICHILEAN, CHICHIL(E)AN, TIGHINI

Adjectivul *tichilean* 'îngrijit, pedant' (Măţău AG: Coman Gl) este lăsat în DLR cu „etimologia necunoscută", dar raportat la verbul *tighini* 'a (se) aranja, a (se) găti; a (se) dichisi' (Săpata de Sus AG: Udrescu Gl), rămas şi el neexplicat din punct de vedere etimologic.

Andrei Avram (*Note etimologice*, în LR, XXXVIII, 1989, nr. 5, p. 444 = Avram CE 244) afirmă că „avem a face, fără îndoială, cu rezultatul unei metateze produse în **chitilean*, derivat de la *chiteală*, substantiv care are, printre altele, sensul 'găteală, dichiseală'...", apreciind că, „plauzibilă sub aspect semantic", ipoteza unei relaţii între *tichilean* şi *tighini* „întâmpină dificultăţi de ordin formal" inexistente în explicaţia pe care o propune.

După părerea noastră, trimiterea făcută în DLR se justifică, cele două cuvinte, atestate în localităţi din acelaşi judeţ (AG), fiind înrudite. *Tichilean* este o variantă, rezultată prin pierderea sonorităţii lui ǵ, a lui **tighilean*, un derivat a) de la sensul (neatestat, dezvoltat prin extensiune) de 'a (se) aranja, a (se) găti, a (se) dichisi' al lui *tighili* = *tigheli* 1. 'a coase cu tighel, a face un tighel'; 2. 'a tivi'; 3. '(fig.) a pune o margine, o dungă colorată' sau b) de la *tighel*, folosit în sintagma, comunicată din Bucureşti, *tânăr cu tighel* '[tânăr] îmbrăcat elegant' (DLR).

Variantele *chichilan* 'gata (de ducă)' (Bistriţa MH: LRg I 48), *chichilean* 'gata' (Brabeţi DJ, Dăbuleni DJ, Mârşani DJ: ibid. 34) se explică prin asimilarea *t* - *ḱ* > *ḱ* - *ḱ*.

Tighini se află în aria (mai mare) a lui *tigheli* (< *tighel*) şi este o variantă a acestuia. Alternanţa *-li* / *-ni* nu pune probleme.

TIŞTURICĂ, TIŞTURIŞ

Tişturícă 'portaltoi' (Livezi HR: ALR II SN I h 220/574), înregistrat în DLR cu etimologia necunoscută, este a) o formă rezultată prin sincoparea lui *i* neaccentuat din *tişiturică*, un derivat (neatestat de DLR, dar familiar nouă din Bonţida CJ, Năsal CJ etc.) cu suf. *-ică* de la *tişitúră*, variantă (atestată de DLR şi cunoscută nouă din multe localităţi transilvănene) a lui *teşitură* 'partea care rămâne în pământ după tăierea unui trunchi, a unui copăcel, a unui lăstar, a tulpinilor de cereale etc.' < *a teşi* 'a tăia sau a reteza oblic (un lemn, un trunchi)' (DLR) sau b) un derivat de la **tiştúră*, variantă a formei *teştúră* (< *teşitură*), bine atestate în DLR.

Un alt derivat de la *tişitură* (sau **tiştură*) este *tişturíş* 'locul de unde s-a tăiat pădurea, tăietură' pe care l-am notat în aceeaşi localitate (v. ALRR–Trans. 1292/317). Lipseşte din DLR.

TUNDUCOS

Adjectivul, care a fost notat de S. Pop în Câmp BH cu sensul '(despre un om) tăcut, morocănos', lipseşte nejustificat

din DLR. Provine din contaminarea sinonimelor *sunducos*, atestat de Teaha CN 268 în aceeaşi localitate, şi *tăcut*.

ŢĂCĂITOARE

Este unul din numele 'sfrânciocului mare'. DLR îl explică „de la *ţac*". Este un derivat cu suf. *-itoare* de la **a ţăcăi*, verb format cu suf. *-ăi* de la interjecţia *ţac*. Cf. *ciocănitoare* < *a ciocăni*, *tăcăitoare* 'sfrâncioc mare' < *a tăcăi* (DLR), *ţicăitoare* 'ciocănitoare' < *a ţicăi* (DLR) etc.

ŢĂGUI, ŢĂGUIE

Cuvântul înseamnă '(prin Olt. şi Ban.) ied până la un an', '(prin Munt., Olt. şi Ban.) capră (între un an şi doi ani)', '(prin Olt. şi vestul Munt.) ţap'. DLR îl raportează la germ. *Ziege*.

Provine din contaminarea lui *vătui, vătuie* 'idem', cuvânt frecvent şi în zonele respective (v. ALR I 1787; ALR II 5342; NALR–Olt. IV h 749-752 şi chestiunile 2286-2289 din ALRR–Banat şi ALRR–Munt. Dobr.) cu *ţap* şi cu germ. *Ziege*.

ŢÂNGHERE

A fost comunicat, din Curăţele BH, cu sensul de 'par cu crăci pe care se atârnă oalele la stână' (v. CHEST. V 58/27). DLR nu i-a putut indica originea.

Provine din magh. *csüng* 'atârnă'.

ŢÂŢÂLÍC

Ţâţâlíc '(regional) mic urcior în care duc copiii apă' (PAMFILE, I. C. 392; Viciu Gl) nu provine de la interjecţia *ţâţ*², de la care este derivat în DLR, ci de la substantivul (bine lucrat s.v. *ţâţă* **II. 2.**) *ţâţ*³ '(regional) vas, urcior, doniţă, cană mică în care se păstrează apa de băut (pentru copii)', atestat atât

de PAMFILE, I. C. 392 şi Viciu Gl, cât şi de CHEST. II 464/401.

Sufixul ar putea fi *-ilic*, cum se menţionează, dar ni se pare mult mai probabil *-ulic*, forma actuală putând rezulta, prin asimilare, atât din **ţâţilic*, cât şi din **ţâţulic*.

ŢÂVRINĂ, ŢUGULE etc.

Ţâvrínă este o interjecţie cu care se cheamă caprele notată de E. Petrovici în Arpaşu de Jos SB (v. ALR II SN II h 388/172). În DLR apare cu „etimologia necunoscută".

Studiind harta citată, ne dăm seama că [ţîvrínă] se literarizează *ţivrínă* şi este o formă rezultată, prin faza intermediară **ţiglína* [ţîglína], din **ţigâlí* [ţîgîlí] + *na*, *ţigâli* provenind, cum bine se indică în DLR, din germ. dial. *Ziegele*.

Alte reflexe româneşti ale lui *Ziegele* sunt *ţugule*, existent în Viciu Gl (fără accent!) cu sensul de 'cuvânt cu care se cheamă porcii' din Dridif BV, lucrat în DLR, unde apare (doar pe baza atestării din Viciu Gl, în CADE fiind dat după Viciu Gl) accentuat *ţúgule*, ca variantă a lui *ţugu*[1], şi *ciuguleo* (scris *ciugule-o*) 'idem', dat tot de Viciu Gl (s.v. *ţugule*) fără precizarea localităţii (localităţilor) în care se întâlneşte, absent nejustificat din DA.

De la *ţugule*, *ţigâli* se explică şi alte interjecţii, nesoluţionate corect în DLR: *sugulína* 'cuvânt cu care se cheamă oile' (Măţău AG: Coman Gl) şi *sugurína* 'cuvânt cu care se cheamă mieii' (Lisa BV: LRg I 94), raportate hazardat la verbul *a suge*. Ambele au rezultat prin compunere cu interj. *na*; *sugulé(ţ)* [sic!] 'cuvânt cu care se strigă oile' (Măţău: Coman Gl), reţinută [în DLR] în forma *suguléţ* şi explicată din verbul *a suge* cu suf. *-uleţ*; *sugurel* 'cuvânt cu care se cheamă mieii' (Cernavodă CŢ; Scurta BC: CHEST. V 77/75; Stăneşti AG: LR, VIII, 1959, nr. 2, p. 55), derivată, împreună cu adjectivul omofon care are o atestare din Banat cu sensul de 'sugar', din „*suge* + suf. *-urel*"; *sugurícă* şi *şugulică* '(urmate de interj. *na*) cuvânt cu care se cheamă caprele', primul din Totoreni BH (A I 22), al doilea din Lazuri de Beiuş BH (ibid. 23), date greşit ca

substantive şi raportate la interj. *şugu*; *şugurítă* '(urmat de interj. *şug*) cuvânt cu care se strigă după capre' (Selişte AR: CHEST. V 77/100), considerată tot substantiv şi raportată la *şugu*; *ţugureauă* [care trebuia literarizată: *ţugurea*] '(întărit prin *na*) cuvânt cu care se strigă după capre' (Arieşeni AB: ibid. 77/1), explicată „de la *ţugu*[I]"; *ţugurel* 1. '(la pl.; prin nord-estul Olt. [în forma „ţuguréi! ţúgu-ţúgu!"] cuvânt cu care se cheamă porcii' (Ciauşanu Gl); 2. '(la pl.; prin vestul Munt.) cuvânt cu care se cheamă păsările de curte' (Udrescu Gl), lucrat doar ca substantiv masculin (deşi ambele surse arată că e interjecţie) şi explicat „de la *ţugu*". Sensul de 'purcel' atestat la acest cuvânt (după Udrescu Gl, care-l lucrează în articol separat) a putut rezulta prin extensiune sau contaminarea interjecţiei cu *purcel*; *sâgâdiţă* 'cuvânt cu care se strigă după capre' şi *şuburiţă na a na* 'cuvânt cu care se strigă după oi', ambele din Criştioru de Sus BH (CHEST. V 77/26), absente nejustificat din DLR.

ŢIITOARE

Este, la Stigniţa MH, numele mărăcinarului (*Saxicola torquata rubicola*). DLR îl consideră „formaţie onomatopeică" şi-l raportează la interjecţia *ţi* '(de obicei repetat) cuvânt care redă sunetele caracteristice scoase de şoareci, de unele păsări...'.

După părerea noastră, este un derivat cu suf. *-(i)toare* de la verbul **a ţii* 'a scoate sunetele caracteristice', care, la rândul lui, e derivat de la *ţi*, interjecţie ce apare şi în unicul citat dat la acest cuvânt. Cf. *tăcăitoare, ţăcăitoare, ţicăitoare* etc.

ŢINĂI

Circulă prin Maramureş şi nord-vestul Transilvaniei cu sensul '(despre obiecte) a produce un sunet ascuţit şi prelungit'. În Bucovina se referă la clopote şi are varianta *zinăi*. DLR îl consideră „formaţie onomatopeică".

Este un derivat de la interjecţia **ţin (*zin)* 'ţanc', 'ţing' cu suf. *-ăi*. Cf. *ţăncăni* < *ţanc, ţingăli* şi *ţingălui* < *ţing* (DLR).

ŢIOLI, ŢIULI

După DLR, *ţioli* '(despre porci) a guiţa' (Făget TM) şi *ţiuli* '(regional) a scoate sunete stridente şi ascuţite; a ţivli' sunt formaţii onomatopeice.

E greu de spus dacă *ţioli* e un cuvânt independent, caz în care e un derivat de la interjecţia *ţiu* cu suf. *-oli,* sau o variantă a lui *ţiuli,* care e derivat de la *ţiu* cu suf. *-uli.* Cf., în acelaşi dicţionar, *ţiuni (ţâuni, ţâoni, ţiuna, ţâuna, ţâona)*, explicat „de la *ţiu*", şi *ţiui,* derivat de la „*ţiu* + suf. *-ui*".

ŢOACĂ, ŢOCOIAN, ŢOCOIAŞ

Ţocoian este atestat de Viciu Gl din Milaş BN cu sensul de 'miel care se apleacă (= se pune să sugă) la o oaie diferită de mama lui' [în formularea din sursă: „mielul, care-l aplică şi suge la orişicare oaie îl pun"]. În DLR cuvântul, definit nu tocmai exact 'miel care suge de la orice oaie', este raportat, în mod justificat, la *a ţocăi.* Completăm că *ţocoián* a fost înregistrat şi de S. Pop în Şieu BN, cu sensul „mielul care nu poate suge" (ALR I 1806/223). Provine, prin asimilarea *o - ă* > *o - o,* din **ţocăian,* un derivat de la *a ţocăi* cu suf. *-an.*

Tot de la acest verb provine şi *ţocoiáş* (pl. *ţocoiáşi*), folosit în Bonţida CJ (v. Loşonţi GB 79) cu sensul 'miel care se apleacă la o altă oaie sau căruia i se dă lapte cu biberonul', cuvânt absent din DLR.

Ţoacă 'sfârcul ţâţei' (Ciocăneşti SV: ALR II/I h 60/365), raportat în DLR la *a ţocăi,* este acelaşi cuvânt cu *ţoacă* (pl. *ţoace*) 'biberon' (Bonţida CJ: Loşonţi GB 79), un derivat regresiv de la *a ţocăi.*

ȚORCĂI, ȚORCOTI

Ambele verbe circulă regional cu sensul de 'a suge făcând zgomot cu buzele' şi sunt considerate în DLR formaţii onomatopeice.

După părerea noastră, *ţorcăi* este o variantă a lui *ţocăi*, care are şi acest sens şi care este explicat corect de la interjecţia *ţoc* 'cuvânt care redă zgomotul produs de sărut sau de supt' cu suf. *-ăi*. *Ţorcoti* se poate explica de la *ţorcăi*, cu substituirea sufixului *-ăi* cu *-oti*. În caz că interjecţia a avut sau are şi o variantă **ţorc*, verbele pot fi derivate de la aceasta, cu suf. *-ăi*, *-oti*. Cf. *ţârcăi (ţârcâi)* şi *ţârcoti* < interj. *ţârc* (DLR).

ȚUBARCĂ

A fost comunicat de către A. Tomiac, din Straja SV, cu sensul 'lapte acru subţire, care nu s-a închegat bine'. DLR nu-i poate indica etimonul.

Este acelaşi cuvânt cu *şufarcă* „smântâna care iese din urdă", formă care nu ştim unde este atestată, ea nefigurând la locul indicat în DLR (CHEST. V 107/26), *şuharcă* 'crema laptelui fiert din care se face unt; caimac'(Budeşti MM: Papahagi GFM 234), căruia DLR nu-i poate preciza etimologia, dar care, după Emil Vrabie (*Etimologii*, în LR, XXVIII, 1979, nr. 6, p. 598), „pare" să provină din „ucr. şi rus. *svárka* 'fiertură' [...], ţinând seama că atât caimacul de lapte, cât şi smântâna (e vorba de jintiţă) din urdă, se obţin numai prin fierbere".

Forma *şufárcă* a mai fost atestată cu sensurile 'zară' (Budeşti ALRR–Mar. IV h 934/222; răspunsul apare alături de *zară* şi *sămăchişă*) şi 'un fel de „spumă" care se face în timp ce fierbe zerul ca să se facă urda' (Giuleşti MM: ibid. h 936/223).

VĂRZAR, VĂRZARE

Vărzár 'loc pe care se cultivă varză' (Grădinari CS: D. G.) nu ştim să fie atestat undeva. E greu de spus dacă este un

derivat românesc de la *varză* cu suf. *-ar* sau dacă îl continuă pe lat. *vir(i)diarium* care, pe lângă sensul de 'grădină cu arbori, parc, livadă cu pomi' (v. Guțu), îl va fi avut și pe cel de 'loc pe care se cultivă varză, legume'. În sprijinul etimonului latin ar veni toponimul italian *Verzara,* explicat de Ernesto Giammarco (*Toponomastica abruzzese e molisana.* Vol. VI del *Dizionario abruzzese e molisano,* Roma, 1990, p. 407; v. și p. XXXIV) de la lat. **vir(i)diaria* 'campo di cavoli verdi'.

Credem că și *vărzáre* (var. *vărzár*) 'plăcintă umplută cu varză, cu ceapă, mărar, știr etc.', considerat ca derivat românesc de la *varză* (v. Pascu *Suf.* 85, CADE, SDLR, DM, DEX, BDG, DLR), este moștenit din lat. *vir(i)diaria,* pl. lui *vir(i)diarium* (cf. Mihăescu *La romanité* 241). Cuvântul s-a păstrat și în aromână, unde are formele *vărdzare, virdzare* (v. DDA).

VÂRFOTE

Vârfóte 'surcele, vreascuri' (Ușurei VL: NALR–Olt. II h 222/928) este pl. lui **vârfótă* (**vârfót?*), care este derivat de la *vârf* 'vreasc, surcea' cu suf. *-otă* (*-ot?*). Cf. *gozote, rabode, rascotă.*

VECHIȚĂ

Cu pluralul *vechíțe* și sensul de 'scândurică', se găsește într-un glosar din fostele raioane Drăgănești, Drăgășani, Râmnicu-Vâlcea și Slatina (v. LRg II 17). DLR nu i-a putut indica etimologia.

Fără îndoială că e o variantă, rezultată prin metateză, a lui *vețíche,* cuvânt atestat în formele *vețíchie* 'așchie mică, țandără, țăndărică, lespenderiță' (Săpata de Sus AG: Udrescu Gl), *vețíchii* (pl.) 'nuiele de salcie sau de alun cu care se paientează pereții casei' (Horezu VL: GDO), *vițichie (vețichie, vâțâțâie, bițâțâie)* 'așchie, țăpăruie care intră sub unghie', 'aprinzători pentru foc, așchii lungi' (pe valea inferioară a Târnavelor, AB) și explicat de Vasile Frățilă (*Lexicologie și toponimie*

românească, Timişoara, 1987, p. 95) din lat. **vetīc(u)la* < **vĭtīcula* în loc de *·vītĭcula.* Semnalăm şi forma *vichiție* 'surcea' notată de V. Bidian în Glogoveț AB (ALRR–Trans. 733/367).

ZACĂ, ZACĂTĂ

Fără accent şi formă de plural, *zacătă* se găseşte în Viciu Gl, din Merişor (com. Bănița) HD, definit „bătătură' şi urmat de citatul: „Pe ce vreme ați scos vitele din *zacătă*?".

Pascu *Suf.* 34 îl derivă de la *zac* 'stau' cu suf. *-ăt (< -et).* În DLR, din cauză că redactorii n-au înțeles că *bătătură* înseamnă în acest caz 'stanişte, zăcătoare', nu 'curte, ogradă', cuvântul apare definit greşit 'ogradă'. În paragraful etimologic se precizează că e un derivat de la verbul *a zăcea.*

Cu pl. *zăcăți,* l-am întâlnit şi noi pe *zácătă* 'stanişte, zăcătoare' în Crivadia HD, sat vecin cu Merişorul.

După părerea noastră, provine, prin asimilarea *o - ă > ă - ă,* din **zácotă* un derivat, cu suf. *-otă,* de la *zácă* (pl. *zăci*) 'idem', cuvânt care circulă, după câte ştim până acum, în Țara Hațegului şi Valea Jiului, în localități vecine cu (sau apropiate de) Crivadia şi Merişor. L-a notat S. Pop în Pui HD (v. ALR I 412, 1122/118), deci trebuia să figureze în DLR. Noi l-am cules în Baru HD, Băieşti HD, Dealu Babii HD, Galați HD, Hobița HD, Pui etc. Se întâlneşte şi în toponimie: *Zaca dintre Păraie* „zacă" (Baru), *Zaca Mare* „e zăcătoarea animalelor" (Galați) etc.

Provine din lat. pop. **iaca,* care s-a păstrat şi în unele graiuri din nord-estul Italiei sub formele *daga, zaga* etc. 'lettuccio che si usa nelle malghe, formato di quattro assi unite a forma di cassa e riempite di ramicelli di abete e di fieno ecc.' (v. Angelico Prati, *Etimologie e Appunti varî,* în „Archivio Glottologico Italiano', vol. XVIII, 1919, p. 340; ibid. *Etimologie venete,* Venezia–Roma, [1968], p. 55.

ZAMCIU

Se întâlneşte într-o poezie populară culeasă din SV: *Frunză verde ş-un zamciu, Spune-mi, dragă, când să viu"* (v. ŞEZ. III 61). DLR nu-i poate preciza sensul şi etimologia.

Foarte probabil avem a face cu o variantă a lui *secfiu* 'garoafă' (*Dianthus caryophyllus*), 'garoafe' (*Dianthus barbatus*), 'saschiu' (*Vinca herbacea* şi *minor*) etc. (< magh. *szegfü*) sau a lui *sasfiu* 'garoafă' (< magh. *szászfü*) care, în Maramureş şi Transilvania, au şi formele *samfiu, sanfiu* (v. DLR s.v. *saschiu, secfiu*[1]) şi apar în versuri populare. În DLR (s.v. *secfiu*) este reprodusă strofa: *„Frunză verde de-alunar, Pe mândru l-a prins jandar, Frunză verde de sacfiu, Prinsu-l-au la oi pe râu"*. Alternanţa *Frunză verde de (un)... / Frunză verde şi-un...* e frecventă.

ZĂBORINĂ, ZOBORINĂ, BOZORINĂ

Zăborínă 1. '(prin sudul Olt.) lichid albicios şi acrişor care rămâne după ce s-a scos untul; zară'; 2. 'borhot de prune' (Stăneşti AG) a fost lăsat în DLR fără etimologie.

Este o variantă a lui *zoborínă* (regional; cu sens colectiv) 1. 'rămăşiţe de grâu amestecate cu pământ'; 2. 'borhot de fructe' (DLR), pe care CADE îl compară cu *zob*, iar DLR arată că este format „de la *zob*', fără să poată preciza cum. *Zoborină* provine, prin asimilarea *o-u* > *o-o*, de la **zoburină*, un derivat de la *zoburi* (pl. lui *zob*) cu suf. *-ină*. Cf. *codină* 'grâul fără pleavă, dar amestecat cu gunoaie, neghină, care se dă la păsări; gunoaiele din grâu' (ALR II SN I h 85, NALR–Olt. IV h 622 etc.) < *coade* 'idem'.

Din *zoborină*, prin metateză, a rezultat *bozorínă* 'borhot' (Iablaniţa MH: ibid. III MN pş. 80 chestiunea 1167/964). Cu acelaşi sens această formă se găseşte în DA, după PAMFILE, I.C. 236, raportată la *boască, borhot, boroghină* şi *huşci*.

ZĂCIOS

A fost comunicat din Zagra BN cu sensul '(despre grâu) care este impur, cu neghină'. DLR îl raportează la *zăcítă* 'murdărie găsită în grâu; tărâţă, pleavă', reţinut din DDRF şi lăsat cu etimologia necunoscută.

Este un derivat de la *zeci,* atestat în forma de pl. *zeciuri* 'gunoaie în grâu, gozuri' în Bârsana MM ([grâul] „îi cu multe zeciuri pân el": ALRR–Mar. III h 827/230).

ZĂLIŞTE

Apare în locuţiunea *în zăliştea vântului* 'în bătaia vântului' într-o poezie populară culeasă din Balcani BC (MAT. FOLK. 1470), fără să-i fie precizat accentul. Pe baza acestei unice atestări, în DLR se indică accentuarea *zălíşte,* de care ne putem îndoi. Forma de plural şi etimologia nu i se cunosc.

Este o variantă a lui *jélişte* 'idem', explicat de CADE din bg. *žilište* 'locuinţă, loc de şedere'.

Pentru *jélişte (jălişte),* în DA se face trimitere la *velişte,* iar pentru acesta, în DLR se face trimitere la *vielişte.*

ZĂNEADĂ

Este glosat în DLR 'locuinţă ciobănească pentru iarnă' pe baza unei atestări din Poiana IL. Forma de plural şi etimologia nu i se cunosc.

În sursă (H VII 406) cuvântul apare doar în forma de plural: „[Ciobanii] iarna au ḑăneḑi de stuf unde bagă şi oile de vifor". Forma de singular ar putea fi *zănadă* sau *zăneadă.* Dacă notarea corespondentului reflectă o realitate fonetică (*n* e clar făcut, neputând fi interpretat ca *v*), atunci este vorba de o variantă a lui *zăv(e)adă* 'apărătoare (la stână sau la câmp) contra vântului, făcută în formă de gard, din trestie legată pe pari orizontali', 'adăpost (la câmp)', 'colibă a ciobanului la stână' (v. DLR). Ne putem gândi şi la o greşeală de scriere pentru ḑăveḑi (= *zăvezi*).

ZĂPÂSTRĂ, ZĂPERCĂ

Zăpâstră (pl. *zăpâstre*) 'paroi' (Islaz OT: NALR–Olt. IV h 705/998) şi *zăpercă* 'copil mic' (Suseni GJ: LRg I 47) au în DLR menţiunea „etimologia necunoscută".

Sunt variante ale lui *zăpârste* 1. '(Olt. şi Trans.; mai ales articulat) mezin'; 2. '(prin Munt. şi prin Trans.) ființă mică, slabă şi prost dezvoltată' (DLR), care a fost raportat la *prâslea* (DU) sau la bg. *zapărtăk* (DLR), explicat din srb. *zaprtak* (CADE), identificat cu *prâslea* (SDLR) sau lăsat fără etimologie (DM, DEX, BDG).

Paroiul este roiul care roieşte din roiul primar în aceeaşi vară şi, după cum bine ştiu apicultorii, este mai mic decât acesta. Iată şi o precizare a unui informator (referitoare la paroi): „e mai mic, slăbuț" (NALR–Olt. IV h 705/945).

ZĂRDUIALĂ

Înseamnă, la Mărăşeni VS, „zeamă lungă (la mâncare)" (LRg I 64). DLR nu-i poate preciza etimologia.

Este o variantă, rezultată prin metateză, a lui *zăurdeală* (< *zăurdi* + suf. *-eală*), pe care acest dicționar îl cunoaşte de prin Muntenia şi de prin Moldova cu sensul de „mâncare de proastă calitate, prost gătită'.

ZĂTAR

A fost inserat în DLR după o comunicare din Poiana, com. Crişţioru de Jos BH, cu sensul de 'zăgaz'. Forma de plural şi etimologia nu i se cunosc.

Nu am avut posibilitatea să vedem fişa pe care s-a notat cuvântul, dar credem că *zătar* nu este altceva decât rezultatul interpretării greşite (de o persoană diferită de cea care l-a scris) a felului în care a fost scris cuvântul *zăton*. Acesta circulă cu acelaşi sens şi prin partea de vest a țării (v. DLR; ALR I 1842/9,30; ALRR–Banat 1642, 2402).

ZĂVAR, ZĂVDRU

Zăvar apare în DLR cu sensurile 'lingură de mestecat' (Şimon BV: CHEST. V 61/82) şi 'parte a războiului de țesut,

nedefinită mai îndeaproape (Voievoda TR: H XIV 309), fiind explicat din magh. *závár*.

Sensul al II-lea trebuie eliminat, întrucât *zăvar* e o greşeală de fişare pentru *zăvor* (*o* în sursă este foarte clar scris!), cuvânt care are sensurile 'bărbătuş [= bucata de lemn, scobită la mijloc, care se bagă cu un capăt printr-o gaură a sulului şi cu care se ţine nemişcat sulul de dinainte ca să stea pânza întinsă]' (v. ALR II SN II h 478, DLR etc.) şi 'slobozitor [= băţul lung care se bagă într-o gaură a sulului de dinapoi pentru ca sulul să nu se învârtească şi să ţină urzeala întinsă]' (v. ALR II SN II h 477, NALR–Olt. IV h 727 etc.).

Cu indicaţia „învechit, rar" şi sensul 'parte a războiului de ţesut, nedefinită mai îndeaproape', *zăvdru* figurează în DLR pe baza unei atestări din I. IONESCU, B. C. 480/28: „*Pânza în stative... se ţine în loc cu zăvdrul*". Etimologia nu i se cunoaşte. Autorul s-a putut referi la 'bărbătuş' sau la 'slobozitor'.

Nu am reuşit să verificăm sursa, dar nu avem nici o îndoială că e vorba acolo (sau la fişare) de o greşeală, în loc de *zăvorul* tipărindu-se (sau fişându-se) *zăvdrul,* de unde, în mod normal, s-a extras forma nearticulată *zăvdru.*

ZBĂRGHINĂ

Zbărghínă a fost comunicat, din Sâmboleni CJ, cu sensul 'cumpăna de la fântână'. Apare scris şi *sbărghină.* Pluralul nu i se cunoaşte. Menţiunea „etimologia nesigură" este urmată în DLR de trimiterea la *vârghină* [sic!]. Tot din Sâmboleni mai figurează comunicate (s.v. *zvârdină*) şi variantele *zvârbínă, zbărdínă.* Nici una din cele 3 forme nu este corectă (sau, cel puţin, corect literarizată). În graiul localităţii consoanele *b, ǵ* şi *d* se palatalizează în *ĝ.* Pronunţarea locală [zbî́rĝină] (comunicat Aurelia Buzan) se literarizează *zbấrdină.* E vorba, aşadar, de o variantă a lui *zvârdină,* cuvânt explicat de la *vârdină,* cu *z* protetic.

ZBÂRCAR, ZBÂRCER

Zbârcar figurează în DLR cu sensul 'făcăleț cu care se mestecă mămăliga', din Baia de Criș HD (H XVIII 306). Pentru etimologie, se face trimitere la *bârc*.

În sursă cuvântul este scris *sbârcer*, nu *sbârcar*, deci titlul articolului trebuia dat *zbârcer*. Această ultimă formă, cu pl. *zbârcere*, mai este atestată la Fârliug CS (ALRR–Banat III h 474/76). Provine, prin proteza lui *z*, de la *bârcer* 'idem' (DSB IV; ALRR–Banat III h 474/32, 33, 37, 68), pentru care DSB IV face trimitere la *bârc* 'băț cu crestătuiri care servește la măsuratul laptelui la stână', răspândit în Banat.

Evident că *bârcer* și *brucer* 'făcăleț cu care se mestecă mămăliga' (Maidan, azi Brădișoru de Jos CS: Liuba–Iana 100, ALRR–Banat III h 474/24; Gârliște CS: ibid. h 474/27), 'unealta de fier, ascuțită la un capăt, cu care se scormonesc cărbunii, ca să ardă mai bine' (Brădișoru de Jos: Liuba–Iana 124) sunt forme ale aceluiași cuvânt. Cunoscând-o pe *brucer* din Liuba–Iana, DA (urmat de DSB IV) o derivă de la verbul *bruci* 'a împunge, a înțepa cu b r u c a ; p. e x t . a ațâța focul (cu b r u c e r u l); a lovi cu bâta sau cu degetul în cineva; p. g e n e r . a ghionti, a (în)ghioldi, a da ghionturi, a îndemna'. Varianta *bârcer* s-a putut naște din contaminarea lui *brucer* cu *bârc*.

Un alt derivat de la *a bruci* este *brușitór* (pl. *brușitoáre*) 'unealta cu care se scormonește jarul în sobă, vătrai' (NALR–Banat II h 240/27). Forma normală trebuia să fie *brucitor*. În zonă *ĉ* se palatalizează în *ś*. Ca și în alte cuvinte (v., de exemplu, *mice*), sunetul *ś* a fost substituit cu *ș*.

ZDRĂMĂTURĂ

Substantivul a fost înregistrat în Marginea SV cu sensul de 'grohotiș' (v. ALR II SN III h 811/386). După DLR, ar fi vorba de o „contaminare între *zdrobi* și *sfărâmătură*".

Răspunsul complet reprodus pe hartă este *zdrămătură de piatră*. Credem că *zdrămătură* a rezultat prin sonorizarea

grupului consonantic *st-* (probabil şi sub influenţa lui *zdrobitură*) din *strămătură* < *destrămătură* (< *a se destrăma* 'a se desface în mai multe părţi, a se mărunţi, a se dezmembra, a se sfărâma, a se nimici').

ZDROMŢ, ZDRONŢ, ZDROŢ

Zdronţ este cunoscut în DLR cu sensurile: 1. 'bulgăre (de sare)' (Ciumbrud AB: ALR I 1813/138) şi 2. 'zgârci' (Firiza MM, Lăpuşel MM, Mocira MM, Tăuţii-Măgheruş MM: LRg I 23). După menţiunea „etimologia nesigură”, se face trimitere la *grunz*.

Este acelaşi cuvânt cu *zdronţ* 'scursură (la pâine)' (ALRR–Trans. 1443/343, 355, 357, 378, 379, 391, 410, 411, 424, 436) < *dronţ* 'idem' (ibid. 1443/354) < *donţ* 'idem' (ibid. 1443/367, 377, 383, 385–387, 392, 393, 414–418, 421–423, 438, 440, 441, 445) sau *droţ* 'idem' (ibid. 1443/395, 396, 408, 425) < *doţ* 'idem' (ibid. 1443/348, 394, 398, 407, 409, 434, 449) < magh. *dóc* 'idem'. Alte variante cu *z-*, necunoscute de DLR, sunt *zdromţ* 'idem' (ibid. 1443/376), *zdroţ* 'idem' (ibid. 1443/397, 406).

ZGĂBÂRDA, ZGĂBÂRDĂ

Verbul *a zgăbârda* circulă prin AG cu sensurile 1. '(despre ochi sau despre pleoape) a se inflama; a se înroşi', '(despre pleoape sau despre marginile lor) a se răsfrânge în afară'; 2. '(despre obiecte făcute din lemn) a se desface din încheieturi (prin strâmbare, deformare)'. DLR îl explică din *zgăbârdă* '(învechit şi regional) urdoare', pe care îl lasă cu etimologia necunoscută.

Este o variantă a lui *a scovârda,* pe care DLR îl cunoaşte, ca învechit şi regional, cu sensurile (principale) 1. '(despre lemn sau, p. ext., despre obiecte din acest material) a se îndoi, a se curba, a se încovoia, devenind concav'; 2. '(despre suprafeţe de pământ) a se lăsa, a se scufunda', un derivat de la *scovardă* cu

sensul neatestat de 'obiect sau loc adâncit, concav, ca o tigaie' (< sl. *skovrada* 'tigaie'). Cf. toponimele *Zgăvârda, Scovarda* semnalate de Mircea Homorodean SLT 147–148, 196.

Zgăbârdă 'urdoare' este un derivat regresiv de la *a se zgăbârda.*

ZGĂOAGĂ

Apelativul *zgăoágă* [zgăṷǫgă] (pl. *zgăoáge*) „scobitură între dealuri" I (informatorul schițează cu mâna forma unui căuş, ceaun), „un fel de afundătură' II (Răchitova HD), necunoscut de dicționare, poate fi un derivat de la *zgău* cu suf. *-oagă,* o contaminare între *zgău* şi unul din sinonimele *văloagă* ori *zănoagă,* ambele vii în graiul regiunii (Țara Hațegului), sau o variantă (cu *z* protetic şi cu transformarea, prin asimilare, a sunetului *c* în *g*) a lui *găoacă.* [LR, XXVII, 1978, nr. 1, p. 106]

ZGLEMENI, ZGLEMENIE

Verbul *a zglemeni* are varianta *a zglemoni* şi sensul de 'a înmărmuri'. Se foloseşte prin sudul Transilvaniei. DLR îl raportează la *înlemni.*

Este un derivat de la **zgleamăn, *zgleamen,* variante rezultate prin epenteza lui *g* din *zleamăn, zleamen = znamăn* 'piatră, semn de mormânt'. Formele cu *g* au fost destul de răspândite, după cum dovedesc urmele lăsate în toponimie: *Zglamenu* (Vasile Ioniță, *Nume de locuri din Banat,* Timişoara, 1982, p. 182), *Zgli̯ámăn* „fânaț cu aluni" (Poiana, com. Criştioru de Jos BH: Teaha CN 142), *Zgleamănu* (Elisabeta Faiciuc, *Toponimia comunei Dragomireşti (jud. Maramureş),* în SO IV 321), *Zgleamânu* „loc în pantă" (Dobrocina SJ), *Zgleamână* pantă (Dăbâceni SJ) etc.

Evident că şi *zgleménie (zglăménie, zgliménie)* 'persoană slabă, palidă', lucrat în DLR ca articol separat şi raportat la *znamenie,* este o variantă a acestuia din urmă, care are, printre altele şi sensul de 'om (copil) slab, pipernicit (şi foarte urât)'.

ZGRĂBUNȚAȘ

I. I. Rusu (DR XI 163), căruia i-a fost comunicat, din zona Iara-Băişoara CJ, cu sensul de 'solomonar', l-a considerat un derivat de la *zgrăbunță*. Explicația a fost preluată de DLR.

Cuvântul n-are nici o legătură cu *zgrăbunța*, fiind un împrumut din magh. *garboncás* 'idem'. În Sânmihaiu Almaşului SJ (v. *Texte dialectale culese de Emil Petrovici. Suplement la Atlasul lingvistic român II*, Sibiu–Leipzig, p. 135) şi Bonțida CJ (v. Loşonți GB 62, 81) circulă formele [grimințẹ̄ş] şi [zgrimințẹ̄ş].

ZMADIȚĂ, ZMADICUȚĂ

Zmadiță 'mlădiță' (Crиştioru de Sus BH: Teaha CN 283) este raportat în DLR la *mădiță*, variantă (înregistrată de S. Pop în Daneş MS: ALR I 971/156) a lui *mlădiță*. În sursă cuvântul apare în transcriere fonetică [zmad'ìță]. În dicționar trebuia literarizat *zmădiță*.

Cum am arătat în urmă cu 13 ani (vezi V. Bidian, D. Loşonți şi Gr. Rusu, *Note lexicale şi etimologice*, în CL, XXXIII, 1988, nr. 1, p. 22), *zmădiță* se întrebuințează şi în alte localități din Transilvania şi este o variantă a lui *mlădiță*, rezultată prin proteza lui *z* şi reducerea lui *ml* la *m*.

Zmadicuță 'idem' (Crиştioru de Sus: Teaha CN 283) este raportat în DLR la *zmadiță*. Cuvântul trebuia literarizat *zmădicuță*. Provine, prin metateză, din **zmădițucă*, un derivat de la *zmădiță* cu suf. *-ucă*. Cf. *delnicuță* < *delniță*, *donicuță* < *doniță*, *pestricuț* < *pestriț*, *policuță* < *poliță*, *vrănicuță* < *vraniță* etc. discutate de Graur ER 38, 39, 42.

ZOAPĂ[1], ZOPĂI

Zoapă se foloseşte prin nord-estul Olteniei cu sensul de 'nuia mare sau baston cu care se amenință copiii' (v. CV, II, 1950, nr. 1, p. 33). DLR îl consideră „formație expresivă".

E un derivat de la interj. **zoap!* sau **zop!* 'jap! [= cuvânt care imită zgomotul produs de lovirea cu un corp elastic (nuia, biciuşcă etc.) sau de o lovitură (trânteală) dată cu repeziciune şi putere]', după cum *japă* 'nuia' e derivat de la *jap!*, *joapă* 'joardă, nuia lungă' (Poşaga de Sus AB: Viciu Gl 92) e derivat de la *joap!* (v. DA).

De la **zo(a)p* se explică şi *zopăi,* lucrat în DM, DEX, DLR etc. ca variantă a lui *zupăi* 'a tropoti', 'a lovi, a bate, a izbi' (< interj. *zup*).

ZOAPĂ², ZOPINĂ

Zopină a fost comunicat din Stejar AR cu sensul de 'loc apătos sau mocirlos, impropriu pentru construcţii', fără a i se indica accentul (v. CHEST. II 73/402). DLR nu-i poate preciza etimologia.

Este un derivat cu suf. *-ină* de la *zoapă* 'adâncitură de teren, groapă, joampă, zoampă' (Curechiu HD: comunicat Viorica Fodor), ca şi sinonimele *hopină* < *hoapă, scobină* < *scoabă, scochină* < *scoacă* etc., pentru care v. Loşonţi TRFR 170, 180, 182. Se întâlneşte ca toponim în zona Munţilor Apuseni: *Zoapa* „adâncitură acoperită cu pădure" (Curechiu: comunicat aceeaşi), *Zoapa Daduieştio* (Lunca Meteşului AB: Eugen Pavel, *Aspecte morfosintactice în toponimia văii Ampoiului,* în SO IV 370), *Zoapele* (Dealu Botii CJ: S. V.) etc. Locurile joase sunt uneori apătoase, mocirloase. Cf. *boaică* 'depresiune, dolină', 'mlaştină' (Loşonţi TRFR 122), *padină* 'mică depresiune circulară sau alungită; crov, găvan', 'teren umed, mlăştinos, mocirlos' (DLR) etc.

ZOLURIŢĂ

Cuvântul, care înseamnă 'vas în care se spală rufele cu leşie, ciubăr', are în DLR o singură atestare, din Maramureş (BUD, P. P. 76: „Se pune cenuşa deasupra rufelor spălate şi aşezate în zoluriţă"), şi este explicat „de la *zoli*".

Foarte probabil că avem a face cu o greşeală de transcriere sau de tipar în loc de *zólniță* 'idem' (< ucr.), cunoscut de dicționare din Moldova şi Bucovina, dar atestat şi în Maramureş cu sensul de 'covată în care se spală hainele' (ALRR–Mar. II h 298/235, 239). În caz că forma este autentică, e o variantă a lui *zolniță*.

ZURLĂ

Zurlă este atestat de prin sud-estul Munteniei cu sensul de 'casă prin care bate vântul sau neterminată' (v. CV, II, 1950, nr. 1, p. 32). În DLR apare definit 'casă şubredă sau neterminată' şi este lăsat cu etimologia necunoscută.

Fără îndoială că este o variantă a lui *surlă*, documentat şi în zona respectivă cu sensul de 'colibă (ciobănească) în formă conică, făcută de obicei din pari de lemn şi acoperită cu stuf, paie, fân sau coceni', 'bordei' (v. DLR).

ZVORAC

Cuvântul, atestat în Glod MM cu sensul de 'izvoraş' (v. Papahagi GFM 237), este explicat în DLR de la „*izvor* + suf. *-ac*". Credem că este o variantă a lui *sforac* (v. *supra*), rezultată prin sonorizarea grupului consonantic, probabil şi sub influența lui *izvor*.

NUME DE FAMILIE PROVENITE DE LA NUME DE LOCALITĂȚI*

Lucrarea *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, de Iorgu Iordan, așteptată nu numai de către specialiști, ci de către toți cei interesați să cunoască originea numelor de familie, își propune să umple un gol în lingvistica și cultura românească. Un prim merit al dicționarului și, evident, nu singurul, îl constituie faptul că el va impulsiona cu siguranță studiul numelor de familie românești, ramură a antroponomasticii căreia lingviștii noștri i-au acordat, în mod nejustificat, puțină atenție până acum. Este vorba de prima lucrare de mari proporții care conține material din toate regiunile țării. Cele mai numeroase nume provin din Moldova și Muntenia.

Datorită surselor pe care le-a consultat, autorul nu a realizat un inventar complet al numelor de familie românești, obiectiv pe care, de altfel, nici nu și l-a propus. De asemenea, n-a reușit să explice corespunzător originea multora din cele înregistrate.

În cele ce urmează vom încerca să facem unele rectificări și precizări privind originea unor nume de familie provenite de la

---

* Pe marginea lucrării *Dicționar al numelor de familie românești*, de Iorgu Iordan.

nume de localități, pe baza materialului cules pentru atlasele lingvistice care s-au elaborat şi se elaborează la Cluj-Napoca, pe baza celui cules cu Chestionarul IV, a comunicărilor făcute de colegi şi cunoscuți şi, nu în ultimul rând, pe baza propriilor noastre anchete dialectale.

Evident că unele dintre numele pe care le vom discuta puteau fi explicate corect dacă Iorgu Iordan ar fi utilizat *Indicatorul localităților din România* de Ion Iordan, Petre Gâştescu, D. I. Oancea, Bucureşti, 1974 (în continuare: *Indic.*), lucrarea lui Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, [Bucureşti], 1968 (în continuare: Suciu), revistele de specialitate (în primul rând „Dacoromania") etc. Pentru explicarea altor nume era nevoie de lucrări preliminare: dicționare regionale ale numelor (cu atestări istorice şi cu indicarea formelor fonetice locale), dicționare toponimice regionale, un dicționar al numelor populare ale localităților şi unul al numelor cu care sunt numiți (sau se numesc) locuitorii fiecărui sat (pentru că nu totdeauna se poate intui din birou derivatul real) etc.

Ardean „< n. top. *Arden* (Ardeal), cu suf. *-an*". Toponimul nu figurează nici în *Indic.*, nici în Suciu. E o greşeală de transcriere sau de tipar pentru *Ardan* BN sau *Ardeu* HD. De la acesta din urmă derivatul e într-adevăr *ardean* (CHEST. IV 5/110).

Barcan „< *Bărc* (Ardeal); cf. n. top. *Barcana, Barcanele, Barcani*". Poate proveni şi din *barcan* [sic] < *Bărcu*, sat sau cătun NT ce nu figurează în *Indic.* (CHEST. IV 5/550–a).

Băişan(u) „< n. top. *Băiaşa*, cu suf. *-an(u)*", dar şi din *Băița* HD (CHEST. IV 4/91) şi *Băişoara* CJ.

Bălăşean(u), cu varianta (grafică) *Bălăşianu*, este considerat, „acelaşi cu *Bălăşan(u)*" (< „*Balaş(a)*, cu suf. (antroponimic) *-(e)anu*". Nu-i exclus să fie şi o formă hipercorectă a lui *bălăcean* [bălăşán] < *Bălăceana* SV (CHEST. IV 5/376).

Bănar(i)u: „*bănar* 'funcționar sau lucrător la monetăria statului, cel care făcea bani' ", dar şi din *Ban* SJ.

Băran „< n. top. *Bara* (Banat) sau *Băra* [= Bâra MS] (Ardeal)", dar şi din *Bâra* NT (CHEST. IV 5/546–c–1).

Bărbuceanu: „*Bărbuc* (...), cu suf. (antroponimic) *-eanu,* sau n. top. *Bărbuceni;* cf. şi n. top. *Bărbuceanu*". Credem că numele trebuia raportat în primul rând la *Bărbucea,* vechea denumire a satului *Bărbuceni* VL.

Bărcuţeanu „< n. top. *Bărcuţ* (Ardeal)". Poate deriva de la un toponim minor *Bărcuţ* (< *Bărc* cu suf. *-uţ* sau *bărcuţ* < *bărc* cu suf. *–uţ*), întâlnit în unele sate transilvănene, dar mai probabil, este vorba de *Bărcut* BV (de la care derivatul este într-adevăr *bărcuţean:* CHEST. IV 5/161), scris greşit cu *ţ* şi în *Indic.*

Bârs(e)an(u) „< n. top. *Bârsa* (= Ţara Bârsei*),* cu suf. *-(e)an(u)*", dar şi din *Bârsa* AR (CHEST. IV 5/62) şi *Bârsa* SJ.

Beclereanu: „ar putea fi o greşeală de transcriere pentru *Bechereanu* < *Becher,* cu suf. (antroponimic) *-eanu*". Numele este corect şi provine din *beclerean* 'locuitor din *Beclean* BV' (v. şi DR VI 534; VII 156).

Beldean(u): „*Beldea* (...), cu suf. (antroponimic) *-eanu*", dar şi de la *beldean* < *Beldiu* [bę̑ld'u] AB (CHEST. IV 5/137). De la *Beldiu* este explicat *Beldan,* cu specificarea că „s-a pornit de la numele maghiar al localităţii *(Marosbéld)*".

Berceanu: „[din antroponimele] *Bercea, Berciu* sau < n. top. *Berceni*", dar şi din *Bercea* SJ.

Berchişan „< n. top. *Berchieşu* (Ardeal), cu suf. *-anu*". Poate fi o variantă a lui *Bercheşan* (< *Berchieşu* [berĉę̑ş, bert'ę̑ş, berkę̑ş] CJ), dar provine şi din *berchişan* < *Bérchiş,* azi Borzeşti CJ.

Beţeanu: „*Beţea* (...), cu suf. (antroponimic) *-eanu*", dar şi (sau mai degrabă) din *Beţa* AB (CHEST. IV 5/137).

Blăjan „< n. top. *Blaj*; cf. n. top. *Blăjani*", dar şi din *Blaja* SM, *Blăjel* SB (ALRR–Trans. 7/357) etc.

Bodeanu: „*Bodea* (...) cu suf. (antroponimic) *-eanu*", dar şi din *Bod* BV (ALRR–Trans. 7/418). Cf. şi *Bodea* SV, VL.

Bogăţeanu „< n. top. *Bogaţi*", dar şi din *Bogata Olteană* BV (CHEST. IV 5/164) şi, probabil, din alte localităţi *Bogata.*

Boian: „bg. *Bojan* (şi sl. *Bojan*). Ar putea fi, uneori, un derivat de la n. top. *Boia.* Cf. n. top. *Boian(ul)*". E şi de la *Boiu Mare* (ALR II/130).

Bojan(u): „bg. *Božan*". Provine şi de la *Boju* CJ şi *Boj,* azi *Bozeni* MS (CHEST. IV 5/232).

Borcan: „*borcan;* cf. şi n. top. *Borcanul*". Este şi din *Borca* NT (CHEST. IV 2/569). Poate avea şi o altă origine. DOR 210, înregistrându-l din primele documente din Muntenia, avertiza că „acest nume se confundă formal, nu etimologic, cu subst. *borcan*".

Borhidan: „pare a fi produsul unei contaminații între *burduhan* şi sinonimul *borhei*". E derivat din *Borhid,* azi Valea Vinului MM (v. şi DR VII 162).

Boroşteanu „< n. top. *Boroşti*", dar şi din *Boroşteni* GJ (ALR II/836).

Boşcan: „[antroponimul] *Boşca*", dar şi din *Boaşca* (sat desființat, înglobat la satul Frânceşti) GJ (ALR II/836).

Brebenaru: „*breabăn* 'o plantă', cu suf. *-ar*, care poate da derivatului un înțeles colectiv". E un derivat (cu suf. *-ar*, care arată originea locală) de la unul sau mai multe nume de sate *Brebeni* existente în CT, MM, OT. Poate fi uneori şi o variantă a lui *Brebinaru (< brebinar)* < *Brebina* MH.

Burean: „*burean,* variantă a lui *buruiană*". Derivă din (sau şi din) *burean* < *Buru* CJ (cf. şi CHEST. IV 2/249-1).

Butean „< n. top. *Buta*; ar putea fi uneori acelaşi cu *Boteanu*". Derivă şi de la *Butea* IS (CHEST. IV 5/546–b, 546–c–2).

Căinar: „*câinar* 'vânt de miazăzi' ". Credem că este o variantă a lui *Căienar* (înregistrat sub forma *Căenar*) < *Căianu Mare* şi *Căianu Mic* BN.

Călăşeanu: „scr. *kalaš* 'derbedeu; înşelător'; cf. bg. *kalaša*". Poate fi o formă hipercorectă pentru *Călăceanu* [călăśánu] < *Călacea* TM.

Călăteanu: „gr. *Kalatis*, cu suf. (antroponimic) rom. *-eanu*". E un derivat din *Călata* CJ.

Călcăianu: „*Călcâi,* cu suf. (antroponimic) *-eanu*". E din n. top. *Călcâi* BC.

Călniceanu: „*Calinic,* nume calendaristic, cu suf. (antroponimic) *-eanu*". Poate fi şi o variantă (grafică) a lui *câlnicean* < *Câlnic* AB, CS etc. (CHEST. IV 2/132; NALR–Banat I h 3/33).

Căluian(u): „acelaşi cu *Caloian*". Cf. *Călui* OT.

Căpâlnaş: „*căpâlnă*, cu suf. *-aş*, care arată apartinerea, de unde urmează că acest nume e sinonimul lui *bisericaş* sau *enoriaş;* cf. n. top. *Căpâlnaş* (Ardeal)". Derivă din *Căpâlna* SJ, cu suf. *-aş* care arată originea locală.

Cățălineanu: „tema pare a fi un n. top. *Cățăleni*, neatestat; cf. *Cățăleşti*". *Indic.* îl atestă totuşi ca veche denumire a satului *Guşoianca-Cățăleni*, înglobat la satul Teiul VL.

Cățeanu: „*Cață* sau *Cața*, cu suf. (antroponimic) *-eanu*". Este şi din *Cața* BV (CHEST. IV 5/159).

Cârlomăneanu: „*Cârloman*, cu suf. (antroponimic) *-eanu*"; < *Cârloman* TR.

Cârnaru: „*carne*, cu suf. *-ar* (absent în dicționare)". E din *Cârna*, azi Blandiana AB (CHEST. IV 5/117; v. şi DR VII 160).

Cecan(u): „acelaşi cu *Ciocan(u)*". Derivă din *Ceaca* SJ. Cf. şi *Ceacu* IL.

Cehan: „tema este (sau pare a fi) aceeaşi ca a numelui următor" [*Cehovici* < *ceh-* 'locuitor al Cehiei = Boemiei']. Provine din *Cehu* (Silvaniei) SJ.

Cenan: „cf. bg. *Čena*". Derivă din *Ceanu Mare, Ceanu Mic* CJ (ALRR–Trans. 7/304, 305). Cf. şi *Cean* SM.

Cerăceanu: „n. top. *Ceraşul*, cu suf. (toponimic) *-eanu*". E din *Cerătu* GJ (ALR II/872).

Cernățeanu: „n. top. *Cernați*". E şi din *Cernatu*, sat înglobat în oraşul Săcele BV (ALR II/182).

Cesăuan, înregistrat fără explicație, pare o greşeală pentru *Chesăuan* [kesău̯án] < *Chesău* CJ.

Cesereanu: „*Cezar*, cu suf. (antroponimic) *-eanu* (?)". Nu, ci din *Cesariu*, sat desființat, înglobat la Sântioana CJ.]

Chibeleanu: „cf. ung. *kebél* 'maiou', cu suf. (antroponimic) *-eanu*". Provine din *Chibelia* (ung. *Kebele*), azi Sânişor MS, şi *Chibelia-Sântioana* (ung. *Kebeleszentivány*), azi Ivăneşti MS.

Chicideanu „< n. top. *Chiced* (Ardeal), cu suf. (toponimic) *-eanu*". Credem că e o variantă a lui *Chiciudeanu*, bine explicat din *Chiciud* [azi Miceştii de Câmpie] BN. Numele satului *Chiced* (ung. *Kecsed*, azi Aluniş CJ) se pronunță popular *kičẹ́t'*

(cu *t* nu cu *d* sunt şi cele mai vechi atestări; v. Suciu), iar locuitorii sunt *kiĉet'ẹń* (sg. *kiĉet'án*).

Chiodan şi **Chiotan** „< n. top. *Cheud* (Ardeal)". Din *Cheud* (ung. *Köd*) avem *cheudean* [t'eu̯ud'án], nu *chiodan, chiotan.*

Cibianu: „*Cibi* (cf. ung. *csibe* 'pui de găină; găinuşă'), cu suf. (antroponimic) *-(e)anu*". Provine din *Ciba, Cibu* MS.

Cichirdan: „tema este identică cu numele precedent [*Cichirda*], iar *-an* trimite la originea locală, de unde ar urma că *Cichirda* e n. top.". Credem că este vorba de *Cicârd(a)* AB.

Ciochinaru: „*ciochinar* 'nasturele dindărătul şelei (calului)' ". E din *Ciochina* IL (ALR II/723) sau, mai puţin probabil, din antroponimul omofon, cu suf. *-ar*[6].

Ciocişan: „[antroponimul] *Ciociu,* cu suf. compus *-işan*". Credem că e varianta locală [ĉoĉişán] a lui *chiochişan* < *Chiochiş* BN.

Cioroboreanu: „*(a) ciorobori* «sinonim» cu *a ciorovăi*". Provine din *Cioroboreni* MH.

Cistelecan „< n. top. *Cistelnic* (< ung. *Csehtelke*) (Ardeal)". Numele corect al satului este *Cistelec.*

Citcăuan, înregistrat fără explicaţie, o fi [*Cîţcăuan,* acum ortografiat] *Câţcăuan* < *Câţcău* CJ.

Ciulian(u): „*ciulean,* variantă a lui *ciuciulete,* nume al unor ciuperci". E din (sau şi din) *Ciula* (azi *Ciuleni*) CJ, *Ciula* SJ etc.

Ciurileanu: „*Ciurilă,* cu suf. (antroponimic) *-eanu*". E din (sau şi din) *Ciurila* CJ.

Crăciuneanu „< n. top. *Crăciuneni*; ar putea fi şi un derivat, cu suf. (antroponimic), de la *Crăciun*". Provine şi din *Crăciunelu de Sus* AB (ALR II/141, ALRR–Trans. 7/356).

Cocan: „bg. *Kokan*". Provine şi din *cocan* < *Co(o)c,* azi Pădureni MS (CHEST. IV 5/292). Cf. şi *Coca* SM, BZ.

---

[6] Pentru funcţiile sufixului *-ar,* vezi excelentul studiu al lui Dragoş Moldovanu, *Sufixul* **-ari** *(pl. lui* **-ar**) *în toponimia românească. Origine, funcţionalitate, dinamică,* în AnL, XXVII, 1979–1980, p. 21–68.

Cocean: „*cocean* 'tulpina unor plante cultivate, cu deosebire a porumbului şi a verzei' ". Derivă din *Coci* BN. Cf. şi *Coca* SM, BZ, *Cociu* BC, *Cocu* AG.

Copăceanu: „< n. top. *Copaciul;* cf. n. top. *Copăceni*". Provine şi de la *Copăcel* BV (CHEST. IV 5/176-a, ALRR–Trans. 7/440).

Costinar, înregistrat fără explicaţie, poate proveni din (forma literarizată a lui) *costânar* < *Costâna* SV (CHEST. IV 5/376), sau, mai puţin probabil, din antroponimul *Costin* cu suf. *-ar.*

Coştean „< n. top. *Coştei* (Banat); cf. şi n. top. *Coşteni*". În Banat există *Coşteiu* şi *Coşteiu de Sus.* De la primul, derivatul este *coştiian* [coşćii̯án] (NALR–Banat I h 3/84), iar de la al doilea, *coşteianţ* (CHEST. IV 5/86). N-ar fi exclus să fie într-adevăr vorba de o formă contrasă din *Coştiian,* dar poate avea şi o altă provenienţă.

Cuceanu: „< n. top. *Cuca*". Provine şi din *Cuci* MS. Cf. şi *Cuci* NT, VL.

Culceanu: „*Culcea*" (hipocoristic al lui *Neculcea*). E şi din *Culcea* MM, *Culciu Mare, Culciu Mic* SM.

Curceanu „< [antroponimul] *Curcea*". Derivă şi din *Curciu* SB.

Curecheanu: „*curechi* (sau *Curechi(u),* cu suf. (antroponimic) *-eanu*". Provine şi din *Curechiu* HD (CHEST. IV 5/70).

Darolţi, înregistrat fără explicaţie, este identic cu *Dorolţi,* raportat la n. top. *Dorolţ(u)* şi *Dorolea.* Este magh. *daro(l)czi* 'locuitor din *Dorolţ*', scris cu ortografie românească.

Dănăşan, Dănăşean şi **Dăneşan** < „[antroponimul] *Daneş*". Pot proveni şi din *Daneş* MS (ALRR–Trans. 7/359).

Dăncean „< [antroponimul] *Dancu;* cf. şi n. top. *Dăniceni*". Provine şi din *Dănceu* MH. Cf. şi *Danciu* BC, *Dancu* IS.

Dânceanu „< n. top. *Dâncu* (Ardeal)". Numele pare să aibă o altă provenienţa, pentru că atât locuitorii din *Dâncu* CJ cât şi cei din *Dâncu Mare* HD sunt *dâncani* (sg. *dâncan*), iar cei din *Dâncu Mic* (popular *Dânşor*) sunt *dânşoreni* (sg. *dânşorean,* de unde **Dânşoreanu,** înregistrat fără explicaţie etimologică).

Decean(u): „*Deciu,* cu suf. (antroponimic) *-eanu*". Provine din *Decea* AB (CHEST. IV 2/139).

Deloreanu „acelaşi cu *Delureanu* < n. top. **Dealuri?*". Nu, ci din *delorean* < *Deal* AB (CHEST. IV 5/132). Cf., pentru formare, *lăzoreni* < *Laz* AB (CHEST. IV; ALRR–Trans. 7/406), sat în apropiere de *Deal.*

Deteşan, înregistrat fără explicaţie, poate deriva din *Dateş,* azi *Dătăşeni* MS.

Dioşi: „cf. n. top. *Dioşag* (Ardeal)". Un asemenea nume nu figurează în Suciu; poate e o greşeală în loc de *Dioşad. Dioşi* e o creaţie maghiară de la *Diós* (rom. *Deuş* CJ), însemnând 'locuitor (originar) din Deuş'.

Dobroneanu, explicat din sl. *Dobron(a),* cu suf. (antroponimic) *-eanu,* şi **Dobruneanu,** raportat la n. pers. sl. *Dobrona,* pare a fi acelaşi nume, derivat din (sau şi din) *Dobrun* OT. *Dobroneanu* se poate explica prin asimilarea *o - u* > *o - o.*

Donceanu: „< [antrop.] *Doncea* sau *Donciu;* cf. şi n. top. *Donceni*". Provine şi din *Doanca* OT (ALR II/886).

Domoşneanu: „< n. top. *Domoşu?*" Nu, pentru că de la *Domoş* derivatul aşteptat ar fi *domoşan.* Poate fi o variantă rezultată prin asimilare (*o - ă* > *o - o*) din *domăşnean* < *Domaşnea* CS.

Dorohonceanu: „< n. top. *Dorohoi?*". Da; vezi, pentru explicaţie, DR VI 536.

Drăguşan(u): „< n. top. *Drăguţ* sau *Drăguşani, Drăguşeni;* cf. şi sl. *Dragošan*". *Drăguţ* e o evidentă greşeală pentru *Drăguş* BV.

Enceanu: „< [antroponimele] *Encea* sau *Enciu,* cu suf. *-anu*", dar şi din *Enciu* BN.

Fălăceanu: „< n. top. *Feleac* (Ardeal), cu suf. (toponimic) *-eanu*". Numele are o altă provenienţă, pentru că atât locuitorii din *Feleácu* CJ, cât şi cei din *Féleac* BN sunt *felecani* (sg. *felecan*). Poate fi o greşeală pentru *Pălăceanu* (v. *infra*).

Făran şi **Fărăianu** sunt explicate din *Fărău* AB, primul cu suf. *-an,* al doilea cu *-ianu* [sic!]. Numai al doilea nume este

derivat din *Fărău,* ai cărui locuitori se numesc *fărăieni* (sg. *fărăian*) (ALRR–Trans. 7/344).

Feneşer: „pare a fi un nume de agent, în *-er (= -ar),* de la ung. *fenés* (cf. *Fenes,* a doua posibilitate), cu sensul de 'cel ce ascute (cuţite etc.); ungător' ". E un derivat de la *Feneş* AB (ALR II/102; ALRR–Trans., 7/369; vezi şi DR VII 160).

Feneşi(u), considerat acelaşi cu antroponimul *„Feneş* (*-i* arată pronunţarea «moale» a lui *ş*)", poate fi magh. *Fenesi* < *Fenes* numele maghiar al mai multor localităţi din Transilvania, *i* fiind sufixul care arată originea locală.

Fermeşan, înregistrat fără explicaţie, poate fi o greşeală în loc de Vermeşan, bine derivat din n. top. *Vermeş.*

Feurdean(u), înregistrat fără explicaţie, este o variantă a lui *Feiurdean* < *Feiurd* (azi *Feiurdeni*) CJ.

Fierar(i)u: *„fierar;* cf. şi top. *Fierari*", dar şi de la *Ocna de Fier* CS (popular *Fieru*).

Frăteanu: *„Frate,* cu suf. (antroponimic) *-eanu;* cf. n. top. *Frăteni*". Derivă şi din *Frata* CJ.

Fufezan: „< n. top. *Fofaza*" (BC). Provine din (sau şi din) *Fufez* SJ.

Gemenaru: *„gemănar* 'cu două ramuri gemene' " şi varianta regională **Jemănaru:** *„gemănare* 1. 'ramură bifurcată'; 2. 'furculiţa carului' " sunt derivate cu suf. *-ar* de la unele din multele localităţi *Geamăna, Gemenea, Gemeni.* Uneori ar putea fi şi un derivat cu suf. *-ar* de la antroponimele *Geamăn(u), Gemene* etc.

Ghimbăş(e)anu: „< *Ghimbuş,* cu suf. (antroponimic) *-(e)anu;* cf. şi n. top. *Ghimbăşeasca*". Numele e în primul rând un derivat de la *Ghimbav* (săs. *Weidenbach*) BV. Cf. şi *Ghimboasa* PH. Pentru săs. *-bach* > rom. *-băş* vezi, mai jos, *Hămbăşanu, Holboşan* etc.

Giudeanu: *„giudeà* 'lance, suliţă', cu suf. (antroponimic) *-eanu*". Provine din *giudean* < *Adjudeni* NT (CHEST. IV 5/546–c–1, 546–c–2).

Giurcanu: „[antroponimele] *Giurcu* sau (şi) *Giurca,* cu suf. *-an;* cf. şi n. top. *Jurca* (Ardeal), de la care este posibil un derivat *Giurcanu;* cf. şi n. top. *Giurcani*". De la *Jurca* CJ

derivatul e *jurcan*, întâlnit şi ca nume de familie în judeţ. Tinând seama şi de existenţa numelui în GJ, credem că *Giurcanu* trebuia raportat mai întâi (sau şi) la *Giurcu*, sat înglobat la Totea GJ.

Greceanu: „< n. top. *Grecea* (sau/şi *Greci*); cf. şi rus. *Grečanin, Grečanîj*". *Grecea*, care nu figurează în *Indic.*, poate fi o greşeală în loc de *Greaca* BT, IF. Provine într-adevăr şi de la *Greci* (ALR II/848).

Gugianu, explicat din *gugi* 'un fel de guler lat şi pătrat, care atârnă pe spate, la mantalele ţărăneşti', cu suf. *-an*, e un derivat din *Gugea*, sat înglobat la Valea Oilor IS.

Gulian „acelaşi cu *Golianu* [< n. top. *Golia*]; cf. n. top. *Gulieni*". Credem că provine de la (sau şi de la) *Gulia* IF, SV.

Habudeanu: „< n. top. *Abud* (Ardeal)". Cf. *Hăbud* PH.

Halasanu: „cf., pentru temă, ung. *halasz* 'pescar', **Halaşanu:** „ung. *hálásan* 'recunoscător' " şi **Hălăşan(u):** „*haleş*, variantă a lui *jaleş* 'o plantă', cu suf. *-(e)an;* cf. n. top. *Haleşul*" pot proveni din *Haleş* BZ şi *Haloş*, sat desfiinţat, înglobat la satul Pârvuleşti, com. Mănăstirea Caşin BC. Din *Haleş* derivatul aşteptat este *hăleşan* > (prin asimilare: *ă - e* > *ă - ă*) *hălăşan;* din *Haloş* > *hăloşan* > (prin asimilare: *ă - o* > *ă - ă*) *hălăşan*. *Halasan*, nume întâlnit în BC, şi *Halaşan* pot fi variante regionale ale lui *hălăşan*, rezultate din trecerea lui *ă* protonic la *a* şi rostirea lui *ş* ca *s* (fenomen întâlnit în BC).

Hălmăgeanu: „< n. top. *Hălmagiu* (Ardeal)". Provine şi din *Hălmeag* BV (CHEST. IV 5/177–e).

Hămbăşean: „*hambeş* 'harnic', cu suf. (antroponimic) *-ean(u);* cf. şi n. top. *Hamba* (Ardeal)". Derivă într-adevăr din *Hamba*[7] SB (săs. *Hahnenbach*). Cf., mai sus, *Ghimbăşan* < *Ghimbav*.

Henegaru, înregistrat fără explicaţie, ar putea deriva din *Henig* AB.

Herşinaru: „< n. top. *Herşeni* (Ardeal), cu suf. (toponimic) *-ar*". Forma *Herşeni*[8] pentru *Hârseni* BV este greşită. Din

---

[7] Într-un document din veacul al XVIII-lea apare sub forma *Hambav* (v. Suciu).

[8] Luată din C. Martinovici şi N. Istrati, *Dicţionarul Transilvaniei, Banatului şi celorlalte ţinuturi alipite*, Cluj, 1921.

Hârseni avem *hârserean* (CHEST. IV 5/176–a, 176–g), nu *herşinar*. Mai degrabă s-ar putea explica din *Herişani* AG (> *herişănar* > *herişinar* > *herşinar*).

Hildan: „*hîldan*, variantă a lui *hăldan* 1. 'fire de cânepă semănată prin popuşoaie'; 2. 'cămaşă de cânepă pentru *ciobani*', cu *-i-* pseudoetimologic". Poate fi o formă hipercorectă din [*ȟildán*] (=*fildan*) < Fildu SJ.

Hoban: „cf. n. top. *Hobița*, a cărui temă *hob(a)* va fi existat ca nume topic". *Hobița* este un diminutiv din *Ohaba*. *Hoban* e un derivat de la *Ohaba-Forgaci* TM (comunicat I. Pătruț) şi, probabil, de la alte sate *Ohaba*.

Hobârteanu: „< *horbotă* 'dantelă', cu suf. (antroponimic) *-eanu* (şi metateza lui *r*)" e acelaşi cu *Hopârteanu*, bine explicat din *Hopârta* AB.

Holboşan: „*(a) bolboşa* 'a holba ochii', cu *b-* pt. *h-*, ca în cazul dubletelor *hulboană – bulboană*" provine din *holboşan* 'locuitor din Holbav BV' (CHEST. IV 5/178–a), formă rezultată prin asimilare din *holbăşan* < *Holbav* (săs. *Holbach*), cu suf. *-ean*.

Honceanu: „< *Honcea* sau (şi) bg. *Hončev*, cu suf. (antroponimic) *-eanu*" derivă şi din *honcean* < *Gurahonț* AR (CHEST. IV 5/166–b), uneori, probabil, şi din *Hoancă*, toponim frecvent în Munții Apuseni. *Honțaru*, explicat din *Gurahonț*, are deci o altă origine.

Horlăceanu: „ucr. *gorlač* 'o specie de porumbel', cu suf. (antroponimic) *-eanu*". E derivat din *Horlacea* CJ.

Horodniceanu: „< n. top. *Horodniceni*", dar şi din *Horodnicu de Jos, Horodnicu de Sus* (CHEST. IV 5/386; 2, 5/387, 387-1, 387–2).

Hruban: „pol. *Hruban;* ar putea fi şi un derivat de la *hrubă* 'pivniță mare', cu suf. *-an*", **Hrubariu:** „derivat, absent în dicționare, a lui *hrubă* ['pivniță mare'], cu suf. *-ar*, având sensul de 'cel care construieşte pivnițe' " şi **Hurubean:** „[antroponimul] *Hurubea* [< *hurubă*], cu suf. *-an*" se explică (sau se pot explica) de la *Hrube, Hurube*, nume ale unor ulițe sau părți de sat cu case foarte modeste, cu *h(u)rube* 'bordeie',

existente în multe sate din Ardeal şi, probabil, din Moldova. [CL, XXIX, 1984, nr. 1, p. 48–55]

Idiceanu: „[antroponimul] *Idiță* sau (şi) *idiță* [‘şerpoaică’], cu suf. (antroponimic) *-eanu*”. E din *Idicel* MS (ALRR–Trans. 7/285).

Ilovan: „< n. top. *Ilovul*, cu suf. *-an*”. De la *Ilovu* MH ne-am aştepta la un derivat în *-ean* (*ilovean*). Provine din [iloṷán] < *Ilva Mare, Ilva Mică* [ílova, íloṷa] BN. Cf. şi Ilova CS.

Inoan: „< n. top. *Inoe* (Ardeal), cu suf. *-an*”. Un asemenea toponim nu există. Antroponimul derivă din [inoṷán, inăṷán] < *Inău* (*Inou*) MM, SJ, *Inău* (azi Fundătura) CJ. **Inovan,** explicat din „bg. *Inov*, cu suf. *-an*”, este o variantă a lui *Inoan* [inoṷán].

Inocan: „< n. top. *Inuc* (Ardeal), cu suf. *-an*”. Derivă din *Inoc* AB (CHEST. IV 5/139).

Jelecutean, cu varianta [grafică?] **Jelecuțeanu,** „pare a fi derivat de la un toponim (ardelenesc) în *-cut* (< ung. *kut* ‘fântână’); rămâne misterioasă prima parte (*jele-*)”. Este vorba, credem, de *Jalacuta* (oficial *Gialacuta*) HD. Cf. şi *Gialacuta* (azi Fântânele) MS.

Larniceanu, înregistrat (la p. 275) fără explicație, pare a fi o greşeală de transcriere pentru **Lainiceanu.**

Lacurezeanu, Lacurizeanu: „pare a fi o modificare, nu imposibilă din punct de vedere fonetic, a lui *Lacrițeanu*” [< n. top. *Lacrița*]. Derivă din *Lacu Rezii* BR.

Lăcusteanu: „[antroponimul] *Lăcustă,* cu suf. (antroponimic) *-eanu*”. Derivă şi din *Locusteni* DJ (vezi Gh. Bolocan, *Formarea numelor de grup în Oltenia,* în SCL, XXXIII, 1982, p. 158).

Lămăşanu, cu variantele **Lamaşanu, Lămaşanu,** e raportat „pentru temă” la „ung. *lomos* 1. ‘murdar’; 2. ‘plin cu tot felul de lucruri’ ” şi la n. top. „ung. *Lamacs.* După DOR 167, avem a face cu un derivat în *-aş* al lui *Lamu* < *Varlaam*”. Provine din *Lămăşeni* SV.

Lăscăianu, explicat din „*lăscaie,* variantă a lui *lețcaie* ‘monedă de valoare foarte mică’, cu suf. (antroponimic)

-(e)anu", **Lăschian,** pus în legătură, pentru temă, cu *Lascu* sau (şi) cu gr. *Laski(s),* şi **Leschian,** raportat, pentru temă, la pol. *Leski,* provin din *Lăscăia, Lăschia, Leschia* (oficial: *Lăschia*) MM (v. Suciu 354).

Lehăceanu, Lehănceanu şi **Lehăncianu** sunt derivate din n. top. *Lehacea* care nu figurează în *Indic.* În schimb, acesta menţionează satul *Lehancea* BC, de la care derivă *Lehănceanu.* În cazul în care nu e vorba de o greşeală de transcriere, *Lehăceanu* s-ar putea explica din *leheceanu* < *Leheceni* BH (CHEST. IV 4,5/91).

Limbăş(e)an(u), explicat din „*limbos* 'vorbăreţ, flecar', cu suf. (antroponimic) *-eanu*", provine din *limbăşán* < *Ilimbav* (săs. *Eulenbach*) SB (cf. şi ALRR–Trans. 7/411).

Liteanu: „*litean* 1. 'locuitor din Lituania'; 2. 'păgân' sau (şi) < n. top. *Liteni*" şi *Lita* CJ.

Logigan(u), înregistrat fără explicaţie etimologică, provine din *Logig* MS.

Loşonţi: „nume, cu siguranţă unguresc, având la bază, probabil, un toponim, pe care nu-l pot identifica". E vorba de *Losonc,* azi *Lučenec,* oraş în Slovacia.

Luscan: „bg. *Lutska,* cu suf. *-an*", este (şi) o variantă a lui *Luşcan,* bine explicat din *Luşca* BN.

Macodeanu, derivat din „gr. *Makudi,* cu suf. (antroponimic) *-ean(u)*", poate fi o greşeală de transcriere în loc de **Mocodeanu,** nume neînregistrat, < *Mocod* BN, sau o formă care se datorează influenţei numelui maghiar al satului, *Makód.*

Macşai se explică cu suf. ung. *-i* nu din *Maksa* 'Maximilian', ci din *Maksa* (rom. *Moacşa*) CV.

Majai, raportat la „ung. *Mózsa* 'Moise', cu *-i,* care s-ar explica, dacă am porni de la un nume topic omonim" şi la ung. *mázsa* 'cântar', derivă din ung. *Mája* (rom. *Maia*) MS.

Margan, explicat din gr. *Marganis,* este o variantă a lui **Mărgan** (nume neînregistrat), care derivă din *Marga* CS, MH.

Marotineanu se explică mai degrabă din toponimele *Marotinu de Sus, Marotinu de Jos* DJ, decât din antroponimul *Marotinu,* absent din fişierul autorului.

Martonoşi: „*Marton*, cu suf. *-oş;* ar putea fi şi o greşeală de transcriere pentru *Martinaşi* (*Martin* + *-aş*)". E magh. *Martonosi*, scris cu grafie românească (*ş* pt. *s*), un derivat de la *Martonos* (rom. *Mărtănuş*) CV, cu suf. *-i*, care indică originea locală.

Măcreanu derivă mai probabil de la toponimul *Macrea* (sat înglobat la Argetoaia DJ), decât de la antroponimul omofon. Cf. şi Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 156.

Medintu poate fi într-adevăr „un singular (nou) de la *Mehedinţi* [mai corect: de la *mehedinţi*], simţit ca plural", dar poate fi şi o greşeală în loc de *Medinţ* < *medinţ*, formă atestată de ALR II/2, rezultată prin contragere din *mehedinţ* < *Mehadia*.

Meseşean nu derivă din n. top. *Meseşeni*, care e de dată recentă, ci din n. top. *Meseş*.

Mireştean: „< n. top. *Mireşti*, cu suf. *-ean*", dar şi din *Dragomireşti* MM.

Mitocar(i)u, frecvent în Moldova, este explicat de la „*mitocar*, variantă, absentă în dicţionare, a lui *metocar* 'călugăr însărcinat cu administrarea unui *metoc*' ". Credem că derivă de la numele satelor *Mitoc* BT, IS, VS, *Mitocu-Bălan* NT, *Mitocu Dragomirnei* SV.

Mocojanu, explicat cu îndoială de la *Mocod,* poate fi o variantă a lui *Mogojan* < *măgojan* < *Măgoaja* CJ.

Mosoreanu: „< n. top. *Mosoarele,* cu suf. (toponimic) *-eanu*", dar şi din *Mosoroasa* VL.

Nercanţiu, care „pare a fi it. (după finală)", şi **Nerneanţu,** înregistrat fără explicaţie etimologică, credem că sunt greşeli de transcriere în loc de *Nereanţ(iu)* < *nereanţ* < *Nerău* TM (CHEST. IV 5/46. Pentru NALR–Banat s-a notat forma *nărăianţ*). Şi **Neranţiu,** explicat din gr. *Nerantzi(s)*, dar raportat şi la bg. *Nerantsa,* poate avea aceeaşi origine, ţinând seama de faptul că maghiarii care nu cunosc bine limba română nu percep diftongul *ẹa*.

Obeanu: „n. top. *Hoba*, absent în sursele mele, dar cerut de diminutivul *Hobiţa*". Cum am mai arătat, *Hobiţa* e diminutiv din *Ohaba. Obeanu* < n. top. *Obeni* VL.

Obedeanu: „< n. top. *Obedeni;* poate fi şi *Obad* (Ardeal); cf. n. top. *Obedeanu, Obedeni*". E şi din *Obedin* DJ.

Ognean: „bg. *Ognjan*". E (şi) derivat românesc din *Ogna* (oficial: *Ocna) Dejului* CJ, *Ogna* (oficial: *Ocna*) *Mureş* AB.

Olmaşi, explicat din „*olm* 'miros, mireasmă', cu suf. *-aş* (*-i* arată pronunţarea «moale» a lui *ş*) cu sensul 'mirositor' ", este magh. *Almási* [pronunţat *ǫ́lmaşi*], derviat cu suf. *-i* din *Almás* (rom. *Almaş*), numele mai multor sate transilvănene.

Oltăreanu: „*oltar* (= *altar*), cu suf. (antroponimic) *-eanu*". Poate fi un derviat din *Olteni,* nume al mai multor sate, cu suf. *-ar* (**oltenar*) şi apoi cu metateza lui *r*. Cf., mai jos, *Vlădărean.*

Orzan nu derivă din „n. top. *Oarda* (Ardeal), cu suf. *-an*". Locuitorii din *Oarda* AB sunt *ordeni,* sg. *ordean* > **Ordean(u).**

Oslopanu: „tema este ung. *oszlop* 'stâlp, sprijin', care a putut fi un toponim de la care s-a format numele de faţă; de altfel suf. augmentativ *-an* s-a putut alipi şi la *oslop*". Chiar dacă DLR l-ar înregistra pe *oslop*, explicaţia antroponimului ni s-ar părea foarte puţin verosimilă. Credem că e vorba de o formă greşită în loc de *Oşlob(e)anu,* pe care I. Iordan îl derivă de la n. top. *Voşlăbeni* HR, raportându-l şi la n. top. *Oşlobeni* NT.

Voşlăbeni e nume recent, satul numindu-se [vǫ́şlab] = magh. *Vasláb,* iar locuitorii, *voşlobeni,* sg. *voşloban* (ALRR–Trans. 7/315). Forma *Oşlobanu* a rezultat din [u̯oşlobánu] < [u̯ǫ́şlab] într-o vreme în care *v* din graiurile maghiare se pronunţa bilabial (u̯). Acest *u̯* a fost interpretat greşit ca rezultat din diftongarea lui *o* (cf. *u̯om* < *om).* Din numele de grup *oşlobeni* (pl. lui *oşloban*) avem numirea *Oşlobeni,* de la care s-a refăcut sg. *oşlobeanu* > *Oşlobeanu.*

Ostriceanu nu se explică din „*ostreţ* 1. 'leaţ, ştachetă, ulucă'; 2. 'împletitură de nuiele sau de trestie, care se pune în apă, când se pescuieşte', cu suf. (antroponimic) *-eanu*", ci din *Ostriţa,* localitate în Basarabia (CHEST. IV 5/396).

Otălcan: „< n. top. *Otelec,* cu suf. *-an*". Derivarea este posibilă (*otelecan* > *otelcan* > *otălcan*), dar ne putem gândi şi la o formă rezultată prin metateză din **Otlăcan** < *Otlaca* AR.

Oţeleanu: „< n. top. *Oţelul,* cu suf. (toponimic) *-eanu*", dar şi din *Oţeleni* IS (CHEST. IV 5/546–c–1, 546–c–2).

Pacioianu, înregistrat fără explicație etimologică, derivă din *Păcioiu* AG.

Paladian: „[antroponimul] *Paladi* [= *Palade*] cu suf. *-an*". La fel de bine (sau mult mai probabil) poate deriva din *Paladi,* sat înglobat la satul Ioneşti DB.

Paloti: „*palotie* 'snoavă'; 'poznă' ". Dacă forma corectă este *Paloți,* nu *Paloti,* atunci este vorba de magh. *Paloczi,* întâlnit în Transilvania, < *Pálóc(z),* localitate în Ucraina.

Pancianu: „< n. top. *Panciu,* cu suf. *-eanu*", dar şi din *Panca,* localitate în Basarabia (CHEST. IV 5/394).

Paraianu, Părăianu, Pârâianu: „< n. top. *Pârâieni* [VL], *Pârăeni* [HD]". Primele două forme derivă din *Părău* BV (CHEST. IV 5/177–c, 177–e, 178–c etc.) sau şi din alte toponime *Părău. Pârâianu* provine şi din *Pârâu,* frecvent ca nume de sate (vezi *Indic.*) sau ca toponim minor.

Pădineaț: „*padină* 'platou, plai', cu suf. *-eață* [?]". O fi greşeală în loc de *Pădineanț* < *Padina Matei* CS?

Pădureleanu, considerat acelaşi cu *Pădureanu* [< *Pădurea* şi *Pădureni*]: „(s-a pornit de la pl. articulat *pădurile*)". Mai degrabă ar putea fi o disimilare din *pădureneanu* < n. top. *Pădureni,* întâlnit ca nume vechi de sate în multe județe (vezi *Indic.*).

Pălăceanu nu-i din „gr. *Palakas* sau (şi) *Palakos,* cu suf. (antroponimic) *-eanu*", ci din *pălăcean* < (**pălătcean* <) *Palatca* CJ.

Pălănceanu: „< n. top. *Palancea,* cu suf. *-anu*". În *Indic.* nu figurează acest toponim. Credem că e un derivat cu suf. *-eanu* de la *Palanca,* nume de sate în BC, IS, IF, PH, SV şi VR.

Pătărlăgeanu, Pătârlăgeanu: „< n. top. *Pătârlagi*". În *Indic.* e *Pătârlagele.*

Pătuleanu: „< n. top. *Pătuleni*" şi *Pătulele* MH (cf. şi Gh. Bolocan, *op. cit.,* p. 155).

Pârsan: „acelaşi cu *Bârsan*". Poate fi şi o greşeală în loc de *Pârşan* < *Pârşani* GJ.

Pelcianu, explicat din „*pielcea* (diminutiv al lui *piele*) cu suf. *-an*", ar putea fi o greşeală de transcriere pentru *Telcianu (= Telceanu)* < *Telciu* BN.

Peptănaru și **Pieptănaru:** „*pieptănar* 'persoană care face sau vinde piepteni'; cf. n. top. *Peptenari*". Poate fi (și) din *Pieptani* GJ (v. Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 160).

Perișan: „< n. top. *Periș* (Ardeal), cu suf. *-an*". *Periș* MS e numire recentă. Cf. *Periș* CT, IF, *Perișani* VL, *Perișanu* IF.

Perșianu nu derivă din „n. top. *Perșani* (Ardeal) [BV]". Locuitorii acestui sat se numesc *perșinari*, sg. *perșinar* (v. DR I 327; CHEST. IV 5/177–c, 178–a, 178–b etc.).

Petai: „n. top. *Petea* (Ardeal), cu suf. ung. *-i*, care arată originea locală". Numele maghiar al celor 3 sate *Petea* este *Pete*, deci ar fi trebuit să avem *Petei*.

Petriceanu nu credem că derivă din „n. top. *Petriceni* (Ardeal [CV])", care e recent, ci din *Petriceni* BZ, PH. Cf. și *Petricica* BC, *Pietriceaua* PH.

Petroșan(u) și **Petroșeanu:** „< n. top. *Petroșani, Petroșeni*", dar și din *Petros* HD, probabil și din *Petroasa* BC, HD etc.

Pilan: „*pilă* (...), cu suf. augmentativ *-an*". E de la *Pilu* AR.

Placorezeanu, înregistrat fără explicație etimologică, pare o greșeală în loc de **Lacurezeanu** (v. mai sus).

Pleșan nu-i din *pleșă* 'pleșuvie', cu suf. *-an,* ci din toponime *Pleșa* SV, *Pleșani* BT, *Pleși* AB, BC etc.

Ploștinaru nu-i din apelativul „*ploștină* 1. 'mlaștină'; 2. 'izlaz, pășune', cu suf. *-ar*, care arată, în cazul de față, originea locală a cuiva", ci din n. top. *Ploștina* BZ, DJ, GJ (cf. și Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 161), VR. Poate proveni și de la toponime minore *Ploștina*.

Podeni: „< n. top. *Podeni*", dar și din unele din multele n. top. *Podu* (vezi *Indic.*).

Pogăceanu: „< n. top. *Pogăceni, Pogăceana*". Numele corect al celui de-al doilea, (și) de la care derivă antroponimul, e *Pogăceaua* MS.

Pojogeanu: „< n. top. *Pojoga* (Ardeal [HD]) sau (și) *Pojogeni*". De la *Pojoga* derivatul e *pojogan* (CHEST. IV 5/86). *Pojogeanu* derivă într-adevăr din *Pojogeni* GJ, dar și din *Pojogi-Cerna* VL.

Popliceanu: „< n. top. *Poplaca* (Ardeal); ar putea fi și un derivat, cu suf. (antroponimic) *-eanu*, de la *poplic* 'bucată de

lemn' ". Din *Poplaca* SB avem *poplăcean* (ALRR–Trans. 7/425) > **Poplăcean,** nume neînregistrat de autor, frecvent în SB. *Popliceanu* poate fi o greşeală pentru **Poplăceanu** sau **Topliceanu.**

Poştar(i)u: „*poştar* 'curier'; 'factor poştal' ". Derivă şi din *Talpa Poştei* TR (CHEST. IV 5/918).

Prelipceanu: „< n. top. *Prelipcea,* cu suf. (toponimic) *-eanu*". *Indic.* înregistrează doar *Prelipca,* sate în BT, SV.

Prian: „*prian* '(despre vite) care au părul cu dungi sau pete de altă culoare'. Cf. n. top. *Prianul*". E din (şi din) *Pria* SJ.

Prilipceanu e derivat din *Prilipca* BT (în *Indic.*: *Prelipca,* vezi *supra*), dar poate fi (şi) o formă metatezată din *pârlipcean* (NALR–Banat I h 3/17) < *Pârlipăţ* (oficial: *Prilipeţ*) CS.

Puianu: „< n. top. *Puieni* [IF]" şi *Pui* HD (ALRR–Trans. 7/450).

Purcarian: „[antroponimul] *Purcariu,* cu suf. *-an* (pare a fi un nume armenesc)". Credem că e o variantă (grafică) a lui **Purcărean,** bine explicat din *Purcaru* GJ (cf. şi Gh. Bolocan, *op. cit.,* p. 156), *Purcăreni* AG.

Raslăianu nu-i din „n. top. ung. *László,* cu l->r", ci din *răslăian* < *Reslău,* sat înglobat la *Jupâneşti* GJ. Pluralul *răslăieni* e înregistrat şi de Gh. Bolocan, *op. cit.,* p. 153.

Răcean(u), Recean(u), explicate din *Răcea, Răceni, Recea,* provin şi din *Raci* GJ (Gh. Bolocan, *op. cit.,* p. 151), *Reciu* AB (CHEST. IV 5/132) etc.

Răchiţ(e)anu: „< n. top. *Răchiţi,* cu suf. *-(e)anu*", dar şi din *Răchiţele* (popular *Răchiţea*) CJ.

Rădeanu: „< n. top. *Rădeana* sau (şi) *Rădeni;* ar putea fi uneori şi un derivat, cu suf. (antroponimic) *-eanu,* de la *Radu*". Provine şi de la *rădean* < *Rediu* NT (CHEST. IV 5/546–c–1, 546–c–2), CJ.

Răducan(u): „bg. **Radukun**". Cf. n. top. *Răducani* VS.

Rămureanu e derivat din *Rămureni* (Ardeal), lucru foarte puţin probabil pentru că, după cum rezultă din Suciu, numele cătunului (azi înglobat la Nucet SB) e din 1964; în 1956 se numea Colibi.

Răscoleanu, explicat din antroponimul *Răscol,* poate proveni şi din *Răscoala* HD (ALR II/833).

Răşcanu ar putea fi, uneori, „acelaşi cu *Râşcanu*" < n. top. *Râşca* BT, CJ (în *Indic.* greşit: *Rişca*), NT, SV, dar s-ar putea explica şi de la *Raşca* SV, VR, *Răşcani* VS, *Reşca* OT.

Regleanu, considerat acelaşi cu *Reglovski* < pol. *Rychlowski*, „al cărui suf. *-ovski* a fost înlocuit prin *-eanu*. Cf. şi bg. *Răglev*" sau „şi un derivat cu suf. *-eanu* de la *reglă*", „variantă a lui *riglă* 'numele a două piese ale unor obiecte de gospodărie' ", este o variantă a lui *Răglean* < *Ragla* BN.

Retezan, derivat din „n. top. *Rătez* (Ardeal), cu suf. *-an*", poate fi într-adevăr o variantă a lui *rătezan* (pl. *rătezani*) < *Rătezu,* sat în GJ, nu în Ardeal (vezi şi Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 151). La p. 160 se înregistrează şi pl. *rătezéni,* care presupune un singular *rătezean,* de la care s-ar explica **Retezeanu,** derivat de I. Iordan de la „*retez,* variantă a lui *rătez,* cu suf. (antroponimic) *-eanu*".

Râmneanţu, raportat la „*râmnean,* variantă a lui *râmlean* 'roman' (cu suf. scr. *-ianţ*)", este o variantă a lui **Rămneanţu,** raportat, la rândul lui, la „n. top. *Ramna* (Banat), cu suf. scr. *-eanţ,* care arată originea locală". Derivă într-adevăr din *rămneanţ* < *Ramna* (CHEST. IV 2/29), cu suf. românesc *-eanţ,* de origine sârbocroată.

Râureanu: „< n. top. *Râureni*". Poate fi şi din *Râuşor* BV (CHEST. IV 5/176–a, 176–e etc.).

Roşian(u): „n. top. *Roşia,* cu suf. *-an(u)*". Derivă şi din *Roşieni* DJ, *Roşiile* VL, *Roşiuţa* GJ (Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 154; CHEST. IV 5/846).

Rusan(u): „bg. *Rusan;* ar putea fi, uneori, şi < n. top. *Rus* (Ardeal)". Derivă într-adevăr (şi) din *rusan* < *Rusu Bârgăului* BN (ALRR–Trans. 7/253).

Rusovan: „< n. top. *Ruşova* (Banat), cu *ş* > *s* greu de explicat (greşeală de transcriere sau modificare „voită"); cf. şi bg. *Rusov*". Numele popular şi oficial al satului e *Rusova,* deci nu-i nimic de explicat.

Sadoveanu: „n. top. *Sadova,* cu suf. (toponimic) *-eanu*". Provine şi de la *Gura Sadovei* SV (CHEST. IV 5/371).

Sasarman, Săsărman, Seserman nu-i nume german, ci provine din *săsărman* < *Săsarm* BN. La aceste forme, care,

toate, se întâlnesc în BN, mai adăugăm una neînregistrată în *Dicționar*, rezultată prin metateză: **Sărsăman.** Vezi şi E. Petrovici, în DR X_2 354.

Săcăleanu, explicat din „gr. *Sak(k)ali(s)* sau (şi) *Sak(k)alidu, Sak(k)aloglu,* cu partea finală înlocuită prin suf. *-eanu*”, raportat la antroponimul *Sacaliu* [< tc. *sakallî* ‘bărbos”] şi la n. top. *Săcăleni* NT, provine din *Săcalu de Pădure* şi *Săcalu de Câmpie* MS.

Serdean nu provine din „n. top. *Sereda* (-Ciucului) (Ardeal) cu suf. *-ean”*, ci poate fi o greşeală în loc de *Şerdean,* bine explicat din *Şard.*

Seulean, explicat din numele biblic *Saul,* cu suf. *-eanu*, e o greşeală în loc de *Şeulean* < *Şeulia de Mureş* MS.

Simplăceanu, cu varianta *Simpliceanu* rezultată prin apropiere „de familia lui *simplu*”, nu se poate explica din „*Semlac* (Ardeal), cu suf. (toponimic) *-eanu*”. Derivatul de la acest toponim e *sămlecan, sămnecan* şi *semlecan* (CHEST. IV 5/49) > **Semlecan,** nume răspândit în AR, neînregistrat în *Dicționar.*

Sânboan nu-i derivat din *Sâmboieni* CJ, ci din *Sânbou (Sâmbou),* numele vechi şi popular al satului *Sâmboieni.*

Străchinaru: „*străchinar*, absent în dicționare, cu suf. *-ar* şi cu sensul ‘meşter care face străchini’. Ar putea fi şi un derivat «local» (cu suf. *-ar*) de la n. top. *Strachina,* absent în sursele mele”. *Indic.* înregistrează „*Strachina,* fostă localitate, în componența oraşului Țăndărei” IL.

Şarcani: „ung. *sárkány* ‘zmeu, balaur’. Cf. şi ucr. *šarkan* ‘furtună’ ”. Este magh. *Sárkányi*, derivat cu suf. *-i*, care arată originea locală, din *Sárkány* (rom. Şercaia) BV.

Şimandan, raportat la „ung. *simándi* ‘neruşinat’ “, provine de la *Şimand* AR.

Tămăşanu: „n. top. *Tămăşani* sau *Tămăşeni*”. Provine şi din *Tămaşa* SJ, *Tămăseşti* MM (CHEST. IV 2/369).

Tămăşdan, raportat, pentru temă, la *Tămăşanu, Tămăşescu* etc. „(cu *Tămaş-*)”, derivă din *Tămaşda* BH.

Tărnicer, explicat din „*tărnicer,* absent în dicționare, derivat de la *tárniță* ‘şa de lemn’, deci ‘cel care confecționează

şei' ", derivă din (sau şi din) n. top. *Tarniţa. Indic.* menţionează 6 sate cu acest nume.

Tecuşan nu derivă din „n. top. *Ticoş*, cu suf. *-an*", ci din *Ticuşu Nou, Ticuşu Vechi* BV (ortografiate în Suciu şi *Tecuşu*). Şi **Ticuşan,** explicat din „n. top. *Ticoş* şi (sau) [antroponimul] *Ticuş*", are aceeaşi origine.

Tetoianu: „bg. *Teto*, de la care este posibil un derivat *Tetoi* şi de la acesta un derivat cu suf. (antroponimic) *-eanu*". E de la *Tetoiu* VL (CHEST. IV 5/807).

Tican: „< n. top. *Teaca* (Ardeal), cu suf. *-an*". Derivă de la *Ticu* CJ, nume de la care greşit este explicat **Ticuleanu,** „cu suf. (toponimic) *-(l)eanu*".

Tihan: „bg. *Tihan*". E (şi) derivat românesc din *Tiha Bârgăului* BN.

Timpănaru: „*timpănar*, absent în dicţionare, nume de agent de la *timpănă*, variantă a lui *tâmpină* 'darabană' ". Cred că provine din *tâmpenar* < *Tâmpeni* (azi Movileni) OT. Cf. şi Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 161.

Todericeanu: „*Toderici(u)*, cu suf. (antroponimic) *-eanu*". Provine (şi) de la *Toderiţa* BV (CHEST. IV 2/176–g, 5/177–d).

Ţopan: „*ţopan* 'ţopârlan'; cf. şi gr. *Tsopanos, Tsopanu*". E derivat din *Ţop*, azi *Pădurenii*, com. Mintiu Gherlii CJ.

Vălăreanu: „< n. top. *Vălari*, cu suf. (toponimic) *-eanu*". Provine şi de la *Valea Rea*, azi *Vălişoara* SJ.

Verşan: „*vârşă* 'unealtă de pescuit', cu *e* pt. *î* [...], cu suf. augmentativ *-an*. Cf. n. top. *Verşeni*". Derivă într-adevăr din *verşan* < *Verşeni* (CHEST. IV 5/546–a).

Viman: „germ. *Wiemann*". E (şi) derivat românesc de la *Vima Mare, Vima Mică* MM (ALRR–Trans. 7/243).

Vlădăreanu derivă nu numai din n. top. *Vlădari*, cu suf. *-eanu*, aşa cum crede şi Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 147, 149, ci şi din *Vlădeni* BV (CHEST. IV 5/178–a, 178–c; ALRR–Trans. 7/419). Sextil Puşcariu, care cunoştea în Braşov numele purtat de „o persoană originară din satul apropiat *Vlădeni*, îl explică prin disimilare regresivă din **Vlădeneanu* < *Vlădeni*, cu suf. *-eanu* (DR I 327–328). Ne-am putea gândi şi la o formă rezultată prin metateză din **vlădenar* < *Vlădeni*, cu suf. *-ar*.

Oricum ar fi luat naştere, modelul există cel puţin în BV: *beclerean* < *Beclean, hârserean* < *Hârseni* (nu numai din *Hârsari*, cum afirmă Gh. Bolocan, *art. cit.*, p. 139), *ilerean* < *Ileni*. Am mai adăuga *zoltărean* < *Zoltán*, azi Mihai Viteazu MS (ALRR–Trans. 7/364).

Zagavianu: „< n. top. *Zagavei*, cu suf. *-anu*". Atât *Marele dicţionar geografic al României*, vol. V, 1902, cât şi *Indic.* înregistrează doar pe *Zagavia* IS.

Zaman, explicat din gr. *Zamanis,* dar raportat şi la bg. *Zamana,* e o variantă a lui *Zăman*, corect explicat din *Zam* CJ, HD (ALRR–Trans. 7/371) şi hazardat pus în legătură cu gr. *Zamanos.*

Zavaleanu nu-i derivat din „gr. *Zavali(s)*, cu suf. rom. *-eanu*", ci e acelaşi cu **Zăvăleanu,** bine explicat din *Zăval* DJ (ALR II/872; Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 154).

Zăgărean(u): „gr. *Zagari(s)*. Formaţia trimite la un toponim ca temă; aceasta ar putea fi n. top. *Zagra* (Ardeal)". Credem că derivă într-adevăr de la un toponim românesc, dar nu de la *Zagra,* de la care avem *Zăgrean* (formă neînregistrată) şi *Zegreanu* (formă hipercorectă), ci de la *Zagăr* (ung. *Zágor*) MS. Tot de la acest toponim provine şi **Zogorean,** nume neînregistrat în *Dicţionar,* întâlnit în MS.

Zărnoveanu, explicat cu îndoială din n. top. sl. **Zernov*, **Zernoveanu** şi **Zârnoveanu,** a căror temă „pare a fi un toponim; cf. ucr. *zernovij,* rus. *zernovoj* 'de cereale, de grăunţe' ", sunt variante ale aceluiaşi nume rezultat din *zârnovean* < *Zărneşti* BV (cf. şi CHEST. IV 5/178–b).

Zilişteanu: „< n. top. *Ziliştea;* cf. şi n. top. *Zilişteanca*". Într-adevăr e şi un derivat din *Zilişteanca* (CHEST. IV 2/264). [Cl, XXIX, 1984, nr. 2, p. 136–143]

INDICE DE CUVINTE

Notă. Indicele cuprinde cuvintele din secțiunea I. LEXIC care au fost discutate din punct de vedere etimologic sau care prezintă interes lexicografic.

Ş

T

CUPRINS